

PLEAN TEANGA

Limistéar Pleanála Teanga Eachréidh na Gaillimhe (Eanach Dhúin, Baile Chláir agus An Carn Mór).

LANGUAGE PLAN

FOR THE PARISHES OF ANNAGHDOWN, CLAREGALWAY, CARNMORE AND
SOME ADJOINING TOWNLANDS.

ENGLISH LANGUAGE CONTENT IS ON PAGES 5, 7, 12, 66 AND A SUMMARY OF THE
PLAN IN ENGLISH STARTS ON PAGE 144.

Réitithe ag Colm Ó Cinneala MA i gcomhar le Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga an Eachréidh.

Clár na nÁbhar

Liosta Giorrúcháin – <i>Abbreviation List</i>	5
Ráiteas ó Choiste Stiúrtha Pleanála Teanga an Eachréidh	6
Statement from the Eachréidh Language Planning Steering Committee.....	7
Fís – Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh 2027	8
1. Cúlra an Phróisis Pleanála Teanga	9
1.1. An Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht	9
1.2. An Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030	9
1.3. Acht na Gaeltachta 2012	9
1.4. An Plean Gníomhaíochta 2018-2022.....	10
2. Sonraí na Ceanneagraíochta	11
3. Léargas ar an Limistéar Pleanála Teanga	12
3.1. Topagrafaíocht.....	13
3.2. Daonra	14
3.2.1. Stádas Socheacnamaíochta an LPT	16
3.3. An Córas Oideachais	20
3.3.1. An Polasaí don Oideachas Gaeltachta, 2017-2022	22
3.4. Seirbhísí Cúraim Leanaí agus Tacaíochta Teanga	22
3.5. Seirbhísí don Aos Óg agus d'Aoisghrúpaí eile.....	23
3.5.1. An tAos Óg	23
3.5.2. Daoine Aosta/ Aosaigh.....	23
3.6. Deiseanna Foghlama Taobh Amuigh den Chóras Oideachais	24
3.7. An Earnáil Ghnó agus Fostaíocht.....	25
3.7.1. An Fhostaíocht agus Údarás na Gaeltachta sa LPT	26
3.8. Eagraíochtaí Pobail agus na Comharchumainn	27
3.9. Na Meáin Chumarsáide	27
3.10. Seirbhísí Poiblí.....	28
3.11. Pleanáil agus Forbairt Fhisiceach.....	28
3.12. Seirbhísí Sóisialta agus Caithimh Aimsire	31
3.13. Staid na Gaeilge sa Limistéar	32
3.13.1. An Ghaeilge sa LPT san Am atá Caite	32
3.13.2. Staid Reatha na Gaeilge sa LPT	35
3.13.3. Cainteoirí Laethúla Gaeilge (taobh amuigh den chóras oideachais)	35

3.13.4.	Cainteoirí Laethúla Gaeilge (Taobh istigh AGUS taobh amuigh den chóras oideachais)	37
3.13.5.	Teaghlaigh sa LPT agus Scéim Labhairt na Gaeilge sa LPT	38
3.13.6.	Léargas Ginearálta ar Staid Reatha na Gaeilge san Eachréidh.....	40
4.	Léargas ar Ullmhú an Phlean	42
4.1.	Réamhrá.....	42
4.2.	An Feachtas Bolscaireachta	43
4.3.	An Taighde	45
4.3.1.	An Taighde Tánaisteach	45
4.3.2.	An Taighde Príomha.....	45
4.3.3.	Modheolaíocht an Taighde	46
4.4.	Modheolaíocht an Taighde – Conclúid.....	51
5.	Torthaí an Taighde	52
5.1.	Réamhrá.....	52
5.2.	An Mórshuirbhé ar an bPobal	52
5.2.1	Taighde – An Mórshuirbhé	52
5.2.2	Cé as do Phobal an LPT?	54
5.2.3	An Teanga Lenár Tógadh na Rannpháirtithe.	55
5.2.4	Cumas na Rannpháirtithe sa Ghaeilge.....	56
5.2.5	Cúlra Teanga na Rannpháirtithe	56
5.2.6	Cumas Gaeilge na bhFreagróirí.....	57
5.2.7	Foghlaim na Gaeilge.....	58
5.2.8	Modhanna Foghlama	58
5.2.9	Úsáid na Gaeilge sa Phobal	59
5.2.10	Cén Áit a Labhraíonn Áithritheoirí Gaeilge?	60
5.2.11	Dearcadh an Phobail i Leith na Gaeilge/Gaeltachta	61
5.2.12	An Saol Sóisialta agus an Ghaeilge.....	62
5.2.13	Gníomhaíochtaí / Imeachtaí trí Ghaeilge.....	62
5.2.14	An Ghaeilge agus Cúrsaí Oideachais	63
5.2.15	Moltaí Ginearálta	66
5.2.16	An Suirbhé ar an bPobal – Achoimre	67
5.2.17	Suirbhé ar an bPobal – Na Príomhtháitail	67

5.3.	An Taighde ar na Déagóirí	68
5.3.1.	Cúlra	68
5.3.2.	Tortháí an tSuirbhé (Déagóirí)	69
5.3.3.	Cén áit arb as do na Freagróirí?	69
5.3.4.	Cén Bhunscoil ar ar Fhrestail na Freagróirí?	69
5.3.5.	Aoisghrúpa na bhFreagróirí	70
5.3.6.	An Teanga lenar Tógadh na Freagróirí.....	70
5.3.7.	Cumas Gaeilge na bhFreagróirí.....	70
5.3.8.	Cumas Gaeilge na bhFreagróirí.....	71
5.3.9.	Ar Mhaith leis na Freagróirí Feabhas a chur ar a gCuid Gaeilge?	71
5.3.10.	Comhrá i nGaeilge lena gCairde	72
5.3.11.	An gCloiseann tú an Ghaeilge á Labhairt Taobh Amuigh den Scoil?.....	72
5.3.12.	Dearcadh i leith na Gaeilge / Gaeltachta	72
5.3.13.	Club Óige i nGaeilge	73
5.3.14.	Ag Freastal ar Chúrsa sa Ghaeltacht	73
5.3.15.	Ionchur Oscailte	73
5.3.16.	Déagóirí – Tátail.....	74
5.4.	An Taighde ar na Naónraí / Naíolanna	75
5.5.	An Taighde ar na Bunscoileanna	76
5.6.	An Taighde ar an larbhunscoil	80
5.7.	An Taighde – Ceardlann na nEagraíochtaí Deonacha	82
5.8.	An Taighde – An Cheardlann le Lucht Gnó	82
6.	Bearta an Phlean Teanga	83
6.1.	Réamhrá.....	83
6.2.	Na Critéir Pleanála Teanga do Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta.....	84
6.3.	Struchtúr a Bhunú chun an Plean Teanga a Chur i bhFeidhm	86
6.4.	An Córas Oideachais (lena n-áirítear seirbhísí luathoideachais)	96
6.5.	Seirbhísí Cúraim Leanaí, Tacaíochta Teaghlaigh, Seirbhísí Tacaíochta Teanga...107	107
6.6.	Seirbhísí don Aos Óg	112
6.7.	Deiseanna Foghlama Lasmuigh den Chóras Oideachais	116
6.8.	An Earnáil Ghnó, Eagraíochtaí Pobail agus Comharchumann	122
6.9.	Na Seirbhísí Poiblí	127

6.11.	An Phleanáil agus Forbairt Fhisiceach	128
6.12.	Na Clubanna Sóisialta agus Caitheamh Aimsire	129
6.13.	Staid na Gaeilge sa Limistéar	135
7.	Costais agus Maoiniú	138
8.	Forbairt Feasachta agus Poiblíocht.....	140
9.	Feidhmiú agus Monatóireacht.....	141
10.	Aguisíní / Appendices.....	144
	Aguisín 10.1. Appendix 1 / Aguisín 1 – English Language Summary	144
	Aguisín 10.2. An Teimpléad Athbhreithnithe agus Monatóireachta (TAM)	155
	Aguisín 10.3. Leathanaigh Facebook san Eachréidh.....	156
	Aguisín 10.4. Foinsí Taighde Tánaisteacha / Leabharliosta.....	157
	Aguisín 10.5. An Ghaeilge agus an Saol Sóisialta.....	158
	Aguisín 10.6. An Ghaeilge sa Cheantar – Moltaí an Phobail	166
	Aguisín 10.7. Mionsonraí i dtaobh Chostas na mBeart	176

Liosta Giorrúcháin – Abbreviation List

CCnaG	Comhairle Chontae na Gaillimhe – <i>Galway County Council</i>
CLG	Cainteoirí Laethúla Gaeilge – <i>Daily Speakers of Irish</i>
CNnaG	Comhar Naónraí na Gaeltachta – <i>Gaeltacht Naónraí Representative Body</i>
CPT	Critéir Phleanála Teanga – <i>Language Planning Criteria</i>
CPTE	Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh (An Coiste a réitigh an Plean / <i>The Committee that prepared the Plan</i>)
CSGE	Coiste Stiúrtha Gaeilge an Eachréidh (An Coiste a chuirfidh an Plean i bhfeidhm / <i>The Committee that will implement the Plan</i>)
FTGE	Fóram Teanga Gaeilge an Eachréidh – <i>The Eachréidh Irish Language Forum.</i>
GRETB	Bord Oideachais agus Oiliúna na Gaillimhe agus Ros Comáin – <i>Galway and Roscommon Education and Training Board</i>
LPA	Language Planning Area
LPT	Limistéar Pleanála Teanga
OCG	Oirthear Chathair na Gaillimhe – <i>East Galway City Language Planning Area</i>
OPT	Oifigeach Pleanála Teanga – <i>Language Planning Officer</i>
OPTE	Oifig Pleanála Teanga an Eachréidh – <i>Eachréidh Language Planning Office</i>
PCÁG	Plean Ceantair Áitiúil na Gaeltachta (<i>Galway County Council Gaeltacht Local Development Plan</i>)
POG	Polasaí don Oideachas Gaeltachta (<i>Education Policy for Gaeltacht areas</i>)
POS	An Phríomh-Oifig Staidrimh – <i>Central Statistics Office (CSO)</i>
RCOG	An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta – <i>Dept. of Culture, Heritage and the Gaeltacht</i> (An Roinn Meán, Turasóireachta, Ealaíon, Cultúir, Spóirt agus Gaeltachta ó mhí an Mheithimh 2020 ar aghaidh)
SCT	An Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht <i>Comprehensive Study of the Use of Irish within the Gaeltacht</i>
SLG	Scéim Labhairt na Gaeilge – <i>Grant paid to Gaeltacht parents who raise their children through Irish (discontinued in 2012)</i>
TEG	Teastas Eorpach na Gaeilge – <i>Standard Certification of Irish language ability</i>
TAM	Teimpléad Athbhreithnithe agus Monatóireachta
ÚnaG	Údarás na Gaeltachta – <i>The Gaeltacht Authority</i>

Ráiteas ó Choiste Stiúrtha Pleanála Teanga an Eachréidh

Nuair a bunaíodh an coiste in Aibreán na bliana 2017 le Plean Teanga a leagan amach do Limistéar Pleanála Teanga an Eachréidh thuig muid nach bóthar éasca a bheadh amach romhainn. Chaithfeadh muid, ar nós gach uile choiste eile a bhí ag treabhadh an ghoirt, an pobal a spreagadh le go dtuigfidís ón tús go mba leosan an Plean Teanga a bheadh mar thoradh ar an obair.

Is léir ón taighde agus ó na cruinnithe poiblí go bhfuil muintir an Eachréidh an-bhródúil as a n-oidhreacht Ghaeilge agus Ghaeltachta. Tuigeann siad go gcaithfear í a neartú anois mar theanga phobail más uainn láithreacht na Gaeilge a chaomhnú agus a fhorbairt sna pobail a chuimsíonn an LPT. Tá sé mar aidhm againne, Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga an Eachréidh, a bheith ag obair leis an bpobal áitiúil ionas go mbeadh tuilleadh Gaeilge á labhairt, le cloisteáil agus le feiceáil sna blianta atá amach romhainn.

Is é seo é anois an Plean Teanga atá mar thoradh ar ár gcuid oibre. Níl ann ach tús. Go maire muid beo ar scáth a chéile go gcuirfear na beartais atá ann i bhfeidhm.

Ba mhaith leis an gCoiste buíochas a ghlacadh leis na daoine seo a leanas as a n-ionchur agus a dtacaíocht le linn dúinn a bheith ag obair ar an bplean teanga:

- Baill uile Choiste Pleanála Teanga an Eachréidh a d'oirbrigh go díograiseach ar bhonn deonach le beagnach dhá bhliain.
- An pobal ar fad a tháinig ag cruinnithe, a líon ceistneoirí, a ghlac páirt i bhfócasghrúpaí agus a thug a dtuairimí agus moltaí ar an ábhar.
- Na meáin chumarsáide, scoileanna, gnólachtaí agus eagrais eile a thug gach uile dheis dúinn tabhairt faoi fhógraíocht le linn ullmhú an phlean agus leis an scéal a scaipeadh faoin tionscnamh ó cheann ceann an limistéir.
- Na daoine a thug a gcuid ama ag ullmhú, ag dáileadh agus ag bailiú ceistneoirí.
- Colm Ó Cinseala, an Comhairleoir Pleanála Teanga.
- Foireann Údarás na Gaeltachta agus go háirithe Bríd Ní Chualáin, agus a comharba Gráinne Ní Choisdealbha, a thug tacaíocht leanúnach don choiste ar bhonn comhairliúcháin agus a d'fhreastail ar chruinnithe an Choiste.

Statement from the Eachréidh Language Planning Steering Committee

When the Eachréidh Language Planning Committee first assembled in April 2017 it was clear to us that a difficult road lay ahead. It is obvious to us that Irish as a community language has been in decline in the area for a few generations and is now spoken as their first language by a small minority, and often older cohort, of today's community. Irish, as the language of the home and of public community life has been largely displaced by English.

The aim of the plan will be to re-introduce Irish into the home, particularly into those homes which contain young children or which may do so in the future. It will also be the purpose of the plan to strengthen the presence of Irish in the broad spectrum of community life right through from childcare, to the education system and within the social and commercial life of the community.

Given the very low level of usage of Irish in the community it is important that realistic goals are set which have the support of the community and which can be added to in an incremental manner over the seven-year lifespan of the plan. It will be a central motif of the plan that community involvement in, and support for, the language planning process is central to the planning project. Over ambitious or unattainable goals may result in unsuccessful outcomes and lead to disillusionment and disappointment.

The Committee would like to thank the following people for their involvement in and their contribution toward the development of this plan:

- The members of Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh who have worked enthusiastically and voluntarily over the last two years.
- Members of the local community who attended meetings and focus groups, who completed questionnaires and provided recommendations and other inputs for inclusion in the plan.
- The committee members who prepared, distributed and collected questionnaires.
- The media (Galway Bay FM, Raidió na Gaeltachta, the Tuam Herald and the Connacht Tribune), local schools for 'spreading the word' by text to parents, local retail outlets who featured our posters, representatives of local social organisations, teenagers and the local business community who attended focus groups, and to all who contributed towards the formulation of the plan.
- Colm Ó Cinseala, the Language Planning Consultant.
- Staff of Údarás na Gaeltachta and especially Bríd Ní Chualáin, and her successor Gráinne Ní Choisdealbha, who supported the project throughout.

Fís - Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh 2027

Tá fíos ag Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh, i gcomhpháirtíocht le muintir na hÁite agus le heagraíochtaí áitiúla, úsáid laethúil na Gaeilge agus eolas ar an nGaeilge a chothú agus a mhéadú i nGaeltacht an Eachréidh ar bhonn céimnithe thar seacht mbliana.

Tá sé mar aidhm ag an gCoiste go dtiocfaidh ardú 5% sa bheiris ar an gcéatadán reatha 2.91% (223 duine) den sciar daonra sa LPT atá ina gcainteoirí laethúla Gaeilge lasmuigh den chóras oideachais, go dtí 7.9% (i.e. 606 duine) le linn shaolré an phlean teanga.

Tá sé ina fhíos ag an gCoiste freisin:

- Gur áit é Gaeltacht an Eachréidh ina mbeidh an Ghaeilge á labhairt, le cloisteáil agus le feiceáil;
- Go mbeidh meon dearfach ag an bpobal i leith na Gaeilge;
- Go mbeidh an pobal, agus an óige go háirithe, bródúil as ár dteanga dhúchais agus go mbeidh tuiscint acu go bhfuil an Ghaeilge ina cuid bhunúsach, luachmhar ar leith de chultúr na hÉireann;
- An Gaeilge a chur chun cinn sa saol sóisialta, in imeachtaí deonacha, sa réimse spóirt agus sa saol eacnamaíochta áitiúil;
- An Ghaeilge a láidriú sa chóras oideachais ag gach leibhéal.

Tabharfar gach deis do mhuintir an Eachréidh ról lárnach a bheith acu sa phróiseas pleanála teanga.

Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh 2019

1. Cúlra an Phróisis Pleanála Teanga

1.1. An Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht

Sa bhliain 2007, foilsíodh an mórstaidéar *An Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht* (SCT) (Ó Giollagáin *et al.*). Foilsíodh leagan uasdáitithe den staidéar (*Nuashonrú*) in 2015. Léirítéar sa staidéar sin agus i dtaighde eile a foilsíodh roimhe agus ina dhiaidh sin go bhfuil an Ghaeilge go mór i mbaol agus í i gcontúirt mar phríomhtheanga phobail agus nach mairfidh sí thar an gcéad ghlúin eile mar ghnáth-theanga phobail sa Ghaeltacht mura gcuircfear beartais éifeachtacha i bhfeidhm lena neartú. Moladh sa staidéar go ndéanfaí catagóiriú ar na pobail Ghaeltachta ar bhonn úsáid na Gaeilge seachas ar bhonn tíreolaíoch amháin, mar a dhéantaí go dtí seo. Tugtar míniú ar na catagóirí sa tábla thíos.

Catagóir	% Cainteoirí Laethúla Gaeilge (CLG)	Míniú de réir an SCT
A	67% +	An tairseach le pobal bisiúil teanga a bheith ann. ‘Léirítéar san analís seo go dtagann laghdú tobann ar úsáid na Gaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail nuair a thiteann lín na gcainteoirí laethúla i gceantar faoi bhun na teorann seo.’ (2007: 146).
B	44% – 66.9%	‘Tá staid na teanga sna ceantair seo fíor-leocheileach.’ (<i>ibid.</i> , 147)
C	Faoi bhun 44%	‘Tugann an fhaisnéis le fios go n-úsáidtear an Ghaeilge mar nós mionlaigh.’ (<i>ibid.</i> , 148)

Tábla 1.1: Na Catagóirí Gaeltachta – Categories of Gaeltachtaí

1.2. An Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030

In 2010 d’fhoilsigh an Rialtas cáipéis – an *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030* – inar sonraíodh gurbh í an aidhm atá le beartas an Rialtais i leith na Gaeilge ná go gcuircí le húsáid na Gaeilge agus leis an eolas uirthi mar theanga phobail ar bhonn céimiúil. Sonraíodh sa *Straitéis* chomh maith go ndéanfaí forbairt ar chóras cuimsitheach pleanála teanga ag leibhéal an phobail sa Ghaeltacht chun a chinntíú go mairfeadh an Ghaeilge mar theanga phobail sa Ghaeltacht.

1.3. Acht na Gaeltachta 2012

Le struchtúr feidhmithe a thabhairt don Straitéis, achtaíodh Acht na Gaeltachta in 2012. Faoin Acht sin, tugtar feidhm reachtúil don Phróiseas Pleanála Teanga faoina mbeidh pleananna teanga á n-ullmhú ag leibhéal an phobail i gceantair a bhfuil aitheantas tugtha dóibh faoin Acht mar Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta (LPTanna). Chuige sin tá an Ghaeltacht roinnte ina 26 LPT agus déanfar plean teanga a réiteach i ngach limistéar in am trátha. Faoin

Acht beidh an Ghaeltacht bunaithe feasta ar chritéir theangeolaíocha seachas ar limistéar tíreolaíoch faoi mar a bhí amhlaidh go dtí seo.

Tugadh deis d'eagraíochtaí iarratas a chur faoi bhráid ÚnaG i dtaobh plean teanga comhtháite seacht mbliana a ullmhú do na LPTanna, limistéar an Eachréidh ina measc. Is é ÚnaG atá freagrach as eagraíocht (Ceanneagraíocht) pleanála teanga a roghnú le plean teanga a ullmhú agus a chur i bhfeidhm, agus is ar an Údarás atá an cúram an eagraíochta is fearr a roghnú a léirigh cumas i dtaobh úsáid na Gaeilge a mhéadú sa teaghlach, sa phobal, sa chóras oideachais agus i gcúrsaí gnó.

Is é Coiste Pleánala Teanga an Eachréidh a roghnaíodh mar cheanneagraíocht agus cuireadh de chúram ar an gCoiste an próiseas pleánala teanga a bhainistiú sa limistéar agus pleán teanga seacht mbliana a dhréachtú i gcomhar leis an bpobal.

1.4. An Pleán Gníomhaíochta 2018-2022¹

I mí an Mheithimh 2018, foilsíodh an Pleán Gníomhaíochta 2018 – 2022 (Straitéis 20 Bliaín don Ghaeilge 2010-2030). Sa cháipéis sin léirítear beartas reatha an stáit maidir leis an nGaeltacht agus leis an nGaeilge. Is iad príomhaidhmeanna na straitéise ná:

- an lín daoine a labhraíonn Gaeilge ar bhonn laethúil taobh amuigh den chóras oideachais a mhéadú go 250,000
- an lín daoine a labhraíonn Gaeilge ar bhonn laethúil sa Ghaeltacht a mhéadú de 25% agus
- cur leis an lín daoine a úsáideann seirbhísí Stáit trí Ghaeilge agus atá in ann teilifís, raidió agus na meáin chlóite Ghaeilge a rochtain.

Sa phlean (lch. 39) tugtar aitheantas don phróiseas pleánala teanga nuair a deirtear:

Ag croílár an phróisis seo, tá pobal na Gaeltachta, pobal na mbailte agus na líonraí araon, chomh maith leis na ceanneagraíochtaí pleánala teanga atá ag feidhmiú ar a son. Tá obair mhór déanta, idir lámha agus beartaithe ag na heagraíochtaí sin, chomh maith le heagraíochtaí agus coistí Gaeltachta agus Gaeilge eile trí chéile ar leas na teanga agus a gceantair trí chéile anuas trí na blianta. Is é an spiorad sin – spiorad na meithle – atá ag croílár an phróisis agus is cóir agus is ceart é sin a aithint agus leanúint lena tacú.

Tugtar aitheantas sa phlean gníomhaíochta go háirithe do sheachadadh na Gaeilge ó ghlúin go glúin agus don Pholasaí don Oideachas Gaeltachta 2017-2022.

¹ https://www.chg.gov.ie/app/uploads/2018/06/ghaeltacht_report_screen.pdf

2. Sonraí na Ceanneagraíochta

Faoi Acht na Gaeltachta, 2012 foilsíodh fógra i mí Mheán Fómhair 2015 i leith Limistéar Pleanála Teanga an Eachréidh. Bunaíodh coiste deonach – CPTE – i mí Aibreáin 2017. Is é an sprioc atá ag an gcoiste ná láithreacht agus úsáid na Gaeilge a fhorbairt sa limistéar pleanála teanga. Chuir CPTE iarratas chuitig ÚnaG ar bheith san áireamh mar cheanneagraíocht le Plean Teanga a ullmhú agus a stiúradh don Limistéar. I mí an Mhárta 2018, ghlac ÚnaG le CPTE mar cheanneagraíocht chun plean teanga a dhréachtú don cheantar agus síníodh conradh dá réir.

Is iad baill an choiste ná:

Cathaoirleach	Eithne Uí Cheallacháin (Múinteoir i Scoil Ghaeltachta Eanach Dhúin)
Leas-Chathaoirleach	Eilís Nic an Rí (Múinteoir i Scoil Ghaeltachta Eanach Dhúin)
Rúnaí	Micheál Ó Muineacháin (Oifigeach Gaeilge agus Cultúir, Bord Stiúrtha CLG, Co. na Gaillimhe)
Rúnaí Cúnta	Maighréad Uí Mhuineacháin (IarPhríomh-Stiúrthóir Naónra Bhaile Chláir na Gaillimhe).
Cisteoir	Muireann Uí Nuadhnáin (Iar-oide i gColáiste Chroí Mhuire, An Spidéal, Gaeltacht na Gaillimhe)
Baill eile	Sinéad Mistéall (Baile Chláir) PJ Mac Samhráin (An Carn Mór) Clár Ní Argáin (Baile Chláir) Eilís Nic Dhonncha

3. Léargas ar an Limistéar Pleanála Teanga

Dán – Anach Cuain²

Má fháighimse sláinte is fada a bheas tráchtadh
ar an méid a báthadh ó Anach Cuain.
Mo thrua amáireach gach athair a's máthair,
bean a's páiste atá ag sileadh súl.
A Rí na nGrásta a cheap neamh 's párthas,
a Dhia, cér chás dúinn beirt nó triúr,
Ach lá chomh breá leis, gan gaoth ná báisteach,
's lán an bháid acu a scuabadh ar siúl.

Baile Cláir a bhí in aice láimhe
Níor lig an t-ádh dhóibh a dhul aníos;
Bhí an bás chomh láidir, níor thug sé cairde
d'aon mhac máthar dár rugadh riamh;
Bhris an bád 's báthadh na daoine,
scaip na caoirigh anonn sa snámh,
A Dhia, nach ansin a bhí an feall mór déanta
ar aon fhear déag a's ochtar mná.

Loscadh sléibhe agus scalladh cléibhe
ar an áit ar éagadar is milleán crua;
Is iomaí créatúr a d'fhág sé ag géarghol,
ag gol 's ag éagaoin gach maidin Luain;
Ní díobháil eolais a chuir dá dtreo iad
ach mí-ádh mór a bhí sa gCaisleán Nua.
Is é críochnú m'amhráin gur báthadh mórán
a d'fhág ábhar dóláis in Anach Cuain.

*If I am spared I'll be long telling
Of the number drowned out of Annaghdown.
My pity tomorrow for the fathers and mothers,
Women and children who are weeping.
Oh King of graces, who created heaven and paradise,
Oh God, two or three would have been bad enough
But such a fine day, without wind or rain,
To sweep away a whole boat-ful!*

*Claregalway was near at hand,
But fate wouldn't let them land,
Death was so strong that it gave no credit
To any mother's son who was ever born.
The boat broke apart and the people were drowned;
The sheep were scattered about in the water.
Oh God, wasn't that the great tragedy
For eleven men and eight women!*

*May the mountains burn, may hearts be tormented,
May hard destruction befall the place where they
died!
For many a creature has been left lamenting,
Crying and keening every Monday morning.
It wasn't lack of seamanship that was the cause,
But the great ill-luck that was in Newcastle.
The end of my song is this: that many were drowned,
Which left food for sorrow in Annadown.*

Ceann de mhór-amhráin an Eachréidh is ea Anach Cuain (*sic*), dán a chum an file cáiliúil Antoine Ó Raifteirí faoi thimpiste thubaisteach a tharla ar an 4 Meán Fómhair 1828 agus inar bádh 19 nduine ar Abhainn na Gaillimhe agus iad ag déanamh a mbealach ó Anach Cuain go dtí aonach i gCathair na Gaillimhe.

² <https://www.joeheaney.org/ga/anach-cuain/>

3.1. Topagrafaíocht

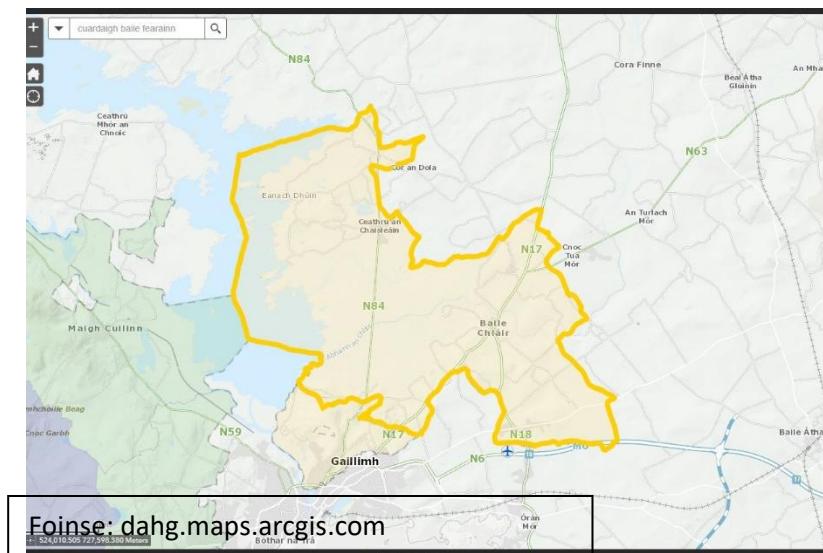
Is LPT mór fairsing é LPT an Eachréidh atá suite soir ó thuaidh ó Chathair na Gaillimhe. Tá an LPT scartha amach ó na ceantair Ghaeltachta i gConamara ag Abhainn na Gaillimhe agus ag Loch Coirib. Mar atá soiléir ón logainm ‘Each Réidh’ is ceantar míniú réidh atá ann gan mórán sléibhte agus le talamh maith feirme den chuid is mó. Is ceantar é ina bhfuil oidhreacht na Gaeilge le sonrú sna logainmneacha agus in ainmneacha na ngarraithe go dtí an lá atá inniu ann. Ní mór a rá nach ceantar tíreolaíoch aitheanta é an tEachréidh agus tháinig sé aníos sa taighde nach raibh an téarma ‘an tEachréidh’ i ngnáthúsáid i gcaint na ndaoine.

Ritheann an bóthar N83 (an N17 mar a bhí) thuaidh theas trí lár an LPT agus mótarbhealach an M17 taobh thoir dó.

Sna Treoirlínte Pleanála Teanga³ (lch. 52) déantar cur síos ar na ceantair atá cuimsithe sa 26 limistéar pleanála teanga. Cuimsítéar trí thoghroinn san iomlán i LPT an Eachréidh, is iad sin Baile Chláir, An Carn Mór agus Eanach Dhúin agus cuid de na bailte fearainn máguaird mar seo a leanas:

- An chuid sin de thoghroinn cheantar Bhaile an Teamhaill i gcontae na Gaillimhe atá comhdhéanta de na bailte fearainn seo a leanas: Baile an Gharráin agus An Poll Caoin.
- An chuid sin de thoghroinn cheantar Cheathrú an Bhrúnaigh i gcontae na Gaillimhe atá comhdhéanta de na bailte fearainn seo a leanas: Ceathrú an Bhrúnaigh, An Chluain, Cluain Mhic Cáinín, Coill Uachtair, Gort an Chalaidh, Pollach Riabhach, Saighleán agus Sceach Liag.
- i. An chuid sin de thoghroinn cheantar Leacach Beag i gcontae na Gaillimhe atá comhdhéanta de na bailte fearainn seo a leanas: Cill Torróg agus Na Croisíní.
- An chuid sin de thoghroinn cheantar Lisín an Bhealaigh i gcontae na Gaillimhe atá comhdhéanta den bhaile fearainn seo a leanas: An Carn Mór Thoir.

³ <https://www.chg.gov.ie/app/uploads/2019/02/treoirlinte-pleanala-teanga-eagran-5.pdf>

Fíor 3.1: LPT an Eachréidh – The Eachréidh LPA

3.2. Daonra⁴

Tá daonra **7,999** sa **LPT** de réir Dhaonáireamh **2016**. Bhí idir 4,087 fear agus 3,912 bean sa LPT. Is ardú 1.96% é sin ar an daonra 7,845 a tuairisciódh i nDaonáireamh 2011.

Agus é briste síos de réir na dtrí thoghroinn, gan na ceantair bheaga máguaird a thabhairt san áireamh, is mar seo a leanas atá an daonra sa LPT.

Daonra na dTrí Thoghroinn, 2016 agus 2011			
	2016	2011	% athrú
Eanach Dhúin	1876	1860	+0.9
Baile Chláir	2124	2042	+4.9
An Carn Mór	2577	2609	-1.2
Iomlán	6577	6511	+1.0

Tábla 3.1: Daonra an LPT de réir toghroinn 2016 – Population by Electoral Division 2016

⁴ Fuarthas gach eolas sa gcaibidil seo ó <http://census.cso.ie/sapmap/>

Daonra an LPT in 2016 de réir aoisghrúpa			
Aoisghrúpa	Fireann	Baineann	Iomlán
0	45	58	103
1	53	59	112
2	70	38	108
3	63	45	108
4	88	64	152
5	57	51	108
6	73	60	133
7	85	59	144
8	57	63	120
9	77	62	139
10	78	54	132
11	70	69	139
12	58	54	112
13	59	48	107
14	52	64	116
15	58	64	122
16	61	52	113
17	78	49	127
18	50	42	92
19	38	55	93
20-24	213	195	408
25-29	184	185	369
30-34	261	316	577
35-39	362	329	691
40-44	309	330	639
45-49	283	278	561
50-54	286	284	570
55-59	259	237	496
60-64	232	223	455
65-69	155	132	287
70-74	113	113	226
75-79	77	54	131
80-84	44	65	109
85+	39	61	100
Iomlán	4,087	3,912	7,999

Tábla 3.2: Daonra an LPT in 2016 de réir aoisghrúpa – Population of the LPA by age-group

Áit a rugadh áitritheoirí	Líon	%
Éire	6,857	86.4
An Ríocht Aontaithe	434	5.5
An Pholainn	232	2.9
An Liotuáin	51	0.6
Eile san AE	126	1.6
Áit eile	233	2.9
Gan a bheith ráite	0	
Iomlán	7,933	

Tábla 3.3: An áit arb as d' áitritheoirí an LPT. Residents of the LPA by place of birth

Feictear dúinn gur de bhunadh na hÉireann iad 86.4% den daonra. Is é an tábhacht atá leis an bhfigiúr sin, agus muid ag glacadh leis gur as Poblacht na hÉireann a bhformhór, ná go ndeachaigh na daoine sin trí an gcóras oideachais agus gur fhoghlaim siad leibhéal éagsúla Ghaeilge sa chórás sin.

I gcás 13.5% de phobal an LPT, ní in Éirinn a rugadh iad. Is íse é sin ná an ráta náisiúnta (2016) 17.3%⁵.

3.2.1. Stádas Socheacnamaíochta an LPT⁶

Úsáidtear córas a nglaoitear innéacs Hasse air chun rachmas (nó a mhalairt) ceantair a thomhais. Sa chórás sin, tugtar eolas ar an gcoibhneas idir saibhreas agus easnamh socheacnamaíochta an cheantair de réir thorthaí an daonáirimh. Tá an t-innéacs sin bunaithe ar na tosca seo a leanas:

- a. athrú daonra
- b. cóimheas aoise is cleithiúnais (*age dependency ratio*)
- c. cóimheas tuismitheoirí aonair
- d. líon na ndaoine gan orthu ach bunoideachas amháin
- e. líon na ndaoine a bhfuil oideachas tríú leibhéal orthu
- f. an ráta difhostaíochta
- g. líon na ndaoine a bhfuil cónaí orthu i dtithíocht shóisialta.

5

https://www.cso.ie/en/media/csoie/releasespublications/documents/population/2017/Chapter_5_Diversity.pdf

⁶ Fuarthas gach eolas sa mhír seo ó pobal.ie ag: maps.pobal.ie/WebApps/DeprivationIndices/index.html
Plean Teanga an Eachréidh. Lch. 16

Maidir leis na scóir sa tábla thíos, tagraíonn:

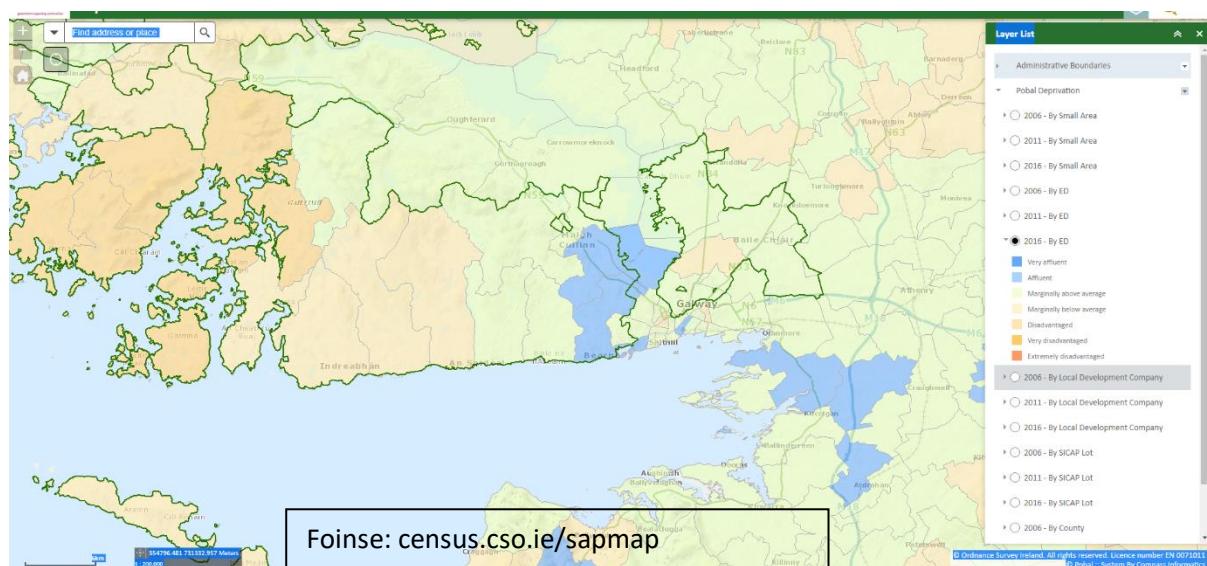
- ‘0’ don mheán náisiúnta.
- 0 go -10: beagán faoi bhun an mheáin náisiúnta
- -11 go -20: limistéar faoi mhíbhuntáiste
- -20 go -30: limistéar faoi mhór-mhíbhuntáiste
- 0 go +10, +11 go +20, etc., mar atá thuas, ach **os cionn** an mheáin náisiúnta.

Leibhéal buntáiste / míbhuntáiste – Toghranna an Eachréidh		
Toghroinn	Leibhéal 2016	Cur síos
Eanach Dhúin	+2.5	beagán os cionn an mheáin náisiúnta
Baile Chláir	+6.25	beagán os cionn an mheáin náisiúnta
An Carn Mór	+8.96	beagán os cionn an mheáin náisiúnta

Tábla 3.4: Leibhéal buntáiste / míbhuntáiste LPT an Eachréidh – Levels of social equality/inequality in the LPA

Léirítéar sa tábla thusas go bhfuil an LPT beagán os cionn an mheáin náisiúnta ó thaobh leibhéal buntáiste de.

De réir na dtomhas a úsáidtear go náisiúnta, atá bunaithe i measc rudaí eile ar leibhéal oideachais an phobail, an codán den daonra atá fostaithe agus aois an daonra, tá an limistéar, tríd agus tríd, os cionn an mheáin náisiúnta agus léirítéar an méid sin sa mhapa thíos. Tosaíonn an scála ag pointe 0 (an meán) agus téann sé as sin go dtí -40 (ceantar atá faoi go mór faoi mhí-bhuntáiste) agus go dtí +40 (ceantar atá an-saibhir).

Fíor 3.2: Leibhéal buntáiste / míbhuntáiste Gaeltacht na Gaillimhe 2016 – Deprivation Index in the Galway Gaeltacht 2016

Léiríonn an dath donn i bhFíor 3.2 na ceantair atá faoin meán náisiúnta. De réir mar a éiríonn an dath donn níos dorcha is ea is mó atá an ceantar faoin meán náisiúnta ó thaobh míbhuntáiste de. Is é an leibhéal míbhuntáiste do Chontae na Gaillimhe mar aonad ná + 1.81. Feictear dúinn go bhfuil LPT an Eachréidh níos fearr as, ó thaobh na heacnamaíochta de, ná

na ceantair Ghaeltachta de chatagóir 'A' níos faide siar i gContae na Gaillimhe. Is mar seo a leanas (Tábla 3.5) atá an leibhéal míbhuntáiste de réir na gceantar beag sa LPT.

Leibhéal míbhuntáiste 2016 – Eolas ábhartha ó Pobal Maps⁷							
'Ceantair Bheaga' (Small Area de réir POG)	Daonra 2016	Leibhéal míbhuntáiste	Cur Síos	'Age dependency ratio'	Bunscoil amháin	3ú leibhéal	
067047008 An Carn Mór	397	+4.1%	Beagán os cionn an mheáin	24.2%	6%	35.66%	
067047007 An Carn Mór	281	+9.6%	Beagán os cionn an mheáin	29.5%	12%	32.1%	
067047002 An Carn Mór	387	+9.1%	Beagán os cionn an mheáin	23.3%	7%	47%	
067047001 An Carn Mór	441	+9.7%	Beagán os cionn an mheáin	34%	13%	43.7%	
067157001 Leacach Beag	30	+1.1%	Beagán os cionn an mheáin	36.3%	17%	35.4%	
067021003 Baile an Teampaill	238	+.5%	Beagán os cionn an mheáin	32%	15%	36.5%	
067048001 Ceathrú an Bhrúnaigh	314	+5.3%	Beagán os cionn an mheáin	24.5%	6%	41.2%	
067048002 Ceathrú an Bhrúnaigh	234	+4.6%	Beagán os cionn an mheáin	36.3%	8%	41.67%	
067048003 Ceathrú an Bhrúnaigh	436	-9.6%	Beagán faoin meán	39.7%	26%	22.6%	
067055001 Baile Chláir	286	-.8%	Beagán faoin meán	34.6%	12%	35.7%	
067055003 Baile Chláir	285	+7.5%	Beagán os cionn an mheáin	42.5%	22%	28.3%	
067055004 Baile Chláir	421	+5.7%	Beagán os cionn an mheáin	32.8%	10%	46.2%	

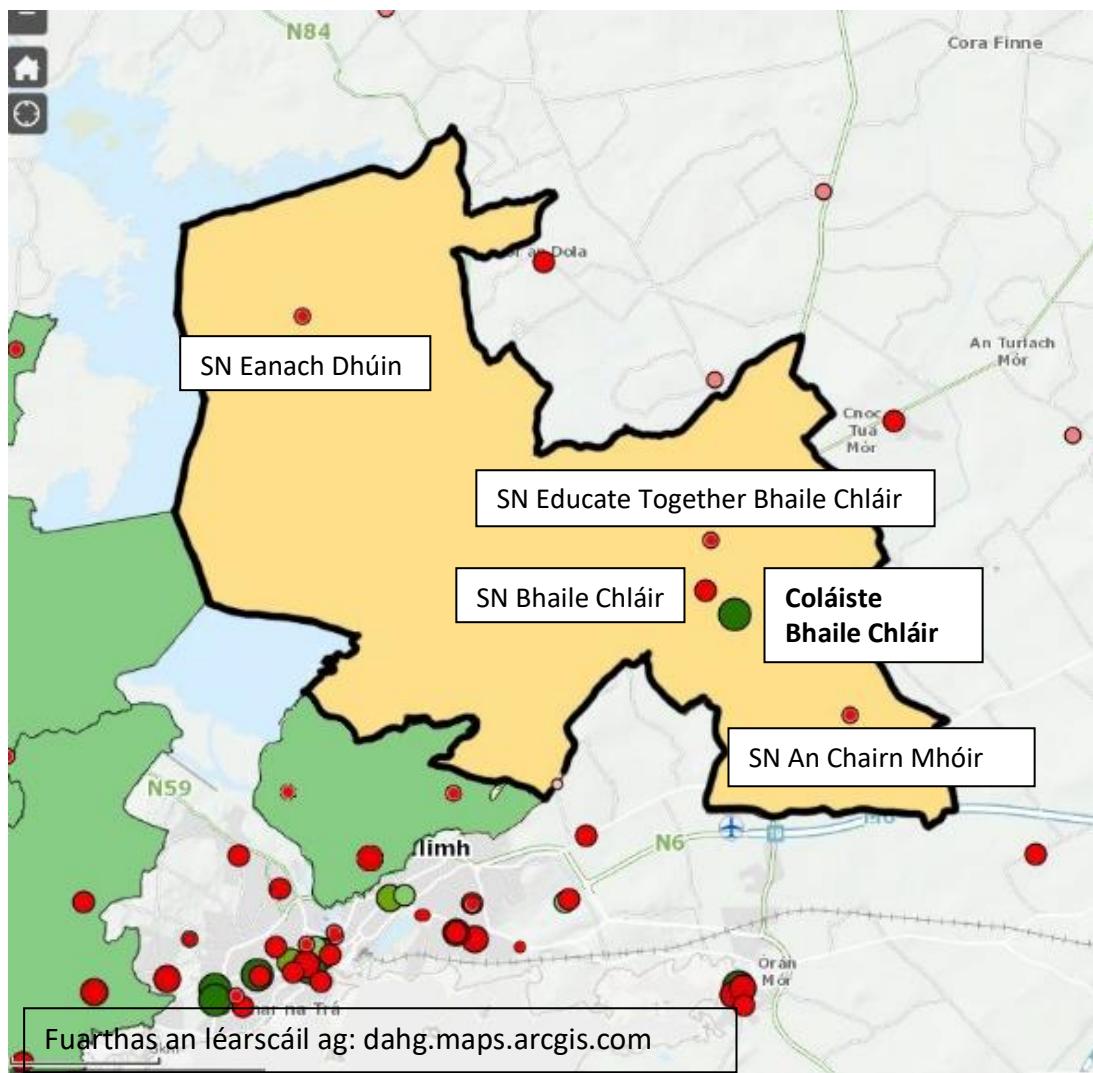
⁷ <https://maps.pobal.ie/WebApps/DeprivationIndices/index.html>

Leibhéal míbhuntáiste 2016 – <i>Eolas ábhartha ó Pobal Maps</i> ⁷						
'Ceantair Bheaga'	Daonra 2016	Leibhéal míbhuntáiste	Cur Síos	'Age dependency ratio'	Bunscoil amháin	3ú leibhéal
Area de réir POG)						
067055005 Baile Chláir	264	+9.1%	Beagán os cionn an mheáin	38.3%	9%	47.5%
067165005 Lios Ceanain	198	+6%	Beagán os cionn an mheáin	37.4%	9%	36.1%
067009001 Eanach Dhúin	374	+ 2%	Beagán os cionn an mheáin	35.6%	14%	28.5%
067009002 Eanach Dhúin	299	+4.8%	Beagán os cionn an mheáin	36.4%	11%	41.6%
067009003 Eanach Dhúin	268	-1%	Beagán faoin meán	34.3%	10%	28.1%
067009004 Eanach Dhúin	228	+1.9	Beagán os cionn an mheáin	41.2%	12%	32%
067009005 Eanach Dhúin	216	+.7%	Beagán os cionn an mheáin	26.85%	14%	31.7%
067009006 Eanach Dhúin	243	+5.8%	Beagán os cionn an mheáin	27%	8%	38.2%
067009007 Eanach Dhúin	248	+3%	Beagán os cionn an mheáin	35.1%	10%	35.6%
Co. na Gaillimhe		+1.81	Beagán os cionn an mheáin	34.22%	13.37%	38.71%

Tábla 3.5: Leibhéal buntáiste / míbhuntáiste Eachréidh na Gaillimhe 2016 de réir na gceantar beag – Social Deprivation by 'small area' within the LPA 2016

3.3. An Córás Oideachais

Is iad seo na hinstiúidí oideachais atá ag feidhmiú sa LPT agus sna ceantair máguaird faoi láthair:

Fíor 3.3: Scoileanna sa LPT – Schools in the LPA.

Níl scoileanna an Bháin Mhóir, na Creige Móire ná Chor an Dola sa LPT cé go bhfuil gasúir a bhfuil cónaí orthu sa LPT ag freastal orthu.

Scoileanna sa LPT.			
Scoil	Leibhéal	Suíomh	Lón Daltaí
Coláiste Bhaile Chláir	2	Baile Chláir	1200
SN Bhaile Chláir	1	Baile Chláir	315
Educate Together	1	Baile Chláir	184
SN Eanach Dhúin	1	Eanach Dhúin	146
SN an Chearn Mhóir	1	An Carn Mór	172
Naíonra an Chearn Mhóir (CNnaG)	Réamh	An Carn Mór	9
Naíonra Clúidín na mBáibíní (CNnaG)	Réamh	Baile Chláir	14
Naíonra Eanach Dhúin	Réamh	Eanach Dhúin	22
Cairde	Réamh	Baile Chláir	
Short & Sweet Crèche + Montessori	Réamh	Baile Chláir	
Growing Tree Montessori	Réamh	Baile Chláir	
Amy's House	Réamh	Baile Chláir	
Wonders Years Montessori + Afterschool care	Réamh	Baile Chláir	

Tábla 3.6: Institiúidí Oideachais LPT an Eachréidh – The Education Sector in the LPA

Chomh maith leis na hinstitiúidí oideachais atá lonnaithe taobh istigh de theorainn an LPT, tá páistí atá ina gcónaí sa LPT ag freastal ar scoileanna atá buailte leis, ach taobh amuigh den LPT, ar nós scoileanna an Bháin Mhóir, na Creige Móire agus Chorr an Dola. Tá Gaelscoil lonnaithe san Órán Mór nach bhfuil i bhfad ó dheisceart an LPT agus tá Gaelcholáiste i mBaile Átha an Rí.

Is mar seo a leanas atá staid na Gaeilge sna scoileanna.

Scoileanna an LPT agus an Ghaeilge	
Scoil	Teanga Theagaisc
Coláiste Bhaile Chláir	Roinnt ranganna trí Ghaeilge ⁸
SN Eanach Dhúin	An cuid is mó de ranganna trí Ghaeilge. Faoin scéim aitheantaí ⁸
SN Claregalway Educate Together	Béarla amháin
SN Bhaile Chláir	Béarla amháin
SN an Chairn Mhóir	Suas go rang 3 trí Ghaeilge

Tábla 3.7: Teanga theagaisc na scoileanna. Language of tuition within schools

⁸ Tá an scoil seo párteach sa scéim aitheantaí faoin bPolasaí don Oideachas Gaeltachta

3.3.1. An Polasaí don Oideachas Gaeltachta, 2017-2022

I mí Dheireadh Fómhair 2016, seoladh an *Polasaí don Oideachas Gaeltachta, 2017-2022* (POG). Tugtar aitheantas sa bheartas nua sin, den chéad uair ó bunaíodh an stát, do riachtanais éagsúla na ndaltaí scoile sa Ghaeltacht, iad sin atá á dtógáil le Gaeilge, agus iad siúd nach bhfuil ag sealbhú na Gaeilge ón mbaile. Faoin bPolasaí seo, tugadh cuireadh do bhunscoileanna agus do mheánscoileanna atá lonnaithe taobh istigh de theorainneacha oifigiúla na Gaeltachta cur isteach ar aitheantas mar scoil Ghaeltachta, agus bronnadh an t-aitheantas sin de réir critéir a bhaineann le cúrsaí teanga sna scoileanna sin.

Ar an 12 Meán Fómhair 2018 thug fostaí de chuid na Comhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta (COGG) léacht phoiblí sa cheantar chun an pobal agus na scoileanna a chur ar an eolas faoin bPolasaí don Oideachas Gaeltachta agus faoi chosaint na mionteangacha.

Tá SN Eanach Dhúin cláraithe le bheith páirteach sa POG ach ag an bpointe seo (Samhradh na bliana 2020) níor roghnaigh na trí bhunscoil eile sa LPT a bheith rannpháirteach sa scéim.

Phlé an comhairleoir an cheist sin le hEoghan Ó Ceallaigh, leas-phríomhoide Choláiste Bhaile Chláir. Thuairiscigh sé, cé go bhfuil an scoil páirteach sa scéim aitheantais faoi POG, nach raibh éileamh ar chur i bhfeidhm an Pholasaí ina ionláine sa Choláiste agus go raibh an Coláiste bául le sruth Gaeilge a bhunú, ach an t-éileamh a bheith ann. Thuairiscigh sé nach raibh dóthain éilimh ar an sruth Gaeilge sin don scoilbhliain 2019/2020.

Is léir go bhfuil easpa mhór ann maidir le soláthar oideachais trí Ghaeilge sa LPT, rud a chruthaíonn dúshlán mór do normalú úsáid na Gaeilge, go háirithe i measc na hóige.

Beidh dlúthcheangal idir cur i bhfeidhm an phlean teanga agus an Pholasaí don Oideachas Gaeltachta agus samhlaítear go mbeidh an tOifigeach Pleanála Teanga (a bheidh le ceapadh) ag obair i bpáirt leis na scoileanna ar bhonn rialta agus an pleán á chur i bhfeidhm.

3.4. Seirbhísí Cúraim Leanaí agus Tacaíochta Teanga

Tá trí Naónra ag feidhmiú sa LPT, is iad sin Naónra an Chairn Mhóir, Naónra Bhaile Chláir, ar a nglaoitear Clúidín na mBabóig, agus Naónra Eanach Dhúin. Tá an chéad dá Naónra cláraithe le Comhar Naónraí na Gaeltachta (CNnaG) agus is trí Ghaeilge a bhíonn siad ag feidhmiú. Níl Naónra Eanach Dhúin cláraithe le CNnaG ach déantar gach iarracht an Naónra a reáchtáil trí Ghaeilge. Tuairiscítear go mbaineann deacracht leis sin, áfach, de bharr deacrachtaí ó thaobh teacht ar Stiúrthóir (cúnta) a labhraíonn Gaeilge. Tá an coiste den tuairim go bhfuil na naíolanna/crèche/ionaid cúraim leanaí eile ag feidhmiú trí Bhéarla, cé go dtuairiscíonn naíolann amháin (féach 5.4) go n-úsáidfear roinnt Gaeilge inti.

3.5. Seirbhísí don Aos Óg agus d'Aoisghrúpaí eile

3.5.1. An tAos Óg

Tá Club Foróige ag feidhmiú sa LPT i mBaile Chláir. Déantar freastal sa chlub ar dhaltaí bunscoile (rang a cúig agus rang a sé) agus daltaí iarbhunscoile (an chéad bhliain agus an dara bliain). Is trí Bhéarla atá an club ag feidhmiú.

Eagraítear club óige faoi scáth Ógras, agus é ag feidhmiú trí Ghaeilge, in Eanach Dhúin. Is ag freastal ar rang a sé sa bhunscoil a bhíonn an club den chuid is mó.

Sa Samhradh eagraítear campáí Peile Gaelaí – Cúlcamp – ar pháircéanna peile sa LPT chomh maith le Campa Sacair. Is trí Bhéarla a bhíonn na campáí sin.

Eagraíonn Cumann Liathróid Láimhe Eanach Dhúin campa trí Ghaeilge gach Samhradh agus eagraíonn Conradh na Gaeilge Campa Samhraidh i Leacach, atá buailte leis an LPT.

Cuireann **Coláiste na nGael Óg** campáí thrí Ghaeilge ar fáil ar feadh ceithre seachtaine sa samhradh agus ar feadh seachtain amháin ag an gCáisc do pháistí bunscoile agus meánscoile. Bíonn na campáí ar siúl i mBaile Chláir agus Eanach Dhúin agus bíonn an-éileamh orthu. Bíonn liosta feithimh ann gach bliain. Is faoi scéim na gcampaí samhradh a dhéantar na babhtaí samhraidh a rith agus bíonn campa na Cásca neamhspleách ar aon deontas.

Tugtar suntas anseo chomh maith do Straitéis Óige na Gaeltachta (Fómhar, 2017) agus dá bhfuil molta inti. Tá 'géarghá le struchtúr níos láidre agus níos comhordaithe d'obair óige' (3) a deirtear sa Straitéis.

3.5.2. Daoine Aosta/ Aosaigh

Baile Chláir / an Carn Mór. Tá grúpa a thugann tacaíocht d'aosaigh '**Claregalway/Carnmore Senior Citizens'** ar an bhfód le blianta fada. Buaileann siad le chéile i Síoraíocht gach Luain ag 8pm ar feadh dhá uair a chloig. Eagraítear bus le daoine a bhailiú. Soláthraíonn an eagraíocht 'Bóthar' deontas don bhus. Bíonn cupán tae, biongó agus cártaí ar siúl gach seachtain.

Eagraíonn an grúpa turais lae i rith an tsamhraidh agus cúpla turas beag eile in amanna eile. Braitheann sé sin ar chúrsaí airgid. Bíonn cóisir na Nollag acu freisin. Faigheann an grúpa deontas beag ón FSS agus bíonn bailiúchán ag geata an tséipéil acu uair sa bhliain.

Reáchtálann siad scéim Aláraim Phearsanta (*Personal Alarm*) freisin, chomh maith le hábhair eile shábháilteachta don teach – aláram dóiteáin, soilsiu slándála srl.

Bunaíodh Ionad cúraim lae – *Claregalway and District Daycare Centre* – sa bhliain 2017 agus cuirtear béalí ar fáil ann d'aosaigh tríd an scéim *Community Catering*. Chun an tseirbhís seo a mhaoiniú bunaíodh siopa carthanachta *Never too old* atá lonnaithe san ionad siopadóireachta

– Cois Chláir. Is oibrithe deonacha ar fad a bhíonn ag obair sa siopa agus téann gach pingin den bhrabús chuig an ionad cúram lae.

Tá éileamh mór ar áiteanna san ionad ach ní féidir ach freastal ar 15 sheanóir in aon am amháin agus déantar gach iarracht ar a laghad lá in aghaidh na seachtaine a sholáthar d'aon seanóir atá á iarraidh. Tá gach uile áis ar fáil san ionad ó thaobh cúram pearsanta de agus bíonn altra amháin ar dualgas ann chomh maith le cúpla oibrí faoin scéim Gníomhaíochta um Fhostaíocht Pobail (*Action for Community Employment*), agus oibrithe deonacha chomh maith.

Tá 14 theach á dtógáil faoi láthair i mBaile Chláir faoi scéim Sciath-thithíochta (*Sheltered Housing*). Ina theannta sin, tá ionad cúram lae nua á thógáil ar an suíomh céanna. Chuir fear áitiúil an suíomh ar fáil saor in aisce.

Buaileann an Cumann Gníomhaíochta Lucht Scoir (*Active Retirement*) le chéile gach Aoine i Síoraíocht, seomra cruinnithe in aice leis an séipéal i mBaile Chláir.

Eanach Dhúin. Eagraítear imeachtaí do dhaoine aosta faoi scáth pharóiste Chorr an Dola den chuid is mó. Eagraítear bus ‘*Rural Link*’ uair sa tseachtain tráthnóna Dé hAoine chun áitritheoirí (gach aoisghrúpa) a thabhairt go Cathair na Gaillimhe agus ar ais. Eagraítear seirbhís bhus eile atá síos agus eagraítear lón, i bpáirt leis an eagraíocht *Cope*, san ionad tréadchúram (*pastoral care centre*) i gCor an Dola. Tá an t-ionad sin taobh amuigh den Ghaeltacht.

Tá grúpa gníomhach *Active Retirement Club* ag seanóirí Eanach Dhúin, a thagann le chéile gach Déardaoin i gCor an Dola. Téann na baill ar thurais bhus mhíosúla agus eagraíonn siad oícheanta Biongó rialta sa gheimhreadh. Uair sa mhí eagraítear lón, i bpáirt leis an eagraíocht *Cope*, san ionad tréadchúram (*pastoral care centre*) i gCor an Dola. Tá an t-ionad sin taobh amuigh den Ghaeltacht.

3.6. Deiseanna Foghlama Taobh Amuigh den Chóras Oideachais

Ní eagraíonn Bord Oideachais agus Oiliúna na Gaillimhe agus Ros Comáin (GRETB) aon chúrsaí sa LPT ach eagraíonn siad céasán (ar nós QQI) i gCathair na Gaillimhe, i dTuaim, i mBaile Átha an Rí agus in Áth Cinn, i.e. bailte nach bhfuil i bhfad ón LPT.

Níl aon ranganna Gaeilge foirmeálta (e.g. Teastas Eorpach na Gaeilge nó TEG) do dhaoine fásta ar fáil sa LPT ach eagraítear ‘*Ciorcal Comhrá*’ neamhfhoirmeálta i mBaile Chláir (go seachtainiúil) agus i gCluain Bú (go míosúil). Eagraítear ranganna rialta Gaeilge do dhaoine fásta i scoil Eanach Dhúin ach éileamh a bheith orthu. Cuirtear ranganna Gaeilge, atá síos agus mar ábhar scrúdaithe san Ardteistiméireacht, ar fáil i gColáiste Bhaile Chláir do dhaltaí an Choláiste.

Is áis phobail é an Hub⁹ i mBaile Chláir ina n-eagraítear imeachtaí rialta ar nós ranganna caithimh aimsire (ióga, ealaín, damhsa Gaelach, ceol agus a leithéid) agus ina n-eagraítear imeachtaí eile ó am go ham ar nós club leabhair, club cheamara, imeachtaí garraíodóireachta agus araile. Is sa Hub atá Ciorcal Comhrá Bhaile Chláir lonnaithe. Taobh amuigh den chiorcal comhrá is i mBéal a eagraítear na ranganna agus na himeachtaí eile sa LPT.

3.7. An Earnáil Ghnó agus Fostaíocht

De réir Dhaonáireamh 2016 is mar seo a leanas a bhí cúrsaí fostáiochta/dífhostaíochta sa LPT.

Príomhstádas Eacnamaíochta an LPT, aois 15+ (Daonáireamh 2016) ¹⁰				
%		% LPT	% Gaeltacht	% Náisiúnta
Ag obair <i>At work</i>	3729	60.5	48.8	53.4
Ag guardach oibre <i>Looking For work</i>	30	0.5	0.7	0.8
Dífhostaithe <i>Unemployed</i>	293	4.7	7.9	7.1
Scoláire <i>Student</i>	737	11.9	11.7	11.4
Cúramí Tigh <i>Home Carer</i>	454	7.4	8.1	8.1
Ar scor <i>Retired</i>	730	11.8	17.9	14.5
Tinneas/míchumas <i>Sick / disability</i>	179	2.9	4.4	4.2
Eile <i>Other</i>	14	0.21	0.4	0.4
Iomlán <i>Total</i>	6166	100	100	100

Tábla 3.8: Fostaíocht / Dífhostaíocht sa LPT 2016 – Employment levels in the LPA 2016

Léiríonn na figiúirí dea-scéal maidir le cúrsaí fostáiochta agus dífhostaíochta sa LPT. Feictear go bhfuil céatadán 60.5% de na daoine fostaithe, méid atá 7.1% níos airde ná an ráta náisiúnta (53.4%) agus 11.7% níos airde ná an meán sa Ghaeltacht (48.8%) ina hiomláine. Feictear chomh maith go bhfuil an leibhéal dífhostaíochta (ag guardach oibre agus dífhostaithe)

⁹ <http://claregalway.info/nuacht/news/2018/01/the-claregalway-hub/>

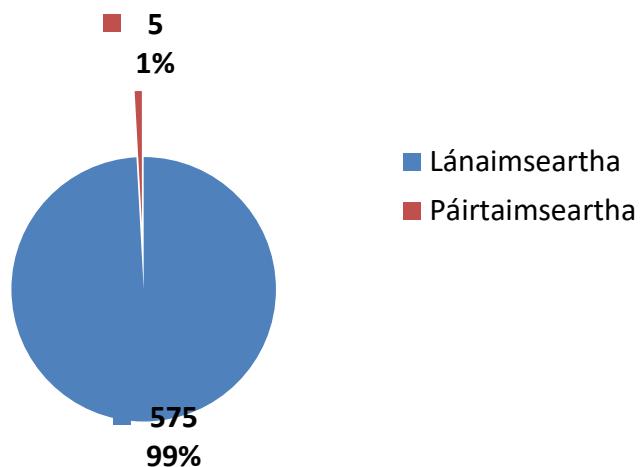
¹⁰ http://census.cso.ie/sapmap2016/Results.aspx?Geog_Type=LPT2012&Geog_Code=4106B1F2-D45C-4D0D-873B-DC6342ACD9D4#SAPMAP_T8_801

sláintiúil go maith ag 5.2% agus é 2.7%¹¹ níos ísle ná an ráta náisiúnta 7.9% agus 3.4%¹¹ níos ísle ná an ráta Gaeltachta 8.6%.

Léirítear i bhFíor 3.3 agus i bhFíor 3.4 líon na ndaoine sa LPT atá fostaithe i gcliantchomhlachtaí de chuid ÚnaG (2018). Tá an Coiste buíoch de ÚnaG as ucht na figiúirí seo a chur ar fáil.

3.7.1. An Fhostaíocht agus Údarás na Gaeltachta sa LPT

Líon iomlán na bhfostaithe i gcliantchomhlachtaí an Údarás in 2019 de réir stádas poist

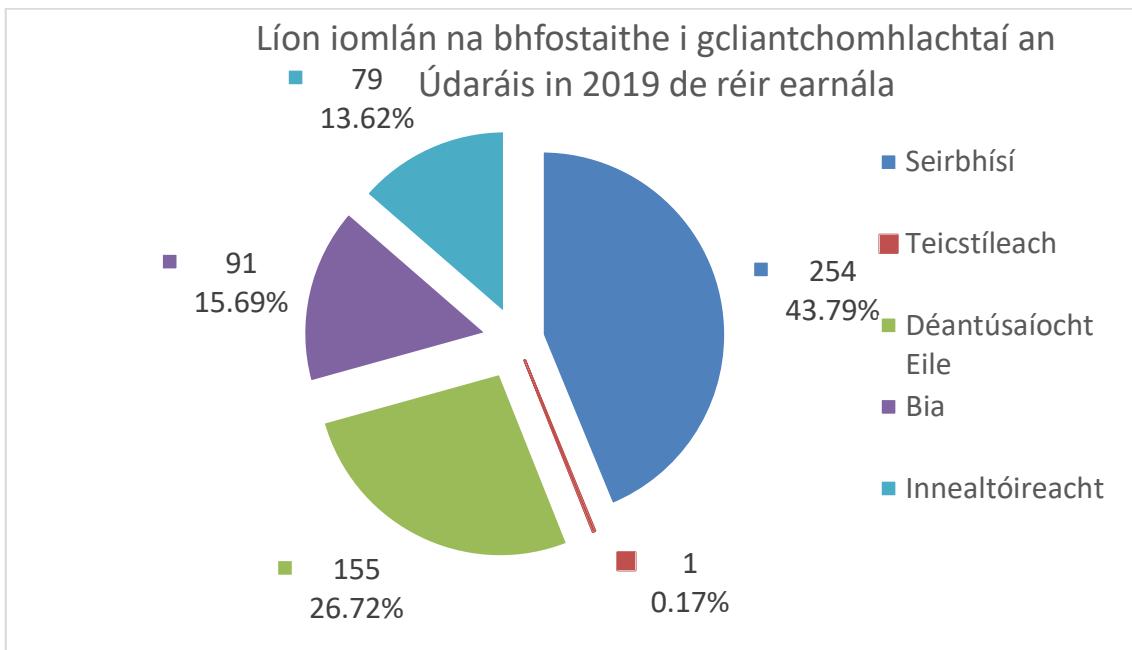

Fíor 3.4: Fostaiocht i gcliantchomhlachtaí ÚnaG in LPT an Eachréidh – Employment in ÚnaG client companies in the Eachréidh LPA

Sa bhliain 2019 bhí 575 duine fostaithe, i bpoist lánaimseartha, sa LPT i gcliantchomhlachtaí de chuid Údarás na Gaeltachta.

Is deacair idirdhealú a dhéanamh idir na fostaithe a bhfuil cónaí orthu sa LPT agus iad siúd a thagann isteach chun na hoibre sa LPT ó áiteanna eile.

¹¹ Is pointe céatadáin atá i gceist anseo.

Fíor 3.5: Fostaíocht i gcliantchomhlachtaí ÚnaG in LPT an Eachréidh de réir earnála. Employment in ÚnaG client companies in the Eachréidh LPA, by sector

3.8. Eagraíochtaí Pobail agus na Comharchumainn

Níl aon chomharchumann ná comhlacht forbartha Gaeltachta ag feidhmiú sa LPT. Tá ionad ann ar a nglaoitear ‘The Hub’ a éascaíonn ranganna agus imeachtaí sóisialta eile agus a chuireann réimse cúng seirbhísí riarracháin ar fáil don phobal áitiúil. Is é an Béarla teanga oibre an ionaid agus tá sé lonnaithe i gCois Chláir i mBaile Chláir.

3.9. Na Meáin Chumarsáide

Is iad na meáin chlóite áitiúla is coitianta a léitear sa LPT ná An Curadh Chonnachta (*Connacht Tribune*), An Tuam Herald agus an Galway Advertiser. Éistear go príomha leis an stáisiún raidió áitiúil Galway Bay FM, agus le Midwest Radio chomh maith. Is láirionad eolais agus cumarsáide pobail é an leathanach Facebook Claregalway.info, go háirithe i ndeisceart an LPT.

3.10. Seirbhísí Poiblí

Tá ionad sláinte i mBaile Chláir a bhfuil beirt dochtúirí fostaithe ann agus tá ionad sláinte i gCorr an Dola a fhreastalaíonn ar phobal Eanach Dhúin. Tá stáisiún Gardaí amháin sa LPT i Leacht Seoirse. Tá cé in Eanach Dhúin faoi bhainistíocht Oifig na nOibreacha Poiblí.

Tá seirbhís an-mhaith taistil phoiblí sa LPT de bharr go dtéann bóthar an N83 (an N17 mar a bhí) trí cheartlár an LPT. Is é sin an príomhbhóthar idir Gaillimh agus iarthar agus iarthuaisceart na tíre. Bíonn an comhlacht ‘Bus4u’ ag freastal ar thuaisceart Chontae na Gaillimhe (an LPT san áireamh) agus Ros Comáin agus bíonn an comhlacht ‘Burkebus’ ag freastal ar an mbóthar idir Tuaim agus Cathair na Gaillimhe agus ag taisteal tríd an taobh thiar den LPT. Cuireann Bus Éireann seirbhís rialta an-chuimsitheach ar fáil. Stopann na busanna réigiúnacha seo a leanas de chuid Bhus Éireann i mBaile Chláir:

- #52 Gaillimh – Béal an Átha
- #64 Gaillimh – Doire
- #65 Gaillimh – Béal Feirste
- #717 Gaillimh – Tuaim
- #425 Gaillimh – An Longfort
- #429 Gaillimh – An Caisleán Riabhach.

3.11. Pleanáil agus Forbairt Fhisiceach

Gné amháin den phleanáil teanga sa Ghaeltacht is ea an phleanáil fhisiceach. Faoi Chomhairle Chontae na Gaillimhe (CCnaG) atá sé beartas a leagan síos agus a chur i bhfeidhm maidir leis an bpleanáil fhisiceach in LPT an Eachréidh. Chuige sin tá **Plean Ceantair Áitiúil na Gaeltachta¹²** (PCÁG) agus is é an teideal atá ar an bPlean ná ‘Arthú (sic) Uimh. 2(b) ar Phlean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2015-2021 – Plean na Gaeltachta (lena n-áirítear lonnaíochtaí na Ceathrú Rua, An Spidéil agus **Bhaile Chláir**)’. Tá an Plean sin, a tháinig i bhfeidhm sa bliain 2018, á úsáid ag CCnaG mar threoir don chaoi a bpléitear le pleanáil fhisiceach sa LPT.

Tá an Plean seo i bhfeidhm go dtí 2021. Sa PCÁG cuimsítear an LPT mar cheantar amháin (Dúiche F sa Phlean) agus deir an Chomhairle Contae ar leathanach 9 de PCÁG:

12

[http://www.galway.ie/en/media/1.%20Athr%C3%BA%20Beartaithe%20Uimh.%202\(b\)%20ar%20PFCG%20-%20Plean%20na%20Gaeltachta.pdf](http://www.galway.ie/en/media/1.%20Athr%C3%BA%20Beartaithe%20Uimh.%202(b)%20ar%20PFCG%20-%20Plean%20na%20Gaeltachta.pdf)

(Is athfhriotaíl ó PCÁG atá sa mhéid atá aibhsithe i gcló gorm sa mhír seo)

“Dúiche F: Imeall na Cathrach

Is é seo an chuid den Ghaeltacht atá ar theorainn Chathair na Gaillimhe, agus a bhfuil cuid de taobh istigh de theorainneacha riarracháin na Cathrach. Tá thart ar 15,428 duine ina gcónaí sa Dúiche seo. Is é an Dúiche seo an ceann is suntasaí ó thaobh brú mór air mar gheall ar fhás na cathrach agus ní amháin go gcaithfear dul i ngleic leis na hathruithe ar a nósmaireachtaí teanga agus cultúir, caithfear dul i ngleic freisin leis an éileamh leanúnach ar bhonaneagar agus ar sheirbhísí. Tá deich dtoghroinn sa Dúiche:

- Bearna
- **Eanach Dhúin**
- Maigh Cuilinn
- **Baile Chláir**
- Tulaigh Mhic Aodháin
- Baile an Teampaill
- Ceathrú an Bhrúnaigh
- An Leacach Beag
- **An Carn Mór**
- **Lisín an Bhealaigh”**

I leathanach 21 de PCÁG tugtar aitheantas faoi leith do Bhaile Chláir agus an méid seo ráite:

- **Baile Chláir**
- **Suíomh agus Comhthéacs**

“Tá Baile Chláir suite thart ar 10km soir ó thuaidh ó Chathair na Gaillimhe, i nGaeltacht Chontae na Gaillimhe. Tá an sráidbhaile suite san áit a dtrasnaíonn Bóthar Náisiúnta Tánaisteach an N83 idir Gaillimh agus Sligeach (Cúil Mhuine) Abhainn an Chláir. Tá sé ar an acomhal leis an R381 freisin, an Príomhbhealach Náisiúnta idir Gaillimh agus Luimneach, a nascann leis an M6, an Príomhbhealach Náisiúnta idir Gaillimh agus Baile Átha Cliath, agus an N18/M18. Tá formhór Bhaile Chláir ionnaithe i dToghcheantar Órán Mór agus tá cuid de i dToghranna Ceantair Bhaile Chláir agus an Chairn Mhóir.

Tá roinnt siopaí áitiúla i mBaile Chláir, chomh maith le haonaid tráchtála/ghnó agus dhá óstán le saoráidí lena mbaineann (ionad fóillíochta) do muhintir an tsráidbhaile, an ceantar máguaird agus líon mór daoine a thaistealaíonn ar an N83 ó Mhaigh

Eo/Sligeach go Gaillimh gach lá nó gach seachtain. Is i bhfoirm líne a forbraíodh Baile Chláir, ag síneadh ó thuaidh ó Abhainn an Chláir go dtí ó dheas d'acomhal an N83 agus an R381. Thug Oifig na nOibreacha Poiblí faoi oibreacha draenála le deireanaí i mBaile Chláir chun tuitte a mhaolú agus tógadh droichead nua. Ag ceann thuaidh an tsráidbhaile tá braisle eaglasta; cuireann an Caisleán agus iarsmaí na Mainistreach Proinsiasaí, reilig agus iarsmaí séipéal meánaoiseach paróiste cúlra maorga ar fáil don sráidbhaile ar bhruacha Abhainn an Chláir.

Tugadh faoi forbairt chónaitheach siar ón N83 agus i gceantar soir ón N83 agus siar ó dheas ón R381.

Tharla go leor forbairt ghinte bruachbhailte agus tithíocht aonair ar na bóithre áitiúla ar fad le blianta beaga anuas a mhéadaigh teorainn an tsráidbhaile. Le blianta beag anuas tógadh meánscoil in aice le Páirc Ghnó Bhaile Chláir, agus tá thart ar 800 scoláirí cláraithe inti faoi láthair. Tá dhá bhunscoil sa sráidbhaile faoi láthair. Tá clubtheach CLG agus páirceanna imeartha lena mbaineann gar don mheánscoil.

- **Acmhainneacht Gheilleagrach agus Turasóireachta**

Toisc go bhfuil an sráidbhaile chomh gar sin do lonnaíochtaí eile bíonn an-tóir ar an sráidbhaile i measc daoine atá sásta taisteal chun na hoibre i láirionaid uirbeacha níos mó, Cathair na Gaillimhe agus Tuaim, chomh maith le ceantar tionsclaíoch Órán Mór. Léiríonn Baile Chláir saintréithe baile dórtúir, lín ard foirgnimh chónaitheacha, gan bonn suntasach d'fhostaíocht áitiúil agus leibhéal ard daoine a thaistealaíonn go háit eile le haghaidh na hoibre. Tá Páirc Ghnó lonnaithe ar an N18, agus tá gnóthaí tráchtála i gcuid de na haonaid. Athchóiríodh an Caisleán i mBaile Chláir le blianta beaga anuas agus bíonn spéis ag turasóirí ann. Reáchtáilte féilte ar thalamh an chaisleáin, go háirithe i rith an tsamhraidh. Sainaithníodh roinnt láithreáin deise i mBaile Chláir. Beidh anailís níos mionsonraithe ar na láithreáin sin i gCuid 2.10 den phlean seo.

- **Criosuithe Úsáide Talún**

Leithdháltear daonra 245 duine ar Bhaile Chláir i gCroí-Straitéis *Phlean Forbartha Chontae na Gaillimhe, 2015–2021*. Tugtar riachtanas le haghaidh thart ar 7.12ha de thalamh Chéim 1 Cónaitheach. Níl aon phlean criosaithe úsáide talún in situ faoi láthair le haghaidh Bhaile Chláir agus mar sin meastar gur cuí criosú úsáide talún a áireamh sa phlean seo. Coimisiúnaíodh córas nua cóireála dramhuisce atá i mbun oibre anois i mBaile Chláir agus beifear in ann tailte a forbairt le haghaidh tithíochta dá bharr”.

Leagtar amach cuspóirí do na trí shráidbhaile Ghaeltachta, is iad sin An Cheathrú Rua, An Spidéal agus Baile Chláir i Mír 2.10 (Cuspóir D02 – leathanach 25). Déantar idirdhealú idir na bailte Gaeltachta taobh thiar d'Abhainn na Gaillimhe, ina bhfuil Clásal Teanga i bhfeidhm i

leith sciar **80%** ar a laghad den sciar i bhforbraíocht ina bhfuil dhá aonad nón níos mó d'áiteanna cónaithe agus **Baile Chláir, ina mbeidh sciar 20% i gceist.**

3.12. Seirbhísí Sóisialta agus Caithimh Aimsire

Tá pobal beo bríomhar, agus earnáil dheonach láidir, ag feidhmiú sa LPT. Is trí Bhéarla atá formhór na n-eagraíochtaí ag feidhmiú. Is iad seo a leanas na heagraíochtaí deonacha atá ag feidhmiú sa LPT:

Coistí agus Eagraíochtaí Pobail sa LPT	
• Annaghdown Angling Club	• Claregalway Walking Club / Baile Chláir Ramblers
• Annaghdown Church	• Claregalway2020
• Annaghdown Handball Club /	• CLG an Chearn Mhór (lománaíocht)
• Cumann Liathróid Láimhe Anach Dhúin	
• Annaghdown Golf Society	• CLG Anach Dhúin (Peil + lománaíocht)
• Annaghdown Judo Club	• CLG Bhaile Chlár na Gaillimhe (Fir + Mná)
	• Peil agus Liathróid Láimhe
• Annaghdown Parish Council	• CnaG, Campa Samhraíd, Lackagh
• Annaghdown Parish Council	• Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh
• Assumption and St. James Parish, Claregalway	• Coláiste na nGael Óg, Baile Chláir
• Campa Gaeilge Chor an Dola	• Compántas Lir
• Ciorcal Gaeilge PT an Eachréidh	• Conversation Circle Corrandulla
• Clare River Harriers AC	• Corrandulla / Annaghdown Community Library
• Claregalway Agricultural Show	• Corrib Celtic FC Eanach Dhúin
•	• Cregmore Claregalway FC
• Claregalway Badminton Club	• Cumann Oidhreachta Eanach Dhúin / Annaghdown Heritage Society
• Claregalway Basketball Club	• Cumann Damhsóirí Traidisiúnta Baile Chláir
• Claregalway Church Choirs	• Ionad Pobail Bhaile Chláir
• Claregalway Historical & Cultural Society	• Pobal ar Aire – Carn Mór / Baile Chláir
• Claregalway Tidy Towns	• SMA House Claregalway

Tábla: 3.9: Eagraíochtaí Deonacha sa LPT. Voluntary Organisations in the LPA

3.13. Staid na Gaeilge sa Limistéar

3.13.1. An Ghaeilge sa LPT san Am atá Caite

I léarscáil (*Map 2*) a d'eisigh Coimisiún na Gaeltachta in 1926 is mar seo a léiríodh staid na Gaeilge sa cheantar sa bhliain 1925.

Fíor 3.6: An Ghaeilge sa cheantar 1925 – Irish language ability in the area 1925

Céatadán Cainteoirí Gaeilge san Eachréidh 1925, de réir toghroinne		Ráta
	Toghroinn	
Liseenavalla	Lisín an Bhealaigh	100
Annaghdown – North	Eanach Dhúin – Thuaidh	99.7
Annaghdown – West	Eanach Dhúin – Thiar	99.3
Carnmore	An Carn Mór	97.8
Claregalway	Baile Chláir	95.8
Liscannaun	Lios Ceanannáin	91.1

Tábla 3.10: % cainteoiri Gaeilge san Eachréidh 1925 – Percentage of Irish speakers in 1925

Ach tá fianaise ann go raibh an próiseas athraithe teanga faoi lán seoil ag an am. Is mar seo a scríobh cainteoir dúchais ón Móinteach i mBaile Chláir in 1999:

‘Gaelachas pharóiste Bhaile Chláir – le Padraic Ó Conceanainn, Eanáir 1999¹³.

Ba í an Ghaeilge gnáth-theanga mhuintir Bhaile Chláir i dtús na fichiú aoise agus is féidir liom féin fiannaise a thabhairt go raibh an Ghaeilge á húsáid go forleathan suas do dtí na blianta thart ar 1950. Bhí sé de nós ag an am sin ag fir an pharóiste tamall

¹³ <http://claregalway.info/history/gaeilge/>

a chaitheamh ag comhrá agus ag inseacht nuachta dhá cheile taobh amuigh den seipéil tar éis aifreann an Dhomnaigh.

Bhíodh na buachaillí óga, mar mé féin, ag seasamh in aice leis na fir, agus is cuimhin liom gurbh í an Ghaeilge a bhí dhá labhairt ag cuid mhaith dóibh cé go raibh Béalra dhá labhairt ag cuid eile. Is é mó bharúil go raibh tuiscant mhaith ar Ghaeilge (*sic*) ag 90% do mhuintir na pharóiste agus go raibh liofacht sa Ghaeilge ag 50% ar a laghad.

Tar éis na gcaogadaí bhí athrú mór ag teacht ar an saol agus bhí damáiste mór déanta ag an imirce ó thaobh teanga agus chultúir de, agus nuair a fuair glúin túis na h-aoise seo bás, faraoír, fuair an teanga nadúrtha bás leo'.

Mar chuid den aiseolas a fuarthas sa Suirbhé ar an bPobal (Márta 2019), a rinneadh mar chuid den togra pleanaíla teanga, thuairiscigh cainteoir dúchais amháin:

'Sílim b'fhéidir go bhfuil daoine ann cosúil liom fhéin na bhfuil faitíos orthu Gaeilge a labhairt mar go bhfuil muid a chailleadh de bharr nach bhfuil muid ag úsáid an teanga gach lá. Bíonn imní orainn Gaeilge a usáid. Mothaíonn muid cinéal mí-chompordach agus bíonn náire orainn'.

Agus é ag scríobh in 1963, ag cur síos dó ar Ghaeltacht na Gaillimhe ag an am, bhí an méid seo le tuairisc ag Máirtín Ó Cadhain, údar agus gníomhaí Gaeilge (2002, 56):

'It (An Ghaeltacht) may be treated even yet as a continuous unit starting in Lenihan's pub in Claregalway, where one may hear plenty of Irish any night, with salmon splashing in the Clare river under the sharky eyes of Móinteach men while the Franciscan friary looks placidly on, containing as it does the secrets of hundreds of generations of Irish speakers in its graveyard'.

Agus Ó Cadhain arís (2002, 55):

'The Gaeltacht east of Galway City almost totally comprised of the two villages of Menlo ...the villages of Móinteach and some more townlands on the bog in the neighbouring area towards Liscannan and some households and pockets in the Castlegar-Carrowbrowne area towards Galway. A substantial area of Gaeltacht existed here until quite recently but has disintegrated due to various causes... The whole area is on the point of collapse'.

Cé go raibh Hindley (1990) rúinín beag róluth agus é ag tuar bhás na Gaeilge sa Ghaeltacht, is mar seo a thug sé tuairisc ar Ghaillimh Láir / *Mid Galway* ina leabhar, *The Death of the Irish Language* (1990, 103) (agus é ag trácht ar an gceantar, chuimsigh Hindley LPT Oirtheor Chathair na Gaillimhe agus LPT an Eachréidh mar aonad amháin ar a ghlaoigh sé 'Ghaillimh Láir'):

'There is little to be said of this little Gaeltacht east of Galway City except to say that is dead and that Irish was nearly dead thirty years ago as a language of normal conversation'.

Bhí sé beagánín níos dearfaí faoin gCarn Mór nuair a thrácht sé (*ibid.*, 103):

'The school has an interesting background of dogged effort for Irish mixed up with political conflict in earlier years. This and the recent desire for Gaeltacht grants have helped maintain language consciousness to a fair extent and the school teaches substantially through Irish. I heard its infants work through Irish, though English was audibly their natural language of play and only a handful had Irish from home'.

I mí na Bealtaine 2019 rinne Cumann Staire Eanach Dhúin agallamh le fear áitiúil a bhfuil an Ghaeilge ar a thoil aige. Is é sin Tomás Ó Conchearnainn a rugadh sa bhliain 1927. San agallamh thuairisigh sé, agus é seacht mbliana d'aois, nach raibh ach beirt ar scoil Eanach Chuain a fuair 'an deontas' (i.e. Scéim Labhairt na Gaeilge mar a glaodh air ina dhiaidh sin). Ba é sin sa bhliain 1935, naoi mbliana tar éis do Choimisiún na Gaeltachta an léarscáil thuasléirithe (Fíor 3.6) a fhoilsiú. Thuairiscigh sé go raibh Gaeilge (agus Béarla) ag na seandaoine agus é óg. Tá an t-agallamh le fáil ag: [youtube.com/watch?v=T1pp1emRwK4](https://www.youtube.com/watch?v=T1pp1emRwK4). An rud is díol suntais sa chomhrá ná go ndeir sé go raibh suim ag tuismitheoirí 'an deontas' a fháil, ach go raibh siad ag brath ar an scoil le Gaeilge a mhúineadh do na gasúir seachas ar an seachadadh idirghlúine a mbeifí ag súil leis dá mbeadh seasamh níos folláine ag an nGaeilge mar theanga phobail sa cheantar. Is léiriú é sin go raibh deireadh ag teacht leis an seachadadh idirghlúine agus go raibh an próiseas athraithe teanga faoi lán seoil sa cheantar thart ar chéad bliain roimh dhréachtú an phlean seo.

3.13.2. Staid Reatha na Gaeilge sa LPT

Is ón daonáireamh a bhailítear faisnéis faoi chumas Gaeilge agus faoina mhinice a úsáidtear í. Léirítear i bhFíor 3.4 thíos na ceisteanna (Ceist 14, 1-5) a cuireadh i leith na Gaeilge ar fhoirm an daonáireamh in 2016.

14 An bhfuil Gaeilge labhartha agat?
Freagair má tá tú 3 bliana d'aois nó níos sine

1 Tá
2 Níl

Má 'Tá', an labhraíonn tú Gaeilge?
Marcáil i ngach bosca cui

1 Go laethúil, sa chóras oideachais
2 Go laethúil, taobh amuigh den chóras oideachais
3 Go seachtainiúil
4 Ní chomh minic sin
5 Ní labhraíonn riamh í

Foirm Theaghlaigh

GH04

Fíor 3.7: Ceist na Gaeilge i bhfoirm an daonáirimh, 2016. – Questions regarding Irish on the 2016 census form.

Sa mhír seo déantar idirdhealú idir na cainteoirí gníomhacha, i.e. iad siúd a deir go labhraíonn siad an Ghaeilge go laethúil taobh amuigh den chóras oideachais, agus iad siúd a deir go labhraíonn siad an Ghaeilge go laethúil sa chóras oideachais, i.e. iad siúd nach labhraíonn an Ghaeilge ach amháin sa chóras oideachas, páistí agus múinteoirí scoile nach n-úsáideann an Ghaeilge taobh amuigh de chomhthéacs na scoile mar shampla. Glactar leis go léiríonn ceist 14 (freagra 2) líon 'na cainteoirí gníomhacha' Gaeilge a labhraíonn an teanga mar ghnáthchuid dá saol.

3.13.3. Cainteoirí Laethúla Gaeilge (taobh amuigh den chóras oideachais)

Tá 'Amharcóir Pleanála Teanga'¹⁴ curtha ar fáil ar líne ag RCOG, a thugann eolas ábhartha faoin nGaeilge sna Limistéir Pleanála Teanga (LPT) sa Ghaeltacht. Ní áiríonn an tAmharcóir Pleanála Teanga ach iad siúd a labhraíonn an Ghaeilge taobh amuigh den chóras oideachais, i.e. na 'cainteoirí gníomhacha'. Léiríonn an tábla thíos staid na Gaeilge sa LPT i gcomhthéacs náisiúnta Gaeltachta. Feictear dúinn gurb é LPT an Eachréidh an dara LPT is laige sa tír ó thaobh labhairt na Gaeilge de.

¹⁴ <https://dahg.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=7090794ee2ca4b53bb785b84c2bd9ad8>

Na Limistéir Pleanála Teanga de réir Chainteoirí Laethúla Gaeilge (taobh amuigh den chóras oideachais), 2016				
LPT	Contae	Daonra	%CLG 3+	
Toraigh	Contae Dhún na nGall	119	74.56	
Ceantar na nOileán	Contae na Gaillimhe	2118	71.66	
An Cheathrú Rua	Contae na Gaillimhe	2472	65.13	
Oileáin Árann	Contae na Gaillimhe	1226	57.37	
Conamara Láir	Contae na Gaillimhe	2935	56.15	
Gaoth Dobhair, Rann na Feirste, Anagaire agus Loch an Iúir	Contae Dhún na nGall	5895	50.84	
Cois Fharraige	Contae na Gaillimhe	6669	48.21	
Árainn Mhór	Contae Dhún na nGall	469	47.2	
Cloich Chionnaola, Gort an Choirce, An Fál Carrach agus Machaire Rabhartaigh	Contae Dhún na nGall	4042	39.6	
Ciarraí Thiar	Contae Chiarraí	6948	28.74	
Na Déise	Contae Phort Láirge	1816	26.87	
Cléire	Contae Chorcaí	147	24.8	
Múscraí	Contae Chorcaí	3785	23.1	
An Ghaeltacht Láir	Contae Dhún na nGall	1595	21.87	
Ráth Chairn agus Baile Ghib	Contae na Mí	1857	15.93	
Dúiche Sheoigheach agus Tuar Mhic Éadaigh	Contae na Gaillimhe	3185	13.8	
Dún na nGall Theas	Contae Dhún na nGall	3036	10.9	
Tuaisceart Dhún na nGall	Contae Dhún na nGall	2818	9.06	
Maigh Eo Thiar	Contae Mhaigh Eo	2141	8.62	
Maigh Eo Thuaidh	Contae Mhaigh Eo	7199	8.08	
Maigh Cuilinn	Contae na Gaillimhe	4470	6.98	
Ciarraí Theas	Contae Chiarraí	1808	6.9	
Bearna / Cnoc na Cathrach	Contae na Gaillimhe	11696	5.9	
Na Rosa	Contae Dhún na nGall	5372	5.26	
An tEachréidh	Contae na Gaillimhe	7999	2.91	
Oirthear Chathair na Gaillimhe	Contae na Gaillimhe	7800	2.86	

Tábla 3.11: LPTanna de réir láidreacht ó thaobh úsáid na Gaeilge de – LPT's in order of strength of use of Irish

I dTábla 3.12 tugtar léargas ar chumas an phobail sa Ghaeilge agus ar mhinicíocht a labhartha i LPT an Eachréidh.

Limistéar	Limistéir Pleanála Teanga		
	Contae	An tEachréidh	
		Contae na Gaillimhe	2016
Cainteoirí Laethúla			2011
Cainteoirí Laethúla Gaeilge taobh amuigh den chóras oideachais mar chéatadán den daonra 3 bliana d'aois agus os a chionn		2.91%	3.4%
Daonra Iomlán		7,999	7,845
Daonra Iomlán 3 bliana d'aois agus os a chionn		7,676	7,440
Líon na ndaoine a bhfuil cumas labhartha Gaeilge acu		4,223	4,288
Líon na ndaoine nach bhfuil cumas labhartha Gaeilge acu		3,325	3,065

Limistéir Pleanála Teanga		
Limistéar Contae Cainteoírí Laethúla	An tEachréidh Contae na Gaillimhe 2016	2011
Líon na ndaoine a labhraíonn Gaeilge go laethúil taobh amuigh den chóras oideachais	223	253
Athrú ar líon na gCainteoírí Laethúla taobh amuigh den chóras oideachais 2011-2016 i bhfoirm %	-11.86%	

Tábla 3.12: CLG taobh amuigh den chóras oideachais – Numbers of daily Irish speakers outside the educational system

Léirítéar sa tábla go raibh titim i líon na ndaoine a labhraíonn an Ghaeilge go laethúil ó 253 (as 7,845 in 2011) go 223 in 2016, sin titim shuntasach 11.86%. Léiríonn an toradh sin an dúshlán don togra pleanála teanga sa LPT.

3.13.4. Cainteoírí Laethúla Gaeilge (Taobh istigh **AGUS** taobh amuigh den chóras oideachais)

Foilsíodh an ‘Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: 2006-2011’¹⁵ in 2007 agus rinneadh ‘nuashonrú’ air in 2015. As seo amach úsáidfear ‘SCT’ agus tagairt á déanamh don staidéar. Tá údar an staidéir le tuiscint go soiléir ón teideal. San SCT úsáideadh líon na ndaoine a labhair Gaeilge taobh istigh **AGUS** taobh amuigh den chóras oideachais le teacht ar fhigiúirí. Ní hionann an cur chuige sin agus an cur chuige a úsáidtear san Amharcóir Pleanála Teanga. An rud is suntasaí faoin staidéar ná go ndearnadh rangú ar na ceantair Ghaeltachta (de réir toghroinne) i dtrí chatagóir, A, B agus C.

Is é an cur síos atá déanta ar na catagóirí (SCT nuashonraithe, 13) ná:

“Limistéir Ghaeltachta Chatagóir A a chuimsíonn na toghranna a bhfuil breis is 67% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoírí laethúla Gaeilge. Is iad seo na toghranna a bhfuil an speictream is airde úsáide Gaeilge le fáil iontu agus seasmhacht áirithe le sonrú ar an bpatrún úsáide Gaeilge sna rannóga aoise ar fad, cé is moite d’iompar teanga na n-óg. Is ionann 67% den phobal a bheith ina gcainteoírí laethúla Gaeilge agus tairseach chinniúnach theangeolaíoch.

Limistéir Ghaeltachta Chatagóir B a chuimsíonn na toghranna a bhfuil idir 44%– 66% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoírí laethúla Gaeilge. Is ceantair iad seo a bhfuil úsáid na Gaeilge le sonrú iontu i gcónaí ach gur léir go bhfuil úsáid an Bhéarla in uachtar.

Limistéir Ghaeltachta Chatagóir C a chuimsíonn na toghranna a bhfuil faoi bhun 44% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoírí laethúla Gaeilge. Cuimsíonn an chatagóir

¹⁵ http://www.udaras.ie/media/pdf/002910_Udaras_Nuashonr%C3%BA_FULL_report_A4_FA.pdf

seo an lín is mó toghrann agus daonra de na trí chatagóir seo. Is iondúil gur i measc na n-aoisghráupaí scoile den chuid is mó a úsáidtear an Ghaeilge sna limistéir seo.”

Sonraítear sa tábla thíos faisnéis na dtoghrann de réir na gcatagóirí thuasluaithe sa LPT, de réir Dhaonáireamh 2011. Sa chur chuige seo tógtar gach Cainteoir Laethúil Gaeilge san áireamh.

CLG – LPT an Eachréidh (SCT 2011)				
Toghroinn:	Daonra 3+	#CLG	CLG%	Catagóir
Toghranna agus Páirt-Toghranna sa LPT (atá taobh istigh de theorainn na Gaeltachta).				
Baile an Teampaill	173	38	22	C
An Carn Mór	2445	542	21.9	C
Eanach Dhúin	1784	368	20.5	C
Ceathrú an Bhrúnaigh	850	170	19.8	C
Leacach Beag	196	37	18.5	C
Baile Chláir	1876	341	17.8	C
Lisín an Bhealaigh	173	38	22	C

Tábla 3.13: Cainteoirí laethúla Gaeilge de réir an SCT 2011 – Irish speakers as per the SCT 2011

Feictear dúinn go bhfuil gach toghroinn agus páirt-toghronn in LPT an Eachréidh rangaithe mar chatagóir ‘C’, is é sin an chatagóir is ísle ó thaobh úsáid na Gaeilge de.

3.13.5. Teaghlaigh sa LPT agus Scéim Labhairt na Gaeilge sa LPT

Is éard a bhí i Scéim Labhairt na Gaeilge (SLG) ná deontas a íocadh le teaghlaigh a chruthaigh go raibh an Ghaeilge á húsáid mar theanga bhaile leis na páistí a bhí faoi bhun 19 mbliana d’aois. Cuireadh an scéim ar bun sna 1930í agus cuireadh deireadh líe in 2011. Is iad na tuismitheoirí iad féin a chuir isteach ar an scéim agus ní gach uile thuismitheoir a chuir isteach uirthi. Agus an méid sin ráite, is léargas iad na figiúirí ar úsáid na Gaeilge i measc na dteaghlaich ina raibh páistí óga sa LPT ag an am. (SCT – nuashonraithe 2011¹⁶: 50-54).

¹⁶ http://www.udaras.ie/media/pdf/002910_Udaras_Nuashonr%C3%BA_FULL_report_A4_FA.pdf

Scéim Labhairt na Gaeilge – LPT an Eachréidh 2010/2011			
Toghroinn: Torthaí SLG	SLG 2010/11 Líon	SLG 2010/11 ¹⁷ %	Catagóir
An Carn Mór	2	0.7	C
Eanach Dhúin	1	0.5	C
Baile Chláir	1	0.5	C
Baile an Teampaill	0		C
Leacach Beag	0		C
Lisín an Bhealaigh	0		C
Ceathrú an Bhrúnaigh	0		C

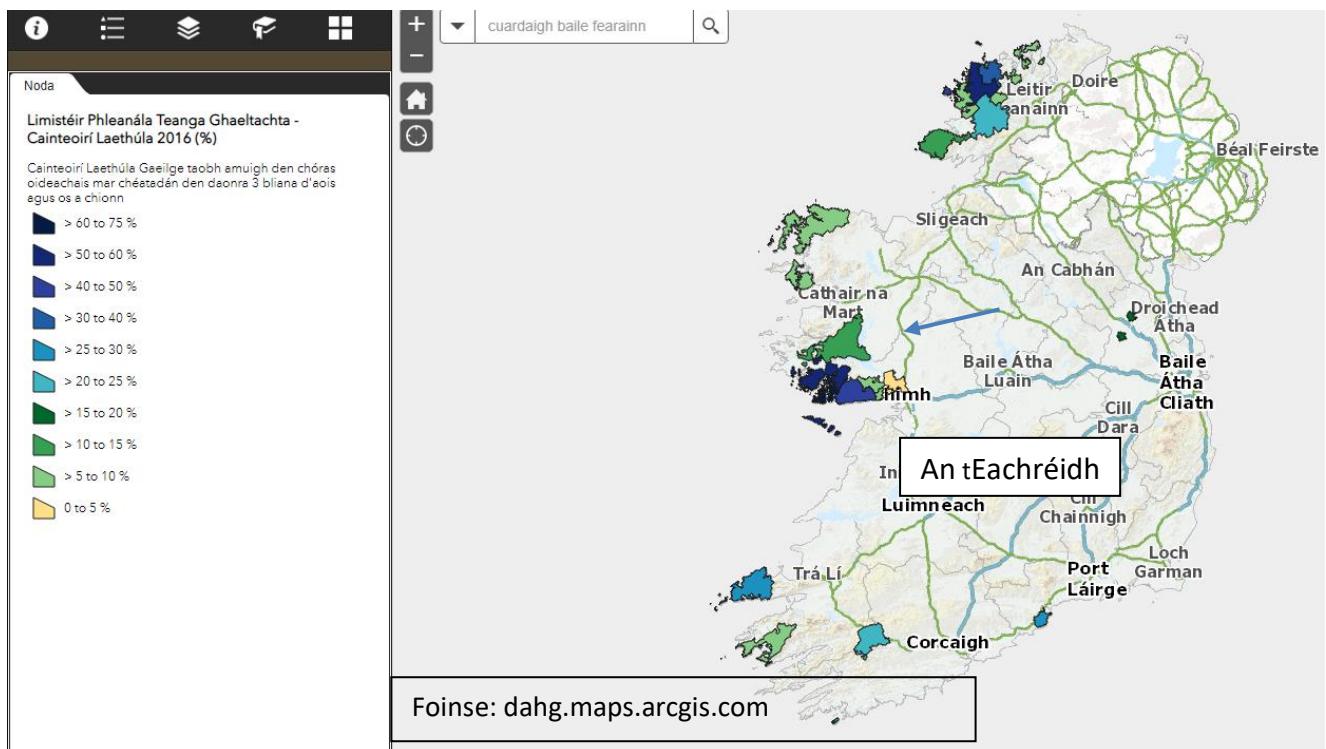
Tábla: 3.14: SLG Eachréidh na Gaillimhe 2006-2011. Irish language grants in the LPA

Feictear dúinn (SCT – nuashonraithe 2011¹⁸: 50) gur fíorbheagán (<0.1%) tuismitheoirí sa LPT a ghnóthaigh deontas faoin scéim, go háirithe nuair a chuirtear na figiúirí i gcomparáid le rátaí 80%+ (e.g. Garmna 87.5% agus Leitir Mór 80.6%) i dtoghranna níos faide siar i nGaeltacht na Gaillimhe in 2011.

¹⁷ Céadán na dteaghlaigh SLG de líon na dteaghlaigh iomlán sa toghroinn sa bhliain 2010/11

¹⁸ http://www.udaras.ie/media/pdf/002910_Udaras_Nuashonr%C3%BA_FULL_report_A4_FA.pdf

3.13.6. Léargas Ginearálta ar Staid Reatha na Gaeilge san Eachréidh

Fíor 3.8: Staid na Gaeilge de réir LPT go náisiúnta 2016 - Daily speakers of Irish by LPA

- De réir fhigiúirí Dhaonáireamh 2016, as 26 LPT is é LPT an Eachréidh an LPT ina bhfuil an dara leibhéal is ísele cainteoiri laethúla Gaeilge, ráta 2.91%.
- De réir gach fianaise, idir shonraí daonáirimh, shonraí SLG, agus fhianaise ó chuid de na cainteoiri dúchasacha Gaeilge áitiúla atá fágtha, tá an Ghaeilge, mar ghnáth-theanga an phobail, imithe le dhá ghlúin nó níos mó agus ní hí teanga an teaghlaigh í ach i gcorr-theaghlach eisceachtúil.
- Níl ach líon fíorbheag cainteoiri dúchasacha áitiúla fágtha agus iad sin ag imeacht in aois. Sa bheis ar na cainteoiri dúchasacha áitiúla ní mór a rá go bhfuil roinnt cainteoiri dúchasacha eile ó Ghaeltachtaí taobh thiar d'Abhainn na Gaillimhe curtha fúthu sa limistéar, chomh maith le daoine eile a d'fhoghlaim an teanga agus atá tiomanta í a chur chun cinn.
- Tá an Béarla i bhfad chun tosaigh sa chóras oideachais ag gach leibhéal, ach ní mór aitheantas a thabhairt do bhunscoil Eanach Dhúin as ucht na n-iarrachtaí atá ar bun ag foireann na scoile an Ghaeilge a chur chun cinn sa scoil.
- Is fíorbheagán Gaeilge atá á húsáid sna heagrais shóisialta atá ag feidhmiú sa limistéar.

- Is é mian uaillmhianach an stáit (Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010: 17) ná méadú 25% a chur ar líon na CLG sa Ghaeltacht. I gcás LPT an Eachréidh, ciallaíonn sé sin gur chóir go mbeadh sé mar sprioc ag an bplean teanga 56 CLG breise a chur leis an bhfigiúr reatha, 223 CLG (2016), roimh 2030.
- Féadfar an mhian sin a chomhlíonadh ach deiseanna foghlamtha éifeachtacha a chur ar fáil agus deiseanna úsáide a chruthú chun dul i ngleic leis an mbearna idir iad siúd a úsáideann an Ghaeilge go laethúil (223) agus iad siúd a deir go bhfuil cumas acu sa Ghaeilge (4,223).

4. Léargas ar Ullmhú an Phlean

4.1. Réamhrá

Tar éis do Choiste Pleanála Teanga an Eachréidh a bheith ceaptha mar Cheanneagraíocht do Limistéar Pleanála Teanga (LPT) an Eachréidh, thosaigh an feachtas feasachta chun daoine a chur ar an eolas faoina raibh i gceist. Rinneadh fógraíocht fhorleathan sa limistéar maidir leis an bpróiseas. Scaipeadh bileoga eolais ar na tithe, tosaíodh leathanach Facebook – Gaeltacht an Eachréidh. Eagraíodh cruinniú eolais ag a ndearna Bríd Ní Chualáin ó Údarás na Gaeltachta cur i láthair ar an bPróiseas Pleanála Teanga agus ar staid reatha na Gaeilge sa cheantar de réir an daonáirimh is déanaí. Bhí freastal an-mhaith ar an gcruiinniú sin agus ba léir go raibh an lucht freastail oscailte agus fonn orthu a bheith páirteach sa phróiseas. Glacadh le hainmniúcháin don Choiste Stiúrtha ag an gcruiinniú.

I mí na Bealtaine 2018 shocraigh an Coiste Stiúrtha gur cheart Comhairleoir Pleanála Teanga a cheapadh le cuidiú leis an gCoiste ina chuid oibre agus tabhaint faoin taighde breise ba ghá a dhéanamh. Fógraíodh iarratas ar thairiscintí agus tar éis próiseas iomaíoch roghnaíodh Colm Ó Cinseala mar chomhairleoir sa phleanáil teanga agus síníodh conradh leis i mí Mheán Fómhair 2018. Tá MA sa Phleanáil Teanga ag Colm agus taithí leathan aige sa réimse oibre seo.

Fíor 4.1: Baill den choiste i mbun oibre – Committee members at work

Is iad na baill den choiste atá le feiceáil sa phictiúr thuas ná (ó chlé):

Colm Ó Cinneala (Comhairleoir sa Phleanáil Teanga), Mícheál Ó Muineacháin (Rúnaí), Sinéad Mistéall (ball den choiste), Maighréad Ní Nuadháin (Cisteoir), Eilís Nic an Rí (Leas-Chathaoirleach) agus Maighréad Ní Mhuineacháin (Rúnaí Cúnta). In easnamh ón bpictiúr tá an Cathaoirleach Eithne Ní Loideáin (a bhí ar saoire mháithreachais nuair a glacadh an pictiúr) agus baill eile den choiste, PJ Mac Samhráin, Clár Ní Argain agus Eilís Nic Dhonncha.

4.2. An Feachtas Bolscaireachta

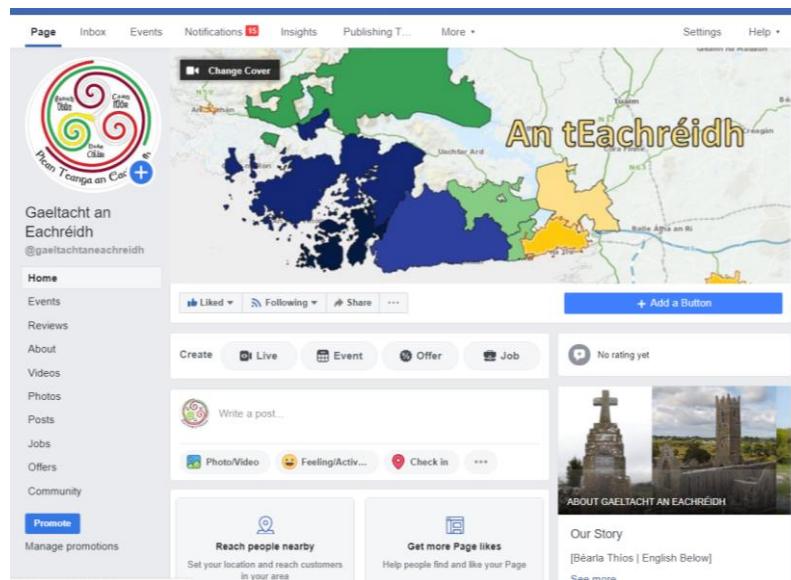
Eagraíodh cruinnithe poiblí i mBaile Chláir ar an 16 Aibreán 2018, sa Charn Mór ar an 12 Meán Fómhair 2018 agus in Eanach Dhúin ar an 2 Deireadh Fómhair 2018. Is é an t-údar a bhí leis na cruinnithe ná an pobal a chur ar an eolas faoin méid a bhí i gceist le pleann teanga a dhréachtú agus a chur i bhfeidhm. Ag na cruinnithe sin chomh maith, roghnaíodh ionadaithe don Choiste Stiúrtha Pleanála Teanga.

Dréachtaíodh pleann bolscaireachta cuimsitheach inar cuimsíodh na meáin áitiúla uile. Cuireadh go mór leis an bhfeachtas feasachta nuair a bhí an taighde á dhéanamh. I rith Sheachtain na Gaeilge i Márta 2019, rinneadh suirbhé sráide i mBaile Chláir, ardaíodh comharthaí móra poiblíochta ar bhóithre an cheantair agus scaipeadh ceistneoirí ar thithe sna heastáit tithíochta i mBaile Chláir agus ar roinnt tithe sa Charn Mór. Rinneadh agallaimh raidió le Raidió na Gaeltachta agus *Galway Bay FM*. Foilsíodh ailt sa *Tuam Herald* agus sa *Galway Advertiser*. Thacaigh na scoileanna leis an gCoiste trí théacsanna a sheoladh chuig tuismitheoirí chun iad a choinneáil ar an eolas faoi chruinnithe agus a leithéid. Cuireadh fógraí sna nuachtltreacha eaglasta agus bunaíodh leathanach Facebook – Gaeltacht an Eachréidh – chun eolas a scaipeadh ar an bpobal go leictreonach. Eagróidh feachtas poiblíochta proifisiúnta ar Facebook i gcomhar le comhairleoir proifisiúnta sna meáin shóisialta. Rinneadh teagmháil le gach cuntas Facebook a bhí i ngiorracht de Bhaile Chláir mar chuid den fheachtas sin.

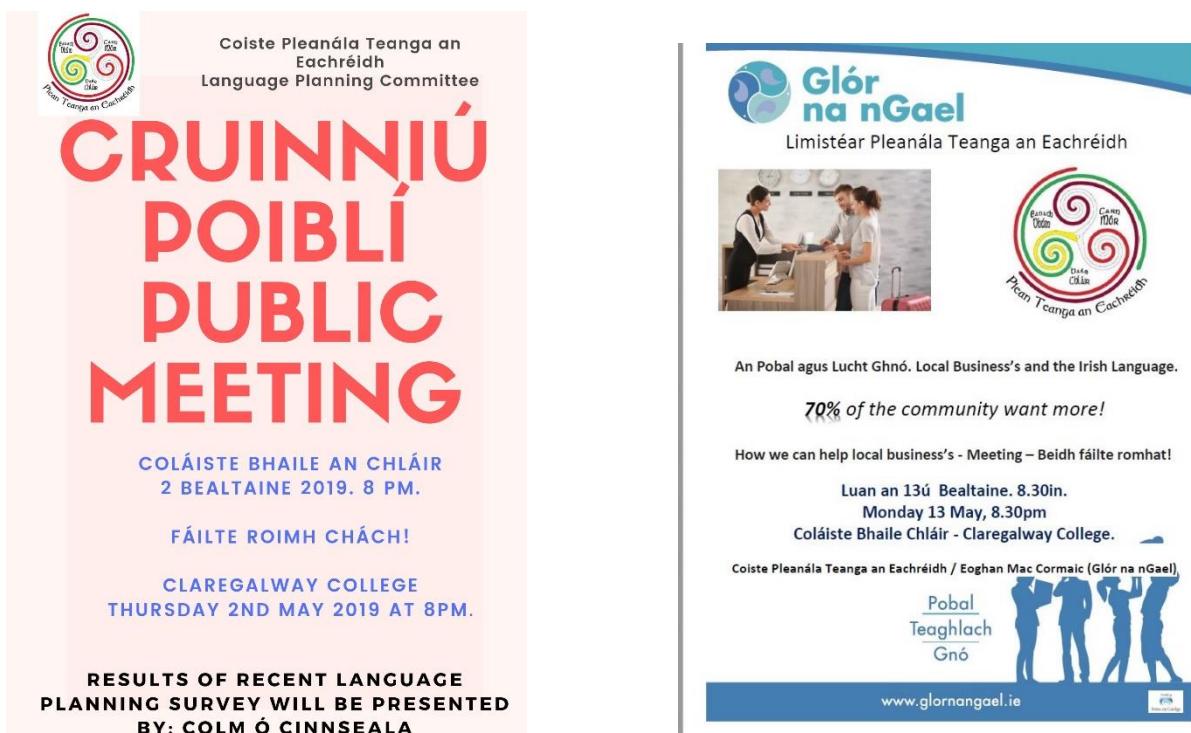
Cuireadh feachtas eile poiblíochta ar bun in Aibreán/Bealtaine 2019 (an 20 Aibreán sa Charn Mór, an 1 Bealtaine in Eanach Dhúin agus an 2 Bealtaine i mBaile Chláir) tráth a eagraíodh sraith cruinnithe poiblí chun torthaí an taighde a phlé chomh maith le moltaí a bhailíú ón bpobal faoi staid agus todhchaí na Gaeilge. Eagraíodh cruinnithe le lucht gnó áitiúil ar an 13 Bealtaine 2019 agus leis na grúpaí sóisialta áitiúla ar an 3 Meitheamh 2019.

Cuireadh dréacht den phlean ar fáil ar líne ar an 17 Deireadh Fómhair 2019 ar an suíomh idirlín www.claregalway.info ar feadh tréimhse coicise agus fáiltíodh roimh aon aiseolas ón bpobal. Ní mórán aiseolais a fuarthas. Eagraíodh dhá mhórchrúinníú phoiblí, ceann in Eanach Dhúin ar an 22 Deireadh Fómhair 2019 agus ceann i mBaile Chláir (dírithe ar phobal Bhaile Chláir agus an Chairn Mhóir) ar an 24 Deireadh Fómhair 2019 chun an dréachtphlean a phlé agus chun ionchur a bhailíú ón bpobal. Tugadh roinnt aiseolais sa bhreis ag na cruinnithe sin agus tá sé cuimsithe sa phlean.

Bhí sé mar bheartas ag an gCoiste aon phoiblócht scríofa a bheith dhátheangach (Gaeilge / Béarla) agus cuireadh achoimre i mBéarla ar fáil chomh maith mar agusín a bhí ag gabháil leis an bplean.

Fíor 4.2: Leathanach Facebook an Choiste. The Language Planning Committee's Facebook page.

Fíor 4.3: Samplaí den ábhar bolscaireachta - Examples of publicity materials

4.3. An Taighde

Is é an sprioc a bhí leis an taighde ná staid reatha na Gaeilge sa LPT a thomhas agus túspointe don aistear pleanála teanga a aimsiú. Chomh maith leis sin thapaigh an coiste an deis chun seans a thabhairt don phobal a mianta i leith na Gaeilge sa phobal a léiriú agus a roinnt leis an gcoiste. Sa mhír seo déantar cur síos ar an modheolaíocht a bhain leis na réimsí difriúla taighde.

4.3.1. An Taighde Tánaisteach

Baineadh úsáid as foinsí cainníochtúla taighde mar chuid d'ullmhúcháin an phlean. Ina measc bhí na foinsí seo a leanas:

- (i) Daonáireamh na hÉireann
- (ii) Staitisticí Scéim Labhairt na Gaeilge (go dtí 2011)
- (iii) an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht (2007 agus 2015)

Tá roinnt uirlisí ar fáil ar líne agus baineadh an-úsáid as na huirlisí seo a leanas:

- (i) Córas Sapmap de chuid an POS
- (ii) An tAmharcóir Pleanála Teanga de chuid RCOG
- (iii) An córas ‘Pobal Maps’ atá curtha ar fáil ag an eagraíocht Pobal (féach pobal.ie/about-pobal).

4.3.2. An Taighde Príomha

Mar chuid den iarracht forléargas a fháil ar staid reatha na Gaeilge sa LPT, shocraigh an coiste taighde a dhéanamh ar na gnéithe seo a leanas de shaol an phobail: an teaghlaich, an óige, saol sóisialta an phobail, saol na hoibre, seirbhísí áitiúla agus béim ar an earnáil mhiondíola.

Roghnaíodh meascán modhanna taighde, idir suirbhéanna, agallaimh agus fócasghrúpaí. Tá breislúach ag baint le suirbhéanna mar tarraigítear aird ar cheist na teanga i measc an phobail. Seo a leanas an obair thaighde a rinneadh:

- **Suirbhéanna**
 - An Mórshuirbhé ar an bPobal
 - Bainisteoirí Naónraí agus Ionad Cúram Leanaí
 - Déagóirí i gColáiste Bhaile Chláir
 - Príomhoidí agus múinteoirí na mbunscoileanna

- **Agallamh le**

- Leas-phríomhoide an Choláiste iar-bhunoideachais (Eoghan Ó Ceallaigh, a bhfuil cúram faoi leith air i dtaobh na Gaeilge sa Choláiste)

- **Fócasghrúpaí**

- Fócasghrúpa le Lucht Gnó (i bpáirt le Glór na nGael)
- Eagraíochtaí Deonacha / Sóisialta (i bpáirt le Glór na nGael)

4.3.3. Modheolaíocht an Taighde

Sa mhír seo déantar cur síos ar an modheolaíocht a bhain leis na réimsí difriúla taighde a cuireadh i gcrích mar chomhpháirt lárnach, chomhtháite den phróiseas pleánala teanga.

4.3.3.1. Modheolaíocht – An Suirbhé Pobail

Phléigh Údarás na Gaeltachta ceist na suirbhéanna leis an POS chun teacht ar mholtaí maidir leis an dea-chleachtas agus suirbhéanna a bheith ionadaíoch ar na pobail sna trí LPT gar do chathair na Gaillimhe. Is iad sin LPT Bhearna agus Chnoc na Cathrach, LPT Oirtheor Chathair na Gaillimhe agus LPT an Eachréidh. I measc na moltaí sonraíodh íoslín na bhfreagraí lena gcinnteofaí gur sampla ionadaíoch a bheadh i gceist.

LPT	Daonra Iomlán	Daonra 18+	Íosmhéid freagraí a theastaíonn le sampla ionadaíoch a chinntiú.
Bearna/Cnoc na Cathrach	11,696	8,485	376
Oirtheor Chathair na Gaillimhe	7,800	6,329	363
An tEachréidh	7,999	5,804	372

Tábla 4.1: Moladh ÚnaG maidir le híosmhéid freagróirí – ÚnaG recommendations for minimum valid response rate

Chomh maith leis sin, rinneadh briseadh síos de réir toghroinne agus páirt-toghroinne le go mbeadh an suirbhé ionadaíoch ar gach uile pháirt den LPT.

Ag cruinnithe de chuid an Choiste Pleanála Teanga pléadh go rí-mhinic an cheist maidir le scaipeadh agus bailiúcháin na gceistneoirí. Is limistéir an-fhairsing atá sa LPT agus gan ach lonnaíocht amháinuir beach ann – Baile Chláir féin. Ó tharla gur an geimhreadh a bhí i gceist bhí an Coiste den tuairim nach raibh sé praiticiúil ná sábhláilte dul ó theach go teach ar scála leathan, go háirithe sa taobh ó thuaidh den LPT – áit a bhfuil an daonra an-scaipthe. Fuair an Coiste meastachán ó chomhlacht proifisiúnta i réimse an taighde margaidh. Bhí sé an-chostasach agus socraíodh gan glacadh leis an meastachán. Socraíodh chomh maith nach raibh sé praiticiúil daoine a fhostú le dul ó dhoras go doras, go háirithe sna ceantair thuaithe is mó. Pléadh dearadh an cheistneora ag roinnt mhaith cruinnithe de chuid an Choiste agus aontaíodh foirm chríochnúil dhátheangach i bhFeabhra 2019. Socraíodh leagan ar líne a chur ar fáil chomh maith le cóipeanna crua agus dearadh leagan leictreonach ag úsáid an bhogearra SurveyMonkey. Bhí tuiscint ag an gCoiste ar an dainséar go mbeadh ‘claontacht

bháúil' i leith na Gaeilge i gceist de bharr gur sampla féinroghnaithe a bheadh ann, ach glacadh leis nach raibh an dara rogha acu, cheal acmhainní daonna agus ama. Aontaíodh ar phlean bolscaireachta cuimsitheach agus córas teoranta (cheal acmhainní) le ceistneoirí i bhfoirm cruachóipeanna a scaipeadh agus a bhailiú. Aontaíodh freisin gurbh fhiú leas a bhaint as 'Seachtain na Gaeilge' chun an feachtas bailiúcháin eolais a dhéanamh tráth a mbeadh ceist na teanga i mbéal an phobail.

I lár mí an Mhárta (2019), agus mar chuid den fheachtas bailiúcháin, rinneadh suirbhé ar dhaoine taobh amuigh de shiopaí i mBaile Chláir ar an Satharn an 16 Márta agus théis an Aifrinn i mBaile Chláir ar an Domhnach an 17 Márta (Lá le Pádraig). Bhí na taighdeoirí (baill den choiste) den tuairim nach cur chuige éifeachtach a bhí ann cruachóipeanna a úsáid de bharr an méid ama a bhain leis (go háirithe tar éis an Aifrinn). Chomh maith leis sin, aithníodh na deacrachtáí a bheadh ag baint le háitritheoirí sa LPT amháin a aimsiú, i.e. gan am a chaitheamh le daoine nach raibh cónaí orthu sa LPT agus dá bharr sin nach raibh le bheith cuimsithe sa taighde. Nuair nach raibh an toradh a bhí súil leis ar an suirbhé sráide, socraíodh go rachadh baill den choiste ó theach go teach le ceistneoirí i bhfoirm cruachóipeanna i gceantar an Chairn Mhóir agus sna heastáit tithíochta i mBaile Chláir, i.e. na háiteanna ina bhfuil dlús daonra.

Sa suirbhé tugadh neart deiseanna don phobal a dtuairimí a thabhairt i bhfoirm shaorthéacs. Bhí trí théama i gceist leis an suirbhé, is iad sin 1) **Cumas** an Phobail sa Ghaeilge, 2) **Dearcadh** an Phobail i leith na Gaeilge agus 3) an **Úsáid** a bhaineann siad as an nGaeilge.

Bhí 8 leathanach agus 17 gceist sa cheistneoir. Is ar bhonn rúndachta a rinneadh an suirbhé.

Thug oifigigh de chuid Údarás na Gaeltachta seisiún eolais don choiste agus do na bailitheoirí maidir le cúrsaí eitice/rúndachta agus araile chomh maith sular tugadh faoin suirbhé.

Eagraíodh feachtas feasachta faoin suirbhé agus tapaíodh gach deis chun pobal an LPT a chur ar an eolas faoin bPróiseas Pleanála Teanga. I measc na modhanna teagmhála leis an bpobal bhí na nithe seo a leanas:

- Bileoga A5 i siopaí
- Póstaeir A2 (Corriboard) ar chuailí taobh amuigh de scoileanna agus ionaid eile phobail
- Nuachtlitir Eaglasta
- Léadh fógra faoin suirbhé ag na hAifrinn áitiúla, go háirithe ar Lá le Pádraig.
- Mír sa *Galway Advertiser*
- Mír (le pictiúr) sa *Tuam Herald*
- Agallamh le *Galway Bay FM*

- Fógra ar Raidió na Gaeltachta
- Feachtas ar Facebook
- Téacs seolta ó chórais na scoileanna áitiúla (bunscoileanna agus meánscoileanna) agus bunscoileanna sna ceantair máguaird. Bhí sa bhreis ar 1,500 faighteoir aonair i gceist san fheachtas seo.
- Téacs chuig gach ball de na heagraíochtaí sóisialta áitiúla.

Chuaigh baill den choiste ó dhoras go doras sna heastáit tithíochta i mBaile Chláir agus chuig roinnt mhaith tithe sa Charn Mór. Fágadh an ceistneoir oscailte ar feadh trí seachtaine. Bhailigh baill den choiste 273 cruachóip chomhlánaithe agus líon 523 freagróir an suirbhé isteach ar líne. Bailíodh **797** freagra san iomlán.

Níl teorainn an LPT (i.e. teorainn na Gaeltachta oifigiúla) soiléir do go leor daoine sa phobal áitiúil agus, in amanna, tá easpa tuisceana ann chomh maith maidir le teorainn na dtoghrann. Bhí roinnt freagróirí ann a bhfuil cónaí orthu i mbailte fearainn atá buailte le LPT an Eachréidh, in LPTanna eile agus in áiteanna eile níos faide i gcéin.

Rinneadh cinneadh gan glacadh le haon cheistneoir sa chás nach raibh cónaí ar an bhfreagróir sa LPT nó nach raibh an ceistneoir comhlánaithe den chuid is mó. D'fhág sin nach raibh 147 ceistneoir bailí agus go raibh scaipeadh na bhfreagróirí bailí mar seo a leanas:

Áit Chónaithe na Rannpháirtithe (Ceist 1)		
De réir toghroinne / Baile Fearainn	Líon	%
Baile Chláir / Claregalway	394	60.6%
An Carn Mór / Carnmore	122	18.8%
Eanach Dhúin / Annaghdown	86	13.23%
Ceathrú an Bhrúnaigh (Tuaithe), An Chluain, Coill Uachtair, Gort an Chalaidh, Pollach Riabhach, Saighleán agus Sceach Liag. <i>Carrowbrown (Rural), Cloon, Cloonacauneeen, Cilloughter, Gortacallow, Pollaghrevagh, Sylaun, Coarsefield.</i>	13	2%
Baile an Teampaill (Tuaithe), Baile an Gharráin agus An Poll Caoin. <i>Ballintemple (Rural), Ballingarrane, Pollkeen.</i>	3	.46%
Leacach Beag, Cill Torróg agus Na Croisíní. <i>Lackabeg, Kiltroege, and Crusheeny.</i>	24	3.7%
Lisín an Bhealaigh, An Carn Mór Thoir. <i>Lisheenavalla, Carnmore East.</i>	8	1.23%
Iomlán	650	100%

Tábla: 4.2: Ráta freagartha de réir ceantair – Response rate by area

Ar bhonn an daonra 5,804 (18+) agus líon na bhfreagróirí a bhfuil cónaí orthu sa LPT, sé sin **650 duine**, ghlac 11.2% den phobal áitiúil páirt sa suirbhé.

Ní mór míniú a thabhairt ar an ardráta follasach freagróirí a thuairiscíonn go bhfuil cónaí orthu i mBaile Chláir. Is i mBaile Chláir amháin a rinneadh an suirbhé sráide de bharr gurb é an t-aon cheantar uirbeach atá sa LPT. Chomh maith leis sin tá cuid mhaith den bhaile, eastáit Plean Teanga an Eachréidh. Lch. 48

tithíochta san áireamh, lonnaithe i dtoghroinn oifigiúil an Chairn Mhóir. Tuairiscíonn daoine go bhfuil cónaí orthu i mBaile Chláir cé, go hoifigiúil, go bhfuil cónaí orthu i dtoghroinn an Chairn Mhóir nó fiú i mbailte fearainn máguaird.

Chomh maith leis na ceisteanna taighde, tugadh deiseanna do na freagróirí a gcuid tuairimí a thabhairt maidir le réimse leathan ábhar. Sna ‘ceisteanna oscailte’ sin, tugadh deis don phobal a gcuid tuairimí a thabhairt faoi thábhacht na Gaeilge agus na Gaeltachta, faoina gcúlra teanga féin, faoi úsáid na Gaeilge agus faoin nGaeilge i réimsí difriúla de shaol an phobail, agus tugadh deis dóibh bearta a mholadh don phlean féin.

Glacadh leis an 650 freagróir a d’fhreagair go raibh cónaí orthu sa LPT mar an grúpa bailí agus is iadsan amháin a tógadh san áireamh i dtorthaí an tsuirbhé. Ar ndóigh, níor fhreagair gach duine acu gach ceist, agus sna tuarascálacha a d’eascair as an suirbhé is ar an lón a d’fhreagair an cheist atá na torthaí bunaithe.

4.3.3.2. Modheolaíocht – An Suirbhé ar Dhéagóirí.

Níl ach iarbunscoil amháin ag feidhmiú sa LPT, is é sin Coláiste Bhaile Chláir. Tá iarbunscoileanna (Béarla) Chathair na Gaillimhe, Órán Mór agus Áth Cinn buailte leis an LPT. Níl Gaelcholáiste an Eachréidh, atá lonnaithe i mBaile Átha an Rí, ró-fhada ón taobh thoir den LPT. Socraíodh nach raibh sé praiticiúil taighde a dhéanamh i ngach iarbunscoil agus rinneadh cinneadh an taighde a theorannú do dhaltaí i gColáiste Bhaile Chláir, atá sách lárnach sa LPT. Réitigh an Comhairleoir sa Phleanáil Teanga ceistneoir do dhéagóirí inar clúdaíodh ábhair mar a gcúlra teanga, úsáid na Gaeilge, a gcumas sa Ghaeilge agus a ndearcadh i leith na Gaeilge. Aontaíodh an ceistneoir leis an leas-phríomhoide, an té a bhíonn ag plé le cúrsaí Gaeilge sa Choláiste.

Ní mór a rá gurb é an Béarla teanga na scoile cé go bhfuil an scoil rannpháirteach sa Pholasáid don Oideachas Gaeltachta. Agus an méid sin ráite tá an scoil ag triail ábhar amháin, sa bheiris ar an nGaeilge, a mhúineadh trí Ghaeilge sa scoilbhliain 2019/20.

Ar an Déardaoin an 7 Mártá thug an Comhairleoir sa Phleanáil Teanga cuairt ar an scoil agus d’eagraigh sé dhá fhócasghrúpa le daltaí na hidirbhliana agus rinne sé suirbhé leis na daltaí. Bhí 45 dalta i láthair. Rinne 40 duine acu suirbhé a chomhlánú chomh maith. Tá torthaí an tsuirbhé sin ar fáil i mír 5.3.

4.3.3.3. Modheolaíocht – Lucht Gnó

Shocraigh an Coiste comhfhiontar a dhéanamh le Glór na nGael leis an bhfócasghrúpa seo a reáchtáil. Féach www.glornangael.ie/gno. Seo mar atá ráite ar an suíomh idirlín:

‘Beidh Glór na nGael ag tacú le gnólachtaí ar mian leo a gcuid gnó a dhéanamh trí mheán na Gaeilge, an Ghaeilge a úsáid mar uirlis mhargaíochta, agus ar mian leo an Ghaeilge a chur chun cinn mar theanga cumarsáide san ionad oibre’

‘Déanfar an pobal gnó reatha a spreagadh le tacú le húsáid na Gaeilge ina gcuid gnóthaí agus cinnteofar go mbeidh an tacaíocht chuí ar fáil chuige sin’

Shocraigh an Coiste díriú ar an earnáil mhiondíola go háirithe agus an toradh a léiríodh sa suirbhé ar an bpobal (féach Tábla 4.3 thíos) a úsáid mar phríomhtheachtaireacht an tseisiúin. Thug baill den choiste cuairt ar na gnólachtaí áitiúla agus tugadh cuireadh pearsanta dóibh a bheith i láthair ag an bhfócasgħrúpa. Tá na moltaí a tháinig ón gcrúinniú cuimsithe i mír 6.8.

Do dhearcadh maidir leis na ráitis seo a leanas: (Ceist 13 sa mhórshuirbhé ar an bpobal – Márta 2019)

	Aontaím go mór <i>Strongly agree</i>	Aontaím <i>I Agree</i>
Ba mhaith liom dá mbeadh níos mó Gaeilge le feiceáil agus le cloisteáil sna gnólachtaí áitiúla. <i>I'd like to see more Irish to be seen and heard in local businesses.</i>	219 34.2%	257 40.1%

Tábla: 4.3: Dearcadh an phobail i leith gnólachtaí agus na Gaeilge – Attitude of respondents regarding local businesses and Irish

Eagraíodh crúinniú speisialta do lucht gnó i gColáiste Bhaile Chláir ar an 13 Meitheamh 2019. Níor tháinig mórán gnólachtaí chuig an gcrúinniú ach tháinig roinnt aiseolais uathu siúd a bhí i láthair atá úsáideach mar ábhar don phleanáil amach anseo.

4.3.3.4. Modheolaíocht – Eagraíochtaí Sóisialta / Caitheamh Aimsire

Tá tábhacht leis an earnáil seo (Eagraíochtaí Deonacha agus Pobalbhunaithe) sa phleanáil teanga, de bharr na tábhachta a bhaineann leis an nGaeilge taobh amuigh den teaghlaigh agus den seomra ranga.

Tá ról lárnach ag eagraíochtaí atá ag plé leis an óige i bhforbairt imeachtaí sóisialta agus caithimh aimsire trí Ghaeilge. Tá gá leis an nGaeilge a leathnú amach ón scoil agus úsáid na Gaeilge a normalú i saol sóisialta na hóige. Le rannpháirtíocht daoine fásta sa saol sóisialta, ina bhfuil láithreacht ag an nGaeilge, tugtar an deis dóibh a gcuid Gaeilge a chleachtadh, mar aon leis an deis chun líofacht na bhfoghlaimeoirí sa teanga a shaibhriú. San aiseolas a tháinig ón suirbhé ar an bpobal (Tábla 4.4 thíos), dúradh go raibh an pobal ag súil le níos mó Gaeilge a bheith mar dhlúthchuid den saol sóisialta sa LPT.

Do dhearcadh maidir leis na ráitis seo a leanas (Ceist 13 sa mhórshuirbhé ar an bpobal)						
	Aontaím go mór <i>Strongly agree</i>	Aontaím / Agree <i>I Agree</i>	Níl a fhios agam <i>I Don't Know</i>	Easaontaím Disagree <i>Disagree</i>	Easaontaím go mór <i>Strongly Disagree</i>	Iomlán Total
Ba mhaith liom dá mbeadh níos mó Gaeilge le feiceáil i saol sóisialta an cheantair áitiúil. <i>I'd like to see more use of Irish in the social life of the local community.</i>	281 34.4%	246 39%	108 17%	35 5.5%	26 4.1%	633

Tábla: 4.4: An Ghaeilge agus an saol sóisialta – Attitude of respondents towards Irish in social life

Eagraíodh cruinniú poiblí i bpáirt le Glór na nGael ar an 3 Meitheamh chun an cheist a phlé leis an bpobal. Tugadh cuireadh do gach eagraíocht shóisialta atá ag feidhmiú sa LPT ionadaí a sheoladh chuig an chruinniú. D'fhreastail 25 ionadaí ar an gcruiinniú. Bhí díospóireacht bhríomhar ann agus clúdaíodh ábhair sa bhréis ar an mbuntéama. Tá na moltaí a tháinig ón gcruiinniú cuimsithe i mbeart 6.12.

4.3.3.5. Modheolaíocht – Cruinnithe Poiblí

Nuair a bhí anailís déanta ar thorthaí an taighde (Aibreán 2019) cuireadh achoimre ar na torthaí os comhair an phobail ag trí chruinniú phoiblí i lár mhí na Bealtaine 2019 (ceann i ngach toghroinn). Ag na cruinnithe chomh maith tugadh deis don lucht freastail moltaí a thabhairt maidir le bearta an phlean faoi na Réimsí Pleanála teanga mar atá leagtha síos ag an RCOG ina lámhleabhar – *Treoirínte Pleanála Teanga Eagrán 5* – Eanáir 2019. Tá an lámhleabhar ar fáil ag: <http://www.udaras.ie/wp-content/uploads/2019/11/Treoirinte-Pleanala-Teanga-Eagr%C3%A1n-5.pdf>. Bailíodh moltaí ón bpobal ag na cruinnithe sin agus tá go leor de na moltaí cuimsithe mar bhirt (faoi réimsí difriúla) sa phlean.

4.4. Modheolaíocht an Taighde – Conclúid

Tá an Coiste Stiúrtha sásta leis an réimse leathan taighde agus leis an ráta freagartha ar shuirbhé an phobail. Bhí an ráta freagartha sásúil - 11.4% den phobal in aois >18.

Is ábhar sásaimh dúinn chomh maith an méid blúiríní eolais agus moltaí úsáideacha a fuair muid mar shaorthéacs ón mórshuirbhé agus ó na cruinnithe poiblí.

Agus an dréachtphealn réitithe, eagraíodh dhá chruinniú phoiblí ag ar tugadh an deis dheireanach don phobal a dtuairimí a thabhairt faoin bplean. Is in Eanach Dhúin ar an 22 Meán Fómhair agus i mBaile Chláir (do mhuintir Bhaile Chláir agus an Chairn Móir) ar an 24 Meán Fómhair a eagraíodh na mórchruinnithe deireanacha. Cuimsíodh an t-ionchur breise a tháinig as na cruinnithe sin sa dréacht deireanach den phlean.

5. Torthaí an Taighde

5.1. Réamhrá

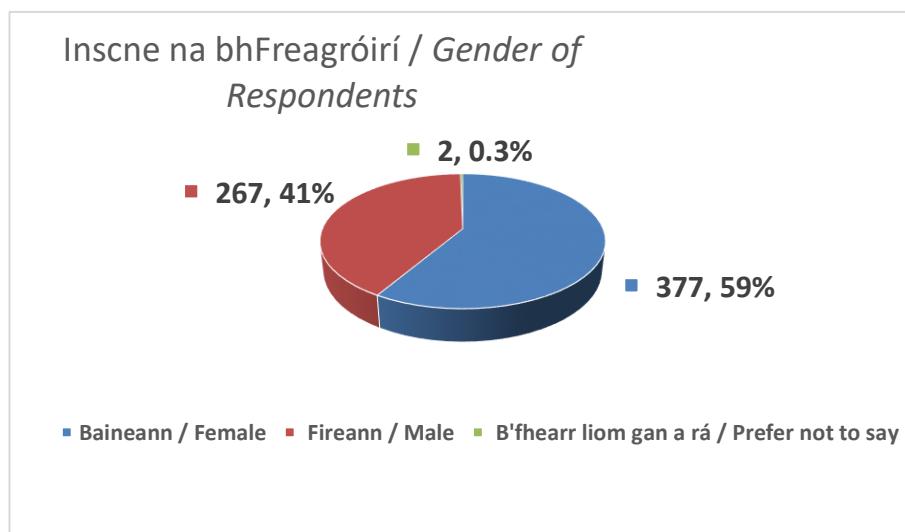
Tá cur síos déanta i mír 4 ar an taighde a rinneadh sa LPT. Chomh maith le taighde i bhfoirm agallaimh, cruinnithe agus fócasghrúpaí, rinneadh cúig phíosa taighde i bhfoirm suirbhéanna. Ba iad sin:

- An Mórshuirbhé ar an bPobal
- Suirbhé ar Dhéagóirí
- Suirbhé ar Naíonraí / Naíolanna
- Suirbhé ar Mhúinteoirí sna Bunscoileanna sa LPT.
- Suirbhé ar Lucht Bainistíochta na mBunscoileanna

5.2. An Mórshuirbhé ar an bPobal

Is iad na 650 freagróir a d'fhreagair go raibh cónaí orthu sa LPT, agus iadsan amháin, atá tóghtha san áireamh i dtorthaí an tsuirbhé. Ar ndóigh, níor fhreagair gach duine den 650 gach ceist agus sna míreanna thíos is ar an líon a d'fhreagair an cheist atá na torthaí bunaithe.

5.2.1 Taighde – An Mórshuirbhé

Fíor 5.1: Inscne na bhFreagróirí – Respondents by gender

Inscne na bhFreagróirí (Ceist 2)			% de réir Dhaonáireamh 2016
Suirbhé (iad siúd a d'fhreagair an cheist)			
Inscne	Líon	%	
Baineann / Female	377	58.36%	49.94%
Fireann / Male	267	41.3%	50.05%
B'fhearr liom gan a rá / I'd prefer not to say.	2	0.3%	
	646	100.%	
Gan fhreagra	4		

Tábla: 5.1: Inscne na bhFreagróirí – Respondents by gender

Feictear dúinn go bhfuil céatadán na bhfreagróirí baineanna níos airde ná an céatadán sa phobal mar a tuairiscíodh i nDaonáireamh 2016. D'úsáideadh córas téacsanna na scoileanna áitiúla mar mhodh amháin chun poiblíocht a thabhairt don suirbhé. Bhí sa bhereis agus 2,500 tuismitheoir i gceist, agus tar éis a bheith ag caint le príomhoide Choláiste Bhaile Chláir, dúradh gur máithreacha iad formhór na dteaghmálaithe i gcóras téacsanna na scoile.

Aois na bhFreagróirí (Ceist 3)			Daonáireamh 2016 (18+)		
Suirbhé (iad siúd a d'fhreagair an cheist)			Aoisghrúpa	Líon	%
Aoisghrúpa	Líon	%	Aoisghrúpa	Líon	%
18-25	57	9	18 – 24	593	10
26-40	174	27	25-39	1637	28
41-55	275	42	40 -54	1770	30.05
56-67	77	12	55 – 64	951	16
67+	65 1	10	65 +	853	15
Iomlán	648	100	Iomlán	5804	100

Tábla: 5.2: Aois na bhFreagróirí – Age of Respondents

Tá sé le feiceáil anseo go bhfuil cothromaíocht ann idir céatadán na bhfreagróirí suas go haois 40 bliain agus an céatadán den sciar céanna den phobal sa daonáireamh. Tá ardú i gceist san aoisghrúpa idir 41 agus 55 bliana. De réir fhigiúirí na Príomh-Oifige Staidrimh¹⁹ (2019), is é 33 meánaois na máithreacha sin a raibh a gcéad pháiste acu. Má chuirtear 12, an aois ag a dtosaíonn páistí san iarbunscoil go hiondúil, leis an meánaois sin tagtar ar fhigiúr de 45, figiúr a thagann leis an ráta freagartha don aoisghrúpa sin sa suirbhé.

¹⁹ <https://statbank.cso.ie/multiquicktables/quickTables.aspx?id=vsa17>

5.2.2 Cé as do Phobal an LPT?

Is mar seo a d'fhreagair na rannpháirtithe:

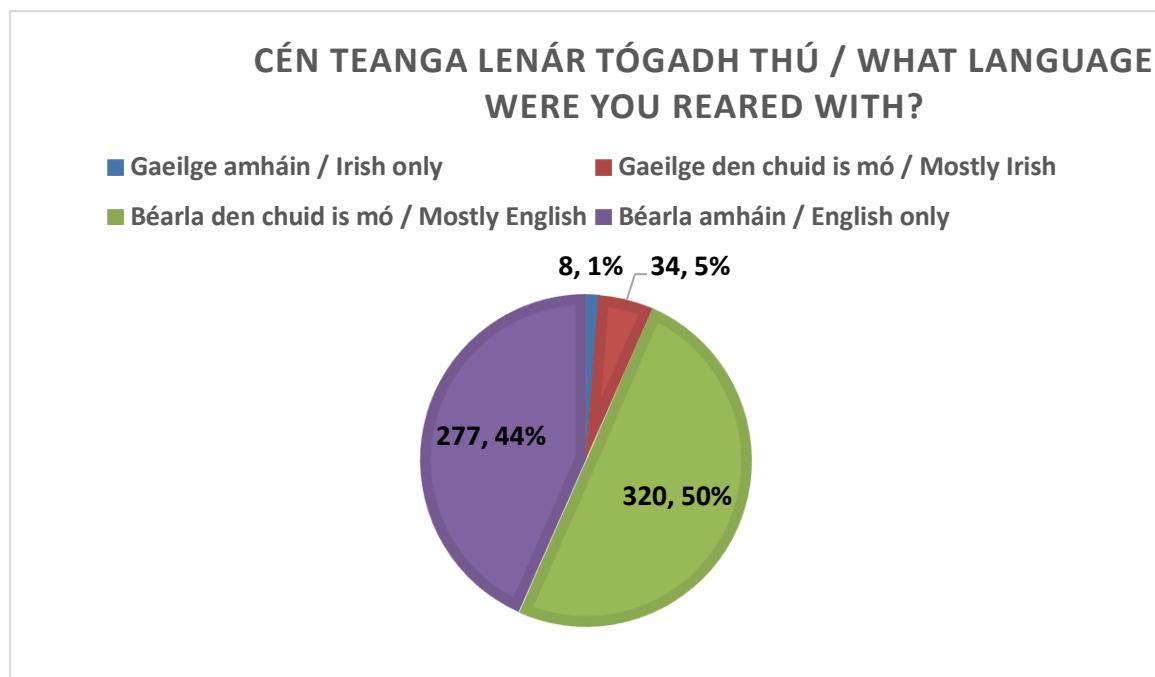
Cén áit ar tógadh na Freagróirí (Ceist 2)		
	Líon	%
An ceantar áitiúil	260	40
Áit eile i gContae na Gaillimhe	191	30
Maigh Eo	36	6
Ros Comáin	17	2.8
Baile Átha Cliath	16	2.6
Thar Lear (<i>ní sa Bhreatain</i>)	14	2.2
An Bhreatain	13	2
An Clár	9	1.4
Luimneach	8	1.2
Sligeach	8	1.2
Dún na nGall	7	1.1
Áit eile in Éirinn	67	10.37
Iomlán	646	100

Tábla 5.3: Cé as do na freagróirí – place of origin of respondents

(Déantar grúpáil (áit eile in Éirinn) sa tábla thusas ar na contaetha nach bhfuil mórán ionadaíochta acu i measc áitritheoirí an LPT.)

Tá sé le feiceáil sa tábla thusas go ndeachaigh 95% de na freagróirí tríd an gcóras oideachais in Éirinn, rud a chiallaíonn go bhfuil taithí éigin acu ar an nGaeilge. Is féidir tógáil air sin ach daoine a spreagadh le Gaeilge a fhoghlaim nó a gcumas sa teanga a fheabhsú agus na deiseanna cuí a chur ar fáil don phobal chun é sin a dhéanamh.

5.2.3 An Teanga Lenár Tógadh na Rannpháirtithe.

Fíor 5.2: An teanga lenár tógadh na freagróirí – The language through which respondents were reared.

Is ceist 4 atá i gceist anseo. Feictear go bhfuil líon na rannpháirtithe (8) a tógadh le Gaeilge amháin ag 1%. Tógadh 34 (5%) de na rannpháirtithe le Gaeilge nó Gaeilge den chuid is mó agus 94% le Béarla nó Béarla den chuid is mó. Tagann sé seo le figiúirí an daonáirimh, rud a léiríonn gur ag LPT an Eachréidh atá an dara ráta is ísle ó thaobh líon na gcainteoirí laethúla Gaeilge (2.91%), ag tógáil na 26 LPT san áireamh.

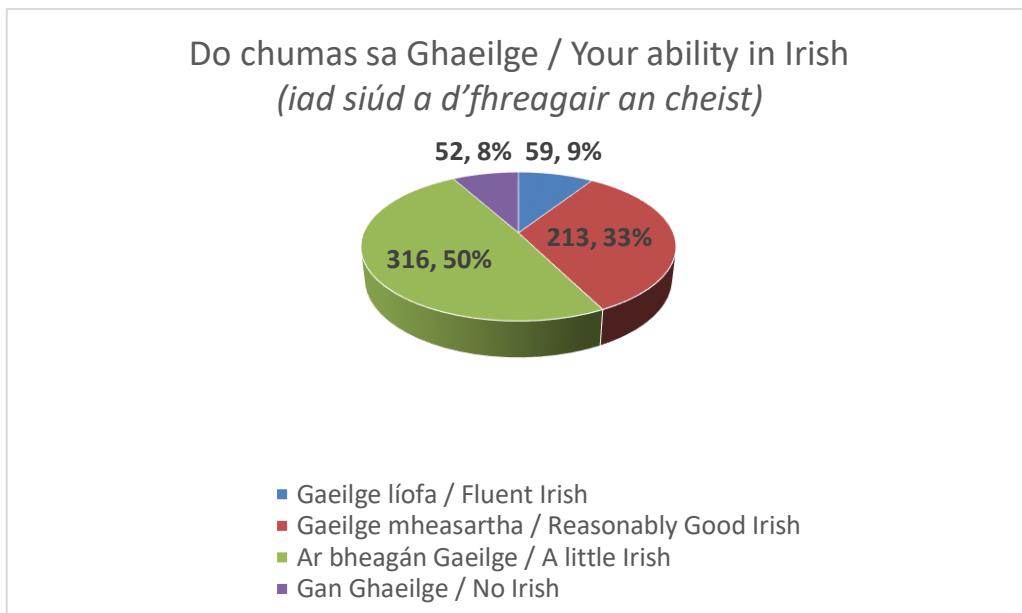
An teanga lenar tógadh na rannpháirtithe, de réir aoisghrúpa (iad siúd a d'fhreagair an cheist)				
	Aois 18-40		Aois 56+	
	Líon	%	Líon	%
Gaeilge amháin	2	.9	2	1.4
Gaeilge den chuid is mó	8	3.5	12	8.6
Béarla den chuid is mó	130	57.5	82	59
Béarla amháin	89	39	44	31.65
Iomlán	229	100	140	100

Tábla 5.4: An teanga lenár tógadh na rannpháirtithe *níos óige agus níos sine – Language of rearing by age group.

Léirítéar sa tábla thuas an bhearna idir na haoisghrúpaí: i gcás 10% acu siúd san aoisghrúpa 56+, ba le Gaeilge nó Gaeilge den chuid is mó a tógadh iad, agus i gcás 4.4% acu siúd atá faoi bhun 41, ba le Gaeilge nó Gaeilge den chuid is mó a tógadh iad. Tacaíonn an toradh seo leis an bhfianaise go bhfuil úsáid na Gaeilge mar theanga an phobail ag imeacht i léig agus go bhfuil an próiseas ar a nglaoitear ‘athrú teanga’ (*Language Shift*) faoi lán seoil sa cheantar le roinnt mhaith blianta anuas.

5.2.4 Cumas na Rannpháirtithe sa Ghaeilge

Cumas Gaeilge na Rannpháirtithe (Ceist 6).

Fíor 5.3: Cumas Gaeilge na bhfreagróirí – Irish language ability of respondents

Ní mór a chur san áireamh gur féintuairisciú atá i gceist leis na freagraí. Tuairiscíonn na rannpháirtithe go bhfuil Gaeilge líofa ag 9% acu, ráta atá trí huairé níos airde ná an ráta úsáide laethúil (taobh amuigh den chóras oideachais) 2.9% a tuairiscíodh i nDaonáireamh 2016. Léiríonn an taighde go bhfuil bearna idir an leibhéal cumais 9% (ón suirbhé) agus an ráta úsáidte 2.9% (Daonáireamh 2016). Tá gá le deiseanna úsáidte a chruthú le go mbeadh tuilleadh deiseanna ag na cainteoirí líofa, agus ag daoine eile nach iad, lena gcuid Gaeilge a úsáid. Tabharfar aird ar an gceist sin agus an Plean Teanga á feidhmiú.

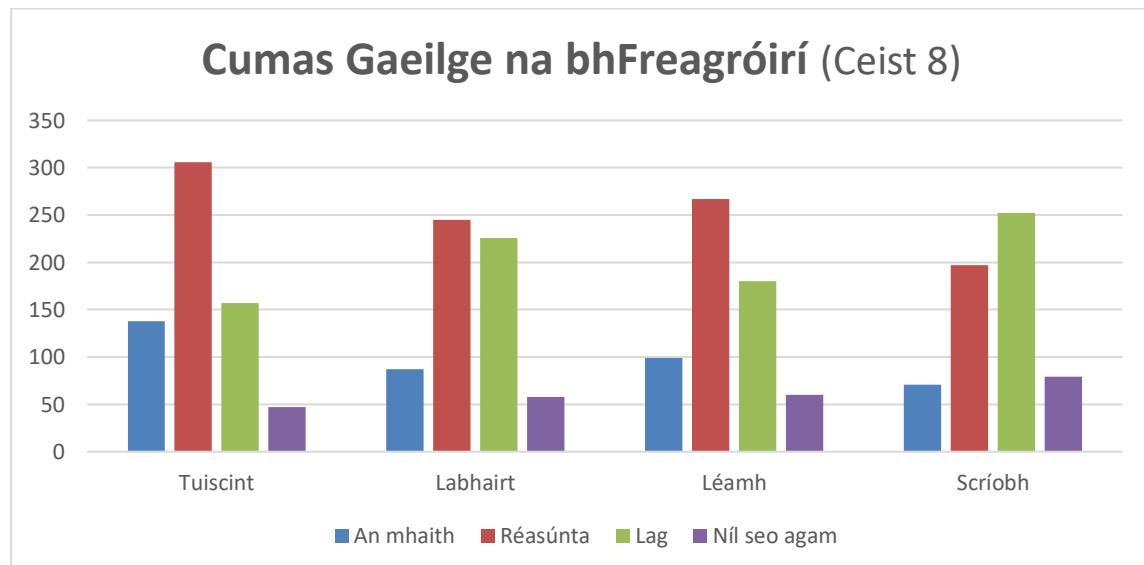
5.2.5 Cúlra Teanga na Rannpháirtithe

Cumas Gaeilge do thuismitheoirí? (Ceist 7) (iad siúd a d'fhreagair an cheist)			
	Máthair/ Mother	Athair / Father	Cúramóir Eile / Other Carer
CAINTEOIR DÚCHAIS GAEILGE NATIVE IRISH SPEAKER	37 (5.71%)	55 (8.6%)	6 (3.3%)
GAEILGE LÍOFA FLUENT IRISH	61 (9.41%)	64 (10%)	5 (2.8%)
GAEILGE MHEASARTHA REASONABLY GOOD IRISH	139 (21.5%)	129 (20%)	9 (5%)
AR BHEAGÁN GAEILGE A LITTLE IRISH	272 (42%)	222 (35%)	21 (11.6%)
GAN GHAEILGE / NO IRISH	130 (20%)	152 (24%)	28 (15.5%)
NÍ BHAINÉANN / N.A.	9 (1.4%)	15 (2.3%)	112 (62%)

Tábla 5.5: Cúlra teanga tuismitheoirí na bhfreagróirí – Language background of respondents

Feictear dúinn gur cainteoirí dúchais nó cainteoirí líofa iad **15%** de mháithreacha na rannpháirtithe agus gur cainteoirí dúchais nó cainteoirí líofa iad **18.6%** dá n-aithreacha. Tuairiscíonn na freagróirí go bhfuil líofacht sa Ghaeilge ag **9%** acu, ráta níos ísele ná a dtuismitheoirí. Is léiriú eile é sin ar an bpróiseas athraithe teanga ó ghlúin go glúin, ón nGaeilge go dtí an Béarla.

5.2.6 Cumas Gaeilge na bhFreagróirí

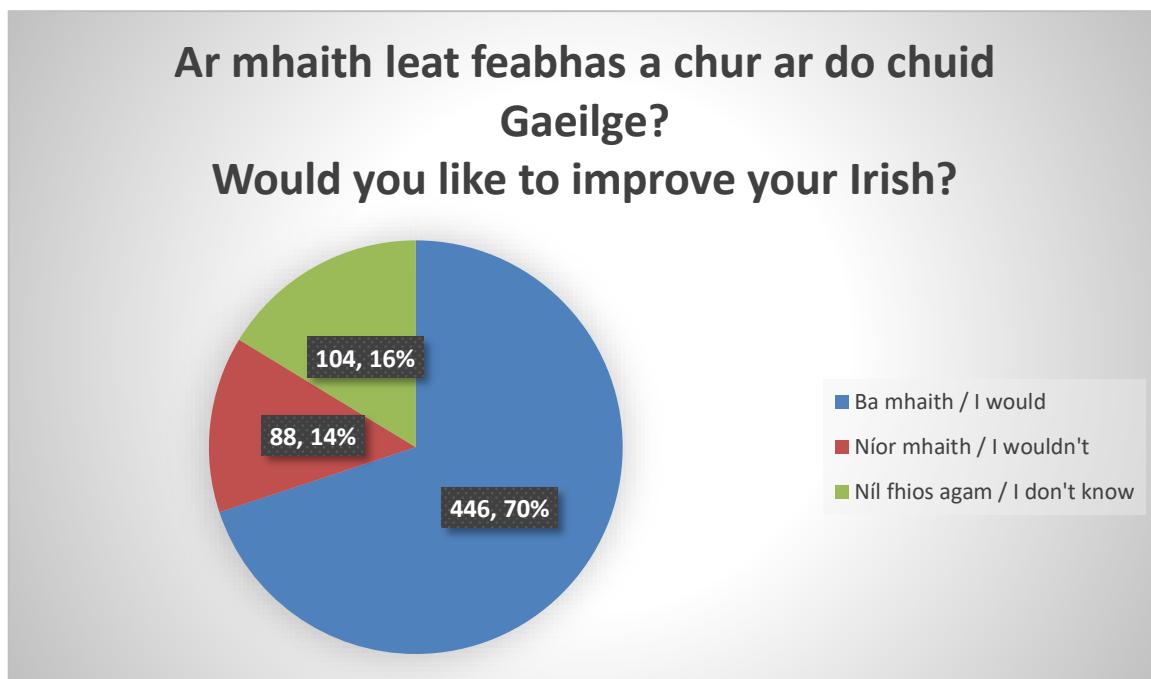

Fíor 5.4: Cumas sa Ghaeilge / Irish Language Skills

Cumas Gaeilge na bhFreagróirí (Ceist 8)					
	An mhaith Very Good	Réasúnta Reasonable	Lag Weak	Níl seo agam None	Iomlán Total
Tuiscant / Understanding	138 (21.3%)	306 (47.2%)	157 (24.3%)	47 (7.2%)	648
Labhairt / Speaking	87 (14.1%)	245 (39.8%)	226 (36.7%)	58 (9.4%)	616
Léamh / Reading	99 (16.3%)	267 (44.1%)	180 (29.7%)	60 (9.9%)	606
Scríobh / Writing	71 (11.85%)	197 (32.9%)	252 (42.1%)	79 (13.2%)	599

Tábla 5.6: Cumas Gaeilge / Irish Language ability

5.2.7 Foghlaim na Gaeilge

Fíor 5.5: Freagróirí agus foghlaim na Gaeilge – Respondents and learning Irish

Mar fhreagra ar cheist 10, thuairiscigh 70% de na freagróirí gur mhaith leo feabhas a chur ar a gcuid Gaeilge. Cé nach ionann briathar agus beart, léiríonn an toradh dearfacht i leith fhoghlaim na teanga. Beidh soláthar deiseanna foghlama éifeachtacha ina ghné lárnach den Phlean Teanga má tá sprioc le baint amach ó thaobh ardú ar líon na gcainteoirí líofa cumasacha.

5.2.8 Modhanna Foghlama

Cuireadh an cheist (ceist 10) sa suirbhé “Más mian leat feabhas a chur ar do chuid Gaeilge céin cineál ranga ar mhaith leat?”. D’fhreagair 553 freagróir an cheist. Bhí an deis acu níos mó ná rogha amháin a dhéanamh agus dá bharr sin faightear sa bheiris ar 100%.

Is mar seo a d’fhreagair na rannpháirtithe:

Cúrsa / Imeacht	Líon daoine	%
Labhairt (Bun) / Speaking (Basic)	209	37.8%
Labhairt (Meán) / Speaking (Mid)	185	33.4%
Labhairt (Ard) / Speaking (Higher)	82	14.83%
Ciorcal Comhrá / Conversation Group	196	35.44%
Grúpa Léitheoireachta / Reading Group	69	12.48%
Grúpa Scríbhneoireachta / Writing Group	40	7.23%
Club Foghlaimeoirí a d'eagródh imeachtaí ar nós turais, léachtaí agus imeachtaí eile trí Ghaeilge / Learners' club to organise events, such as guided tours, lectures through Irish, etc.	56	10.3%

Tábla 5.7: Riachtanais foghlamtha – Learning requirements

Chomh maith leis sin (i gceist 10) tugadh an deis do dhaoine a lua cé na himeachtaí / caithimh aimsire eile a bheadh ina gcabhair dóibh chun an Ghaeilge a fhoghlaím. Thug naonúr eolas agus is mar seo a leanas a n-ionchur:

- Language App
- Online course
- Something that may help me learn alongside my kids learning at school
- Help with homework (faoi dhó)
- Yoga, painting etc through Irish
- Help to incorporate Irish into my business
- Grúpa Gaeilge do dhaoine óga
- Craft activity through Irish

Ní mór na riachtanais thuasluaite a thabhairt san áireamh agus a chuimsiú i bplean oibre an Oifigigh Pleanála Teanga nuair a cheapfar é/í amach anseo.

5.2.9 Úsáid na Gaeilge sa Phobal

Minicíocht ó thaobh Labhairt na Gaeilge (Ceist 11)

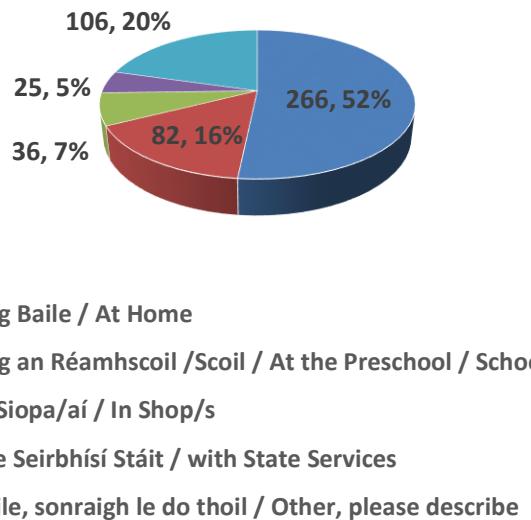
Cé chomh minic agus a labhraíonn daoine sa LPT Gaeilge? (Ceist 11)		
Minicíocht	Líon	%
Go hannamh / Rarely	183	28.1
In amanna / Occasionally	159	24.42
Riamh / Never	133	20.43
Go laethúil / Daily	114	17.51
Uair sa tseachtain / Once a week	62	9.52
	651	

Tábla 5.8: Minicíocht labhairt na Gaeilge – Frequency of speaking Irish

Is dúshlán a bheidh ann agus an plean á chur i bhfeidhm aghaidh a thabhairt ar an ráta úsáidte seo, agus an ráta úsáidte laethúil go háirithe, a ardú. Beidh gá le deiseanna úsáidte mealltacha a chruthú go réamhghníomhach agus an plean á chur i bhfeidhm, le cur lena mhinice a labhraítar an teanga.

5.2.10 Cén Áit a Labhraíonn Áithritheoirí Gaeilge?

Má dúirt tú go labhraíonn tú Gaeilge cén áit / áiteanna a labhraíonn tú Gaeilge. If you answered that you speak Irish please state where you speak Irish

Fíor 5.6: An áit a labhraítear Gaeilge – Where Irish is spoken

Tugadh cúig rogha do na freagróirí agus bhí an deis acu níos mó ná rogha amháin a dhéanamh. D'fhreagair 469 freagróir an cheist agus rinne siad 515 rogha, mar atá léirithe sa chairt thusa.

Cén áit a labhraíonn tú Gaeilge? (Ceist 12)		
	Líon	%
Ag Baile / At Home	266	52
Ag Scoil / At School	82	16
I Siopa/í / In Shop/s	36	7
Le Seirbhísí Stáit / With State Services	25	5
Eile / Other	106	20
Iomlán	515	100

Tábla 5.9: An áit a labhraítear Gaeilge – Where Irish is spoken

I measc na bhfreagróirí a roghnaigh ‘eile’ tugadh réimse an-leathan freagraí ar nós ‘ar saoire’, ‘ag obair, ‘is múinteoir mé’, ‘doing kids homework’, ‘le cairde’ agus araile.

An toradh is suntasaí ná gur sa bhaile agus sa chóras oideachais is mó a labhraítear Gaeilge.

5.2.11 Dearcadh an Phobail i Leith na Gaeilge/Gaeltachta

Dearcadh faoi cheisteanna difriúla.

Do dhearcadh maidir leis na ráitis seo a leanas (Ceist 13)						
	Aontaím go mór <i>Strongly agree</i>	Aontaím <i>I Agree</i>	Níl a fhios agam <i>I Don't know</i>	Easaontaím <i>Disagree</i>	Easaontaím go mór <i>Strongly Disagree</i>	lomlán Total
Tá cónaí orm i gceantar Gaeltachta. <i>I live in a Gaeltacht area.</i>	169 27.18%	291 46.6%	63 10.1%	73 11.7%	28 4.5%	624
Tá sé tábhachtach dom stádas Gaeltachta an cheantair seo a choinneáil. <i>Retaining the Gaeltacht status of this community is important to me.</i>	249 39%	240 37.5%	88 13.75%	37 5.8%	26 4%	640
Ba mhaith liom dá mbeadh níos mó Gaeilge á labhairt sa cheantar seo. <i>I would like more Irish to be spoken in this area.</i>	227 35.5%	271 42.4%	89 13.9%	30 4.7%	22 3.4%	639
Ba mhaith liom dá mbeadh níos mó Gaeilge le feiceáil agus le cloisteáil sna gnólachtaí áitiúla. <i>I'd like to see more Irish to be seen and heard in local businesses.</i>	219 34.2%	257 40.1%	100 15.6%	38 5.9%	27 4.2%	641
Ba mhaith liom dá mbeadh níos mó Gaeilge le feiceáil i saol sóisialta an cheantair áitiúil. <i>I'd like to see more use of Irish in the social life of the local community.</i>	281 34.4%	246 39%	108 17%	35 5.5%	26 4.1%	633
Ba mhaith liom dá mbeadh níos mó deiseanna agam chun an Ghaeilge a úsáid. <i>I'd like to have more opportunities to use my Irish.</i>	194 31.4%	243 39%	99 16%	47 7.6%	34 5.5%	617

Tábla 5.10: Dearcadh i leith na Gaeilge – Attitudes towards Irish

Tá sé soiléir go bhfuil meon dearfach i leith na Gaeilge léirithe go soiléir ag tromlach an phobail agus:

- 78% á rá gur mhaith leo go mbeadh níos mó Gaeilge á labhairt sa cheantar
- 74% á rá gur mhaith leo go mbeadh níos mó Gaeilge le feiceáil agus le cloisteáil sna gnólachtaí áitiúla

- 73% á rá gur mhaith leo go mbeadh níos mó Gaeilge le feiceáil i saol sóisialta an cheantair áitiúil
- 70% á rá gur mhaith leo go mbeadh níos mó deiseanna acu an Ghaeilge a úsáid.

Is mór an buntáiste an dearcadh dearfach sin agus Plean Teanga á fheidhmiú sa LPT amach anseo.

5.2.12 An Saol Sóisialta agus an Ghaeilge

Ba í an cheist (ceist 14) a cuireadh ná “Ar mhaith leat an Ghaeilge a bheith in úsáid ag ócайдí / i ngníomhaíochtaí sóisialta ina bhfuil spéis agat?”

Ar mhaith leat an Ghaeilge a bheith in úsáid ag ócайдí / i ngníomhaíochtaí sóisialta? (Ceist 14)		
	Líon	%
Ba mhaith / I would	391	62%
Is cuma liom / Not important to me	53	8.4%
Níor mhaith liom / I would not	186	29.5%
Iomlán / Total	630	100.%

Tábla 5.11: An Saol Sóisialta agus an Ghaeilge

Léirítar meon an-dearfach i leith úsáid na Gaeilge a phorbairt i saol sóisialta an phobail agus 62% dearfach ina leith.

5.2.13 Gníomhaíochtaí / Imeachtaí trí Ghaeilge

Cuireadh fo-cheist chomh maith a bhain le ceist 14. Is é sin (Ceist 15) “Má d’fhreagair tú ‘ba mhaith’ do cheist 14, luaigh na hócайдí / gníomhaíochtaí atá ar intinn agat.” Is ceist oscailte saorthéacs a bhí i gceist.

Ócайдí / Imeachtaí a Moladh (Ceist 15)	
Réimse	Líon
Spóirt	80
Seirbhísí Eaglasta	36
Imeachtaí Scoile	24
Siopa	22
Drámaíocht	9
Lá le Pádraig	8
Oícheanta Ceoil	7
Pub	6
Walking	6
Quiz	4
Damhsa	4
Ilchineaálach: ‘Social Events/Occasions’. Cór. Biongó, Cioccal Comhrá. Seastán ag Sé Chor an Dola. Tuairisc Áitiúil Nuachta. Scoil Éigse. Imeachtaí do sheanóirí trí Ghaeilge. Araile.	114

Tábla 5.12: Imeachtaí trí Ghaeilge molta – Recommended Irish language Activities

Fuarthas 320 freagra bailí agus cuid acu nach raibh bailí. Cuireadh an-bhéim ar chúrsaí spóirt i gcás gach uile aoisghrúpa. Is léir go bhfuil cúrsaí spóirt, agus Cumann Lúthchleas Gael go háirithe, lárnach i saol an phobail. Tá an liosta iomlán in Aguisín 5.

5.2.14 An Ghaeilge agus Cúrsaí Oideachais

	Do dhearcadh maidir leis na ráitis seo a leanas? (Ceist 16)						Iomlán
	Aontaím go mór <i>Strongly agree</i>	Aontaím <i>I Agree</i>	Níl a fhios agam <i>Don't know</i>	Easaontaím <i>Disagree</i>	Easaontaím go mór <i>Strongly Disagree</i>		
Dá mbeadh páiste óg agam, bhainfínn úsáid as seirbhís cúraim leanáil lán-Ghaeilge dá mbeadh sé ar fáil go háitiúil. <i>If I had a young child, I would use an Irish-medium childcare service if it were available locally</i>	169 (27%)	227 (36.4%)	141 (22.36%)	59 (9.5%)	27 (4.3%)	623	
Chuirfinn mo pháiste chuig réamhscoil lán-Ghaeilge dá mbeadh sé ar fáil go háitiúil. <i>I would send my child to an Irish-medium preschool if it were available locally</i>	197 (32.6%)	220 (36.4%)	107 (17.7%)	52 (8.6%)	28 (4.6%)	604	

Do dhearcadh maidir leis na ráitis seo a leanas? (Ceist 16)						
	Aontaím go mór <i>Strongly agree</i>	Aontaím <i>I Agree</i>	Níl a fhios agam <i>Don't know</i>	Easaontaím <i>Disagree</i>	Easaontaím go mór <i>Strongly Disagree</i>	lomlán <i>Total</i>
Chuirfinn mo pháiste chuig bunscoil lán-Ghaeilge dá mbeadh sé ar fáil go háitiúil <i>I would send my child to an Irish-medium primary school if it were available locally</i>	190 (31.7%)	204 (34%)	115 (19.3%)	55 (9.2%)	34 (5.7%)	598
Chuirfinn mo pháiste chuig iarbhunscoil lán-Ghaeilge dá mbeadh sé ar fáil go háitiúil <i>I would send my child to an Irish-medium secondary school if it were available locally</i>	163 (27.3%)	164 (27.4%)	148 (24.7%)	85 (14.2%)	38 (6.4%)	598

Tábla 5.13: Freagróirí agus cúrsai oideachais – Respondents attitudes regarding Irish and the educational system

Leis na torthaí atá sonraithe sa tábla thuas, léirítear go bhfuil dea-thoil i leith oideachas trí Ghaeilge ag gach leibhéal, agus go bhfuil éileamh follasach air, agus:

- 69% á rá go n-úsáidfidís réamhscoil lán-Ghaeilge dá mbeadh a leithéid ar fáil go háitiúil
- 66% á rá go n-úsáidfidís bunscoil lán-Ghaeilge dá mbeadh a leithéid ar fáil go hátiúil
- 63% á rá go n-úsáidfidís seirbhís cúram leanáí lán-Ghaeilge dá mbeadh a leithéid ar fáil go hátiúil
- 55% á rá go n-úsáidfidís iarbhunscoil lán-Ghaeilge dá mbeadh a leithéid ar fáil go hátiúil.

Beidh an t-éileamh follasach sin ina chúnamh don Oifigeach Pleanála Teanga agus é/í i mbun oibre i réimse an oideachais sa LPT sa todhchaí.

5.2.15 Moltaí Ginearálta

Tugadh an deis (Ceist 7 sa cheistneoir) don phobal a gcuid moltaí a thabhairt nuair a cuireadh an cheist: “Amach leis! *Have your say!* Aon mholtaí agat féin maidir le cén chaoi a bhféadfáí tuilleadh Gaeilge a úsáid sa cheantar a mhéadú/ *What are your recommendations to increase the use of Irish within the community?*” Thapaigh 207 duine an deis lena gcuid moltaí a roinnt. Tá an t-aiseolas iomlán in Agusín 6. I measc na moltaí, bhí na nithe seo a leanas:

- Less emphasis on Irish grammar and more emphasis on spoken Irish, without fear of correction.
- Arrange night classes with good teachers who can communicate and help us restore our faith and try to see that the way it was thought in our day was wrong.
- More Irish classes for beginners in order to progress. Irish schools in our community / Classes required locally in Carn Mór.
- Ranganna Gaeilge le haghaidh gach saghas daoine
- Comharthaí sna siopaí, rudaí a bhaineann le páistí a dheanamh trí Ghaeilge - peil, ranganna ceoil srl. Podcraolta faoin áit/rudaí a bhaineann leis an áit (stair, spóirt srl)
- Help parents from other countries in primary school so they can help their children with their Irish homework!
- Irish Mass once a year. Activities for children to use Irish. Céilithe
- Bring back Deontas. Irish workshop. Local Irish classes
- Would like to see Irish having a presence in cultural and fun activities for children. Positive and fun rather than compulsory. More Irish conversation in schools but a lot depends on the teacher.
- Create fun activities in Irish for young and old alike
- Business to have a lá na Gaeilge one day a week
- Use in public for greetings, thank you, requests. etc. Praise children for doing so. Never mind grammar till later.
- Irish should be included in all general meetings, or at least as part of, as well as English
- Sílim b'fhéidir go bhfuil daoine ann cosúil liom fhéin ina bhfuil faitíos orthu Gaeilge a labhairt mar go bhfuil muid a chailleadh de bharr nach bhfuil muid ag úsáid an teanga gach lá. Bíonn imní orainn Gaeilge a usáid. Mothaíonn muid cinéal mí-chompordach agus bíonn náire orainn.
- People have to want to do it. Get the element of culture and tradition into it. Try to get local business / pubs to get involved in Irish only nights
- Ba cheart go mbeadh níos mó bém curtha ar an nGaeilge sa bhunscoil trí chumarsáid agus Gaeilge neamhfhoirmiúil idir múinteoirí agus daltaí.
- Seachtain na Gaeilge specifically for Baile Chláir. Speak Irish in shops. Irish summer camp.
- Use of bilingual signs with businesses in the area and on social media
- Fógra Bothar AN GHAELTACHT 2) Fógra Bothar dhá-theangach Baile Chláir / Claregalway. Road signs should be bi-lingual
- encourage more in primary schools
- Carnmore has a very strong Irish language ethos. The decision to force schools in brec-Gaeltachts to choose whether they were English or Irish speaking was a poor one that should be reviewed
- The children come home from school with a decidedly negative attitude towards Irish. It is in our primary schools that the language is being killed off. Change the curriculum to celebrate our culture, history and language. Otherwise it is a waste of time!
- Make it fun and engaging!

Fíor 5.7: Sampla de mholtaí ginearálta / Some examples of general suggestions received

5.2.16 An Suirbhé ar an bPobal – Achoimre

Tuairiscíonn na freagróirí nár tógadh le Gaeilge amháin ach 1.26% den sampla, agus 5.35% eile a tógadh le Gaeilge den chuid is mó. Tá an ráta níos ísle fós de réir mar a bhaineann sé le freagróirí níos óige. Thuairiscigh 94% gur le Béarla amháin nó Béarla den chuid is mó a tógadh iad. Feictear dúinn gur cainteoirí dúchais nó cainteoirí líofa iad **15%** de mháithreacha na rannpháirtithe agus gur cainteoirí dúchais nó cainteoirí líofa iad **18.6%** dá n-aithreacha. Tuairiscíonn na freagróirí go bhfuil líofacht sa Ghaeilge ag **9%** acu, ráta níos ísle ná ráta a dtuismitheoirí. Is léiriú é sin ar an bpróiseas athraithe teanga ó ghlúin go glúin, ón nGaeilge go dtí an Béarla. Níl aon éalú ón bhffíric go bhfuil an próiseas athraithe teanga (*language shift*) ón nGaeilge go dtí an Béarla faoi lán seoil le cúpla glúin anuas agus gur Gaeltacht fhíorlag atá sa limistéar sa lá atá inniu ann. Agus an méid sin ráite, ní mór aitheantas a thabhairt don phobal Gaeilge atá sa cheantar.

Le bheith níos dearfaí faoin teanga sa phobal, áfach, féintuairiscíonn 9.2% de na freagróirí go bhfuil Gaeilge líofa acu agus tuairiscíonn 33% go bhfuil Gaeilge mheasarthá acu. Léiríonn an figiúr seo go bhfuil roinnt daoine a d'fhoghlaim an Ghaeilge agus go bhfuil tionchar dearfach ag an gcóras oideachais ar an nGaeilge agus ar chumas teanga an phobail inti. Tá dea-thoil i leith na Gaeilge léirithe ag tromlach mór na bhfreagróirí agus suim léirithe acu an Ghaeilge a fhoghlaim nó a gcuid Gaeilge a fheabhsú.

Tá bearna mhór idir an ráta cumais agus an ráta úsáide nach mór aghaidh a thabhairt uirthi sa phróiseas pleanála teanga.

Tá suim mhór léirithe i bhforbairt a dhéanamh ar láithreacht na Gaeilge sa saol sóisialta, sa réimse spóirt go háirithe, agus san earnáil ghnó áitiúil. Léirítéar suim mhór chomh maith ó thaobh an Ghaeilge a láidriú sa chóras oideachais ag gach leibhéal.

Tá síul againn go mbeidh an t-eolas a bailíodh ina bhuntáiste agus an Plean Teanga 2020-2027 á fheidhmiú don LPT.

5.2.17 Suirbhé ar an bPobal – Na Príomhtháitail

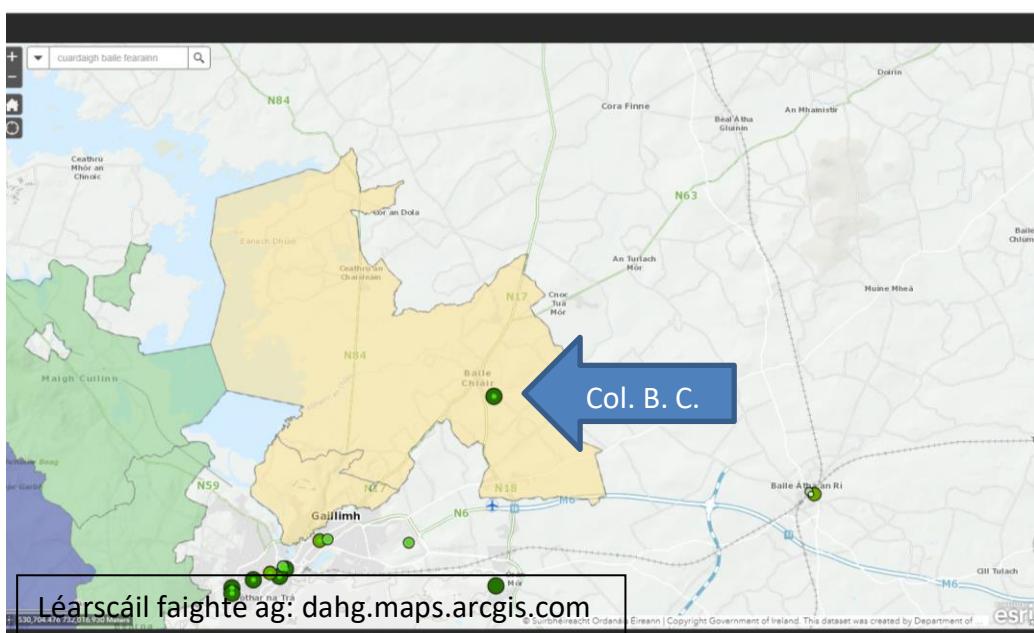
- **Dearcadh**
 - Tá dea-thoil le braith i leith na Gaeilge agus na Gaeltachta, agus 95% de na freagróirí ag rá go bhfuil sé tábhachtach dóibh go mairfeadh an ceantar mar cheantar Gaeltachta amach anseo.
- **Cumas**
 - Is cainteoirí líofa iad 9.2% de na freagróirí.
- **Foghlaim na Gaeilge**
 - Thuairiscigh gar do 70% de na freagróirí gur mhaith leo feabhas a chur ar a gcuid Gaeilge.
- **Úsáid na Gaeilge**
 - Tá éileamh ar imeachtaí taitneamhacha eile trí Ghaeilge mar bhealach leis an teanga a fhoghlaim agus a chleachtadh.

5.3. An Taighde ar na Déagóirí

5.3.1. Cúlra

Mar chuid de réiteach plean teanga do cheantar an Eachréidh bhí sé i gceist fócasghrúpa a eagrú le daltaí na hidirbhliana i gColáiste Bhaile Chláir, an t-aon iarbhunscoil atá ag feidhmiú sa LPT. Tá muid buíoch d'Eoghan Ó Ceallaigh (duine de Leas-Phríomhoidí an Choláiste) a d'éascaigh an seisiún agus do na daltaí a ghlaic páirt. Is seisiún ranga amháin, rang uair an chloig, a bhí i gceist agus eagraíodh an seisiún ar an 7 Márta 2019. Bhí suirbhé le líonadh ag na daltaí mar chuid den seisiún. Faraor nuair a bhí an plé ginearálta agus an suirbhé comhlánaithe ní raibh dóthain ama fágtha le fócasghrúpa struchtúrtha a chur i gcrích.

Is é an Coláiste an t-aon iarbhunscoil sa LPT, cé go bhfuil iarbhunscoileanna eile gar don cheantar.

Fíor 5.8: Iarbhunscoileanna (i nglás) an cheantair. Post-primary schools in the area (shown in green)

Bunaíodh an coláiste mar choláiste Béarla agus osclaíodh an scoil in 2013. Tá iarratas déanta ag an gcoláiste ar aitheantas mar scoil Ghaeltachta faoi POG agus tá cúig bliana tugtha don scoil chun pleanáil a dhéanamh agus gníomhaíochtaí a chur i gcrích leis an aitheantas sin a bhaint amach. Tá dea-thoil i leith na Gaeilge le braith agus tá suim léirithe ag lucht bainistíochta na scoile i sruth Gaeilge (faoin bPolasaí don Oideachas Gaeltachta) a bhunú ach an t-éileamh a bheith ann ar a leithead. Faoi láthair, tá an scoil ag múineadh Corpoideachais agus OSPS trí Ghaeilge sa chéad bhliain agus tá sé beartaithe aici go ndéanfar leathnú ar na hábhair atá ar fáil trí Ghaeilge de réir a chéile.

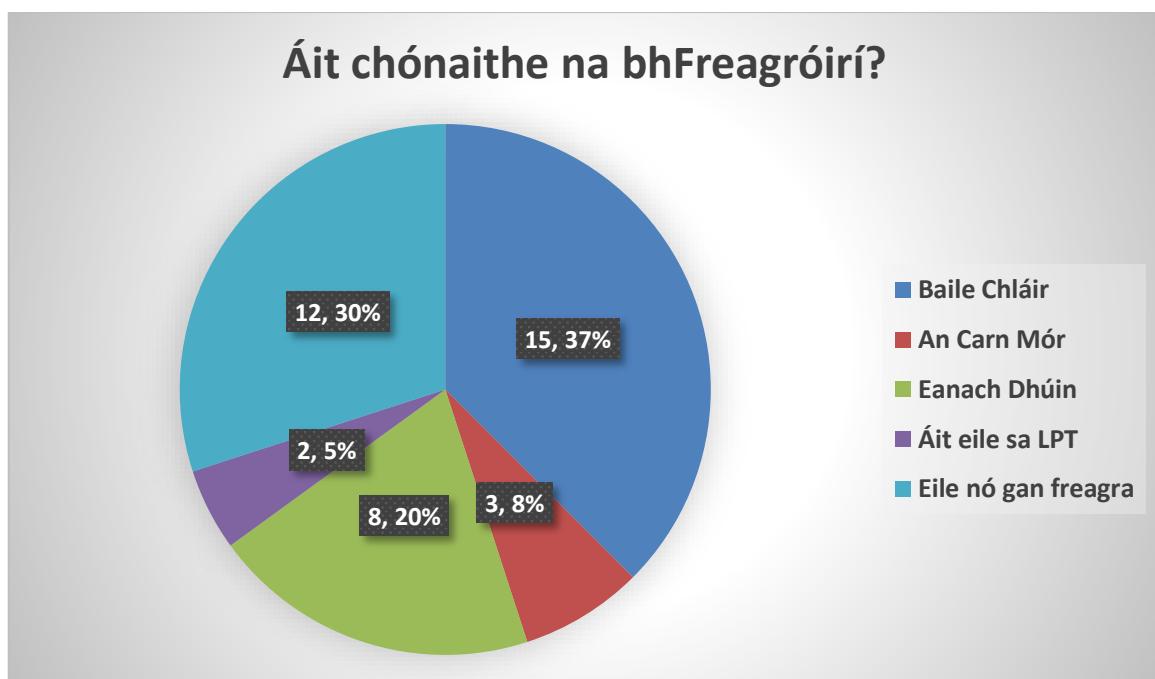
Tá gar do 1,127 scoláire (2019-2020) ag freastal ar an gColáiste.

Bhí thart ar 45 dalta ón idirbhliain i láthair agus roinneadh an grúpa ina dhá fhócasghrúpa. Rinne 40 duine acu gearrshuirbhé a chomhlánú.

5.3.2. Torthaí an tSuirbhé (Déagóirí)

Léirítear sa mhír seo torthaí an taighde ar na déagóirí.

5.3.3. Cén áit arb as do na Freagróirí?

Fíor 5.9: Cá bhfuil Cónai ar an Rannpháirtithe / Place of Residence of Respondents

5.3.4. Cén Bhunscoil ar ar Fhreastail na Freagróirí?

Bunscoil	Líon
Baile Chláir	9
An Carn Mór	6
An Leacach	4
An Chreig Mhór	4
Cor an Dola	4
Cnoc Mhaoil Drise (Briarhill)	4
Bán Mór	4
Baile Chláir (Educate Together)	2
Cill Tiarnáin	1
Gaelscoil De hÍde	1
Gan a bheith ráite	1
Iomlán	40

Tábla 5.14: Bunscoil ar ar fhreastail na freagróirí – Primary school attended by respondents

5.3.5. Aoisghrúpa na bhFreagróirí

Aois	Líon
15 bliana	9 (22.5%)
16 bliana	29 (72.5%)
17 mbliana	2 (5%)
Iomlán	40

Tábla 5.15: Aoisghrúpa na bhfreagróirí – Respondents by age group

5.3.6. An Teanga lenar Tógadh na Freagróirí

Teanga nó Teangacha / Language/s	Líon
Gaeilge amháin / Irish only	0
Gaeilge den chuid is mó / Mostly Irish	0
Béarla den chuid is mó / Mostly English	20 (50%)
Béarla amháin / English only	18 (45%)
Béarla, Gaeilge & Dutch	1 (2.5%)
English and Irish Sign Language	1 (2.5%)
Iomlán	40

Tábla 5.16: An Teanga lenar tógadh na Freagróirí- Language with which respondents were reared

5.3.7. Cumas Gaeilge na bhFreagróirí

Ní mór a chur san áireamh gur féinmheasúnú atá i gceist leis na freagraí seo.

Cumas Gaeilge / Ability in Irish	Líon
Gaeilge líofa / Fluent Irish	2 (5.00%)
Gaeilge mheasártha / Reasonably Good Irish	22 (55%)
Ar bheagán Gaeilge / A little Irish	11 (27.50%)
Gan Ghaeilge / No Irish	5 (12.5%)
Iomlán / Total	40

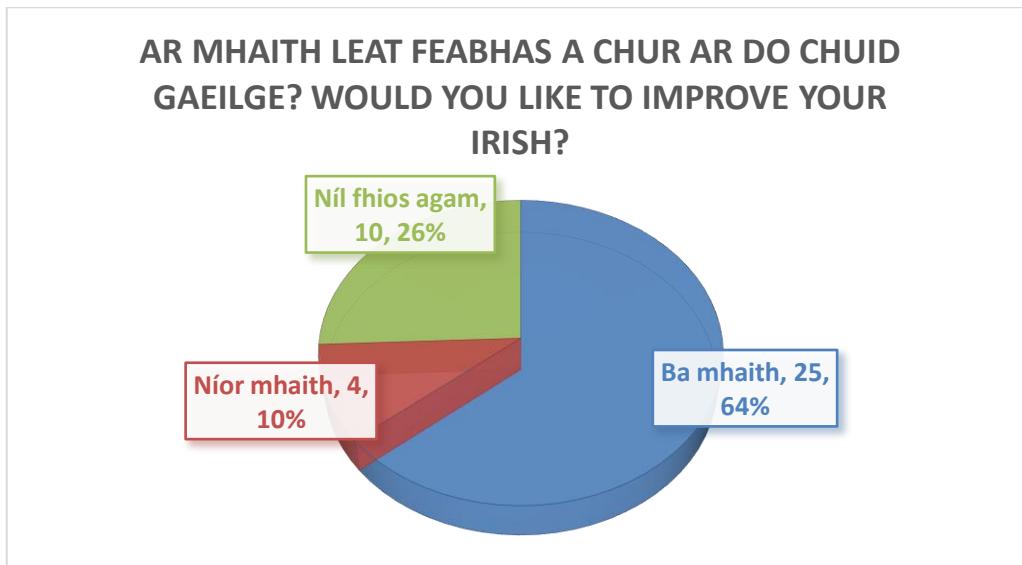
Tábla 5.17: Cumas na bhFreagróirí sa Ghaeilge – Irish language ability of respondents

5.3.8. Cumas Gaeilge na bhFreagróirí

	CAINTEOIR DÚCHAIS GAEILGE NATIVE IRISH SPEAKER	GAEILGE LÍOFA <i>FLUENT IRISH</i>	GAEILGE MHEASARTHA <i>REASONABLY GOOD IRISH</i>	AR BHEAGÁN GAEILGE <i>A LITTLE IRISH</i>	GAN GHAEILGE <i>NO IRISH</i>	lomlán a d'fhreagair an cheist <i>Total of completed responses</i>
Do Mháthair / Your Mother	1 (2.63%)	4 (10.53%)	10 (26.32%)	13 (34.21%)	10 (26.32%)	38
D'Athair / Your Father	1 (2.70%)	2 (5.41%)	7 (18.92%)	16 (43.24%)	11 (29.73%)	37
Cúramóir eile / Other carer	0	0	0	1	1	2
						77

Tábla 5.18: Cumas Gaeilge Thuismitheoirí / Cúramóirí na bhFreagróirí – Irish language ability of parents/guardians of respondents

5.3.9. Ar Mhaith leis na Freagróirí Feabhas a chur ar a gCuid Gaeilge?

Fíor 5.10: Ar mhaith leat feabhas a chur ar do chuid Gaeilge – Would you like to improve your Irish?

5.3.10. Comhrá i nGaeilge lena gCairde

Ceist 9. An mbíonn tú i mbun comhrá le cara / cairde trí Ghaeilge?	
Bíonn	10 (25%)
Ní bhíonn	29 (72.5%)
Gan freagra	1 (2.5%)

Tábla 5.19: Comhrá i nGaeilge le cairde – Irish and conversation with friends

Tá an scéim ‘Gaelbhratach’ ag feidhmiú sa Choláiste agus is sa chomhthéacs seo a thuairiscigh na daltaí go bhfaigheann siad an deis comhrá a bheith acu i nGaeilge.

5.3.11. An gCloiseann tú an Ghaeilge á Labhairt Taobh Amuigh den Scoil?

Ceist 10. An gcloiseann tú an Ghaeilge á labhairt taobh amuigh den scoil go hátiúil riamh? <i>Do you ever hear people speaking Irish in the local area outside of the school?</i>	
Cloisim	5 (12.58%)
Ní chloisim	34 (85%)
Gan freagra	1 (2.5%)

Tábla 5.20: Gaeilge á labhairt sa cheantar – Irish speaking in the area

Tuairiscíodh gur chuala siad an Ghaeilge á labhairt nuair a bhí siad ag imirt spóirt in aghaidh foirne ‘ón nGaeltacht’.

5.3.12. Dearcadh i leith na Gaeilge / Gaeltachta

Ceist 12. Cur tic sa bhosca a léiríonn do dheardadh maidir leis na ráitis seo a leanas / Please tick the box that best reflects your views on the following statements. (% bunaithe ar líon na bhfreagróirí)						
	AONTAÍM GO MÓR <i>STRONGLY AGREE</i>	AONTAÍM <i>I AGREE</i>	NÍL A FHIOS AGAM <i>I DON'T KNOW</i>	EASAONTAÍM <i>I DISAGREE</i>	EASAONTAÍM GO MÓR <i>I STRONGLY DISAGREE</i>	lomlán a d'fhreagair an cheist <i>Total of completed responses</i>
Is maith liom an Ghaeilge / <i>I like Irish</i>	2 (5.26%)	7 (18.42 %)	8 (21.05%)	17 (44.74%)	4 (10.53%)	38
Tá cónaí orm i gceantar Gaeltachta / <i>I live in a Gaeltacht area</i>	3 (7.7%)	7 (18%)	8 (20.5%)	17 (43.6%)	4 (10.26%)	39

Tábla 5.21: Dearcadh i leith na Gaeilge – Attitude towards Irish

5.3.13. Club Óige i nGaeilge

Ceist 13. Dá mbeadh Club Óige / Imeachtaí don Óige ar fáil sa cheantar áitiúil, agus é á réachtáil trí Ghaeilge, an mbeadh suim agat a bheith páirteach ann? If there was a Youth Club or other activities suitable for young people in the local area, and run through Irish, would you be interested in taking part? (% bunaithe ar líon na bhfreagróirí)

Do bheadh / I would	4 (10.26%)
Ní bheadh / I would not	24 (61.54%)
Níl a fhios agam / I don't know	11 (28.2%)

Tábla 5.22: Dearcadh i leith Club Óige Gaeilge – Attitude regarding an Irish-medium youth club

Ceist 14. Dá mbeadh sruth Gaeilge sa scoil, ar mhaith leat a bheith páirteach ann? If there was an Irish language stream in this school, would you like to be part of it? (% bunaithe ar líon na bhfreagróirí)

Ba mhaith	5 (13%)
Níor mhaith	24 (63%)
Níl a fhios agam	9 (23.7%)

Tábla 5.23: Dearcadh i leith sruth Gaeilge sa scoil – Attitude regarding an Irish stream in the school

5.3.14. Ag Freastal ar Chúrsa sa Ghaeltacht

Ceist 14. An bhfuil sé i gceist agat freastal ar Choláiste Gaeilge an Samhradh seo chugainn? Will you be attending an Irish language Summer Course in the Gaeltacht this year? (% bunaithe ar líon na bhfreagróirí)

Beidh	5 (13.16%)
Ní bheidh	24 (63.16%)
Níl a fhios agam	9 (23.7%)

Tábla 5.24: Ag freastal ar Chúrsa sa Ghaeltacht – Attending a Gaeltacht Summer course

5.3.15. Ionchur Oscailte

Tugadh deis (ceist 16) do na daltaí a gcuid tuairimí a thabhairt.

Is leatsa an imirtanois / Have your say! Aon mholtáí agat féin maidir le céan chaoi le tuilleadh Gaeilge a bheith á húsáid sa cheantar seo? What are your recommendations to increase the use of Irish in this community?

Thug cúigear a dtuairim.

- *Irish Classes should be taught through Irish*
- *Say Mass in Irish*
- *Irish speaking school in the area or Irish speaking groups*
- *Change the course. Have more Irish activities in school (faoi dhó).*

5.3.16. Déagóirí – Tátail

5.3.16.1. *An Teaghlaigh agus Teanga an Bhaile*

Ní éiltear gur ghrúpa atá iomlán ionadaíoch ar an aoisghrúpa seo sa LPT é an grúpa a bhí páirteach sa suirbhé, de bharr go bhfuil daltaí eile san aoisghrúpa céanna atá ag freastal ar scoileanna eile taobh amuigh den LPT agus dá bharr sin nach raibh páirteach sa taighde. Fós tá sé suimiúil go dtuairiscíonn na rannpháirtithe a ghlac páirt sa suirbhé gur cainteoirí dúchais nó cainteoirí líofa Gaeilge iad 8 as 77 tuismitheoirí nó caomhnóir, is é sin 10.39% acu, ach nach raibh dalta ar bith san fhócasghrúpa a tógadh le Gaeilge amháin nó le Gaeilge den chuid is mó.

5.3.16.2. *Cumas sa Ghaeilge agus an Úsáid a Bhaintear as an Teanga*

Ar ndóigh ní hionann cumas sa Ghaeilge, agus úsáid a bhaint aisti. Léiríonn torthaí an taighde go dtuairiscíonn na daltaí go bhfuil 5% acu líofa sa Ghaeilge agus 57% eile a bhfuil cumas réasúnta acu sa teanga. Ní mór a rá gur féinmheasúnú atá i gceist anseo. Thuairiscigh 26% de na freagróirí go mbíonn comhrá i nGaeilge acu lena gcairde ó am go chéile agus 74% acu a thuairiscigh nach mbíonn. Léiríodh san fhócasghrúpa go raibh tionchar dearfach ag an scéim ‘Gaelbhratach’, atá ag feidhmiú sa Choláiste, ar an toradh sin.

Is fíorbheagán de na rannpháirtithe (cúigear) a chuala an Ghaeilge á labhairt sa mhórshaol taobh amuigh den scoil. Díobh siúd a chuala, go minic is ag imeachtaí spóirt ina raibh scoileanna/clubanna ó Ghaeltachtaí níos láidre rannpháirtitheach iontu, a chuala siad í. Suimiúil go maith, thuairiscigh rannpháirtí amháin go gcloiseann sé/sí a s(h)eantuismitheoirí ag úsáid Gaeilge lena chéile.

5.3.16.3. *Dearcadh i Leith na Gaeilge*

Is fiú a thabhairt ar aird nach raibh an téarma ‘An tEachréidh’ ag an gcuid is mó de na rannpháirtithe. Ní mór an coincheap nó an logainm ‘an tEachréidh’ a mhíniú nuair a úsáidfeart an téarma sa phróiseas pleánala teanga amach anseo.

Bhí cúpla ceist a bhain lena ndearcadh i leith na Gaeilge. Thuairiscigh 64% de na rannpháirtithe gur mhaith leo ‘feabhas a chur ar a gcuid Gaeilge’. Is ábhar dóchais an toradh sin i leith iarrachtaí an Ghaeilge a chur chun cinn i measc na hóige. Ar an taobh eile den scéal, mar fhreagra ar an ráiteas ‘Is maith liom an Ghaeilge’, thuairiscigh 23.1% de na freagróirí go raibh meon dearfach i leith na Gaeilge acu agus thuairiscigh 54% nach raibh.

Mar fhreagra ar an gceist maidir le Club Óige agus é a reáchtáil trí Ghaeilge, níor léirigh ach 10% suim ann. Ní mór a chur san áireamh go raibh na daltaí idir 15-17 mbliana d’aois. Bhí an toradh céanna maidir le suim a bheith acu páirt a ghlacadh i sruth Gaeilge sa Choláiste, rud a thagann leis na deacrachtaí atá ag an scoil dóthain rannpháirtithe a earcú le freastal ar shruth Gaeilge chun é a bhunú faoin bPolasaí don Oideachas Gaeltachta (POG).

Is beag éileamh a bhí ar aon sruth Gaeilge sa Choláiste. Moltar go dtosófaí ag cruthú éilimh ag leibhéal na mbunscoileanna.

Bhí sé i gceist ag cúcáin (13.6%) de na rannpháirtithe freastal ar chúrsa samhraidh Gaeltachta, rud atá dearfach maidir le caighdeán ginearálta na Gaeilge sa Choláiste. Moltar go ndéanfar iarracht lón ard scoláirí (go háirithe sa tsraith shóisearach) a spreagadh chun freastal ar a leithéid de chúrsaí amach anseo chun cuidiú le húsáid na Gaeilge a fhorbairt i measc na scoláirí.

Bhí éileamh ar bheis imeachtaí trí Ghaeilge sa Choláiste chomh maith.

5.3.16.4. Achoimre

Tá meascán tuairimíochta, idir dhearfach agus diúltach, léirithe ag na daltaí i leith na Gaeilge, agus an tromlach ag rá gur mhaith leo feabhas a chur ar a gcuid Gaeilge ach mionlach ag rá go raibh siad ‘i bhfabhar’ na Gaeilge.

Ní hionann scoilcheantar an Choláiste seo agus an scoilcheantar atá ag Coláistí nó ag iarbhunscoileanna eile atá lonnaithe i Limistéir Pleanála Teanga a bhfuil stádas ‘A’ nó ‘B’ acu. Ní raibh oiread is cainteoir amháin dúchais páirteach sa seisiún cainte a bhí idir an comhairleoir agus na daltaí sular ghlac na daltaí páirt sa suirbhé agus is beag taithí a bhí ag na daltaí ar an nGaeilge mar theanga bheo chumarsáide.

Níl ach bunscoil amháin (as ceithre cinn) sa LPT a bhfuil aitheantas faoi POG aici. Cruthaíonn sé sin dúshlán maidir le sruth Gaeilge a fhorbairt sa Choláiste.

Is beag éileamh a léiriódh ar chlub óige a bheadh ag feidhmiú trí mheán na Gaeilge.

Ní mór na cúinsí sin a chur san áireamh agus bearta réadúla indéanta don óige á réiteach mar chuid den Phleanáil Teanga amach anseo.

5.4. An Taighde ar na Naíonraí / Naíolanna

Tugadh cuireadh do bhainisteoirí na naíonraí agus na naíolann atá ag feidhmiú sa cheantar suirbhé a chomhlánú. Seoladh ceistneoirí go leictreonach (faoi dhó) agus sa phost. Fuarthas foirmeacha comhlánaithe ar ais ó na trí naíonra agus ó naíolann amháin. Tá an coiste buíoch de Phattie Ní Standún (CNnaG) as ucht an t-eolas a bhailiú ón dá naíonra atá ag feidhmiú faoi scáth CNnaG.

- Níor thuairiscigh aon naíonra go raibh páiste tagtha chun freastal ar aon cheann de na naíonraí agus Gaeilge acu ón mbaile le roinnt mhaith blianta anuas.
- Tuairiscíodh, de bharr a laghad daoine a bheith sa cheantar a bhfuil Gaeilge líofa agus na cártaíochtaí cuí acu, go mbíonn sé deacair ionadaithe nó stiúrthóirí a aimsiú a bhfuil Gaeilge acu.
- Thuairiscigh Naíonra Eanach Dhúin go mbíonn deacracht seasta aige stiúrthóirí cáilithe a earcú a bhfuil Gaeilge líofa acu.

- Tuairiscíodh go raibh deacracht ag baint le baill foirne a choinneáil de bharr nach n-íoftar sa samhradh iad.
- Tugadh deis do bhainisteoirí na naónraí agus na naólann aiseolas a thabhairt sa cheistneoir (Ceist 7 – “An bhfuil aon moltaí agat leis an Ghaeilge a láidriú mar theanga baile agus pobail sa gceantar?”) a seoladh chucu. Seo a leanas cuid de na moltaí a fuarthas:
 - Grúpaí tuismitheoirí a bhailiú le chéile a bhfuil suim acu sa Ghaeilge agus iad a spreagadh chun cibé Gaeilge atá acu, beag nó mór, a úsáid sa bhaile
 - Ábhar a chur ar fáil dóibh chomh maith le grúpaí comhrá (seachas ranganna)
 - Díriú ar na teaghlaigh atá ag cur a gcuid páistí chuig na bunscoileanna atá páirteach sa Scéim Aitheantaí Scoileanna Gaeltachta
 - Tá sé tábhachtach an tumoideeachas agus na buntáistí a bhaineann le sealbhú an dara teanga a mhíniú do thuismitheoirí
 - Ba chóir na buntáistí a bhaineann leis an scéim marcála don ardteistiméireacht (i.e. marcanna breise don Ghaeilge) a mhíniú do thuismitheoirí.

In aiseolas a fuarthas ón Naólann *The Growing Tree* i mBaile Chláir, tuairiscíodh nach bhfuil aon ghasúir acu ag a bhfuil Gaeilge ón mbaile. Tá roinnt Gaeilge cuimsithe acu ina chuid gníomhaíochtaí leis na páistí agus tuairiscíodh gur i nGaeilge a dhéantar a gcuid imeachtaí sa chlós.

5.5. An Taighde ar na Bunscoileanna

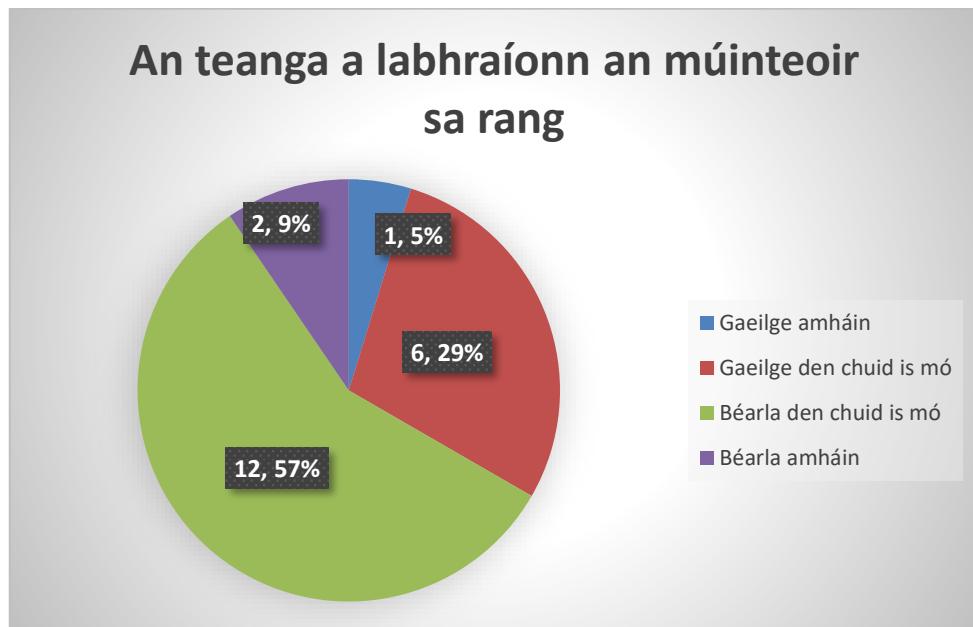
Scaipeadh suirbhéanna ar mhúinteoirí sna ceithre bhunscoil sa LPT. Ghlac 22 múinteoir ó thrí bhunscoil (Eanach Dhúin, Baile Chláir agus An Carn Mór) as measc na ceithre bhunscoil sa LPT páirt sa suirbhé, agus príomhoide amháin (Eanach Dhúin). Níor ghlac múinteoirí ná príomhoide scoil *Educate Together* i mBaile Chláir páirt sa suirbhé.

Bhí sé suntasach gur tuairiscíodh nach raibh ach páiste amháin ag teacht chuig an scoil agus Gaeilge ón mbaile aige/aici.

Is é SN Naomh Breandán in Eanach Dhúin an t-aon bhunscoil amháin a thagann faoin scéim aitheantaí mar scoil Ghaeltachta.

I measc na dtorthaí is ábhartha tá na nithe seo a leanas:

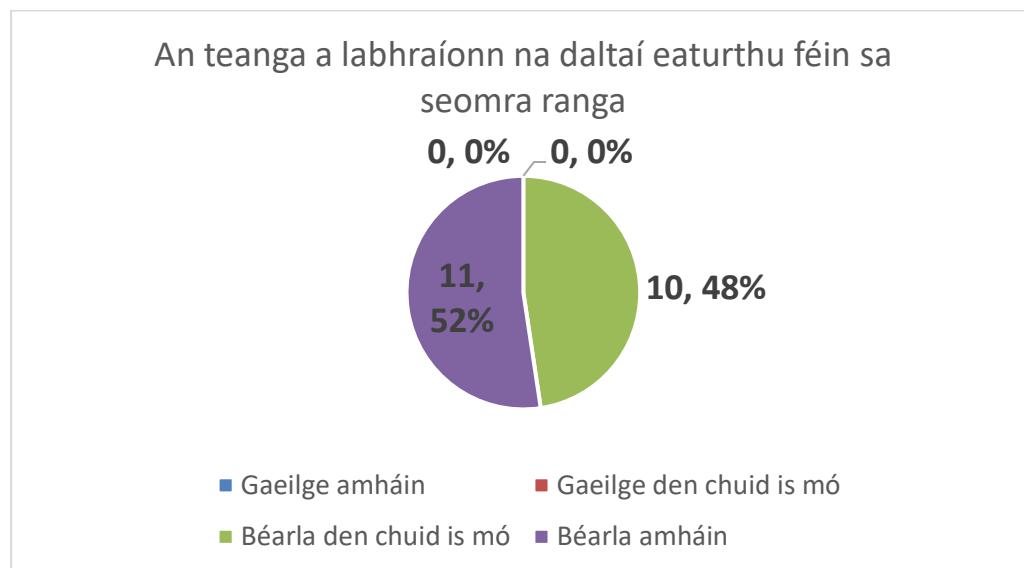
- **An teanga a labhraíonn na múinteoirí leis na daltaí.**

Fíor 5.11: Múinteoirí bunscoile agus an Ghaeilge / Primary teachers use of Irish in the classroom

Is é rang na naónán i scoil Eanach Dhúin an t-aon rang ina raibh an Ghaeilge amháin á labhairt leis na daltaí. Tagann sé sin le beartas tumoideachais Ghaeilge sna luathbhlianta agus an scoil ag lorg aitheantas mar scoil Ghaeltachta faoi POG.

An teanga a labhraíonn daltaí eatarthu féin sa seomra ranga

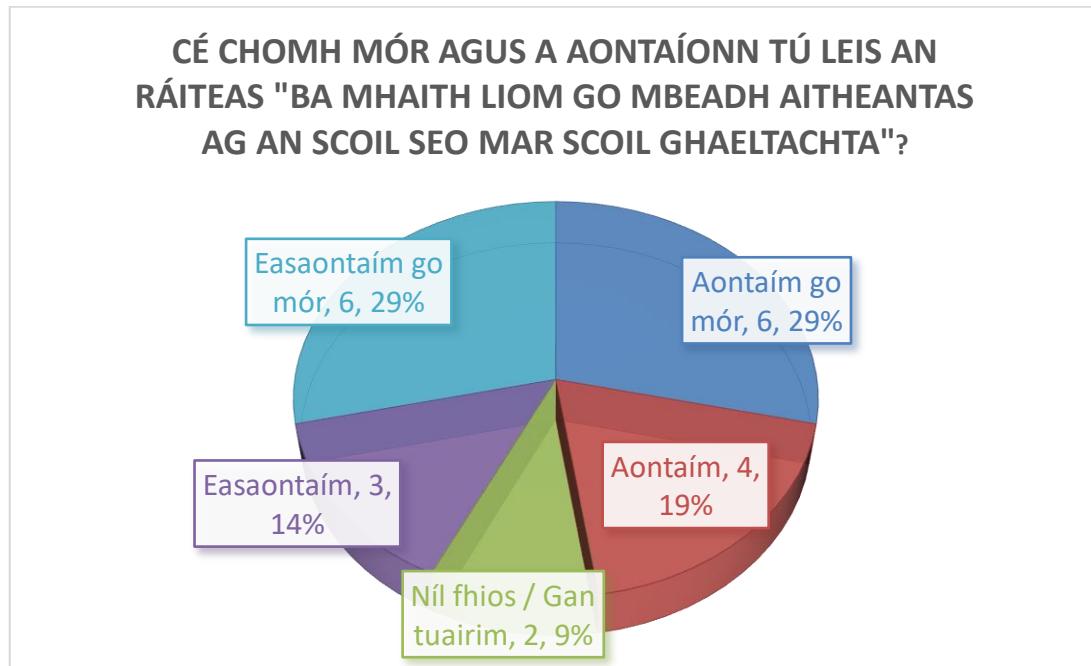
Fíor 5.12: Úsáid na Gaeilge i measc na ndaltaí / Use of Irish amongst the pupils

Tagann na figiúirí sin le fírinne an scéil, mar a léiríodh i dtáighde eile, go bhfuil áit na Gaeilge mar theanga an phobail imithe i léig go mór.

- **Téacsleabhair**

Is i scoil Eanach Dhúin is mó a bhí úsáid á baint as téacsleabhair Ghaeilge (taobh amuigh den Ghaeilge mar ábhar). Bhí ráta úsáidte téacsleabhar i nGaeilge íseal sna scoileanna eile.

- **Aitheantas mar scoil Ghaeltachta**

Fíor 5.13: Múinteoirí agus aitheantas mar shcoil Ghaeltachta / Teachers attitudes towards Gaeltacht school status

- **Cúrsaí/Ceardlanna ábhartha do mhúinteoirí**

Cuireadh an cheist “An mbeadh suim agat freastal ar chúrsa / ar cheardlann ar aon cheann de na hábhair seo a leanas?” agus is mar seo a leanas a bhí na freagrai:

An mbeadh suim agat freastal ar chúrsa / ar cheardlann ar aon cheann de na hábhair seo a leanas?			
	Bheadh	B'fhéidir go mbeadh	Ní bheadh
Gaeilge (i.e. labhairt, gramadach, saibhreas cainte)	10	6	5
Ag múineadh trí Ghaeilge	5	5	10
Feasacht teanga	6	6	8
Seisiún faoin bPolasaí don Oideachas Gaeltachta	6	4	11

Tábla 5.25: Cúrsaí ábhartha do na múinteoirí / Teachers and relevant career training

- **Moltaí don phlean teanga**

Tugadh deis chomh maith do na múinteoirí tuairimí a thabhairt maidir le hábhar don phlean teanga. Thug triúr (13.6%) as an 22 múinteoir moltaí. Sna moltaí cuireadh an-bhéim ar

imeachtaí (ar nós ceoil, spóirt, club óige etc.) trí Ghaeilge don óige, **taobh amuigh** de gheataí na scoile.

5.6. An Taighde ar an Iarbhunscoil

Rinneadh agallamh struchtúrtha leis an leas-phríomhoide, a bhfuil cúram faoi leith air maidir le cúrsaí Gaeilge sa scoil, ar an 15 Deireadh Fómhair 2019. Bhí sé soiléir go raibh dea-thoil i leith na Gaeilge le braith sa scoil. Chomh maith leis an agallamh rinneadh seisiún plé le daltaí áitiúla (san idirbhliain) agus chomlánaigh na daltaí foirmeacha suirbhé. Tá tortaí an tsuirbhé i mír 5.5. Baineann an mhír seo leis an agallamh a cuireadh ar an leas-phríomhoide.

Níl ach iarbhunscoil amháin sa LPT, is é sin Coláiste Bhaile Chláir atá suite i bhfoirgneamh breá nua i Radharc na Locha i mBaile Chláir. Is in 2013 a bunaíodh an scoil agus nuair a bhí an taighde seo ar bun in 2019 bhí sa bhreis agus 1,100 dalta ag freastal ar an gColáiste. Tá 96 oide fostaithe sa scoil agus as a measc siúd, i dtuairim an leas-phríomhoide, tá dáréag a bhfuil cumas maith Gaeilge acu. Tá iarbhunscoileanna chathair na Gaillimhe, an Órán Mór agus Áth Chinn buailte leis an LPT agus níl Gaelcholáiste an Eachréidh i bhfad uaidh i mBaile Átha an Rí.

Is scoil idirchreidmheach chomhoideachais é an Coláiste agus, cé go bhfuil sí lonnaithe i nGaeltacht oifigiúil, is é an Béarla teanga an phobail máguaird agus teanga na scoile. Léirigh an taighde ar dhaltaí na hidirbhliana nár tógadh duine ar bith acu leis an nGaeilge mar theanga theaghlaigh agus is léargas é sin ar fhírinne an chomhthéacs chomhaimseartha theangeolaíoch ina bhfuil an Coláiste ag feidhmiú. Tá aitheantas mar Scoil Ghaeltachta á lorg ag an gColáiste agus tuairiscíonn an leas-phríomhoide go bhfuil ceithre fhéidearthacht ann don Choláiste, is iad sin:

- A. Iarbhunscoil Ghaeltachta, i.e. éiteas Gaeltachta agus gach ábhar á mhúineadh trí Ghaeilge
- B. Sruth Gaeilge sa scoil
- C. Ábhar áirithe (nó roinnt ábhar) á mhúineadh trí Ghaeilge
- D. Imeachtaí/ócáidí Gaelacha a eagrú

Ní mór glacadh leis an bhfírinne gur tháinig titim thubaisteach ar sheachadadh idirghlúine na Gaeilge sa LPT i láir an chéid seo caite agus gur fíorbheagán Gaeilge atá in úsáid i dteaghlaigh an LPT sa lá atá inniu ann. Sa chomhthéacs sin baineadh triail as rogha ‘B’ ag súil leis go mbeadh daltaí as scoil Eanach Dhúin rannpháirteach sa sruth Gaeilge ach, cé gur léiríodh réamhshuim éigin, nuair a tháinig an criú ar an tairne ní raibh dóthain daltaí ar fáil leis an sruth Gaeilge a chur ar bun.

Rinneadh cinneadh ansin an Mhatamaitic a mhúineadh trí Ghaeilge (rogha ‘C’). Bhí éileamh air sin, agus suim léirithe ag 25 dalta an t-ábhar a dhéanamh trí Ghaeilge. Faraor d’imigh an múinteoir a roghnaíodh chun post a ghlacadh i scoil eile agus ní dheachaigh an togra ar aghaidh. Shocraigh an scoil ábhar eile a chur ar fáil i mbliana, Corpoideachais agus OSPS, ar bhonn trialach le daltaí na chéad bhliana.

I measc na bhfiontar atá idir lámha nó beartaithe ag an scoil tá:

- Corpoideachas agus OSPS trí Ghaeilge don chéad bliain
- ‘Club Gaeilge’ ag am lóin
- Seisiúin réitigh don scrúdú béis ag 8am
- Comharthaíocht Ghaeilge / dhátheangach a forbairt
- Cúntoir Teanga fostaithe chun cabhrú le Gaeilge labhartha na ndaltaí
- Stáisiún Raidió Gaeilge sa scoil le hagallaimh i nGaeilge
- Coiste Gaelbhrataí sa choláiste
- Turas Gaeltachta le daltaí an cúigiú agus an séú bliain.

Tá ceithre bhunscoil sa LPT ach tá ceann acu – Scoil Eanach Dhúin – a bhfuil cuid dá scoilcheantar i scoilcheantar iarbhunscoile atá taobh amuigh den LPT agus taobh amuigh den Ghaeltacht. Is í sin an t-aon bhunscoil sa LPT a bhfuil iarratas déanta aici ar aitheantas mar scoil Ghaeltachta faoi POG. I gceann cúpla bliain beidh na daltaí seo ag fágáil na scoile agus ardchaighdeán Gaeilge acu de bharr stádas Gaeltachta na scoile agus ní mór a chinntiú go mbeidh an deis ag na páistí seo freastal ar an gColáiste sa LPT. Cuireann an easpa Gaelscoileanna/ Scoileanna Gaeltachta mar scoileanna fhriothálacha (*feeder schools*) as go mór d'uailmhianta an Choláiste a bheith ag feidhmiú mar scoil Ghaeltachta faoi scéim POG.

Tá beartas i leith na Gaeilge leagtha amach mar chuid den Scéim Aitheantais mar Scoil Ghaeltachta agus tá an coláiste ag úsáid na gcritéar teanga a chuimsítear sa scéim chun beartas Gaeilge an choláiste a chur le chéile. Faoi láthair is trí Bhéarla a dhéantar cumarsáid le tuismitheoirí na ndaltaí.

De bharr go bhfuil Coláiste Bhaile Chláir ‘lán’ ní ghlacfar le páistí ach ón gceantar máguaird agus ní ghlacfar le páistí ón mbunscoil in Eanach Dhúin. Mar ghnáthchleachtas téann na páistí sin go hiarbhunscoil in Áth Chinn (scoil Bhéarla nach bhfuil sa Ghaeltacht). Bheadh sé ina chabhair don Choláiste ach soláthar daltaí bunscoile a bhfuil ardleibhéal líofachta sa Ghaeilge acu a bheith ar fáil dóibh ó SN Eanach Dhúin.

5.7. An Taighde – Ceardlann na nEagraíochtaí Deonacha

Eagraíodh cruinniú poiblí i gColáiste Bhaile Chláir ar an 3 Meitheamh. D'fhreastail 25 ionadaí de chuid clubanna agus eagraíochtaí áitiúla ar an gcruiinniú. Bhí ionadaí ón eagraíocht Glór na nGael i láthair chomh maith, le heolas a thabhairt faoi scéimeanna tacaíochta ábhartha atá faoi chúram na heagraíochta.

I measc an aiseolais a fuarthas ag an gcruiinniú poiblí ar an 3 Meitheamh bhí na nithe seo a leanas:

- Córas le bunú chun tuismitheoirí atá ag tógáil a gclainne le Gaeilge a chur in aithne dá chéile agus imeachtaí feiliúnacha a eagrú dóibh
- Siúlóidí ar an raon siúlóide de chuid Chumann Lúthchleas Gael a eagrú do dhaoine ar mhaith leo a gcuid Gaeilge a chleachtadh
- Úsáid a bhaint as Facebook le himeachtaí Gaeilge a phoiblíú
- Ceangal a chothú idir daoine aosta áitiúla agus daoine nua isteach agus béim ar an nGaeilge
- Ranganna Gaeilge a chur ar fáil
- Comharthaíocht (*Signage*) Gaeilge a chur suas i gclubanna
- Ócáid teaghlaigh, e.g. lá Gaeilge ar nós beárbaiciú / picnic Ghaeilge.
- Traenáil faoi aois i nGaeilge ag na clubanna spóirt
- Rothaíocht nó rás 5km a reachtáil trí Ghaeilge.
- Oícheanta áirneála (amhránaíocht / ceol / damhsa) a eagrú agus béim ar an nGaeilge.

5.8. An Taighde – An Cheardlann le Lucht Gnó

De bharr go bhfuil scéimeanna ag Glór na nGael agus Foras na Gaeilge leis an nGaeilge a chur chun cinn i réimse an ghnó, socraíodh ar chomhcheardlann (Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh i bpáirt le Glór na nGael) a eagrú. Bhí an cheardlann ar bun ar an 13 Meitheamh 2019 agus tugadh cuireadh do lucht gnó an LPT a bheith i láthair. Naonúr a bhí i láthair.

Rinne ionadaí Ghlór na nGael cur síos ar na scéimeanna tacaíochta gnó agus léiríodh spéis in úsáid a bhaint as na scéimeanna sin agus an pleán teanga á chur i bhfeidhm amach anseo.

6. Bearta an Phlean Teanga

6.1. Réamhrá

Níl aon éalú ón bhfírinne ach go bhfuil an Ghaeilge díshealbaithe ag an mBéarla mar theanga an phobail agus nach bhfuil ach líon an-íseal cainteoirí dúchais, a rugadh sa cheantar, agus iad imithe in aois, fágtha. Tá líon beag cainteoirí dúchais eile ann atá bogtha isteach thar bhruach Abhainn na Gaillimhe ó cheantair Ghaeltachta atá níos láidre ó thaobh labhairt na Gaeilge de. Tá sciar eile den phobal nach cainteoirí dúchais iad, ach a maíonn go bhfuil leibhéal na líofachta bainte amach acu. Tá sciar i bhfad níos mó a bhfuil leibhéal éagsúla Ghaeilge acu agus iad ag leibhéal éagsúla líofachta. Is beag páiste atá á thógáil le Gaeilge.

Agus an méid sin ráite tá an-dea-thoil i leith na teanga léirithe agus ní mór don phlean teanga leas a bhaint as an dea-thoil sin chun an bhearna idir cumas sa teanga agus úsáid na teanga a laghdú.

Ag glacadh leis na fíricí teangeolaíocha sin, ní mór, mar sin, teacht ar spriocanna réadúla, insroichte a bhaineann le spriocanna athbheochana teanga seachas cothú pobail teanga.

Ní mór béim faoi leith a chur ar dheiseanna éifeachtacha sealbaithe teanga agus deiseanna úsáide teanga a chruthú do dhaoine fásta.

Maidir leis an óige, tá gá leis an nGaeilge a láidriú (le tacaíocht na dtuismitheoirí) sa chóras cúraim leanaí, sna hionaid réamhscolaíochta, sna bunscoileanna, sa Choláiste iarbhunscoile agus i saol seachscoile na hóige.

Déantar cur síos sa mhír seo ar bhearta an phlean teanga. Sonraítear ar dtús roinnt beart a bheidh riachtanach lena chinntiú gur féidir an pleán a chur i bhfeidhm ar bhealach éifeachtach, comhordaithe.

Déantar bearta eile an phlean teanga a rangú de réir na **réimsí** atá leagtha amach sna *Treoirínte Pleanála Teanga (Eagrán 5 – Eanáir 2019*²⁰, An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, 2019: 60), is iad sin:

- A. An Córas Oideachais (lena n-áirítear seirbhísí luathoideachais);
 - B. Seirbhísí Cúraim Leanaí, Réamhscolaíochta agus Tacaíochta Teaghlaigh, lena n-áirítear seirbhísí tacaíochta teanga;
 - C. Seirbhísí don Aos Óg agus d'Aoisghrúpaí Eile;
-

²⁰

<http://www.udaras.ie/wp-content/uploads/2019/11/Treoirinte-Pleanala-Teanga-Eagr%C3%A1n-5.pdf>

- D. Deiseanna Foghlama taobh amuigh den Chóras Oideachais;
- E. An Earnáil Ghnó;
- F. Eagraíochtaí Pobail agus Comharchumainn;
- G. Na Meáin Chumarsáide;
- H. Seirbhísí Poiblí;
- I. Pleanáil agus Forbairt Fhisiceach;
- J. Seirbhísí Sóisialta agus Caitheamh Aimsire;
- K. Staid na Gaeilge sa Limistéar – dearcadh, cumas agus nómhaireacht an phobail ina leith.

Sonraítear faoi gach beart an réimse nó na réimsí agus na critéir pleanála teanga lena mbaineann an beart, aidhm an bhirt agus cur síos ar a bhfuil i gceist leis. Luaitear le gach beart chomh maith na páirtithe leasmhara uile a bheidh i gceist, scála ama, costas, dúshláin a d'fhéadfadh eascairt as an mbeart agus na bealaí trína ndéanfar monatóireacht ar an mbeart. Tá sé i gceist gur ‘clár oibre’ réalaíoch a bheidh sa phlean don fhoireann a bheidh fostaithe in Oifigí Pleanála Teanga an Eachréidh amach anseo.

6.2. Na Critéir Pleanála Teanga do Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta

Déantar na critéir pleanála teanga a rangú de réir na **critéar** atá leagtha amach sna *Treoirínte Pleanála Teanga (Eagrán 5 – Eanáir 2019: 60, An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta)*, is iad sin:

1. Eagraíocht, arna roghnú ag Údarás na Gaeltachta faoi fho-alt (6), (10)(a) nó (13)(a), de réir mar is cuí, d'alt 7 d'Acht 2012, a bheith ann chun an plean teanga a ullmhú agus a chur i ngníomh sa limistéar iomchuí.
2. An cion den daonra arb í an Ghaeilge an teanga labhartha atá acu sa limistéar iomchuí, ag féachaint do thionchar tosca déimeagrafacha, eacnamaíocha agus sóisialta ar an limistéar iomchuí.
3. Na socruithe a shonraítear maidir le seirbhísí trí mheán na Gaeilge a sholáthar sa limistéar iomchuí.
4. Forálacha Acht 1998 a bheith á n-úsáid, de réir mar is cuí, chun tacú leis an nGaeilge sa limistéar iomchuí, ag féachaint go háirithe do mhíreanna (i) agus (j) d'alt 6 den Acht sin.
5. Oideachas bunscoile agus iarbhunscoile trí mheán na Gaeilge a bheith ar fáil sa limistéar iomchuí, de réir bheartas na Roinne Oideachais agus Scileanna, lena n-

áirítear sruthanna a bheith ar fáil trí mheán na Gaeilge i scoileanna Béarla agus roinnt ábhar a bheith á múineadh trí Ghaeilge i scoileanna Béarla, de réir mar is cuí.

6. Beartais teanga chuí a bheith ann laistigh den timpeallacht scoile a thacaíonn le húsáid na Gaeilge mar theanga labhartha lasmuigh den chóras oideachais sa limistéar iomchuí.
7. Seirbhísí cuí cúram leanaí, réamhscolaíochta agus tacaíochta teaghlaigh, lena n-áirítear seirbhísí tacaíochta teanga, a bheith ar fáil trí mheán na Gaeilge sa limistéar iomchuí.
8. Socruithe cuí a bheith ann sa limistéar iomchuí chun tacú le húsáid na Gaeilge ag leanaí ó theaghlaigh nach í an Ghaeilge an teanga labhartha atá sa bhaile acu.
9. Socruithe cuí a bheith ann sa limistéar iomchuí chun tacú le foghlaim na Gaeilge ag leanaí réamhscoile, d'fhoill tacú le rollú i mbunscoileanna Gaeilge.
10. Gníomhaíochtaí sóisialta cuí trí mheán na Gaeilge do dhaoine óga agus d'aoisghrúpaí eile a bheith ar fáil agus beartais teanga chuí a bheith ann i dtaca leis na gníomhaíochtaí sin sa limistéar iomchuí.
11. Deiseanna cuí a bheith ar fáil sa limistéar iomchuí chun an Ghaeilge a fhoghlaim agus a úsáid lasmuigh den chóras oideachais.
12. A mhéid a úsáidtear an Ghaeilge i gcúrsaí sóisialta agus áineasa sa limistéar iomchuí.
13. Cuideachtaí agus gnóthaí a bheith ann a sholáthraíonn seirbhísí trí mheán na Gaeilge don phobal sa limistéar iomchuí.
14. Beartais fostáiochta agus earcaíochta a bheith ann atá á gcur i ngníomh ag cuideachtaí agus gnóthaí sa limistéar iomchuí ar mhodh a chinntíonn go bhfuil ar a gcumas seirbhísí trí mheán na Gaeilge a sholáthar.
15. A mhéid a úsáideann eagraíochtaí pobail agus comharchumainn an Ghaeilge sa limistéar iomchuí.
16. A mhéid a úsáideann na meáin chumarsáide áitiúla an Ghaeilge sa limistéar iomchuí.
17. Forálacha iomchuí na nAchtanna um Pleanáil agus Forbairt, 2000 go 2013 a bheith á n-úsáid chun tacú leis an nGaeilge sa limistéar iomchuí.
18. Seirbhísí poiblí trí mheán na Gaeilge a bheith ar fáil sa limistéar iomchuí.
19. An méid a thacaíonn an pobal i gcoitinne sa limistéar iomchuí leis an bplean teanga.

6.3. Struchtúr a Bhunú chun an Plean Teanga a Chur i bhFeidhm

Is éard atá i gceist anseo ná struchtúr trí leibhéal pobalbhunaithe a bhunú agus a chur i bhfeidhm leis na bearta atá sa phlean a chur i gcrích thar thréimhse seacht mbliana agus teacht ar bhearta nua de réir mar is cuí le húsáid na Gaeilge a láidriú sa LPT.

Beart 6.3.1 Struchtúr a bhunú leis an bplean teanga a chur i bhfeidhm.

Réimse:

K

CPT

1, 19

Eolas breise faoin
mbeart:

Struchtúr trí leibhéal le bunú:

1. Is é **Coiste Stiúrtha Gaeilge an Eachréidh (CSGE)** a bheidh mar cheanneagraíocht. Is iad baill de FTGE atá tiomanta don togra agus atá sásta bainistíocht a dhéanamh ar obair an OPT a bheidh ina mbaill de CSGE. Beidh cúraimí fostáiochta, bainistíochta agus riarracháin ar CSGE.
2. **Fóram Tacaíochta Gaeilge an Eachréidh (FTGE)** atá ionadaíoch ar na pobail sna trí cheantair atá mar chomhpháirteanna den LPT. Is iad sin Eanach Dhúin, Baile Chláir agus an Carn Mór. Is grúpa leathan ionadaíoch comhairliúcháin a shamhláitear le FTGE.
3. **Oifigeach Pleanála Teanga (OPT)**
Beidh fíorthábhacht ag baint leis an duine is feiliúnaí a earcú mar is ar an té sin a leagfar an cúram an plean a chur i bhfeidhm. Moltar go mbeidh cálíocht tríú leibhéal sa phleanáil teanga ag an OPT mar aon le taithí ar obair forbartha pobail. Beidh an OPT freagrach do CSGE.

De bharr nach bhfuil Comharchumann Gaeltachta ag feidhmiú sa LPT moltar go gclárófar CSGE mar chomhlacht ionas go mbeadh stádas fostóra aige agus cúraimí fostóra air.

Leagfaidh CSGE plean oibre amach, bunaithe ar an bplean seo, ach gan a bheith teoranta don phlean amháin, i bpáirt leis an OPT. Aontófar aon athruithe ar an bplean oibre le ÚnaG sula gcuirfear i bhfeidhm iad. Beidh teacht ar shaineolas proifisiúnta ó Chomhairleoir sa Phleanáil Teanga ó am go chéile.

Ar deireadh, is cosúil gur fostáí amháin a bheidh i gceist. Dá bharr sin, moltar go bhfiosrófar conas gaol a chothú leis an LPT cliathánach – Oirthear Chathair na Gaillimhe (OCG as seo amach). Moltar go mbeidh an oifig lonnaithe i mBaile Chláir, an t-aon lonnaíocht ‘uirbeach’ sa dhá LPT.

Aidhm:

An plean teanga a chur i bhfeidhm go héifeachtach le hionchur leanúnach ó phobal an LPT.

CSGE

Príomhúinéir an
bhírt

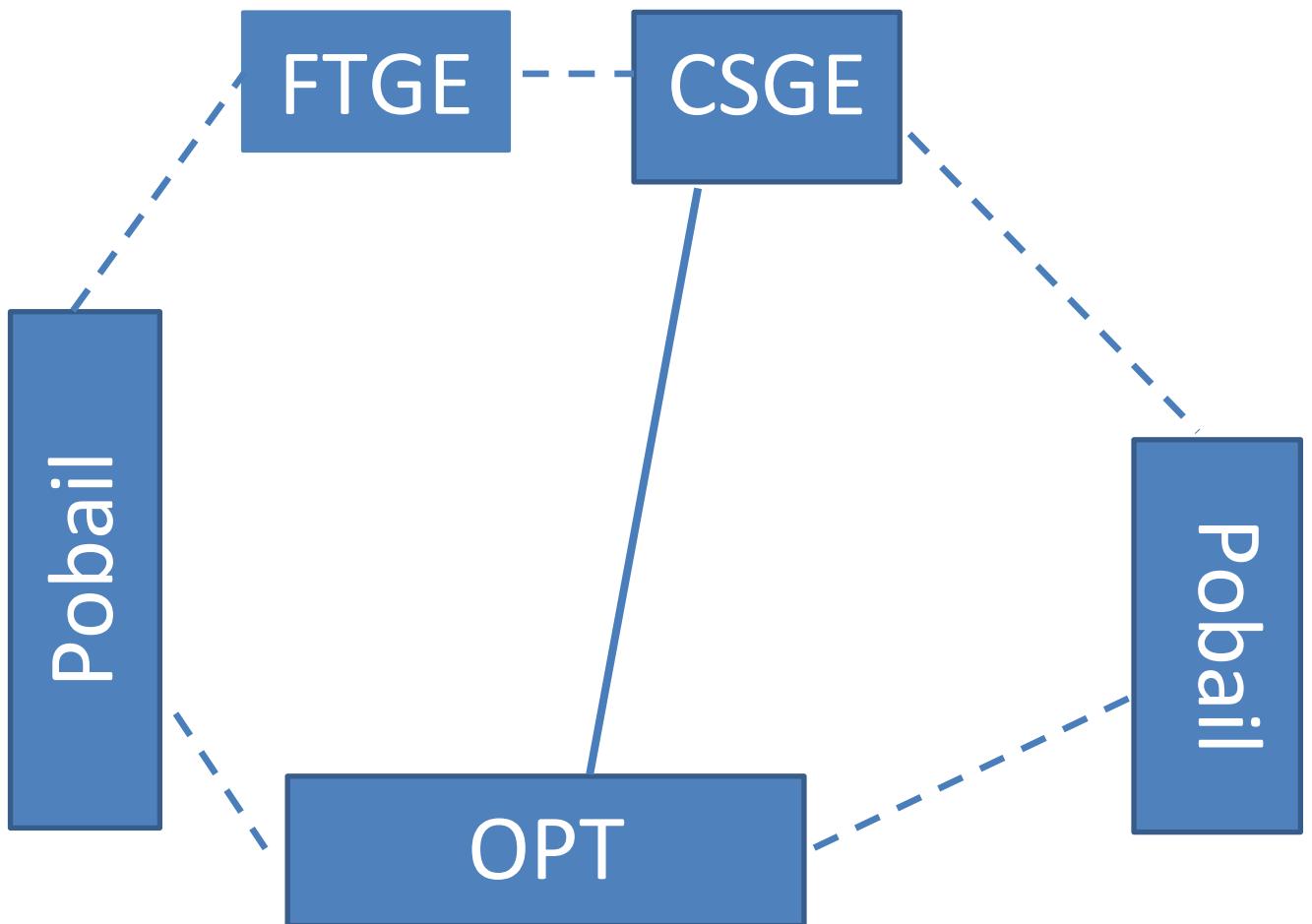
An OPT, FTGE, Comhairleoir Pleanála Teanga, ÚnaG, RCOG, Pobal an LPT.

Páirtithe
leasmhara:

7 mbliana.

Costas measta iomlán:	Pá + 11% (ÁSPC) Bliain 1 €35,000 + 11% = €38,850 Bliain 2 €37,500 + 11% = €41,625 Bliain 3 €40,000 + 11% = €44,400 Bliain 4 €42,500 + 11% = €47,175 Bliain 5 €45,000 + 11% = €49,950 Bliain 6 €47,500 + 11% = €52,725 Bliain 7 €50,000 + 11% = €55,500 Iomlán Pá. €330,225 Costais taistil €1,000 in aghaidh na bliana = €7,000 Mór-iomlán: €340,225
Costasmeasta in aghaidh na bliana:	Bliain 4. €47,175.
Foinsí maoinithe: Dúshláin agus réitigh:	RCOG, ÚnaG Dúshlán 1: larrthóirí don phost mar OPT a bhfuil na cáilíochtaí cuí agus an taithí chuí acu (sa phleanáil teanga agus/nó forbairt pobail) a earcú. Réiteach 1. Leanfaidh Ollscoil na hÉireann Gaillimh uirthi ag soláthar oiliúint sa Phleanáil Teanga ionas go mbeadh sruth daoine cáilithe ar fáil, mar aon le hiarrthóirí a bhfuil cáilíocht agus/nó taithí acu san fhorbairt pobail. Dúshlán 2: Rannpháirtíocht an Phobail sa Phróiseas ar bhonn leanúnach a éascú. Réiteach 2: An pobal a spreagadh le bheith gníomhach sa FTGE. Teagmháil leanúnach leis an bpobal, go háirithe ar líne. ‘Buanna luatha simplí’ a bhaint amach agus a phoiblíú le muinín an phobail sa phróiseas a chothú. Cuirfidh an OPT tuairisc ar éifeacht an phlean teanga ar fáil do CSGE ag cruinniú rialta uair sa mhí . Beidh cruinniú ráithiúil idir an OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE leis an dul chun cinn a mheas. Eagrófar cruinniú biantúil ag a dtabharfar tuairisc chuimsitheach do phobal an LPT ar dhul chun cinn an togra pleanála teanga ina iomláine.
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Tuairisc ó CSGE ar fheidhmiú an phlean teanga do FTGE agus do ÚnaG go ráithiúil agus go biantúil .
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	

6.3.1.1. Léaráid: Struchtúr mollta chun an bplean teanga a chur i bhfeidhm.

Is é CSGE an Ceanneagraíocht a bheidh ag cur an Plean Teanga i bhfeidhm.

Beart 6.3.2 Cóiríocht Oifige

Réimse:

K

CPT

1, 19

Eolas breise faoin
mbeart:

Ó tharla gur fostaí amháin a bheidh i gceist, moltar go mbreathnófar ar fhéidearthachtaí maidir le cóiríocht oifige a roinnt leis an LPT atá buailte le LPT an Eachréidh, is é sin LPT OCG. Tá an dá LPT an-chosúil lena chéile agus na dúshláin theangeolaíocha céanna le sárú acu. Déantar an moladh seo go háirithe ar son leas an fhostaí ionas nach mbeadh an té sin fágtha as féin an chuid is mó den lá oibre.

Nóta 1: Beidh cúram faoi leith ar ÚnaG, i bpáirt leis an gcoiste, oifig fheiliúnach a aimsiú agus na socraithe a dhéanamh maidir le léas agus araile.

Aidhm an bhirt:

Cóiríocht mhaith oifige le bheith ag an OPT mar chúnamh dó/di a spriocanna oibre, mar atá leagtha síos sa chlár oibre, a bhaint amach ÚnaG, CSGE.

Príomhúinéir an
Bhirt:

FTGE, OPT, Úinéir na hoifige.

Páirtithe
leasmhara:

Saolré an bhirt:

Bliain 1: Oifig agus trealamh oifige don OPT (e.g. cíos oifige, ríomhaire, fón, idirlín ar arduas, árachas, teas, leictreachas, etc) a sholáthar.

Bliain 2-7: Costais oifige leanúnacha.

Bliain 1: Costais tosaigh. **€10,000** (Trealamh oifige aonuaire e.g. deasc, boird, ríomhairí, fón, téitheoirí, suíomh idirlín, stáiseanóireacht agus araile). Costais reatha **€3,000** (árachas, cuntais fón, teas, idirlín, leictreachas agus araile). **Cíos €4,800** (€400 in aghaidh na míosa x 12). **Fo-ionlán: €17,800.**

Bliain 2-7: Costais leanúnacha riarracháin oifige **€18,000.** €3,000 bliantúil (árachas, cuntais fón, teas, leictreachas, cothabháil idirlín agus araile) x 6 = €18,000.). Cíos **€28,800** (400 míosúil x12 x 6). **Fo-ionlán €46,800.**

Bliain 1 = €17,800 + Bliain 2-7 €46,800 = **Mór-ionlán €64,600.**

Is costas aonuaire ata i gceist. Mór-ionlán €59,300 ÷ 7 = €8,470.

Costas measta in
aghaidh na
bliana:

RCOG.

Foinsí maoinithe:
Dúshlán agus
réitigh:

Dúshlán: Ní mheastar go mbeidh dúshlán ag baint le cur i bhfeidhm an bhirt seo ach na scileanna cuí a bheith ag an OPT agus CSGE agus an maoiniú a bheith ar fáil ó RCOG.

Réiteach: Ní bhaineann.

Déanfar plé ar chóiríocht oifige ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE).

Cinnteoidh CSGE ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) go bhfuil cóiríocht shásúil ar fáil don OPT.

Monatóireacht ar
éifeacht an bhirt:
Monatóireacht ar
chur i bhfeidhm
an bhirt:

Beart 6.3.3 Scoláireacht a bhronnadh – Cáilíocht sa Phleanáil Teanga

Réimse:	A, D, K	CPT	1, 19
Eolas breise faoin mbeart	<p>Urraíocht a dhéanamh ar Cháilíocht sa Phleanáil Teanga a bhaint amach. Moltar go mbronnfar scoláireacht in aghaidh na bliana ar chainteoir líofa le tabhairt faoin Máistreacht sa Léann Teanga (Pleanáil Teanga) in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh. Tá costas €6,015 (táillí ollscoile) ag baint leis an gcúrsa sin.</p> <p>Nóta: Tá rogha ann scoláireacht (dioplóma) a bhronnadh sa Phleanáil Teanga ar dhuine feiliúnach. Tá costas €3,300 (táillí ollscoile) in aghaidh na bliana ag baint leis an rogha sin.</p> <p>Bheadh sé mar choinníoll go ndéanfadh an duine sin taithí oibre in LPT an Eachréidh.</p> <p>Acmhainní daonna sár-oilte a chur ar fáil don phróiseas pleánala teanga sna blianta atá amach romhainn.</p> <p>OPT</p>		
Aidhm an bhirt:			
Príomhúinéir an bhirt			
Páirtithe leasmhara:	CSGE, FTGE, ÚnaG, RCOG, Rannóg na Gaeilge in Ollscoil na hÉireann Gaillimh, daltaí meánscoile, pobal an LPT		
Saolré an bhirt:	<p>Bliaín 1–7:</p> <p>€42,105. (Dioplóma – €6,015 x 7)</p>		
Costas measta iomlán:	<p>€6,015</p>		
Costas measta in aghaidh na bliana:			
Foinsí maoinithe:	RCOG		
Dúshláin agus réitigh:	<p>Dúshlán: Rannpháirtithe feiliúnacha a earcú a mbeadh suim acu dul ag obair in earnáil na Pleánala Teanga in LPTanna i gCo. na Gaillimhe.</p> <p>Réiteach: Feachtas poiblíochta ina gcuirfear béis ar na deiseanna fostaíochta.</p> <p>Mar atá ag éirí leis na céimithe dul i bhfeidhm ar an LPT tar éis filleadh ón gcúrsa. Ní bheidh fios go ceann 5 bliana.</p> <p>Coinneoidh an OPT taifead ar na scoláirí agus mar atá ag éirí leo sa choláiste.</p>		
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:			
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	CSGE a bheith sásta go bhfuil céimithe ag glacadh le scoláireachtaí agus ansin go bhfuil na céimithe sin ag filleadh chun bheith ag obair sa LPT. Bainfear úsáid as an Teimpléad Athbhreithnithe agus Monatóireachta (An TAM as seo amach – Agusín 2) le tuairisciú a dhéanamh ar chur i bhfeidhm an bhirt seo.		

Beart 6.3.4 Córas Bainistíochta agus Tacaíochta

Réimse:	F, K	CPT	1, 19			
Eolas breise faoin mbeart:	Bunófar córas bainistíochta agus tacaíochta ionas go mbeidh cleachtais oibre éifeachtacha ag an OPT.					
Ní mór pleannna oibre gearrthéarmacha, ráithiúla, bliantúla agus straitéiseacha a leagan amach don OPT.						
Ní mór spriocanna a leagan amach i bpáirt leis an OPT agus monatóireacht a dhéanamh ar dhul chun cinn obair an OPT.						
Buailfidh an OPT le CSGE go míosúil ar a laghad, agus níos minice le hionadaí CSGE nuair is gá.						
Freastalóidh CSGE agus an OPT ar sheisiúin traenála/eolais sa phleanáil teanga a eagraíonn ÚnaG.						
Buailfidh CSGE le FTGE go ráithiúil.						
Réiteoidh FTGE tuarascáil bhliantúil a chuirfear i láthair don phobal.						
Aidhm an bhirt:	Coinníollacha maithe, éifeachtacha oibre a bheith ag an OPT ionas go bhféadfadh sé/sí a spriocanna oibre mar atá leagtha síos sa chlár oibre a bhaint amach.					
Príomhúinéir an Bhirt:	CSGE					
Páirtithe leasmhara:	OPT, FTGE, ÚnaG.					
Saolré an bhirt:	Bliain 1 – 7: Obair leanúnach.					
Costas measta iomlán:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.					
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.					
Foinsí maoinithe:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.					
Dúshláin agus réitigh:	Dúshlán: Ní mheastar go mbeidh dúshlán ag baint le cur i bhfeidhm an bhirt seo ach na scileanna cuí a bheith ag an OPT agus CSGE. Réiteach: Ní bhaineann.					
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE agus FTGE)					
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE) Bainfear úsáid as an TAM (Aguisín 2) le tuairisciú a dhéanamh ar chur i bhfeidhm an bhirt seo agus é comhshínithe ag an OPT agus Cathaoirleach CSGE go bliantúil.					

Beart 6.3.5 Córás Monatóireachta Leanúnach

Réimse:	K	CPT	1, 19	
Eolas breise faoin mbeart:		Monatóireacht éifeachtach agus athbhreithniú rialta a dhéanamh ar bhearta an phlean teanga. Beidh cruinniú míosúil agus cruinniú ráithiúil idir an OPT agus CSGE (níos minice más gá). Réiteoidh an OPT tuairisc ráithiúil a chuirfear faoi bhráid CSGE, FTGE agus ÚnaG. Eagrófar cruinniú ráithiúil idir an OPT, CSGE, FTGE agus ÚnaG le dul chun cinn a mheas agus le moltaí chun feabhas a thabhairt. Chomh maith leis na tuairisci ráithiúla réiteoidh an OPT tuarascálacha rialta cuimsitheacha bliantúla le cur faoi bhráid CSGE, ÚnaG, FTGE agus an phobail áitiúil. Cuimseofar sa tuarascáil bhliantúil tuairisc faoi mar atá ag éirí le chuile bheart. Cuirfear an tuarascáil faoi bhráid CSGE dhá mhí roimh dháta an chruinnithe bhliantúil. Coinneoidh an OPT taifead cruinn cuimsitheach ar na gníomhaíochtaí a bhaineann le cur i bhfeidhm an phlean. Beidh sé mar ghnáthnós foirmeacha aiseolais a bhailíú nuair a fheileann sin, i.e. ag deireadh sraith ranganna agus tar éis imeachtaí nó sraithimeachtaí, más fearr a fheileann. Cuirfear na foirmeacha sin ar fáil do CSGE. Mar shampla, déantar tagairt d'fhoirmeacha aiseolais i mbearta 6.5.2, 6.6.4 agus i mbearta eile nach iad. Moltar mór-athbhreithniú a dhéanamh ar dhul chun cinn an phlean sa bhliain 2024 ag baint úsáid as figiúirí Dhaonáireamh 2021. Moltar dioscúrsa poiblí áitiúil a oscailt, foirmeacha aiseolais a dháileadh ar na hearnálacha difriúla agus a bhailíú uathu, agus an lean a leasú (i bpáirt le ÚnaG) más gá. Úsáidfear an teimpléad caighdeánach – an TAM (Aguisín 2) – don monatóireacht i gcomhar le ÚnaG agus RCOG.		
Aidhm an bhirt:		Feidhmiú éifeachtach an phlean a léiriú agus a chinntiú agus fianaise a chur ar fáil ina leith. Tuairisciú macánta ar aschuir na mbeart agus ar bhaint amach spriocanna an phlean. Láidreachtaí agus laigí a aimsiú agus a aithint agus gníomhaíochtaí ceartitheacha a aimsiú agus a chur i bhfeidhm nuair is gá. CSGE.		
Príomhúinéir an Bhirt:		OPT, FTGE, ÚnaG, lucht bainistíochta na scoileanna áitiúla, gnólachtaí áitiúla, eagraíochtaí sóisialta agus an pobal áitiúil go ginearálta.		
Páirtithe leasmhara:		Bliain 1: Taifead cruinn a choinneáil ar ghníomhaíochtaí na heagraíochta (CSGE) agus an OPT.		
Saolré an bhirt:		Bliain 2-7: Feidhmiú agus tuairisciú mar atá thuas.		
Costas measta iomlán:		Bliain 4: Mór-athbhreithniú ar éifeachtúlacht an phlean. Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1		

Costas measta in aghaidh na bliana:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.
Foinsí maoinithe: Dúshlán agus réitigh:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1. Dúshlán: Ní mheastar go mbeidh dúshlán ag baint le cur i bhfeidhm an bhirt seo. Réiteach: Ní bhaineann.
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE) Taifead á choinneáil ag an OPT ar ghníomhaíochtaí ábhartha.
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Plé ar chur i bhfeidhm na mbeart ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE). Foirmeacha aiseolais le scrúdú ag CSGE. An tuarascáil bhliantúil a bheith réitithe in am.

Beart 6.3.6 Bunachar Sonraí Teagmhálaithe Ábhartha a Fhorbairt

Réimse:

K CPT

1, 19

Eolas breise faoin mbeart:

Tá tábhacht ag baint le sonraí a bhailíú, agus a choinneáil cruinn agus cothrom le dáta, maidir le teagmhálaithe ábhartha agus na hacmhainní daonna atá ar fáil leis an nGaeilge a chur chun cinn sa LPT. Moltar bunachair shonraí mar seo a leanas a thógáil:

- A) Tuismitheoirí a bhfuil, nó a bhfuil sé i gceist acu, a bpáistí a thógáil le Gaeilge (beart 6.5.1)
- B) Daoine a labhraíonn Gaeilge, a bhfuil scileanna acu i gcaithimh aimsire dhifriúla agus atá sásta na scileanna a roinnt le háitritheoirí óga áitiúla (bearta 6.6.3 & 6.6.4)
- C) Daoine a labhraíonn Gaeilge, a bhfuil scileanna acu i gcaithimh aimsire difriúla agus atá sásta na scileanna a roinnt le háitritheoirí fásta áitiúla (beart 6.7.1)
- D) Daoine atá oilte mar theagascóirí Gaeilge do dhaoine fásta (beart 6.12.1).

I ngach cás, ní mór forálacha na Rialachán Ginearálta um Chosaint Sonraí (GDPR) a chomhlíonadh.

Aidhm an bhirt:

Acmhainní daonna a bheith ar fáil le haidhmeanna an phlean a chur chun cinn. Bainfear úsáid as an mbunachar sonraí agus na bearta a bhaineann le míreanna 6.4, 6.5, 6.6, 6.7, 6.8 agus 6.12 á gcur i bhfeidhm.

OPT,

Príomhúinéir an Bhirt:

Páirtithe leasmhara: Saolré an bhirt:	CSGE, FTGE, ÚnaG, an pobal áitiúil.
Costas measta iomlán:	Bliain 1: An bunachar sonraí a chur le chéile. Bliain 2-7: An bunachar sonraí a choinneáil cruinn agus cothrom le data.
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.
Foinsí maoinithe:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.
Dúshláin agus réitigh:	Dúshláin: Ní mheastar go mbeidh dúshláin ag baint le cur i bhfeidhm an bhirt seo. Réiteach: Ní bhaineann.
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE agus FTGE) Taifead á choinneáil ag an OPT ar ghníomhaíochtaí ábhartha.
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE). CSGE a bheith sásta go bhfuil na bunachair shonraí cruinn agus cothrom le dáta. Bainfear úsáid as an TAM le tuairisciú a dhéanamh ar chur i bhfeidhm an bhirt seo.

Beart 6.3.7. Seoladh an Phlean Teanga

Réimse:

K, G

CPT

2, 12, 13, 16, 19

**Eolas breise faoin
mbeart:** Nuair a bheidh an OPT ceaptha, moltar seoladh spleodrach a chur leis an bplean le haird an phobail a tharraingt ar cheist na teanga agus leis an OPT a chur in aithne dóibh.

Feachtas feasachta comhordaithe le heagrú nuair a bheidh an pleán faofa ag RCOG agus nuair a bheidh an OPT ceaptha.

Bileog dhátheangach tharraingteach (le grafaicí agus grianghraif), ina bhfuil achoimre ar thorthaí dearfacha an taighde, le scaipeadh trí na scoileanna, siopaí, ionaid oibre, bialanna, pubanna agus clubanna sóisialta.

Suaitheantais do charranna le dearadh agus le scaipeadh.

Ábhar na bileoige le foilsíú ar na meáin leictreonacha agus thraigisiúnta áitiúla.

Sa bheilteog chomh maith beidh eolas faoi struchtúr na pleánála teanga chomh maith le sonraí na hoifige pleánála teanga agus an OPT. Sonrófar chomh maith ról an duine aonair sa phróiseas Pleanála Teanga.

Imeachtaí samhláiocha i ngach ceann de na trí thoghroinn le heagrú. Seastán ag seo Chor an Dola, ag lá oscailte i gCaisleán Bhaile Chláir agus láithreacht a thabhairt don phlean i mórsíúil Lá le Pádraig.

Aidhm an bhirt:	Feasacht faoin bplean a scaipeadh agus rannpháirteachas an phobail sa togra a spreagadh.
Príomhúinéir an Bhirt:	OPT
Páirtithe leasmhara:	CSGE, FTGE, ÚnaG, an OPT. An Pobal. Scoileanna áitiúla. Eagraíochtaí áitiúla.
Saolré an bhirt:	Bliain 1 amháin atá i gceist
Costas measta iomlán:	Mór-ócáid shamhlaíoch teaghlaigh (drumadóirí, féile shráide, aisteoirí agus a leithéid) le heagrú tar éis don OPT a bheith ceaptha. €3,000 Priortáil agus scaipeadh leabhrán, suaitheantas/greamán do charranna, agus póstaer. €2,000. I mbliain 1 chomh maith beidh seastán ag Seó Chor an Dola ²¹ – €100, láithreacht (ábhar do <i>Float</i>) i mórshiúl Lá le Pádraig – €400. Seoltaí áitiúla sna trí thoghroinn. Aithneofar duine cáiliúil a labhraíonn Gaeilge chun freastal ar na seoltaí €100 + ionaid + sólaistí @ €300 = €400 x 3 = €1,200 Bliain 1: €6,200.
Costas measta in aghaidh na bliana:	
Foinsí maoinithe:	RCOG, CCNaG, Foras na Gaeilge, Leader.
Dúshláin agus réitigh:	Dúshlán: Ní mheastar go mbeidh dúshlán ag baint le cur i bhfeidhm an bhirt seo. Réiteach: Ní bhaineann. Tuairisc ar an seoladh agus ar na fo-imeachtaí, mar atá luaite thus, cuimsithe i dtuairisc an OPT. Taifead á choinneáil ag an OPT ar thagairtí (sna meáin áitiúla) d'ócáidí atá bainteach leis an seoladh agus ar an lín freastail.
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil.
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	

²¹ Moladh a thug cúpla duine mar aiseolas sa suirbhé pobail.

6.4. An Córás Oideachais (lena n-áirítear seirbhísí luathoideachais)

In éagmasi sciar nach beag de thuismitheoirí sa LPT a bheith ag tógáil a bpáiste le Gaeilge, titeann an cúram ar na scoileanna cumas sa Ghaeilge a fhorbairt i measc óige an LPT. Tá seirbhísí Gaeilge don óige tánaisteach do ról an teaghlaigh agus ról na scoileanna. Beadh sé ina chabhair ollmhór chun an Ghaeilge a chur chun cinn dá mbeadh aitheantas mar scoileanna Gaeltachta ag scoileanna uile an LPT.

Tá ról lárnach ag na hinstitiúidí oideachais (naíonraí, bunscoileanna, iarbhunscoileanna), ag na naíolanna agus na hionaid cúram leanaí agus ag na múinteoirí/stiúrthóirí atá ag obair iontu i gcothú cainteoirí óga Gaeilge sa LPT.

I mí Dheireadh Fómhair, 2016 foilsíodh an **Polasaí don Oideachas Gaeltachta 2017-2022 (POG as seo amach)**. Bunghné amháin a bhaineann le POG is ea an bhéim a leagtar ar a mhéid a ghlaicfaidh scoileanna agus naíonraí páirt sa phróiseas pleanála teanga. Agus an plean seo á réiteach níl ach bunscoil amháin (as ceithre cinn) agus an t-aon iarbhunscoil amháin atá sa LPT tar éis aitheantas a lorg faoi POG. Is iad sin SN Naomh Breandán in Eanach Dhúin agus Coláiste Bhaile Chláir. Is constaic an-mhór é an easpa rannpháirteachais ag tromlach scoileanna an LPT sa POG má tá rath le bheith ar an bpróiseas pleanála teanga san Eachréidh.

Beidh tasc fíorthábhachtach ag an OPT agus CSGE ó thaobh filleadh ar an gceist seo agus tuismitheoirí, bord bainistíochta agus lucht bainistíochta agus foirne na scoileanna a mhealladh agus a spreagadh ionas go mbeidh na scoileanna rannpháirteach sa POG. Mura n-éiríonn leis an mbeart beidh sé fíor-dheacair an Ghaeilge a athréimniú mar theanga an tí ag sciar de theaghlaigh an LPT, mar cheann de theangacha pobail áitritheoirí an LPT sa lá inniu agus mar theanga na nglúnta atá amach romhainn, agus fágfar go mbeidh an baol ann nach mbeadh an Ghaeilge ach ina teanga caithimh aimsire ag sciar áirithe de phobal an LPT.

Moltar gach deis a thapú chun comhpháirtíocht a chothú idir CSGE agus tuismitheoirí agus lucht bainistíochta agus foirne na n-institiúidí oideachais chun an Ghaeilge a chur chun cinn sa LPT agus chun cur le rannpháirteachas breis scoileanna sa POG.

Beart 6.4.1 Rannpháirteachas sa Pholasáí Oideachas Gaeltachta a Spreagadh sa LPT

Réimse:	A, C	Critéir Pleanála Teanga	5
Eolas breise faoin mbeart:		Gníomhaíochtaí a eagrú le tacaíocht ó thuismitheoirí, bainisteoirí agus foirne na n-institiúidí a spreagadh chun tacú leis na scoileanna chun aitheantas faoi POG, ar bhonn céimiúil, a bhaint amach.	
Aidhm an bhirt:		Go mbeadh oideachas trí Ghaeilge ar fáil d'óige an LPT ionas go mbeadh ardleibhéal chumais sa Ghaeilge ag óige an cheantair. Go gcruthófaí deis i dtaobh glúin nua a chothú ag a mbeidh an cumas agus an toil a bpáistí a thógáil le Gaeilge.	
Príomhúinéir an Bhirt:	OPT		
Páirtithe leasmhara:	CSGE, COGG, ÚnaG. Tuismitheoirí na ndaltaí scoile agus réamhscoile, bainisteoirí agus foirne na n-institiúidí oideachais sa LPT.		
Saolré an bhirt:	7 mbliana		
Costas measta iomlán:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.		
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.		
Foinsí maoinithe:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.		
Dúshláin agus réitigh:	Dúshlán 1: Easpa suime ag tuismitheoirí/ foirne na hinstitiúidí sa cheist. Réiteach 1: Suim a spreagadh trí na rannpháirtithe a chur ar an eolas faoi na buntáistí a bhaineann le haitheantas mar Scoil Gháeltachta a bhaint amach. Dúshlán 2: Gan an rath a bheith ar thús an phróisis a mbeifí ag súil leis. Réiteach 2: An próiseas a thosú arís agus cruinnithe a eagrú le lucht bainistíochta na scoileanna i gcomhar le COGG agus ÚnaG. Fíricí cruinne a chur ar fáil. Béim a chur A) ar bhuntáistí an dhátheangachais; B) ar na marcanna breise a bhaineann le scrúduithe na hardteistiméireachta a dhéanamh trí Ghaeilge agus C) ar na deiseanna fhostaíochta bhreise atá ag daoine a bhfuil líofacht sa Ghaeilge acu. Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE). Taifead á choinneáil ag an OPT ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar líon na scoileanna atá páirteach sa scéim.		
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Scrúdóidh CSGE na taifid thusluaithe agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.		
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:			

Beart 6.4.2 Fóram Gaeilge na Scoileanna sa LPT

Réimse:	A, C	Critéir Pleanála Teanga	5
Eolas breise faoin mbeart:		Fóram/Ceardlann/Seimineár do bhainisteoirí (boird bhainistíochta san áireamh) na cúig scoil sa LPT faoi stiúir éascaitheoir oilte) le heagrú le deis a thabhairt d'ionadaithe na scoileanna ceist na Gaeilge a phlé agus a rannpháirtíocht sa phróiseas pleanála teanga a spreagadh.	
Aidhm an bhirt:		An beart seo le heagrú gach dara bliain. Go mbeadh cur chuige comónta ag na scoileanna a bheadh ina chabhair leis an mórspriorc i.e. an Ghaeilge a chur chun cinn i measc óige an LPT, a bhaint amach. Go mbeadh ról na scoileanna sa togra pleanála teanga soiléir dóibh. OPT.	
Príomhúinéir an Bhirt:		CSGE, Bord Bainistíochta, Príomhoidí agus Foirne na n-institiúidí oideachais sa LPT agus éascaitheoir oilte, saineolaí sa phleanáil teanga.	
Páirtithe leasmhara:		Bliain 2, 4, 6.	
Saolré an bhirt:		€2,700 (€900 x 3)	
Costas measta iomlán:		€900 Seimineár bliantúil (cíos ionaid €150, sólaistí €350, + costais éascaitheora oilte €400. Iomlán €900	
Costas measta in aghaidh na bliana:		RCOG	
Foinsí maoinithe:		Dúshláin: Easpa suime ag príomhoidí / foirne na n-institiúidí sa cheist Réiteach: Na hócáidí a phoiblíú go héifeachtach agus ócайдí a eagrú a bheidh tairbhiúil, gairmiúil agus taitneamhach	
Dúshláin agus réitigh:		Taifead á choinneáil ag an OPT ar an bhfreastal ar na seisiún.	
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:		Ceistneoirí aiseolais le líonadh ag rannpháirtithe agus tuairisc ón OPT bunaithe ar na ceistneoirí. Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe bliantúla ag an n-eagraítear na ceardlanna.	
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:		Scrúdóidh CSGE na taifid agus na ceistneoirí thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhiantúil (bliain 2, 4, 6) i gcomhair FTGE.	

Beart 6.4.3 Gaol a Chothú idir SN Eanach Dhúin agus Scoileanna Gaeltachta

Réimse:

A, C, K

Critéir Pleanála Teanga

5, 6.

Eolas breise faoin
mbeart:

Is í scoil Eanach Dhúin an t-aon bhunscoil sa LPT a bhfuil aitheantas á lorg aici faoi scéim POG. Chun féiniúlacht Ghaeltachta a láidriú moltar gaol agus ceangal le scoileanna i nGaeltachtaí níos láidre a spreagadh agus a chothú. Moltar gach deis a thapú le rannpháirtíocht na scoile in imeachaí scoilbhunaithe Gaeltachta a fhorbairt, imeachaí ar nós comórtais díospóireachta, spóirt, drámaíochta agus cuairteanna stairiúla agus araile. Páirt a ghlacadh i gcomórtais spóirt le scoileanna Gaeltachta, Scléip na hÓige.

Gaoil a chothú le hógchlub agus é ag feidhmiú trí Ghaeilge sa gceantar. Moltar chomh maith go mbeadh daltaí na scoile páirteach sa ‘Scéim Neartú’ de chuid Ealaín na Gaeltachta²²

Aidhm an bhirt:

Cumas sa Ghaeilge a mhéadú agus úsáid na teanga a normalú i measc dhaltaí scoil Eanach Dhúin.

Príomhúinéir an

Bhirt:

Páirtithe

leasmhara:

CSGE, príomhoidí agus foirne na scoile, lucht bainistíocht scoileanna Gaeltachta, Óige na Gaeltachta, Tuismitheoirí na Gaeltachta, An Cumann Scoildrámaíochta.

7 mbliana

€14,700. (€2,100 x 7)

Saolré an bhirt:

Costas measta

iomlán:

Costas measta in
aghaidh na
bliana:

€2,100. Trí ócáid ar €700 an ócáid. Mionbhus – €400, costais iontrála €100, sólaistí €100, duaiseanna agus araile €100) Fo-iomlán €700 x 3 = €2,100.

Foinsí maoinithe:

RCOG, Ealaín na Gaeltachta.

Dúshláin agus

Dúshlán 1: Caighdeán Gaeilge na ndaltaí.

réitigh:

Réiteach 1: De réir mar a théann POG ar aghaidh ó bhliain go bliain, bheifeá ag súil leis go mbeadh cumas Gaeilge na ndaltaí ag feabhsú.

Réiteach 2: Birt 6.6.1, 6.6.3 agus 6.6.4 le cumas Gaeilge na ndaltaí a fheabhsú.

Monatóireacht ar
éifeacht an bhirt:

Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla ((OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE).

Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí agus ar líon na ndaltaí a d'fhreastail orthu.

Monatóireacht ar
chur i bhfeidhm
an bhirt:

Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

²² <https://ealain.ie/tacaiocht-ata-ar-fail/>

Beart 6.4.4 Láithreacht na Gaeilge a Neartú sna Trí Bhunscoil arb é an Béarla a dteanga

Réimse: A, C, K Critéir Pleanála Teanga 5, 6.

Eolas breise faoin mbeart:

Tá an beart seo thírithe ar na trí bhunscoil nach bhfuil páirteach sa POG, is iad sin, scoileanna an Chairn Mhóir, Bhaile Chláir agus Oideachas le Chéile.

Imeachtaí a chur ar bun ar nós:

1. Aoichtainteoirí spreagúla le labhairt faoin nGaeilge
2. Imeachtaí seachscoile (e.g. *paintball*, lá eachtraíochta agus araile) trí Ghaeilge a aimsiú agus a éascú nuair is féidir é
3. Ceardlanna idirghníomhacha Gaeilge (nó cinn dhátheangacha más gá) sna scoileanna le haisteoirí, damhsóirí, puipéid, srl)
4. Páirt a ghlacadh i dtionscnaimh ar nós na Gaelbhrataí
5. Gaol a chothú le Coláistí Samhraidh Gaeltachta chun cur le líon na scoláirí ón LPT a dhéanann freastal ar na Coláistí
6. Gaol a chothú le hógchlub agus é ag feidhmiú trí Ghaeilge sa LPT.
(Bheadh gníomhaíochtaí 4-6 feiliúnach do bhunscoil Eanach Dhúin chomh maith)

Aidhm an bhirt:

Cumas sa Ghaeilge a mhéadú agus úsáid an teanga a normalú i measc daltaí sna scoileanna Béarla sa LPT. Dea-thoil i leith na Gaeilge a chothú.

OPT

Príomhúinéir an Bhirt:

CSGE, FTGE, príomhoidí agus foirne na mbunscoileanna sa LPT.

Páirtithe leasmhara:

Bliain 1: Pleanáil.

Bliain 2-7: I mbun gnímh.

€19,800 (€3,300 x 6)

Costas measta iomlán:

Aoichtainteoirí (#1 thuas) (a bhfuil Gaeilge acu) chun labhairt leis na daltaí, duine in aghaidh na bliana sna trí scoil. €300 (costais taistil san áireamh)

Imeachtaí (# 2 thuas) x 6 (dhá cheann in aghaidh na bunscoile in aghaidh na scoilbhliana – €300 ar bhus agus €100 ar chostais iontrála).

Fo-iomlán €400 x 6 = €2,400

x 3 = €900. **Móriomlán €3,300.**

Imeachtaí (#3 thuas) gan chostas don scoil faoi ‘Scéim Neartú’ de chuid Ealaín na Gaeltachta.

RCOG, ‘Scéim Neartú’ de chuid Ealaín na Gaeltachta Teo.

Dúshlán 1: Easpa suime ag príomhoidí / foirne na hinstiúidí sa cheist

Réiteach 1: Na buntáistí i dtaobh na Gaeilge mar ábhar scoile a léiriú

Dúshlán 2: Easpa suime na ndaltaí sa cheist

Réiteach 2: Ócайдí tairbhiúla taitneamhacha a eagrú ag phraghas réasúnta chun an beart a chur i gcrích.

Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE).

Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:

**Monatóireacht
ar chur i
bhfeidhm an
bhirt:**

Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí agus ar líon na ndaoine a d'fhreastail orthu.

Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

Beart 6.4.5 Imeachtaí Seach-Churaclaim trí Ghaeilge le heagrú i gColáiste Bhaile Chláir**Réimse:****C****Critéir Pleanála Teanga****6 ,8, 10,11.****Eolas breise faoin mbeart:**

1. Ócайдí/comórtais thaitneamhacha spráíula Gaeilge a eagrú. Imeachtaí spóirt (le pointí sa bhrefis d'úsáid na Gaeilge) faoi dhón agus faoin spéir. Laethanta eachtraíochta trí Ghaeilge in ionaid eachtraíochta ar nós Ionad an Chaoláire Rua, Eile Mental, Pure Skill, Ceapach na gCapall agus araile.

2. Aoichainteoirí spreagúla chun labhairt leis na scoláirí i nGaeilge fúthu féin.

Ag tosú sa chéad bhliain agus go leanúnach ina dhiaidh sin. Tá tábhacht faoi leith ag baint leis an gcéad bhliain de bharr go mbeidh tromlach na ndaltaí ag teacht ó scoileanna Béarla agus nach mór éiteas Gaelach an Choláiste a léiriú ón túis.

Aidhm an bhirt:

Láithreacht na Gaeilge i saol na hóige a mhéadú.

Deis labhartha Gaeilge a chruthú.

Dea-thoil i leith na Gaeilge i measc na hóige a chothú.

Cumas sa Ghaeilge a fhorbairt.

OPT.

Príomhúinéir an Bhirt:

CSGE, Óige an cheantair, na scoileanna, tuismitheoirí, Óige na Gaeltachta, Cumann na bhFiann, Spleodar, Ionad Eachtraíochta an Chaoláire Rua, Eile Mental, Pure Skill, Ceapach na gCapal, agus araile.

Saolré an bhirt:

Bliain 1: Pleanáil.

Bliain 2-7: I mbun gnímh.

Costas measta iomlán:

€10,200 (€1,700 x 6)

Costas measta in aghaidh na bliana:

#1 thuas €2,000 (€500 bus, táillí iontrála €500, sólaistí €400). Fo-iomlán €1,400. #2 thuas Aoichainteoir (a labhraíonn Gaeilge) €300. **Iomlán €1,700,**

Foinsí maoinithe: Dúshláin agus réitigh:

RCOG

Dúshláin: Easpa suime na ndaltaí

Réiteach 1: Margaíocht éifeachtach a dhéanamh ar na hócáidí.

Réiteach 2: Ócайдí taitneamhach a chur ar bun.

Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:

Foirmearcha aiseolais le líonadh ag na rannpháirtithe. Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí agus ar lín na ndaoine a d'fhreastail orthu.

Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE).

Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:

Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaithe (na foirmearcha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

Beart 6.4.6 Idirbhliain Choláiste Bhaile Chláir

Réimse:	A, C, K.	Critéir Pleanála Teanga	5, 6, 8, 10.
Eolas breise faoin mbeart:	1. Oidhreacht na Gaeilge san Eachréidh agus staid reatha na teanga a bheith mar mhodúl san idirbhliain. An modúl a fhorbairt i bpáirt leis an oide a bhfuil cúram na hidirbhliana air/uirthi. An modúl le bheith déanta ag na daltaí ag túis na scoilbhliana ionas go bhféadfaidh cinnír teanga óga teacht chun cinn. Tuiscant a thabhairt don óige ar an gcúlra teanga.		
Aidhm an bhirt:	2. Eispéireas taitneamhach (e.g. caitheamh aimsire ar an uisce, <i>paintballing</i> etc, nó cuairt ar ionad Oidhreachta trí Ghaeilge, a sholáthar do na daltaí.		
Príomhúinéir an Bhirt:	Feasacht faoin teanga a ardú. Úsáid na Gaeilge a normalú OPT		
Páirtithe leasmhara:	CSGE, Bainistíocht agus foireann Choláiste Bhaile Chláir. Daltaí na hidirbhliana. Cumann Oidhreachta Bhaile Chláir, Cumann Oidhreachta Eanach Dhúin.		
Saolré an bhirt:	Bliain 1: Forbairt an mhodúil. Bliain 2-7. Cur i bhfeidhm an mhodúil. €6,600 (€1,100 x 6).		
Costas measta iomlán:	Saineolaí nó saineolaithe a earcú le hábhar a bailiú agus le bheith mar aoichtainteoir. Cur i láthair amháin a bheadh i gceist in aghaidh na bliana. €200.		
Costas measta in aghaidh na bliana:	Lá eachtraíochta amháin trí Ghaeilge nó cuairt ar ionad oidhreachta (ar nós ionad Cultúrtha an Phiarsaigh) €500 bus, táillí iontrála €300 (ionad eachtraíochta), sólaistí €100. Fo-iomlán €900. Iomlán €1,100.		
Foinsí maoinithe: Dúshláin agus réitigh:	RCOG		
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Dúshlán 1: Easpa suime na ndaltaí sa cheist. Réiteach 2: Tionscnaimh/ócáidí taitneamhacha a eagrú.		
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí agus ar líon na ndaoine a d'fhreastail orthu. Líonfaidh na rannpháirtithe isteach foirmeacha aiseolais.		
	Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite (na foirmeacha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.		

Beart 6.4.7 Tacaíocht a thabhairt do na hInstitiúidí Oideachais chun Beartais Teanga a Fhorbairt agus a chur i bhFeidhm

Réimse:	A	Critéir Pleanála Teanga	5, 6, 12, 19.
Eolas breise faoin mbeart:		Tacóidh an OPT leis na hinstiúidí oideachais (Naónraí, Bunscoileanna agus an larbhunscoil) chun beartais phraiticiúla, éifeachtacha faoi úsáid na Gaeilge, nach gcuirfidh le hualach oibre na múinteoirí ná na noibrithe naónra, a dhréachtú agus a chur i bhfeidhm sna hinstiúidí. Beidh gá le beartais dhifriúla ag brath ar staid reatha na Gaeilge sna scoileanna agus sna naónraí difriúla, idir iad siúd atá ag lorg aitheantas faoi POG, iad siúd a bhíonn ag feidhmiú trí Ghaeilge sna luathranganna agus iad siúd nach n-úsáideann an Ghaeilge mar theanga theagaisc. Úsáid na Gaeilge a láidriú sna hinstiúidí oideachais.	
Aidhm an bhirt:			
Príomhúinéir an Bhirt:	OPT		
Páirtithe leasmhara:		CSGE, príomhoidí agus foirne na n-institiúidí oideachais sa LPT. Saineolaithe sa phleanál teanga, tuismitheoirí, CNNG.	
Saolré an bhirt:		Bliain 1: Réiteach agus pleanáil. Bliain 2–4: Beartais á gcur i bhfeidhm. Bliain 4: Athbhreithniú ar na beartais. Bliain 5–7: Beartais leasaithe (más gá) á ndréachtú agus á gcur i bhfeidhm.	
Costas measta iomlán:		Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.	
Costas measta in aghaidh na bliana:		Costas clúdaithe faoi bheart 6.3.1	
Foinsí maoinithe:		Costas clúdaithe faoi bheart 6.3.1	
Dúshláin agus réitigh:		Dúshláin 1: Easpa suime ag príomhoidí / foirne na n-institiúidí sa cheist Réiteach 1: Buailfidh an OPT le lucht bainistíochta na n-institiúidí chun an tábhacht a bhaineann le beartas éifeachtach Gaeilge a phlé leo.	
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:		Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE agus FTGE). Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha, ar an lucht freastail agus ar bheartais.	
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:		Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite (na beartais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil (bliain 4 agus bliain 7) i gcomhair FTGE.	

Beart 6.4.8 Scoil Eanach Dhúin agus Leanúnachas an Oideachais trí Ghaeilge**Réimse:** A. H. **Critéir Pleanála Teanga** 4, 5, 6, 19.**Eolas breise faoin mbeart:**

Is í SN Eanach Dhúin an t-aon bhunscoil sa LPT a bhfuil aitheantas mar scoil Ghaeltachta á lorg aici faoi POG. Tá Coláiste Bhaile Chláir ar an gcaoi chéanna. Le roinnt blianta anuas tá Coláiste Bhaile Chláir lán agus ní ghlaicfar le daltaí nua ach ó scoilcheantar an choláiste (*school catchment area*). Níl scoil Eanach Dhúin i scoilcheantar an Choláiste agus de bharr sin is ar bhonn eisceachtúil amháin a ghlaicfar le hiardhaltaí na scoile sin sa Choláiste.

Ní mór aghaidh a thabhairt ar an gceist sin lena chinntiú go mbeidh leanúnachas sa scolaíocht trí Ghaeilge ar fáil do dhaltaí SN Eanach Dhúin agus iad ag fágáil na scoile.

Déanfaidh an OPT stocaireacht faoin gceist.

Tá práinn ag baint leis an gceist seo agus moltar go dtabharfaí fúithi mar thosaíocht.

Aidhm an bhirt:

Leanúnachas oideachais trí Ghaeilge ón mbunscoil go dtí an iarbhunscoil

OPT

Príomhúinéir an Bhirt:

CSGE, Lucht Bainistíochta SN Eanach Dhúin agus Choláiste Bhaile Chláir. Tuismitheoirí SN Eanach Dhúin, An Roinn Oideachais agus Scileanna agus GRETB.

Saolré an bhirt:

Bliain 1:

Costas measta iomlán:

Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.

Costas measta in aghaidh na bliana:

Costas clúdaithe faoi bheart 6.3.1

Foinsí maoinithe:

Costas clúdaithe faoi bheart 6.3.1.

Dúshlán agus réitigh:

Dúshlán 1: Easpa spáis i gColáiste Bhaile Chláir.

Réiteach 1: Stocaireacht éifeachtach pholaitiúil a dhéanamh le teacht ar réiteach ar an gceist.

Déanfar plé ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE).

Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha.

Ní mór CSGE a bheith sásta go bhfuil dul chun cinn á dhéanamh agus, ag baint úsáid as an TAM, tabharfaidh sé tuairisc ar an dul chun cinn (nó a mhalaírt) agus áireofar an tuairisc sin sa tuarascáil bhliantúil.

Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:**Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:**

Beart 6.4.9 Cúrsa i Saibhriú na Gaeilge a chur ar fáil do mhúinteoirí sa LPT**Réimse:****A****Critéir Pleanála Teanga****5****Eolas breise
faoin mbeart:**

Luadh ag cruinniú poiblí go bhfuil roinnt múinteoirí atá ag múineadh sa LPT nach bhfuil muinín acu as a gcuid scileanna teanga sa Ghaeilge. Moltar cúrsa a eagrú a thabharfadadh deis do mhúinteoirí feabhas a chur ar a gcuid Gaeilge le go mbeadh sé ina chabhair dóibh na scileanna sin a seachadadh chuig a gcuid daltaí. I dTábla 5.25 feictear gur léirigh deichniúr múinteoirí bunscoile suim i bhfreastal ar chúrsa i ‘labhairt, gramadach, saibhreas cainte na Gaeilge’. D’fhreagair seisear eile go mb’fhéidir go mbeadh suim acu ina leithéid de chúrsa.

Seisiún trí uair a chloig atá i gceist.

Caighdeán Gaeilge múinteoirí agus daltaí a ardú.

OPT

Aidhm an bhirt:**Príomhúinéir an****Bhirt:****Páirtithe****leasmhara:**

CSGE, lucht bainistíochta agus foirne na mbunscoileanna áitiúla agus na hiarbunscoile, an Roinn Oideachais agus Scileanna, TEG, COGG agus GRETB.

Saolré an bhirt:**Bliain 1:** Pleanáil**Bliain 2-7:** Cúrsaí bliantúla eagraithe.**€6,000.** (€1,000 x 6)**Costas measta
iomlán:****Costas measta in
aghaidh na
bliana:****Foinsí maoinithe:****Dúshlán agus
réitigh:**

(Teagascóir oilte a earcú ag €30 in aghaidh na huaire agus 10 seisiún trí uair a chloig @ €100 (€30 san uair don teagascóir x3 agus €10 sólaistí) a eagrú in aghaidh na bliana). **€100 x 10 = €1,000.**

RCOG

Dúshlán: Ní mheastar go bhfuil dúshlán ag baint leis an mbeart seo de bharr go bhfuil spéis léirithe ag múinteoirí ina leithéid de chúrsa (féach Tábla 5.23).

Réiteach: Ní bhaineann.

Déanfar plé ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE). Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar an líon freastail agus líonfaidh na rannpháirtithe isteach ceistneoirí aiseolais ag deireadh an chúrsa.

Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite (na foirmeacha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

**Monatóireacht
ar éifeacht an
bhirt:****Monatóireacht
ar chur i
bhfeidhm an
bhirt:**

6.5. Seirbhísí Cúram Leanaí, Tacaíochta Teaghlaigh, Seirbhísí Tacaíochta Teanga.

Is iad na teaghlaigh atá ag tógáil clainne le Gaeilge, nó a bhfuil sé i gceist acu é sin a dhéanamh, an lóchrann dóchais is gile, ó thaobh na Gaeilge de, sa LPT. Tá fíorthábhacht ag baint leis an mbeart – bunachar sonraí a ullmhú de na teaghlaigh atá ag tógáil a bpáiste le Gaeilge (beart 6.3.6.A) – chun léargas cruinn macánta a fháil ar líon na dteaghlach ina bhfuil an Ghaeilge á labhairt. Is gá chuile aoisghrúpa a chuimsiú ach béim faoi leith a chur ar theaghlaigh ina bhfuil páistí in aois na réamhscolaíochta agus na scolaíochta. Moltar don OPT an t-eolas a bhailíú ag baint úsáid as chuile uirlis taighde agus chumarsáide atá ar fáil chun teacht ar an eolas. Is tú a bheadh ann eolas a bhailíú ag na hócáidí tosaigh, i.e. seoladh an phlean.

Nóta: Cuimseofar ranganna do thuismitheoirí i mír 6.7.

Beart 6.5.1 Tuismitheoirí a spreagadh leis an nGaeilge a labhairt lena bpáistí			
Réimse:	K	Critéir Pleanála Teanga	2, 6, 7
Eolas breise faoin mbeart:		1. Scaipfidh an OPT bileoga eolais (agus ábhar ábhartha eile) faoi bhuntáistí an dátheangachais ar thuismitheoirí atá ag súil le breith. Déanfar é sin, mar shampla, i ranganna réamhbhreithe, i gclinicí leighis agus tríd an gcléir (baistí agus araile). 2. Eagróidh an OPT ócáid bhliantúil eolais chun buntáistí an dhátheangachais agus na dúshlán a bhaineann le páistí a thógáil le miunteanga a phlé le tuismitheoirí óga nó iad siúd atá in aois na tuismitheoreachta.	
Aidhm an bhirt:		Cur le líon na dteaghlach a dhéanann cinneadh an Ghaeilge a labhairt lena bpáistí le go dtiocfaidh ardú ar líon na CLGanna amach anseo.	
Príomhúinéir an Bhirt:		OPT.	
Páirtithe leasmhara:		CSGE, Tuismitheoirí nó iad siúd atá in aois na tuismitheoreachta sa LPT, ÚnaG, Ionaid Sláinte agus an chléir, Tuismitheoirí na Gaeltachta, Glór na nGael, Mothertongues ²³ .	
Saolré an bhirt:	Bliain 1-7		
Costas measta iomlán:	€5250 (€750 x 7).		
Costas measta in aghaidh na bliana:		Ócáid eolais do thuismitheoirí nó do dhaoine in aois na tuismitheoreachta (Ionad €150, aoichtainteoir €300, costais taistil €100, sólaistí €200) fo-iomlán €750 .	
Foinsí maoinithe:	RCOG		
Dúshlán agus réitigh:	Dúshlán 1: Tuismitheoirí a aimsiú. Réiteach 1: An bunachar sonraí atá luaite i mír 6.3.4.A a bheith cruinn agus cothrom le dáta. Dúshlán 2: Tuismitheoirí a mhealladh i dtreo a bpáistí a thógáil le Gaeilge.		

²³ <https://mothertongues.ie>

Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	<p>Réiteach 2: Ócайдí eolais tairbhiúla agus taitneamhacha a eagrú. Dénanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, UnaG agus FTGE). Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar líon ndaoine a d'fhreastail orthu. Scaipfear agus baileofar foirmeacha aiseolais.</p> <p>Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite (na foirmeacha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.</p>
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	

Beart 6.5.2 Tacaíocht a thabhairt do Theaghlaigh atá ag Tógáil a bPáistí le Gaeilge

Réimse: B, K Critéir Pleanála Teanga 2, 6, 7

Eolas breise faoin mbeart:	Ag úsáid bunachar sonraí 6.3.4.A. – Tacaíochtaí a chur ar fáil do na teaghlaigh seo le cúnamh a thabhairt dóibh i leith na mbealaí le dul i ngleic leis na dúshláin a bhaineann le páistí a thógáil le Gaeilge. Imeachtaí (seisiúin eolais, cóisir, ócáidí Nollag agus oíche Shamhna, picnic, agus araile) feiliúnacha a eagrú don sciar seo den phobal i bpáirt le Glór na nGael faoin scéim – Teanga Ti ²⁴ (ach gan a bheith teoranta don scéim sin amháin).
-----------------------------------	---

Déanfaidh an OPT plé le Tuismitheoirí na Gaeltachta maidir lena rannpháirtíocht sa LPT.

Aidhm an bhirt: Go mbeadh gach tacaíocht tugtha do na tuismitheoirí ionas go dtóigfaidh siad páistí a bhfuil líofacht sa Ghaeilge acu.

Príomhúinéir an OPT.

Páirtithe leasmhara: CSGE, Tuismitheoirí sa LPT, Glór na nGael, Tuismitheoirí na Gaeltachta, Mothertongues, CNNG.

Saolré an bhirt: Bliain 1-7

Costas measta €5,600. (€)

iomlán:

Costas measta i

Costas F.
aghaidh

agnitudine blija:

Bhalla.

Faixa

Folinsi m
R'ahl'i

Dushlaine agus
úillte

reitigh: Reiteach 1: Poibliocht eifeachtach

Dúshlán 2: Tuismitheoirí a mhealladh chuig ócaidi

Réiteach 2: Ocaídí tairbhiúla, taitneamhacha a eag

Déanfar plé ar eifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, Una)

éifeacht an bhirt: CSGE)

²⁴ www.glornangael.ie/teaghlaigh

Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	<p>Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar líon na ndaoine a d'fhreastail orthu.</p> <p>Líonfaidh rannpháirtithe isteach foirm aiseolais ar bhonn bhliantúil.</p> <p>Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE) agus cuimseofar é sa tuarascáil bhliantúil a chuirfear ar fáil do FTGE. Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite (na foirmeacha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.</p> <p>.</p>
---	--

Beart 6.5.3 Tacaíocht a thabhairt do na Naónraí Gaelacha

Réimse:	B	Critéir Pleanála Teanga	7, 8, 9.
Eolas breise faoin mbeart:			
	(i) Tabharfaidh an OPT tacaíocht leanúnach (i gcomhar le CNNG) do na naónraí atá ag feidhmiú trí Ghaeilge.		
	(ii) Fiosróidh an OPT cé na féidearthachtaí a bhaineann le cursa i gcúram leanaí QQI trí Ghaeilge a reáchtáil sa LPT.		
	Thuairiscigh Stiúrthóir Naónra go raibh deacracht leanúnach ag baint le baill foirne a aimsiú sa LPT a bhfuil Gaeilge líofa agus na cálíochtaí cuí acu.		
	Éascóidh an OPT Fóram Plé bliantúil le bainisteoirí na naónraí Gaelacha (Naónra Eanach Dhúin san áireamh) chun staid na Gaeilge san earnáil a phlé, deacrachtaí a aithint agus teacht ar leigheas ar na deacrachtaí a aithnítear.		
Aidhm an bhirt:	An Ghaeilge a láidriú i réimse na Naónraí.		
	Foireann ag a bhfuil na cálíochtaí cuí a bheith ar fáil do na naónraí sa LPT.		
Príomhúinéir an Bhirt:	OPT		
Páirtithe leasmhara:	CSGE, CNNG, Stiúrthóirí na Naónraí, GRETB, Muintearas.		
Saolré an bhirt:	Bliain 1: Pléfidh an OPT an cheist le Muintearas, le GRETB. Bliain 2-7: Plean gníomhaíochta á chur i bhfeidhm.		
Costas measta iomlán:	Ní bhaineann		
Costas measta in aghaidh na bliana:	Ní bhaineann		
Foinsí maoinithe:	RCOG		
Dúshláin agus réitigh:	Dúshláin 1: Easpa suime ag páirtithe leasmhara áirithe sa togra. Réiteach 1: Tuiscint ar an mórhogra teanga a spreagadh, mar aon le rannpháirtíocht ann.		
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE agus ÚnaG) Coinneoidh an OPT taifead ar na hábhair a pléadh ag na fóraim plé agus ar líon an lucht freastail.		

Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT ÚnaG, CSGE agus FTGE) agus cuimseofar é sa tuarascáil bhliantúil a chuirfear ar fáil do FPTE. Scrúdóidh CSGE na taifid agus tuarascálacha thuasluaithe agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil (sna blianta ábhartha) i gcomhair FTGE.
---	--

Beart 6.5.4 Staidéar Féidearthachta – Naíonn Gaeilge a bhunú

Réimse:	B	Critéir Pleanála Teanga	7, 8, 9.
Eolas breise faoin mbeart:	Sa suirbhé ar an bpobal (mír 5.2.14) léirigh 63.4% de na freagróirí dearfacht i leith úsáid a bhaint as seirbhís cúram leanáí lán-Ghaeilge. i) Eagróidh an OPT seimineár/dioscúrsa leis na rannpháirtithe ábhartha, tuismitheoirí go príomha. Baineann an seimineár sin leis an mbeart seo agus le beart 6.5.5. ii) Réiteoidh an OPT tuairisc maidir le féidearthachtaí a bhaineann le naíonn lán-Ghaeilge a bhunú sa LPT.		
Aidhm an bhirt:	An Ghaeilge a láidriú sa réimse seo de shaol an phobail. An Ghaeilge a láidriú sna bunscoileanna (de bharr cumas na bpáistí sa Ghaeilge a bheith feabhsaithe sa naíonn).		
Príomhúinéir an Bhirt:	OPT		
Páirtithe leasmhara:	Tuismitheoirí, CNNG, CSGE, FTGE, ÚnaG, Úinéirí na naíonn reatha, Mothertongues ²⁵ .		
Saolré an bhirt:	Bliain 1: Seimineár a eagrú leis an cheist a phlé agus an t-éileamh ar a leithéid d'ionad a mheas. Tuarascáil a réiteach roimh dheireadh na bliana. Plean gníomhaíochta a réiteach bunaithe ar thorthaí na tuarascála. Bliain 4: Seimineár eile a eagrú ar an téama céanna.		
Costas measta iomlán:	€1,800.		
Costas measta in aghaidh na bliana:	Bliain 1 + Bliain 4 Seimineár (€300 aoichtainteoir, €100 taisteal, €100 cíos ionaid, sólaistí €200) – Iomlán €900 x 2 = Iomlán €1,800		
Foinsí maoinithe:	RCOG		
Dúshláin agus réitigh:	Dúshlán: Ní mheastar go mbeidh dúshlán ag baint le cur i bhfeidhm an bhirt seo.		
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Coinneoidh an OPT taifead ar an líon freastail ar na seimineáir. Réiteoidh an OPT an staidéar féideartha roimh dheireadh bhliain 1.		
Monatóireacht ar chur i	Déanfaidh CSGE mír faoi mar a d'éirigh leis an mbeart a chuimsiú sa tuarascáil bhliantúil.		

²⁵ www.mothertongues.ie

**bhfeidhm an
bhirt:**

Beart 6.5.5 An Ghaeilge a Láidriú in Earnáil na Naíolann Béarla

Réimse:

B

Critéir Pleanála Teanga

7, 8, 9.

**Eolas breise faoin
mbeart:**

Rachaidh an OPT chun cainte le bainisteoirí na naíolann reatha chun ceist na Gaeilge a phlé leo féachaint an bhfuil aon fhéidearthacht ann an Ghaeilge a chur chun cinn ina gcuid naíolann.

Eagróidh OPT seimineár le húinéirí na naíolann reatha agus saineolaí teangeolaíoch sa luathoideachas ar nós ‘Mohtertongues’ le buntáistí an dátheangachais a phlé.

Aidhm an bhirt:

An Ghaeilge a láidriú sa réimse seo de shaol an phobail.

An Ghaeilge a láidriú sna bunscoileanna (de bharr cumas sa Ghaeilge a bheith feabhsaithe sa naíolann).

OPT

**Príomhúinéir an
Bhirt:**

CNNG, CSGE, Úinéirí na naíolann reatha, tuismitheoirí, Mohtertongues.

**Páirtithe
leasmhara:**

Bliain 1: Seimineár a eagrú.

Bliain 2-7: Plean gníomhaíochta á chur i bhfeidhm.

€1,800. (€900 x 2)

Saolré an bhirt:

Bliain 2 + Bliain 4. Seimineár (€300 aoichtainteoir, €100 taisteal, €100 cíos ionaid, sólaistí €200) – **lomlán €900**

**Costas measta
iomlán:**

RCOG

Dúshlán 1: Easpa suime na n-úinéirí / an spriocphobail sa togra.

Réiteach 1: Tuiscint ar an mór-thogra teanga agus rannpháirtíocht ann a spreagadh. Seimineár eolais a eagrú, buntáistí an dhátheangachais a léiriú.

Dúshlán 2: Easpa cumais sa Ghaeilge ag na húinéirí.

Réiteach 2: Seisiún traenála / ranganna dírithe ar a gcuid riachtanais le heagrú ach an t-éileamh a bheith ann.

Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE agus ÚnaG)

Coinneoidh an OPT taifead ar lucht freastail na seimineár.

Úsáid a bhaint as an TAM chun tuairisc a réiteach don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

**Monatóireacht ar
éifeacht an bhirt:**

**Monatóireacht ar
chur i bhfeidhm
an bhirt:**

6.6. Seirbhísí don Aos Óg

Beart 6.6.1. Clubanna Óige Gaeilge sa LPT			
Réimse:	C, J	Critéir Pleanála Teanga	2, 6, 10, 11, 12
Eolas breise faoin mbeart:	<p>Tá fíor-thábhacht ag baint le deis a thabhairt do dhaoine óga saol sóisialta a bheith acu trí Ghaeilge taobh amuigh de shaol na scoile. Moltar staidéar féidearthachta a dhéanamh maidir le club nó clubanna óige a bhunú d'óige an cheantair. Moltar go rachaidh an OPT chun cainte le daltaí bunscoile agus meánscoile maidir lena mianta faoin gceist seo agus ansin go bpléifear an cheist le soláthraithe seirbhísí san earnáil.</p> <p>Moltar teagmháil a chothú leis an eagras 'Spleodar' ó tharlaíonn sé go bhfuil a gceannáras suite san Órán Mór atá buailte leis an LPT.</p> <p>Ós rud é go bhfuil aitheantas mar scoil Ghaeilge ag SN Eanach Dhúin, moltar club óige don óige (daltaí bunscoile agus na ranganna sóisearacha sa mheánscoil) a bhunú ansin mar thosaíocht i mbliain 2. Moltar club eile a bhunú i mBaile Chláir i mbliain 4.</p> <p>Moltar feighlithe na gclubanna a íoc.</p>		
Aidhm an bhirt:	<p>Labhairt na Gaeilge a normalú i measc na hóige, go háirithe lasmuigh den chóras oideachais;</p> <p>Tearmann teanga agus gréasáin Ghaeilge a fhorbairt do dhaoine óga i gclubanna óige de réir a chéile.</p> <p>Imeachtaí/gníomhaíochtaí tarraingteacha trí Ghaeilge a chur ar fáil don óige.</p> <p>OPT.</p>		
Príomhúinéir an Bhirt:	CSGE, Muintearas, Óige an cheantair, Tuismitheoirí, Óige na Gaeltachta, Spleodar, Cumann na bhFiann ²⁶ .		
Páirtithe leasmhara:	Bliain 1: Staidéar Féidearthachta.		
Saolré an bhirt:	Bliain 2: Club a bhunú agus a reáchtáil in Eanach Dhúin mar thosaíocht. Bliain 4: Club a bhunú sa taobh ó dheas den LPT i bpáirt le Spleodar nó le soláthraí eile seirbhísí don óige.		
Costas measta iomlán:	€34,400.		
Costas measta in aghaidh na bliana:	<p>Bliain 2: Barrhostais an trealamh do Chlub Eanach Dhúin, €600. Blianta 2-3. Cíos ar ionad €50 x 20 seisiún = €1,000, Íocaíocht d'fheighlithe x 2 @ €40 an duine @ €20 san uair) x 20 seisiún = €1,600. (árachas, trealamh, mionbhus, imeachtaí agus turais) €1,000. Fo-iomlán bliantúil €3,600. Blianta 2-4. (x3) = iomlán €10,800. Bliain 4: Barrhostais an trealamh do Chlub Bhaile Chláir, €600. Blianta 4-7: Dhá chlub mar atá thuas €10,800 x 3 = €32,400. Fo-iomlán €10,800 + €21,600 = €32,400 + barrhostais €1,200 = Mór-iomlán €33,600 ÷ 6</p>		

²⁶ www.colaistenabhfiann.ie

Foinsí maoinithe: Dúshláin agus réitigh:	RCOG Dúshlán 1: Easpa éilimh ar a leithéid Réiteach 1: ‘Bréagchlubanna’ a chur sa siúl sna scoileanna le suim a spreagadh. Dúshlán 2: Deacracht ó thaobh cinnírí clubanna óga a bhfuil Gaeilge acu a earcú agus a choinneáil. Réiteach 2: Gaol a chothú leis an eagraíocht Spleodar nó Ógras le soláthraí eile sheirbhísí Gaeilge don óige le cinnírí a cur ar fáil. Moltar don OPT fiosraithe a dhéanamh maidir le scoláire tríú leibhéal Gaeilge a earcú ar bhonn fadtréimhseach.
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE) Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar an lón daoine a d'fhreastail.
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt agus ar na staidéir féidearthacha (Bliain 1 – Eanach Dhúin agus Bliain 3 – Baile Chláir) ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE) agus cuimseofar é sa tuarascáil bhliantúil a chuirfear ar fáil do FTGE. Scrúdóidh CSGE na taifid agus tuarascálacha thuasluaithe agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

Beart 6.6.2. Scoláireachtaí – Scoláireachtaí a Bhronnadh – Cúrsaí Gaeltachta Samhraidh

Réimse:	C, J	Critéir Pleanála Teanga	2, 8, 10, 11, 12
Eolas breise faoin mbeart:	Scoláireachtaí x 3 a chur ar fáil in aghaidh na bliana do dhaoine óga lena chur ar a gcumas freastal a dhéanamh ar Choláistí Samhraidh Gaeilge a chuireann béisim ar scileanna cinnireachta a forbairt, e.g. Spleodar. Moltar cóimheas urraíochta 80% (PT): 20% (tuismitheoirí) a bheith i gceist.		
Aidhm an bhirt:	Moltar an Coláiste ‘Spleodar’ a roghnú ó tharla go bhfuil imeachtaí rialta, ar feadh na bliana, ar bun acu in Órán Mór atá buailte leis an LPT. Moltar chomh maith iarrachtaí a dhéanamh leibhéal freastail na ndaltaí ar chúrsaí samhraidh sa Ghaeltacht go ginearálta a ardú.		
Príomhúinéir an Bhirt:	Dhéanfadh buaiteoirí na scoláireachtaí cur i láthair dá gcomhscoláirí, ag déanamh cur síos ar a dtaitheoirí.		
Páirtithe leasmhara:	Cinnírí Gaeilge a forbairt i measc na hóige.		
Saolré an bhirt:	Leibhéal cumais sa Ghaeilge a ardú.		
Costas measta iomlán:	OPT		
Costas measta in aghaidh na bliana:	CSGE, Óige an cheantair, tuismitheoirí, Óige na Gaeltachta, Cumann na bhFiann, Spleodar.		
Foinsí maoinithe:	Bliain 1-7: €16,800 ($\text{€}800 \times 3 = \text{€}2,400 \times 7$). €2,400 ($\text{€}800 \times 3$)		

Dúshlán agus réitigh:	Dúshlán: Easpa suime ag daoine óga sa togra. Réiteach: Margaíocht éifeachtach ar na cúrsaí agus eispéisír thaitneamhacha a phoiblíú.
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG, CSGE). Líonfaidh na rannpháirtithe foirmeacha aiseolais isteach. Coinneoidh an OPT taifead ar na daoine a d'fhreastail.
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG, CSGE) agus, ag tabhairt na dtaifead agus na bhfoirmeacha aiseolais san áireamh, agus ag baint úsáid as an TAM, cuimseofar é sa tuarascáil bhliantúil a chuirfear ar fáil do FTGE.

Beart 6.6.3. Imeachtaí Caithimh Aimsire nua a chur ar bun don Óige

Réimse:

C, J

Critéir Pleanála Teanga

2, 10, 11, 12

Eolas breise faoin mbeart:

Ag úsáid bunachar sonraí 6.3.6.B – Bheadh sé mar aidhm ag an mbeart seo úsáid na Gaeilge a normalú i measc na **hóige** agus saol sóisialta trí Ghaeilge a chur chun cinn.

Nuair a bheidh an bunachar sonraí forbartha, moltar don OPT obair i bpáirt le grúpaí áitiúla chun áisitheoirí a roghnú, imeachtaí a phoiblíú agus a chur ar bun agus na háisitheoirí a íoc ar bhonn 80:20, i.e. 80% ón gCoiste Pleanála Teanga agus 20% óna tuismitheoirí.

In aiseolas a fuarthas ag cruinniú poiblí in Eanach Dhúin ar an 22 Deireadh Fómhair 2019, mhol daltaí bunscoile comórtais ar nós ranganna ceoil, comórtas bácalá, drámaíocht don óige, agus amhránaíocht agus códáil, mar shampla.

Samhlaítar go mbeadh sainspéisíeanna difriúla clúdaithe san Fhómhar agus san Earrach agus béim ar an drámaíocht go háirithe.

Clubanna sainspéisíe don óige ag feidhmiú trí Ghaeilge

Úsáid na Gaeilge a normalú i saol na hóige.

Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú do dhaoine óga.

OPT

CSGE, Óige an Cheantair, Tuismitheoirí, na Áisitheoirí.

Bliain 1: Taighde agus plé leis an óige

Bliain 2-7: Blianta 2 – 7. Clubanna sainspéisíe i ngníomh.

€12,000 (€2,000 x 6).

Bliain 2-6: €2,000 (áisitheoir @ €30 san uair x 2 uair x 20 sheisiún = €1,200. Trealamh €400, Cíos ionaid/teas etc. €400.

RCOG

Dúshlán: Áisitheoirí a bhfuil Gaeilge acu a aimsiú

Réiteach: Mórfheachtas poiblíochta chun teacht ar áisitheoirí feiliúnacha.

Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	An liosta áisitheoirí (i.e. bunachar sonraí) a chur le chéile i mbliain 1. Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar an tinreamh. Líonfaidh rannpháirtithe foirmeacha aiseolais isteach – i mblianta 2-7.
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG, CSGE) agus cuimseofar é sa tuarascáil bhliantúil a chuirfear ar fáil do FTGE. Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite (na foirmeacha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

Beart 6.6.4. Club/Clubanna lar-scoile Gaeilge a chur ar fáil.

Réimse:	C, J	Critéir Pleanála Teanga	6, 8, 10, 12
Eolas breise faoin mbeart:	Ag úsáid bunachar sonraí 6.3.6.B – Clubanna Gaeilge sna Scoileanna do ghasúir a bhunú ina mbeadh leath den am tugtha don Ghaeilge mar ábhar agus an leath eile do chluichí/gníomhaíochtaí taitneamhacha trí Ghaeilge, e.g. bácaíl, drámaíocht, díospóireacht, códáil, garchabhair agus araille ²⁷ .		
Aidhm an bhirt:	Samhlaítar gur seisiún dhá uair a chloig a bheadh i gceist. Úsáid na Gaeilge a normalú i saol na hóige. Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú do dhaoine óga.		
Príomhúinéir an Bhirt:	OPT.		
Páirtithe leasmhara:	CSGE, Múinteoirí / tuismitheoirí / áisitheoirí a bhfuil Gaeilge acu.		
Saolré an bhirt:	Bliain 2-7: €9,600 (1,600 x 6).		
Costas measta iomlán:	Áisitheoirí €50 in aghaidh an tseisiúin x 20 = €1000. Trealamh, ábhar €600. Iomlán 1,600.		
Costas measta in aghaidh na bliana:	RCOG.		
Foinsí maoinithe:	Dúshláin agus réitigh: Áisitheoirí a bhfuil Gaeilge acu a aimsiú		
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Réiteach: Mórfheachtas poiblíochta le teacht ar áisitheoirí. Áisitheoirí a thraenáil.		
Monatóireacht ar chur i	An liosta (i.e. bunachar sonraí 6.3.6.B) a bheith curtha le chéile i mbliain 1. Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar an tinreamh. Líonfaidh na rannpháirtithe foirmeacha aiseolais isteach. Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG, CSGE) agus cuimseofar é sa tuarascáil bhliantúil a chuirfear ar		

²⁷ Liosta ó dhaltaí rang 6, S.N. Eanach Dhúin, ag cruinniú poiblí.

bhfeidhm an bhirt:

fáil do FTGE. Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite (na foirmeacha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

6.7. Deiseanna Foghlama Lasmuigh den Chórás Oideachais

Léiríodh sa taighde (Mír 5.3.10) ar an bpobal go bhfuil an-spéis ag an bpobal i bhfeabhas a chur ar a gcuid Gaeilge nó an Ghaeilge a fhoghlaim ón mbun aníos.

Ar mhaith leat feabhas a chur ar do chuid Gaeilge? <i>Would you like to improve your Irish?</i>		
	Líon	%
Ba mhaith / I would	446	70
Níor mhaith / I would not	88	14
Níl fhios agam / I don't know	104	16
	638	100

Tábla 6.1: *Toil an phobail i leith feabhas a chur ar gcuid Gaeilge – Community members desire to improve their Irish*

Tá sonraí faoi na leibhéal dhifriúla ranganna agus imeachtaí eile (Ciorcail Comhrá, Grúpaí Léitheoireachta / Scríbhneoireachta agus eile) le fáil i mír 5.2.8.

Beart 6.7.1 Deiseanna Foghlama Éifeachtacha a Chur ar Fáil agus a Bhainistiú

Réimse:

D, J.

Critéir Pleanála Teanga

10, 11, 12

Eolas breise
faoin mbeart:

Ag úsáid bunachair shonraí 6.3.6.C agus 6.3.6.D – Ranganna dírithe ar leibhéal dhifriúla chumais a eagrú a chuirfidh ar chumas áitritheoirí sa LPT an Ghaeilge a úsáid agus páirt a ghlacadh i saol an phobail trí Ghaeilge. Mar shampla:

Sainchúrsa/í a eagrú bunaithe ar riachtanais tuismitheoirí.

Sainchúrsa/í a eagrú do lucht gnó.

Sainchúrsa/í a eagrú do thraenálaithe agus cóitseálaithe spóirt.

Na ranganna a bheith céimiúil, i.e. bogadh ar aghaidh ó bhunleibhéal, go meánleibhéal, go hardleibhéal ar bhealach struchtúrtha (mar shampla, TEG A1 – C1)²⁸.

Déanfaidh an OPT taighde ar riachtanais foghlama eile agus cuirfear cúrsaí cuí eile ar fáil ach éileamh a bheith orthu.

Cur le líon na gcainteoirí atá líofacht sa Ghaeilge acu.

Úsáid na Gaeilge a normalú i ngach réimse de saol an phobail.

Áit na Gaeilge sa teaghlaach a threisiú.

OPT.

Aidhm an bhirt:

Príomhúinéir an
Bhirt:

Páirtithe

leasmhara:

Saolré an bhirt:

Costas measta
iomlán:

Costas measta in
aghaidh na
bliana:

Foinsí maoinithe:

Dúshláin agus
réitigh:

Monatóireacht
ar éifeacht an
bhirt:

Monatóireacht
ar chur i
bhfeidhm an
bhirt:

Ag úsáid bunachair shonraí 6.3.6.C agus 6.3.6.D – Ranganna dírithe ar leibhéal dhifriúla chumais a eagrú a chuirfidh ar chumas áitritheoirí sa LPT an Ghaeilge a úsáid agus páirt a ghlacadh i saol an phobail trí Ghaeilge. Mar shampla:

Sainchúrsa/í a eagrú bunaithe ar riachtanais tuismitheoirí.

Sainchúrsa/í a eagrú do lucht gnó.

Sainchúrsa/í a eagrú do thraenálaithe agus cóitseálaithe spóirt.

Na ranganna a bheith céimiúil, i.e. bogadh ar aghaidh ó bhunleibhéal, go meánleibhéal, go hardleibhéal ar bhealach struchtúrtha (mar shampla, TEG A1 – C1)²⁸.

Déanfaidh an OPT taighde ar riachtanais foghlama eile agus cuirfear cúrsaí cuí eile ar fáil ach éileamh a bheith orthu.

Cur le líon na gcainteoirí atá líofacht sa Ghaeilge acu.

Úsáid na Gaeilge a normalú i ngach réimse de saol an phobail.

Áit na Gaeilge sa teaghlaach a threisiú.

OPT.

CSGE, gnólachtaí agus muintir an LPT i gcoitinne, clubanna spóirt.

Bliain 1: Taighde agus ullmhúcháin.

Blianta 2-7: Feidhmiú an bheirt

€42,000.

€7,000 (€5,000 (5 rang (2 uair) x 20 seachtain @ €50 pá múinteora)) + €2,000 (múineadh Gaeilge / téarmaíocht Ghaeilge do ghrúpaí sainspíse e.g. tuismitheoirí le páistí i naónra/naíolann/bunscoil).

RCOG, ÚnaG (scéim na ranganna Gaeilge)

Dúshlán 1: Múinteoirí / áisisitheoirí a aimsiú.

Réiteach 1: Teagmháil a dhéanamh leis na múinteoirí atá cláraithe ar an bpainéal múinteoirí TEG atá ag ÚnaG.

Baileofar bileoga aiseolas ag deireadh gach téarma agus déanfaidh an OPT achoimre ar an aiseolas a chur i láthair agus a phlé ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE). Leasófar an clár más gá, bunaithe ar an aiseolas. Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar an tinreamh.

Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE). Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite (na foirmeacha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

Beart 6.7.2 Na Cainteoirí Dúchasacha Áitiúla a Thaifeadadh

Réimse:

D, K.

Critéir Pleanála Teanga

11

Eolas breise faoin mbeart:

Níl ach dornán beag cainteoirí dúchasacha fágtha sa LPT agus iad, den chuid is mó, imithe in aois. Is acmhainn an-luachmhar iad agus tá fíorthábhacht agus práinn ag baint le hiad a thaifeadadh ionas go mbeadh an chanúint áitiúil ar fáil d'fhoghlaimeoirí agus dóibh siúd ar spéis leo an teanga amach anseo. De bharr aois na gcainteoirí dúchasacha deireanacha tá **fíorphráinn ag baint leis an mbeart seo**. Moltar go gcuirfidh an OPT liosta le chéile de na cainteoirí deireanacha agus go n-eagrófar seisiúin fístaifeadta le **teangeolaí/ithe** agus **físghrafadóir** proifisiúnta aitheanta leis an méid de shaibhreas cainte na gcainteoirí agus is féidir a thaifead.

Aidhm an bhirt:

Cartlann theangeolaíoch a bhunú a bheidh ina hacmhainn luachmhar d'fhoghlaimeoirí.

Bród in oidhreacht áitiúil Ghaelach an LPT a chothú.

OPT.

Príomhúinéir an Bhirt:

CSGE, na cainteoirí dúchasacha, foghlaiméoirí Gaeilge. Teangeolaí, Físghrafadóir, Cumann Oidhreachta Bhaile Chláir, Cumann Oidhreachta Eanach Dhúin.

Saolré an bhirt:

Tá sé fíorthábhachtach go ndéanfar an beart seo a chur i gcrích mar thosaíocht sa phlean.

Costas measta iomlán:

€10,000²⁹ (costais a bhaineann le taifeadadh proifisiúnta a dhéanamh agus le seirbhísí teangeolaí proifisiúnta a fhostú), beirt cainteoirí a thaifeadadh.

Costas measta in aghaidh na bliana:

Bliain 1 amháin atá i gceist.

RCOG, NUIG.

Dúshlán: Ní fheictear go bhfuil aon dúshlán ag baint leis an mbeart seo.

Réiteach: Ní bhaineann.

Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:

Cinnteoidh CSGE go mbeidh na físteipeanna ar ardchaighdeán, go stórálfar i gcartlann shábháilte iad agus go mbainfear úsáid astu i ranganna d'fhoghlaimeoirí.

Coinneoidh an OPT taifead ar na gníomhaíochtaí agus na costais ábhartha agus **ar an úsáid atá á baint as na taifid**.

Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:

Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag an gcrúinniú bliantúil (OPT, ÚnaG agus CSGE) agus, ag baint úsáid as an TAM, déanfar é a chuimsiú sa tuarascáil bhliantúil a chuirfear ar fáil do FTGE.

²⁸Cuireann Teastas Eorpach na Gaeilge (TEG) sraith scrúduithe agus cártaíochtaí ar fáil do dhaoine fásta atá ag foghlaim na Gaeilge. Féach <http://www.teg.ie/>

²⁹ Costas aimsithe 31/10/19 ó chomhlacht feiliúnach.

Beart 6.7.3 Na Cainteoirí Dúchasacha a chuimsíú sna ciorcail comhrá agus i ranganna d'fhoghlaimeoirí.

Réimse:	D	Critéir Pleanála Teanga	11
Eolas breise faoin mbeart:	Níl ach dornán beag cainteoirí dúchasacha fágtha sa LPT agus iad, den chuid is mó, imithe in aois. Is acmhainn an-luachmhar teangeolaíoch iad agus moltar iad a earcú (ó am go chéile) le freastal ar an gciорcal comhrá seachtainiúil a bhíonn ar bun i mBaile Chláir agus in aon chiorcal comhrá nó ranganna eile Gaeilge a eagraítear sa LPT.		
Aidhm an bhirt:	An Ghaeilge áitiúil a chur ar aghaidh.		
Príomhúinéir an Bhirt:	OPT		
Páirtithe leasmhara:	CSGE, na cainteoirí dúchasacha, foghlaimeoirí Gaeilge.		
Saolré an bhirt:	Tá sé fíorthábhachtach go ndéanfar an beart seo a chur i gcrích mar thosaíocht sa phlean.		
Costas measta iomlán:	Blianta 1-5: €2,500		
Costas measta in aghaidh na bliana:	€500 (€50 in aghaidh an tseisiúin le híoc leis na cainteoirí dúchais x 10).		
Foinsí maoinithe:	RCOG, RETB.		
Dúshlán agus réitigh:	Dúshlán: Ní fhéictear go bhfuil aon dúshlán ag baint leis an mbeart seo.		
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Déanfaidh CSGE roinnt de na cainteoirí dúchasacha a mhealladh le freastal a dhéanamh ar chuid de na ciocail chomhrá agus cuid de na ranganna. Coinneoidh an OPT taifead ar na ranganna agus déanfar foirmeacha aiseolais a scaipeadh agus a bhailiú ag deireadh an ‘téarma’.		
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (deireadh téarma) (OPT, ÚnaG agus CSGE.) Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite (na foirmeacha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.		

Beart 6.7.4 Club Sóisialta d'Fhoghlaimeoirí – Staidéar Féidearthachta

Réimse:

D, J, K.

Critéir Pleanála Teanga

10, 11, 12

Eolas breise faoin
mbeart:

Déanfaidh an OPT staidéar féidearthachta maidir le Club Sóisialta d'Fhoghlaimeoirí a bhunú. Tá a leithéid ann i gCeantar Chois Fharraige, féach [Club Foghlaimeoirí Chois Fharraige](#) mar shampla. Bíonn idir ranganna Gaeilge ann, chlub leabhair, thurais, ghearrdhámaí agus araile i gcomhthéacs 'neamh-bhagrach' tacúil.

Moltar áitritheoirí sa LPT a bhfuil suim acu ina leithéid de thogra a thabhairt ar cuairt ar an gClub sin nó ar chlub eile dá leithéid.

'Spás sábhálte' a chruthú d'fhoghlaimeoirí Gaeilge.

Cur le lón na gcainteoirí a bhfuil Gaeilge líofa acu.

OPT.

Aidhm an bhirt:

CSGE, an pobal áitiúil

Príomhúinéir an
Bhirt:

Bliain 2: Imeacht aonuaire

Páirtithe
leasmhara:

€200. Mionbhús le cuairt a thabhairt ar Chlub Chois Fharraige nó ar chlub eile dá leithéid.

Saolré an bhirt:

Ócайд aonuaire.

Costas measta
iomlán:

RCOG

Costas measta in
aghaidh na
bliana:

Dúshlán 1: Easpa suime sa togra

Foinsí maoinithe:
Dúshlán agus
réitigh:

Réiteach 1: Poiblíocht éifeacht a dhéanamh faoin gcuaire/turas

Monatóireacht ar
éifeacht an bhirt:

Réiteoidh an OPT gearrthuairisc ar an gcuaire do CSGE.

Monatóireacht ar
chur i bhfeidhm
an bhirt:

Cuimseoidh CSGE mír faoin gcuaire sa tuarascáil bhliantúil do FTGE i mbliain 2.

Beart 6.7.5 Cúrsa Oiliúint don Oiliúnóir

Réimse:

D, J.

Critéir Pleanála Teanga

10, 11

Eolas breise faoin
mbeart:

Tháinig moladh ón bpobal go n-eagrófar cursa nó ceardlann ‘Oiliúint don Oiliúnóir’ (*Training the Trainer*) do dhaoine atá ag múineadh na Gaeilge sa LPT. Cuireann TEG a leithéid de chúrsa ar fáil ar líne³⁰. Is é teideal an chúrsa ná **An Teastas ar líne i Múineadh na Gaeilge d’Aosaigh**. Ní mór d’iarrthóirí ar an gcúrsa pas a bheith faigte acu i scrúdú TEG B2 ó mhí Eanáir 2018 le bheith i dteideal cur isteach ar an gcúrsa.

Moltar scoláireacht a bhronnadh le freastal ar an gcúrsa ach meamram tuisceana a bheith sínithe idir an t-oiliúnóir agus CSGE go mbeidh an t-oiliúnóir ag obair sa LPT ar feadh dhá bliain.

Múineadh na Gaeilge a bheith chomh héifeachtach agus is féidir agus cur le líon na gcainteoirí a bhfuil Gaeilge líofa acu.

OPT.

Aidhm an bhirt:

CSGE, Múinteoirí Gaeilge, TEG.

Príomhúinéir an
Bhirt:

Páirtithe

leasmhara:

Saolré an bhirt:

Bliain 1: Scoláireacht do bheirt

Blianta 2: Scoláireacht do dhuine amháin

Bliain 4: Scoláireacht do dhuine amháin

Costas measta

iomlán:

Costas measta in

aghaidh na

bliana:

Foinsí maoinithe:

Dúshláin agus
réitigh:

Monatóireacht
ar éifeacht an
bhirt:

€2,200. An Teastas ar líne i Múineadh na Gaeilge d’Aosaigh €400

Scrúdú TEG B2 €150. Fo-iomlán €550 x 4 = € €2,200

Bliain 1: €1,100.

Bliain 2: €550.

Bliain 4: €550.

RCOG

Dúshlán 1: Múinteoirí/áisisitheoirí a aimsiú

Réiteach 1: Poiblíocht a thabhairt don deis agus don traenáil

Tabharfaidh an OPT tuairisc do CSGE maidir le dul chun cinn.

Coinneoidh an OPT taifead ar an tinreamh agus ar na ranganna Gaeilge atá á múineadh ag na daoine a chálítear faoin mbeart seo. Beidh foirmeacha aiseolais á líonadh isteach ag na ‘scoláirí’ a fhreastalaíonn ar an gcúrsa agus ag na daltaí atá ag freastal ar a gcuid ranganna agus iad ag múineadh sa LPT.

Mar thoradh ar an mbeart seo bheifeá ag súil leis go mbeidh fáil ar, agus úsáid dá bhaint as, múinteoirí cumasacha Gaeilge do dhaoine fásta sa LPT.

Monatóireacht ar
chur i bhfeidhm
an bhirt:

Ní mór CSGE a bheith sásta go bhfuil breis múinteoirí Gaeilge do dhaoine fásta ar fáil agus iad ag múineadh na Gaeilge ar bhealach éifeachtach sa LPT. Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe bliantúla (Blianta 1, 2, 4) (OPT, ÚnaG agus CSGE.) Scrúdóidh CSGE na taifid thusluaithe (na foirmeacha aiseolais san áireamh) agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc mar chuid den tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

6.8. An Earnáil Ghnó, Eagraíochtaí Pobail agus Comharchumann

Sa suirbhé ar an bpobal is mar seo a bhí na freagraí ar an gceist seo faoi earnáil an ghnó agus an Ghaeilge.

**Ba mhaith liom dá mbeadh níos mó Gaeilge le feiceáil agus le cloisteáil sna ngnólachtaí áitiúla.
I'd like to see more Irish to be seen and heard in local businesses.**

	Lón	%
Aontaím go láidir / <i>Strongly agree</i>	219	34.2%
Aontaím / <i>Agree</i>	257	40.1%
Níl fhios agam / <i>Don't know</i>	100	15.6%
Ní aontaím + Ní aontaím go láidir / <i>Disagree + Strongly disagree</i>	65	10.1%
Iomlán / <i>Total</i>	641	100%

Tábla 6.2: An Ghaeilge agus lucht gnó. – Irish and the business community

Is dearbhú soiléir an toradh seo go bhfuil dea-thoil faoi úsáid na Gaeilge sa réimse seo de shaol an phobail. Is túis maith an dearfacht sin agus pleanáil ar bun leis an nGaeilge a chur chun cinn san earnáil seo.

Tá ról ag an earnáil miondíola, go háirithe, maidir le láithreacht na Gaeilge a mhéadú sa LPT. Ní mór cur chuige céimiúil a ghlacadh agus tacaíocht na hearnála seo a ghnóthú agus a ról mar chuid den mhórthogra pobail a mhíniú. Ní mór cur chuige ciallmhar a ghlacadh, agus tuiscint a bheith ag an OPT ar a laghad acmhainní Gaeilge atá ag an gcuid is mó d'úinéirí na ngnólachtaí, agus spriocanna atá ró-uaillmhianach a sheachaint.

³⁰ <https://www.maynoothuniversity.ie/larionad-gaeilge-centre-irish-language/teastas-ar-l-ne-i-m-ineadh-na-gaeilge-d-aosaigh>

Beart 6.8.1. Úsáid na Gaeilge a láidriú san Earnáil Ghnó

Réimse:

E Critéir Pleanála Teanga 11, 13, 13, 14

Eolas breise
faoin mbeart:

Tacaíocht a thabhairt do ghnólachtaí, go háirithe gnólachtaí san earnáil mhiondíola go háitiúil, leis an nGaeilge a chuimsiú ina gcuid gnólachtaí. An Ghaeilge a bheith le feiceáil agus le cloisteáil ar chóras fuaime sna gnólachtaí. Mar chúnasmh leis an mbeart seo a chur i gcrích, moltar leas a bhaint as scéimeanna ar nós na Scéime Tacaíochta Gnó³¹ de chuid Foras na Gaeilge.

Eagróidh an OPT (i gcomhar le ÚnaG) seisiúin eolais leis an earnáil chun iad a chur ar a gcompord faoin gceist agus a rannpháirtíocht a spreagadh.

Eagróidh an OPT **comórtas bliantúil áitiúil** chun an siopa is Gaelaí (comharthaíocht, fógraí poiblí gutha), ‘Fostaí Gaelach’ na bliana a aimsiú agus araile.

Aimseoidh an OPT bealaí samhlaíocha eile chun an Ghaeilge a chur chun cinn san earnáil.

Soláthrófar seisiún traenála do ghnólachtaí áitiúla le béim ar earnáil an mhiondíola.

Aidhm an bhirt:

Úsáid na Gaeilge a normalú i saol an phobail.

Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú do dhaoine a labhraíonn Gaeilge.

CSGE

Príomhúinéir an
Bhirt:

OPT, Úinéirí agus Foireann na nGnólachtaí. ÚnaG. Foras na Gaeilge.

Páirtithe
leasmhara:

Bliain 1-7

Saolré an bhirt:
Costas measta
iomlán:

€17,500.

Costas measta in
aghaidh na
bliana:

€2,000 – Duaiseanna do na comórtais, costais a bhaineann le comharthaíocht/fógraíocht dhátheangach a spreagadh, suaitheantais do baill foirne agus araile).

€500 – Seisiún traenála (osradharc) ar sheirbhís trí Ghaeilge. Costais ionaid €100, aoichainteoir €300 agus sólaistí €100) **Iomlán €2,500.**

RCOG.

Foinsí maoinithe:
Dúshláin agus
réitigh:

Dúshláin 1: Faitíos ar úinéirí go mbeifí ag súil leis an iomarca uathu agus acmhainní teoranta Gaeilge acu.

Réiteach 1: Tacaíocht a thabhairt dóibh, ar bhonn céimiúil, leis an nGaeilge a chuir san áireamh ina gcuid imeachtaí.

Dúshláin 2: Easpa suime sa togra, gan aon bhuntáiste breise gnó a bheith le feiceáil.

Réiteach 2: Déanfaidh an OPT iad a spreagadh mar chuid de mhórthogra pobail.

Monatóireacht
ar éifeacht an
bhirt:

Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar an tinreamh ag an seisiún traenála.

Monatóireacht
ar chur i

Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE.) Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint

bhfeidhm an bhirt:

úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE. Beidh samplaí d'úsáid na Gaeilge sna gnólachtaí san áireamh sa tuairisc.

Beart 6.8.2. Seirbhís Aistriúcháin a chur ar fáil do ghnóthaí (agus do ghrúpaí eile).**Réimse:**

E Critéir Pleanála Teanga 13,14

Eolas breise faoin mbeart:

Cuirfidh an OPT seirbhís mhear-aistriúcháin ar fáil chun cúnamh a thabhairt do lucht gnó (agus do dhreamanna eile) leaganacha tarraingteacha cruinne Gaeilge dá gcuid comharthaíochta a chur ar fáil. Ní gá gurb é/í a dhéanfadh an obair ach go mbeadh teacht aige/aici ar acmhainn atá cáilithe go cuí, a dhéanfadh an obair.

Bheadh sé le tuiscint nach mbeifí in ann ceart-aistriúchán ar mhór-ailt ná ar mhórcháipéisí a sholáthar.

Déanfaidh an OPT fiosraithe maidir le seirbhís chuí a aimsiú agus a chur ar fáil.

Aidhm an bhirt:

Seirbhís theoranta aistriúcháin ghonta a bheith ar fáil.

Príomhúinéir an Bhirt:

Feiceálacht na Gaeilge a mhéadú sa LPT.

OPT.

Páirtithe leasmhara:

CSGE. Úinéirí agus foireann na ngnólachtaí. Foras na Gaeilge?

Saolré an bhirt:**Bliain 1-7:**

€5,600

Costas measta iomlán:

€800 (aistriúchán 10,000 focal @ €0.08 an focal)

Costas measta in aghaidh na bliana:

RCOG.

Foinsí maoinithe: Dúshláin agus réitigh:

Dúshlán: Ní fheictear go bhfuil aon dúshlán ag baint leis an mbeart seo.

Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:

Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE).

Coinneoidh an OPT taifead ar líon na n-aistriúchán agus ar an úsáid a bhaintear astu sna gnólachtaí.

Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:

Coinneoidh an OPT taifead ar an líon iarratas ar sheirbhísí aistriúcháin agus cuimseoidh CSGE an taifead ina thuarascáil bhliantúil.

³¹ <https://www.forasnagaeilge.ie/sceimeanna-maoinithe/>

Beart 6.8.3. Ciantchomhlachaí de chuid ÚnaG sa LPT

Réimse:	E, J	Critéir Pleanála Teanga	13, 14
Eolas breise faoin mbeart:		<p>De réir figiúr a chuir ÚnaG ar fáil tá 567 duine fostaithe i gcliantchomhlachaí de chuid ÚnaG sa LPT. Ar ndóigh níl cónaí ar gach fostáí sa LPT. Moltar go rachaidh an OPT (le cúnamh ó ÚnaG) i dteagmháil leis na ciantchomhlachaí féachaint an bhfuil aon fhéidearthachtaí ann an Ghaeilge a cur chun cinn iontu trí ranganna nó ócáidí siamsaíochta a chur ar bun.</p> <p>Leagfaí béisim faoi leith ar fhostaithe a bhfuil cónaí orthu sa LPT. Imeachtaí a reáchtáil agus duaiseanna a chur ar fáil ar nós Comórtais Tallanna nó ‘Scór’ de chuid an CLG, comórtas sacair cúigear an taobh agus breis pointí ar labhairt na Gaeilge agus araile.</p> <p>Tabharfaidh an OPT camchuaireacht ar na ciantchomhlachaí (agus comhlachaí nach iad, seans) chun féidearthachtaí (idir ranganna agus ócáidí sóisialta) a phlé.</p> <p>Cothóidh an OPT teagmháil le ÚnaG chun pleananna teanga na gcliantchomhlachaí a ailníú le haidhmeanna na pleanála teanga sa LPT.</p> <p>Eagrófar sraith ranganna i dtrí ionad oibre dhifriúla ach an t-éileamh a bheith ann.</p> <p>Cumas Gaeilge agus a húsáid a chur chun cinn san ionad oibre agus sa phobal i gcoitinne.</p>	
Aidhm an bhirt:			
Príomhúinéir an Bhirt:			
Páirtithe leasmhara:			
Saolré an bhirt:			
Costas measta iomlán:		Bliain 3-7 €15,600	
Costas measta in aghaidh na bliana:		€3,900 (€1,500. 3 imeacht shóisialta @ €500 (ionad, trealamh, duaiseanna agus araile) an ceann + €2,400 (sraith ranganna i dtrí ionad oibre dhifriúla) x 20 seachtain x 3 ionad @ €40 íocaíocht an mhúinteora.	
Foinsí maoinithe:		RCOG.	
Dúshláin agus réitigh:		Dúshlán: Easpa gníomhaíochtaí pobalbhunaithe sna comhlachaí Réiteach 1: An OPT agus ÚnaG a bheith ag obair as lámha a chéile le himeachtaí a eagrú a mbeidh tionchar acu ar an bpobal áitiúil.	
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:		Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE agus FTGE). Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar an tinreamh.	
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:		Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE). Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.	

Na Meáin Chumarsáide

Tá sé feicthe againn tríd an bpróiseas pleanála an tábhacht atá leis na meáin, idir thraigisiúnta agus leictreonach, le teagmháil éifeachtach a chothú idir an Coiste Pleanála agus an pobal. Bhí sé le feiceáil go háirithe nuair a bhí cruinnithe poiblí agus fócasghrúpaí á n-eagrú. Mar thoradh ar an taithí sin moltar béim a chur ar an réimse oibre seo agus an plean teanga á chur i bhfeidhm.

Beart 6.9.1. Na Meáin Chumarsáide agus Shóisialta (Traigisiúnta agus Leictreonacha)

Réimse:

G.

Critéir Pleanála Teanga

12, 15, 16

Eolas breise faoin
mbeart:

Córas éifeachtach cumarsáide leictreonaí (i.e. suíomh idirlín, Facebook, Twitter, Instagram etc.) a dhearadh agus a bhainistiú chun cumarsáid a dhéanamh go héifeachtach le daoine agus eagraíochtaí áitiúla.

Córas comhordaithe feasachta agus bolscaireachta a chur i bhfeidhm ag baint úsáid as na meáin trraigisiúnta, i.e. na nuachtáin agus nuachtltreacha áitiúla agus na stáisiúin raidió áitiúla.

Gaoil a chothú le bainsteoirí / iriseoirí sna meáin áitiúla, mar shampla – *Claregalway.Info, Connacht Tribune, Tuam Herald, Galway Bay FM* etc.

Beidh tábhacht ag baint leis na scileanna cuí a bheith ag an té a earcófar mar OPT.

Aidhm an bhirt:

Poiblócht a thabhairt don togra pleanála, rannpháirtíocht an phobail sa togra a spreagadh, agus úsáid na Gaeilge a normalú i saol an phobail. OPT.

Príomhúinéir an
Bhirt:

CSGE, FTGE, An Pobal, Lucht bainistíochta na meán. Iriseoirí

Páirtithe
leasmhara:

Bliain 1: Suíomh gréasáin agus leathanach Facebook agus cuntas ar na meáin shóisialta eile a bhunú agus bunachar sonraí teagmhálaithe ábhartha (Facebook, Twitter agus Instagram) a chur le chéile. Ní mór ceanglais GDPR a thabhairt san áireamh agus an bunachar sonraí á thógáil agus á chothabháil.

Bliain 2-7: Déanfaidh an OPT an suíomh gréasáin, leathanach Facebook CSGE agus na meáin shóisialta eile a riar agus a choinneáil cothrom le dáta.

Costas measta
iomlán:

€18,000 (Bliain 1 = €5,000 + €1,000 = **€6,000**) Bliain 2-7 1900 x 6 = **€11,400**)

Costas measta in
aghaidh na
bliana:

Bliain 1: €5,000 Suíomh idirlín (dlúthcheangailte leis na meáin shóisialta leictreonacha) a thógáil.

Blianta 1-7. Fógraí sna meáin chlóbhuailte áitiúla – **€1,000 in aghaidh na bliana.**

Bliain 2-7: €140 – Suiteáil suímh idirlín agus ainm fearainn (*domain name*), **€100** – ceadúnas frithvíreas, **€200** bogearraí eile (ar nós *Adobe Acrobat Professional*), **€460** – tacaíocht theicniúil (ar an suíomh idirlín

Foinsí maoinithe: Dúshlán agus réitigh:	ar threalamh teicniúil. = €900. + €1,000 (Fógraí sna meáin chlóbhualte áitiúla. Fo-iomlán bliantúil = $\text{€1900} \times 6 = \text{€11,400}$ RCOG. Dúshlán: Easpa scileanna teicniúla féideartha ag CSGE/OPT Réiteach 1: Tacaíocht theicniúil sheachtrach a úsáid i mbliain 1-3 Réiteach 2: Scileanna teicniúla ábhartha a bheith san áireamh sa phróiseas earcaíochta don OPT.
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe míosúla (OPT agus CSGE) agus na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE agus FTGE). Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar aon bholscaireacht a bhaineann leis an togra pleanaí teanga. Coinneofar taifead ar ‘hits’ agus ‘likes’ agus a leithéid.
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE.) Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

6.9. Na Seirbhísí Poiblí

Beart 6.10.1 Ag plé leis an Státhóras i nGaeilge		
Réimse:	H.	Critéir Pleanála Teanga 3, 4, 18
Eolas breise faoin mbeart:		An pobal sa LPT a spreagadh chun a gcearta teanga a bhaint amach faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 agus iad ag plé leis an státhóras. Feachtas ócáideach a reáchtáil ag spreagadh áitritheoirí áitiúla le ‘seirbhís trí Ghaeilge’ a lorg ó institiúidí an státhórais.
Aidhm an bhirt:		Feasacht faoi chúrsaí cearta teanga a ardú agus deiseanna eile úsáide Gaeilge a éascú. An feachtas seo le tarlú gach ré bhliain.
Príomhúinéir an Bhirt:		OPT.
Páirtithe leasmhara:		CGSE, Eagrais Stáit, CCnA G.
Saolré an bhirt:	Bliain 1-7	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.
Costas measta iomlán:		Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.
Costas measta in aghaidh na bliana:		Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.
Foinsí maoinithe:		Costas clúdaithe faoi bheart 6.3.1
Dúshlán agus réitigh:		Dúshlán 1: Ní fheictear go bhfuil aon dúshlán ag baint leis an mbeart seo. Réiteach: Ní bhaineann.
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:		Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha.

**Monatóireacht
ar chur i
bhfeidhm an
bhirt:**

Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE agus FTGE).

6.11. An Phleanáil agus Forbairt Fhisiceach

Beart 6.11.1 Cead Pleanála

Réimse:

I, K

Critéir Pleanála Teanga

2,17

**Eolas breise
faoin mbeart:**

Tugtar cosaint áirithe don Ghaeilge i bPlean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2015-2021 – Plean na Gaeltachta (lena n-áirítear ionnaíochtaí na Ceathrún Rua, an Spidéil agus **Bhaile Chláir**).
Moltar go gcoinneodh an OPT é/í féin ar an eolas faoi chúrsaí pleanála agus féachaint chuige nach dtiocfaidh aon laghdú ar an gcosaint sin agus athnuachan á déanamh ar phleananna forbartha an Chontae agus na Gaeltachta. Tá Plean Forbartha an Chontae le hathnuachan sa bhliain 2021.

Aidhm an bhirt:

An chosaint a thugtar don Ghaeilge sa LPT sa phlean a chaomhnú.

**Príomhúinéir an
Bhirt:**

OPT.

**Páirtithe
leasmhara:**

CSGE, CCnG

Saolré an bhirt:

Ní mór síul a choinneáil amach agus CCnG ag lorg aighneachtaí agus aighneacht a sheoladh isteach roimh an spriocdháta.

**Costas measta
iomlán:**

Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.

**Costas measta in
aghaidh na
bliana:**

Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.

Foinsí maoinithe:

Costas clúdaithe faoi bheart 6.3.1

**Dúshlán agus
réitigh:**

Dúshlán: Ní fheictear go bhfuil aon dúshlán ag baint leis an mbeart seo.
Réiteach: Ní bhaineann

**Monatóireacht
ar éifeacht an
bhirt:**

Nach bhfuil aon athrú chun donais (ó thaobh na Gaeilge de) i bPlean Forbartha an Chontae / na Gaeltachta ó 2021 ar aghaidh.

Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha.

**Monatóireacht
ar chur i
bhfeidhm an
bhirt:**

Cinnteoidh CSGE nach ndéanfar aon athrú chun donais (ó thaobh na Gaeilge de) ar Phlean Forbartha an Chontae / na Gaeltachta.

Seolfar aighneacht chuig CCnG.

6.12. Na Clubanna Sóisialta agus Caitheamh Aimsire

Sa suirbhé ar an bpobal is mar seo a bhí na freagraí ar an gceist seo.

Ba mhaith liom dá mbeadh níos mó Gaeilge le feiceáil i saol sóisialta an cheantair áitiúil.
I'd like to see more use of Irish in the social life of the local community.

	Líon	%
Aontaím / I agree	527	73.4%
Níl fhios agam/ I don't know	108	17%
Ní aontaím / Disagree	61	9.6%
	633	100.%

Tábla 6.3: An pobal agus an Ghaeilge sa saol sóisialta – Irish in the social life of the community

Is dearbhú soiléir é an toradh seo go bhfuil dea-thoil le braith faoi úsáid na Gaeilge sa réimse seo de saol an phobail. Is túis maith an dearfacht sin agus pleanáil ar bun leis an nGaeilge a chur chun cinn san earnáil seo.

Tá ról le plé ag an saol sóisialta sa phleanáil teanga ar dhá bhealach. Sa chéad áit is féidir é a fhorbairt chun deiseanna labhartha Gaeilge a chruthú. Sa dara háit is cabhair é d'fhoghlaimeoirí ó thaobh feabhas a chur ar a líofacht sa teanga.

Léiríodh sa suirbhé ar an bpobal go bhfuil líofacht sa Ghaeilge ag 9% den phobal agus gur cainteoirí cumasacha (ina dtuairim féin) iad 33% eile. De réir Dhaonáireamh 2016, áfach, níl ach 2.9% den phobal ina gcainteoirí laethúla Gaeilge. Leis an mbearna seo a laghdú ní mór deiseanna labhartha Gaeilge a chruthú go réamhghníomhach sa phobal.

Moltar go ndéanfar idirdhealú idir an earnáil mar atá, i.e. eagraíochtaí seanbhunaithe, agus gníomhaíochtaí nua a mbeidh an Ghaeilge mar dhlúthchuid díobh a chur ar bun.

Beart 6.12.1 . Imeachtaí sóisialta trí Ghaeilge a chur chun cinn do dhaoine fásta

Réimse:

J

Critéir Pleanála Teanga

10, 11, 12.

Eolas breise faoin
mbeart:

Ag úsáid bunachar sonraí 6.3.6.D – an OPT le bheith réamhghníomhach agus taighde a dhéanamh sa phobal maidir lena spéis i ghníomhaíochtaí sóisialta agus caithimh aimsire agus tacaíocht a thabhairt do dhaoine **grúpaí sóisialta nua (grúpaí sainspéise)** a bhunú, bunaithe ar na roghanna sainspéise atá aimsithe, agus na grúpaí sin a bheith ag feidhmiú trí Ghaeilge.

Fuarthas neart tuairimí faoin ábhar seo sa mhórshuirbhé ar an bpobal. San áireamh bhí grúpa siúlóide, grúpa drámaíochta, cór, léacátaí faoi logainmneacha áitiúla, ranganna ceardaíochta agus araile. Féach mír 5.2.13. Beidh sé ina chúram ar an OPT comhrá a thosú leis an bpobal áitiúil lena mianta san earnáil seo agus gníomhaíochtaí trialacha a chur ar bun. Beidh gá le solúbthacht ó thaobh caiteachais **ACH** gach caiteachas a bheith ag teacht le cur chun cinn macánta maidir le spriocanna pleanála teanga, mar shampla ‘úsáid na Gaeilge a fhorbairt sa réimse sóisialta’

Aidhm an bhirt:

Úsáid na Gaeilge a normalú i saol an phobail.

Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú do dhaoine a labhraíonn Gaeilge trí imeachtaí trí Ghaeilge a éascú.

Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú d'fhoghlaimeoirí trí imeachtaí trí Ghaeilge a éascú.

OPT

Príomhúinéir an

Bhirt:

CSGE, Oifigigh sna clubanna. Glór na nGael, an mórbhabal.

Páirtithe

Bliaín 2-7

leasmhara:

€14,100

Saolré an bhirt:

Costas measta

iomlán:

Costas measta in

aghaidh na

bliana:

Fógraíocht (€50), cúnamh le cíos ionaid (€300), trealamh / ábhar ceardaíochta (€200), léachtóirí / cinnírí x 3 (€30 in aghaidh na huaire x 2 uair x 10 seisiúin = €600. Trí ghrúpa dhifriúla = €1,800 2. **iomlán €2,350.**

RCOG.

Dúshlán 1: Easpa suime i measc an phobail

Réiteach 1: Mórfeachtas poiblíochta le spéis a spreagadh.

Dúshlán 2: Easpa cinnírí / ásisitheoirí a bhfuil Gaeilge acu

Réiteach 2: An bunachar sonraí a luadh 6.3.6.C a bheith cuimsitheach agus cothrom le dáta.

Soláthroidh na rannpháirtithe léirmheasanna / foirmeacha aiseolais.

Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha, ar líon an lucht freastail agus ar chaiteachas i gcomhthéacs spriocanna na pleanála teanga.

Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE.) Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.

Monatóireacht
ar éifeacht an
bhirt:

Monatóireacht
ar chur i
bhfeidhm an
bhirt:

Beart 6.12.2 . Úsáid na Gaeilge a Láidriú sna hEagraíochtaí Sóisialta Reatha sa LPT

Réimse:	J	Critéir Pleanála Teanga	10, 11, 12.
Eolas breise faoin mbeart:		Tacaíocht a thabhairt do chlubanna atá ann cheana féin maidir le húsáid na Gaeilge a chuimsíú ina gcuid gníomhaíochtaí. Tacaíocht a thabhairt do chlubanna maidir le beartais Ghaeilge a dhréachtú agus a chur i bhfeidhm. An Ghaeilge le bheith níos feiceáilí i ngníomhaíochtaí na gclubanna. Páirtíocht a chothú le Glór na nGael chun húsáid a bhaint as a gcuid scéimeanna pobail leis an aidhm seo a chur chun cinn. ³² Seimineár (bliain 1) a eagrú leis na clubanna chun staid reatha na Gaeilge sna heagraíochtaí a phlé agus moltaí a lorg. Seimineár (bliain 3) chun plé a dhéanamh faoi staid reatha na Gaeilge sna heagraíochtaí agus faoin dul chun cinn i leith a húsáide. Na seimineáir a bheith faoi stiúir áisitheoir oilte.	
Aidhm an bhirt:		Úsáid na Gaeilge a normalú i saol an phobail. Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú do dhaoine a labhraíonn Gaeilge. Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú d'fhoghlaimeoirí OPT	
Príomhúinéir an Bhirt:		CSGE, Oifigigh sna clubanna. Glór na nGael.	
Páirtithe leasmhara:		Bliain 1-7 €14,800. (€18,000 + €800)	
Saolré an bhirt:		Bliain 1, agus Bliain 3. Seimineáir le háisitheoir oilte €300, Ionad + sólaistí €100. Iomlán €400 x 2 = €800	
Costas measta iomlán:		Bliain 2 – Bliain 7: Cuidiú leis na clubanna láithreacht na Gaeilge a láidriú na heagrasí. i.e. lógó dátheangach a dhearadh (€500), comharthaíocht sna hionaid dhifriúla a bheith dátheangach (€500), an Ghaeilge a chuimsíú i bhfeistis aitheantaí na gclubanna (€500), An Ghaeilge a chuimsíú ina láithreáin / gníomhaíochtaí leictreonacha (€500). €2,000 x 7 = Fo-ionlán €14,000.	
Foinsí maoinithe:		RCOG.	
Dúshláin agus réitigh:		Dúshlán 1: Easpa taithí ag na heagraíochtaí ar an nGaeilge a bheith mar ghnáthghné dá gcuid imeachtaí.	
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:		Réiteach 1: Tacaíocht a thabhairt dóibh, ar bhonn céimiúil, leis an nGaeilge a chuir san áireamh ina gcuid imeachtaí. Soláthróidh na rannpháirtithe léirmheasanna / foirmeacha aiseolais mar atá luaite i mbeart na monatóireachta 6.3.4. Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha, ar líon an lucht freastail agus ar chaiteachas i gcomhthéacs spriocanna na pleánala teanga.	

³² <https://www.glornangael.ie/pobal/>

Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE.) Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE..
---	--

Beart 6.12.3. Tob-Ghaeltacht (*Pop-up Gaeltacht*) a chur ar bun

Réimse:	D, J.	Critéir Pleanála Teanga	10, 11, 12.
Eolas breise faoin mbeart:	Tabharfaidh an OPT tacaíocht ionas go n-eagrófar tob-Ghaeltacht go ráithiúil sa LPT sna trí cheantar i ndiaidh a chéile. Cuirfear maoiniú teoranta ar fáil chun spot-duaiseanna, póstaer agus araile a chur ar fáil. Bheadh súil ann gur imeacht ráithiúil a bheadh sa bheart seo.		
Aidhm an bhirt:	Úsáid na Gaeilge a normalú i saol an phobail. Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú do dhaoine a labhraíonn Gaeilge Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú d'fhoghlaimeoirí Mar chúnamh le líonra nó líonraí Gaeilge a bhunú agus a chothú sa LPT OPT		
Príomhúinéir an Bhirt:	CSGE. An pobal go ginearálta. Úinéirí ionad fóillíochta agus lucht gnó eile.		
Páirtithe leasmhara:	Bliain 1-7		
Saolré an bhirt:	€8,620.		
Costas measta iomlán:			
Costas measta in aghaidh na bliana:	Bliain 1 agus blianta 3-7 €1,200 (€300 x 4 ócáid) Costais, spotduaiseanna, cluichí agus giuirléidí eile le hatmaisféar spraíul Gaelach a chruthú = €7,200 . Bliain 2 (€355 x 4 ócáid) = €1,420 ÚnaG.		
Foinsí maoinithe:	Dúshláin : Rannpháirtíocht a spreagadh		
Dúshláin agus réitigh:	Réiteach : Poiblíocht éifeachtach faoi ócáidí a eagrú sna meáin áitiúla, sna meáin 'nua' go háirithe.		
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE). Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar an tinreamh ar na hócáidí.		
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Dearbhóidh CSGE go dtionólfar ceithre Thob-Ghaeltacht in aghaidh na bliana. Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE). Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.		

Beart 6.12.4. Seirbhís Eaglasta / Spioradálta.

Réimse:	J.	Critéir Pleanála Teanga	10, 11, 12.
Eolas breise faoin mbeart:		De réir Dhaonáireamh 2016 is Caitlicigh iad 6,935 (86.7%) de phobal (daonra 7,999) an LPT. Bíonn Aifreann amháin bliantúil i nGaeilge i mBaile Chláir ar Lá le Pádraig. Cuirtear béis faoi leith ar úsáid na Gaeilge agus ócáidí móra eaglasta (an Chéad Chomaoineach agus an Cóineartú, mar shampla) á réiteach do scoláirí scoil Eanach Dhúin, a bhfuil aitheantas mar scoil Ghaeltachta aici. Má fhraigheann aon scoil eile aitheantas mar scoil Ghaeltachta moltar don OPT comhoibriú a chothú idir an scoil agus an eaglais chun seirbhísí cuí i nGaeilge a chur ar fáil don scoil nó do na scoileanna. San aiseolas a fuarthas ón bpobal sa mhórshuirbhé luadh go minic go raibh éileamh ann ar Aifrinn bhreise i nGaeilge. Féach 5.2.13. Bhí éileamh sainiúil ann go léiff Aifreann i nGaeilge in Eanach Dhúin. Tabharfaidh an OPT cúnamh d'aon eagraíocht eaglasta / spioradálta eile má thograíonn sí an Ghaeilge a chur chun cinn mar eagraíocht. Úsáid na Gaeilge a normalú i saol an phobail. Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú do dhaoine a labhraíonn Gaeilge Deiseanna labhartha Gaeilge a chothú d'fhoghlaimeoirí Mar chúnamh le lónra nó lónraí Gaeilge a bhunú agus a chothú sa LPT OPT	
Aidhm an bhirt:		CSGE, Na hEaglaisí.	
Príomhúinéir an Bhirt:		Bliain 1-7	
Páirtithe leasmhara:		Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.	
Saolré an bhirt:		Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.	
Costas measta iomlán:		Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.	
Costas measta in aghaidh na bliana:		Costas clúdaithe faoi bheart 6.3.1	
Foinsí maoinithe:		Dúshlán: Gan daoine den chléir a bheith ar fáil a bhfuil Gaeilge acu. Réiteach: Labhróidh an OPT le lucht bainistíochta na heaglaise chun an cheist a phlé.	
Dúshlán agus réitigh:		Seirbhísí eaglasta i nGaeilge a bheith ar fáil. Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha.	
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:		Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE). Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.	
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:			

Beart 6.12.5. Cumann Lúthchleas Gael			
Réimse:	C, D, J	Critéir Pleanála Teanga	2, 8, 10, 11, 12
Eolas breise faoin mbeart:	<p>San aiseolas a fuarthas ón bpobal sa mhórshuirbhé is moltaí a bhain le cúrsaí spóirt (CLG go príomha), a bhí ar bharr an liosta. Féach 5.2.13. Is soiléir ón aiseolas scríofa agus ón aiseolas a tugadh ag cruinnithe poiblí go bhfuil an CLG lárnach i saol sóisialta an phobail.</p> <p>Moltar don OPT gaol a chothú leia na clubanna agus a ról sa phróiseas pleanála teanga a shoiléiriú agus a rannpháirtíocht a spreagadh.</p> <p>Moltar iniúchadh macánta ar acmhainní Gaeilge na gclubanna a dhéanamh féachaint an bhfuil aon fhéidearthacht ann cuid den traenáil a dhéanamh trí Ghaeilge. Bheadh tábhacht faoi leith ag baint leis sin in Eanach Dhúin, agus aird ar an óige agus stádas Gaeltachta na bunscoile áitiúla.</p> <p>Tabharfaidh an OPT tacaíocht a thabhairt do na clubanna uile sa LPT le bheith rannpháirteach i bhFondúireacht Sheosaimh Mhic Dhonncha³³ de chuid Ghlór na nGael.</p> <p>Eagrófar cruinniú bliantúil (ar a laghad) idir na clubanna áitiúla de chuid CLG agus an OPT leis an dul chun cinn a phlé.</p> <p>Deiseanna taitneamhacha a fhorbairt chun an Ghaeilge a úsáid agus úsáid na Gaeilge a ‘normálú’ sa tsochaí.</p>		
Aidhm an bhirt:			
Príomhúinéir an Bhirt:	OPT		
Páirtithe leasmhara:	CSGE, Clubanna CLG, Glór na nGael.		
Saolré an bhirt:	Bliain 1-7		
Costas measta iomlán:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.		
Costas measta in aghaidh na bliana:	Costais clúdaithe faoi bheart 6.3.1.		
Foinsí maoinithe:	Costas clúdaithe faoi bheart 6.3.1		
Dúshláin agus réitigh:	Dúshlán: Easpa suime sna clubanna		
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	Réiteach: Spéis a spreagadh i gcomhthéacs an togra pleanála teanga. Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha agus ar na cruinnithe le CLG.		
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	Dearbhóidh CSGE gur tionóladh na cruinnithe idir an OPT agus CLG. Déanfar plé ar chur i bhfeidhm an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG agus CSGE). Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaite agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.		

³³ <https://www.glornangael.ie/clg/>

6.13. Staid na Gaeilge sa Limistéar

Beart 6.13.1. 'Láithreacht na Gaeilge' a Mhéadú sa LPT

Réimse: E, F, J, K. Critéir Pleanála 2, 3, 12, 13, 16, 18, 19.
Teanga

Eolas breise faoin mbeart:	An LPT a spreagadh le páirt a ghlacadh i gComórtas Ghlór na nGael ³⁴ . Is cineál mionphlean teanga ann féin é an comórtas. Tabharfaidh an beart seo deis do chinnírí teanga a theacht chun cinn. Moltar go ndearfar agus go n-ardófar comharthaí bóthair ar theorainn an LPT (thuaidh, theas, thiar agus thoir) le fogaírt gur Limistéar Pleanála Teanga atá ann.
Aidhm an bhirt:	Úsáid na Gaeilge a normalú i saol an phobail. Láithreacht na Gaeilge a láidriú sa phobal. Deis a thabhairt do dhaoine ról mar Chinnírí Teanga a ghlacadh. CSGE agus an OPT.
Príomhúinéir an Bhirt:	FTGE, Glór na nGael.
Páirtithe leasmhara:	Bliain 1-7
Saolré an bhirt:	€2,400. (€1,800 + €600)
Costas measta iomlán:	Bliain 1: (6 x comharthaí proifisiúnta @ €300 an ceann le dearadh ag fogaírt gur LPT atá sa gceantar – €1,800 . Bliain 2-6: Táille iontrála ar chomórtas Ghlór na nGael €100 x 6 = €600 . RCOG.
Costas measta in aghaidh na bliana:	Dúshlán: Gan aon eolas a bheith ag an bpobal ar an gcomórtas agus a bhaineann leis.
Foinsí maoinithe:	Réiteach: Feachtas Phoiblíochta a reáchtáil agus ranpháirtíocht an phobail a spreagadh.
Dúshlán agus réitigh:	Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla (OPT, ÚnaG, CSGE agus FTGE). Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha. Cuirfear tuairisc ó mholtóirí Ghlór na nGael os comhair an phobail. Na comharthaí a bheith crochta. Scrúdóidh CSGE na taifid thuasluaithe agus, ag baint úsáid as an TAM, réiteoidh sé tuairisc don tuarascáil bhliantúil i gcomhair FTGE.
Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:	
Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:	

³⁴ <https://www.glorngael.ie/wp-content/uploads/2019/11/Com%C3%B3rtas-GnaG20.pdf>

Beart 6.13.2. Suaitheantas le Dearadh**Réimse:****E, F, G, K****Critéir Pleanála Teanga 12, 13, 16, 19****Eolas breise faoin mbeart:**

Suaitheantas le lógó an Choiste Pleanála Teanga le dearadh lena léiriú gur mhaith leis an duine atá á chaitheamh go labhrófar Gaeilge leis/léi. Tá seans anseo chun comórtas do dhaoine óga a reáchtáil leis an lógó a dhearadh. Is deis a bheadh i gcomórtas dá leithéid rannpháirtíocht na hóige sa phróiseas a spreagadh agus a bhfeasacht faoi cheist na Gaeilge a ardú.

An suaitheantas a chur in oiriúint mar ghreamáin carranna.

Úsáid na Gaeilge a normalú i saol an phobail.

Láithreacht na Gaeilge a láidriú sa phobal.

Lónra nó lónraí de lucht labhartha na Gaeilge a fhorbairt.

OPT

Príomhúinéir an Bhirt:

CSGE, Na bunscoileanna.

Páirtithe:**leasmhara:****Saolré an bhirt:****Costas measta iomlán:****Costas measta in aghaidh na bliana:****Foinsí maoinithe:****Dúshláin agus réitigh:**

Bliain 1: An suaitheantas á dhearadh, á phriontáil agus á scaipeadh.

€800 (€300 duais + €500 costais déantúsaíochta).

Costas aonuaire atá i gceist.

RCOG.

Dúshláin: Gan aon eolas a bheith ag an bpobal ar an gcomórtas agus a bhaineann leis.

Réiteach: Feachtais Phoiblíochta a reáchtáil agus rannpháirtíocht an phobail a spreagadh.

Déanfar plé ar éifeacht an bhirt ag na cruinnithe ráithiúla i mbliain 1 (OPT, CSGE, ÚnaG agus FTGE)

Coinneoidh an OPT taifead ar ghníomhaíochtaí ábhartha.

Cinnteoidh CSGE go mbeidh toradh sásúil ar an gcomórtas agus beidh mír faoin gcomórtas sa chéad tuarascáil bhliantúil.

Monatóireacht ar éifeacht an bhirt:**Monatóireacht ar chur i bhfeidhm an bhirt:**

Beart 6.13.3. Tuairisciú Bliantúil don Phobal

Réimse: E, F, J, K Critéir Pleanála Teanga 2, 3, 11, 12, 13, 14, 16, 19

Eolas breise faoin mbeart: Cruinniú bliantúil le heagrú lena léiriú don phobal an dul chun cinn atá déanta agus le hionchur a bhailí maidir le gníomhaíochtaí breise a chabhródh leis an bpróiseas. Is tuarascáil cinn bliana a bheadh i gceist.

Bheadh sé ina chabhair baill uile FPTE, CPTE, agus an OPT a bheith i láthair. Bheadh gá le mórfheachtas poiblíochta leis na cruinnithe a phoiblíu.

Moltar leabhrán dátheangach a réiteach le scaipeadh go forleathan ar an bpobal ag na cruinnithe, agus ar an bpobal go ginearálta, ag míniú a bhfuil sa Phlean Teanga, ag tabhairt eolais faoi imeachtaí ábhartha agus ina mbeidh liosta rudaí ar féidir le duine aonair a dhéanamh ar mhaithe leis an nGaeilge a úsáid. Mar chuid den tuarascáil bhliantúil beidh cur síos ar an dul chun cinn atá déanta maidir le bearta uile an phlean teanga.

Beidh an ‘leabhrán’ á scaipeadh go leictreonach chomh maith.

Tuairisc mhacánta a bheidh i gceist.

Rannpháirtíocht an phobail sa togra pleanála teanga a éascú
OPT

CSGE, FPGE, ÚnaG, an pobal áitiúil.

Bliain 2–6:

€2,100. (€300 x 7).

Cruinniú bliantúil – Cíos/teas ionaid – €100, sólaistí – €200. **Iomlán: €300.**

RCOG.

Dúshlán: Ní fheictear go bhfuil aon dúshlán ag baint leis an mbeart seo.

Réiteach: Ní bhaineann

Coinneofar taifead ar líon an lucht freastail ag na cruinnithe.

Cinnteofar go reáchtálfar na cruinnithe agus go ndáilfear na leabhráin go forleathan.

7. Costais agus Maoiniú

Sa mhír seo, déanfar cur síos ar na costais a bhaineann leis na bearta a chur i bhfeidhm, bliain ar bliain, agus an t-ionmlán thar shaolré an phlean. Ar ndóigh beidh athruithe i gceist de réir mar a rachaidh an togra ar aghaidh agus ní mór do CSGE smacht a choinneáil ar chaiteachas agus luach ar airgead a lorg.

Is tairiscint suas le €100,000 an maoiniú bliantúil a bheidh ar fáil ón Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta agus is tréimhse seacht mbliana atá i gceist. Tuigtear don choiste gur fostáí amháin a bheidh i gceist agus gurb é pá an fhostaí an sciar amháin ba mhó den chaiteachas a bheidh á dhéanamh ag CSGE. Beidh sé ina dhualgas ar an OPT foinsí eile maoinithe (i.e. Comhairle Chontae na Gaillimhe, Leader, FLAGS, etc.) a aimsiú chomh maith.

Bainfear gach leas agus buntáiste as na hacmhainní daonna, na scéimeanna maoinithe agus na tacaíochtaí atá ar fáil cheana féin ón Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, ó ÚnaG, ó Fhoras na Gaeilge agus ó Ghlór na nGael chomh maith.

Táthar ag súil leis go mbeidh comhoibriú éifeachtach idir lucht pleanála teanga san Eachréidh agus in LPT OCG ar mhaithe le costais reatha agus riarrachán a laghdú. Táthar ag súil chomh maith go mbeidh sé ar chumas ÚnaG cóiríocht oifige fheiliúnach a chur ar fáil don togra ar phraghas réasúnta.

Tábla 7.1. Costais.	Bliain 1. 2020	Bliain 2. 2021	Bliain 3. 2022	Bliain 4. 2023	Bliain 5. 2024	Bliain 6. 2025	Bliain 7. 2026	iomlán
6.3. Cur i bhFeidhm an Phlean								
Tuarastal (Costais ÁSPC (11%) san áireamh)	38,850	41,625	44,400	47,175	49,950	52,725	55,500	330,225
Costais Taistil	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	7,000
Fo-iomlán Pá	39,850	42,625	45,400	48,175	50,950	53,725	56,500	337,225
Cóiríocht Oifige	17,800	7,800	7,800	7,800	7,800	7,800	7,800	64,600
Seoladh an Phlean Teanga	6200							6200
Oideachas sa Phleanáil Teanga	6,015	6,015	6,015	6,015	6,015	6,015	6,015	42,105
6.3 Cur i bhFeidhm Mór-iomlán	69,865	56,440	59,215	61,990	64,765	67,540	70,315	450,130
Bearta 6.4- 6.13								
6.4. An Córás Oideachais	2100	10100	9200	10100	9200	10100	9200	60000
6.5. Seirbhísí Cúram Leanaí, Seirbhísí Tacaíochta Teaghlaigh agus Seirbhísí Tacaíochta Teanga.	2450	2450	1550	3350	1550	1550	1550	14450
6.6. Seirbhís don Aos Óg agus d'Aoisghrúpaí eile	2400	10200	9600	9600	17400	16800	16800	82800
6.7. Deiseanna Foghlama lasmuigh den Chórás Oideachais	11600	8050	7500	8050	7500	7000	7000	56700
6.8. An Earnáil Ghnó, Eagraíochtaí Pobail & Comharchumainn	3300	3300	7200	7200	7200	7200	7200	42600
6.9. Na Meáin Chumarsáide	6000	1900	1900	1900	1900	1900	1900	17400
6.10. Seirbhísí Poiblí	0	0	0	0	0	0	0	0
6.11. Pleanáil & Forbairt Fhisiceach	0	0	0	0	0	0	0	0
6.12. Seirbhísí Sóisialta & Caitheamh Aimsire	3600	5770	5950	5550	5550	5550	5550	37520
6.13. Staid na Gaeilge sa LPT	2600	1800	1800	1800	1800	1800	1800	13400
Fo-iomlán Bhearta 6.4-6.13	34050	43570	44700	47550	52100	51900	51000	324870
Beart 6.3	69,865	56,440	59,215	61,990	64,765	67,540	70,315	450,130
Mór iomlán Bhearta 6.3 – 6.13	103,915	100,010	103,915	109,540	116,865	119,440	121,315	775,000

7.1. Tábla na gCostas. Table of Costs

Plean Teanga an Eachréidh.

8. Forbairt Feasachta agus Poiblíocht

Poiblíocht Leanúnach

I rith shaolré an phlean tá sé i gceist againn an pobal a choinneáil ar an eolas faoi dhul chun cinn an phlean agus rannpháirtíocht an phobail a spreagadh sa phróiseas ar bhonn leanúnach. Caithfear éisteacht leis an bpobal agus deis a bheith ann aiseolas leanúnach a thabhairt go rialta.

Is iomaí foghrúpa atá sa phobal: daoine aosta, tuismitheoirí, daoine fásta nach bhfuil páistí acu, déagóirí, gasúir, cainteoirí dúchais, cainteoirí líofa, foghlaimeoirí teanga, daoine gan aon Ghaeilge, lucht spóirt agus siamsaíochta, cúramóirí agus go leor eile. Beidh cineálacha cuir chuige éagsúla ag teastáil ón túis agus ar bhonn leanúnach le dul i bhfeidhm ar na foghrúpaí uile i gcaitheamh na seacht mbliana.

Na Meáin Thraidisiúnta agus an tIdirlíon

Tá meath ag teacht ar ré an pháipéarachais mar phríomh-mhodh scaipthe scéalta. Is dlúthchuid den saolanois iad an t-idirlíon agus na meáin shóisialta. Beidh láithreacht ar líne agus é coinnithe cothrom le dáta mar dhualgas bunúsach ar fhoireann lánaimseartha Oifig Pleanála Teanga an Eachréidh.

Feachtais Ardaithe Feasachta

Thar aon ní eile, as seo go ceann seacht mbliana, ní mór scéal bhuntáistí na Gaeilge a léiriú don phobal go leanúnach. Caithfear glacadh leis an bhfírinne nach teanga *de facto* phobail atá sa Ghaeilge sa LPT sa lá atá inniu ann ach gur teanga oidhreachta an phobail í.

Caithfear an pobal a choinneáil cothrom le dáta ar bhealach soiléir faoina bhfuil le rá ag saineolaithe teangeolaíochta agus eile faoi gach uile cheann de na réimsí sa phlean seo agus na bearta ina dtaobh. Má imíonn nós na labhartha agus, ansin, cumas na ndaoine i labhairt na teanga, beidh sé an-deacair í a fháil ar ais. Beidh gá le feachtais éagsúla a chuirfidh an pobal ar an eolas faoi ghnóthaí a bhaineann leis an teanga. Athróidh siadsan ó am go chéile ach caithfear feachtais feasachta agus eolais a chur chun cinn i gcaitheamh shaolré an phlean.

9. Feidhmiú agus Monatóireacht

Bunú an struchtúir nua pleanála teanga

Tiocfaidh deireadh le feidhm Choiste Pleanála Teanga an Eachréidh, mar atá, nuair a ghlacfaidh RCOG an plean teanga. Faoin bplean caithfear struchtúr nua a bhunú chun an obair a stiúradh: **Coiste Stiúrtha Gaeilge an Eachréidh (CSGE)** a chur le chéile, cóiríocht a aimsiú, fostaí a earcú, maoirsiú a dhéanamh air/uirthi agus thar aon ní eile an clár oibre a fheidhmiú agus monatóireacht a dhéanamh air. **Tá cur síos ar an struchtúr molta le fáil i Mír 6.3.**

Tabharfar cuireadh don phobal sa LPT, go háirithe iad siúd atá bainteach le scoileanna, eagraíochtaí pobail, sóisialta agus spóirt agus lucht gnó a bheith páirteach sa Choiste Stiúrtha a bheidh ina Bhord Bainistíochta *de facto* ar an Oifig Pleanála Teanga.

Is mar seo a mholtar comhdhéanamh an Choiste Stiúrtha Pleanála Teanga a bheith: beidh duine amháin ar a laghad ar an gcoiste mar ionadaí ó gach ceann de na trí thoghroinn sa LPT. Cuirfear fáilte roimh shaineolaí sa phleanáil teanga a bheith ina bhall chomh maith.

Is ag CSGE (i bpáirt le ÚnaG) a bheidh an chumhacht duine a fhostú, conradh a aontú agus airgead a chaitheamh ar bhonn clár oibre a aontóidh CSGE agus ÚnaG. Ar CSGE a bheidh an fhreagracht gnóthaí an togra pleanála teanga a reáchtáil de réir an dea-chleachtais. Is é CSGE (i bpáirt le ÚnaG) a leagfaidh amach clár oibre in éineacht leis an OPT. Tabharfaidh CSGE tacaíocht leanúnach don OPT agus déanfaidh sé treoracha a shonrú dó/di, agus déanfaidh sé monatóireacht ar fheidhmiú an chláir oibre ar bhonn rialta.

Moltar pártíocht a chothú idir Oifig Pleanála Teanga an Eachréidh agus Oifig Pleanála Teanga LPT Oirtheor Chathair na Gaillimhe.

Eagróidh CSGE cruinniú cinn bhliana gach uile bhliain ag a dtabharfar tuairisc iomlán don phobal ar dhul chun cinn an phlean. Beidh tuairisc airgeadais iniúchta san áireamh.

Moltar go bhfreastalódh an OPT agus baill de CSGE agus FTGE ar aon deiseanna traenála ábhartha a chuirfear ar fáil.

Moltar gur i mBaile Chláir a bheidh an Oifig Pleanála Teanga lonnaithe.

Monatóireacht rialta

Leagfaidh CSGE, i bpáirt leis an OPT, clár oibre amach ag túis an togra, agus leagfar clár oibre bliantúil amach gach bliain ina dhiaidh sin roimh thuis na bliana. Ní mór don phlean agus d'aon leasaithe a bheith aontaithe le ÚnaG sula gcuirfear i bhfeidhm iad. Cuimseoidh an clár oibre na bearta sa phlean ach ní chaithfidh sé a bheith teoranta dóibh sin amháin.

Moltar go mbeidh cruinniú míosúil idir an OPT agus CSGE agus cruinniú ráithiúil idir an OPT, CSGE agus FTGE.

Beidh sé de dhualgas ar an OPT bearta na míreanna oibre a chur i bhfeidhm ar bhealach praiticiúil, stuama agus, mar chuid den chur chuige, beidh monatóireacht rialta nó thréimhsíúil le déanamh ar obair na hoifige agus ar an dul chun cinn. I gcás fhormhór na mbeart ní mór tuairisc ar bhaint amach na spriocanna a chur ar fáil don bhord stiúrtha de réir mar a éilítear iad, ar bhonn ráithiúil de ghnáth, ach ar a laghad uair sa bliain. Úsáidfear teimpléad caighdeánach³⁵ don mhonatóireacht i gcomhar le ÚnaG agus RCOG.

Mór-mhonatóireacht

Beidh tuarascáil bhliantúil le réiteach ag oifigigh thofa CSGE i gcomhar leis an OPT le cur os comhair chruinniú cinn bhliana CSGE. Clúdófar sa tuarascáil sin gach uile mhír den mháistirphlean seacht mbliana. Beidh cur síos inti ar an dul chun cinn a rinneadh le bliain anuas maidir leis na spriocanna éagsúla a baineadh amach.

Beidh monatóireacht le déanamh ar an dul chun cinn i rith na bliana. Ní mór don OPT a bheith i láthair i gcónaí ag na seisiúin mhonatóireachta sin. Bainfear úsáid as féinmheastóireacht sa phróiseas monatóireachta agus athbhreithnithe. Tabharfar deiseanna don OPT moltaí chun feabhas a thabhairt agus bearta nua ábhartha a mholadh.

Ag brath ar threoracha agus ar choinníollacha ón mór-mhaoinitheoir, d'fhéadfadh sé go mbeadh cruinnithe tráthrialta ag na hoifigigh thofa agus ag an OPT leis an maoinitheoir chun monatóireacht a dhéanamh ar chur i bhfeidhm an phlean.

Úsáidfear an teimpléad caighdeánach³⁶ don mhonatóireacht i gcomhar le ÚnaG agus RCOG.

Ag Deireadh na Seacht mbliana

Bheifí ag súil leis go bhféadfaí tú a chur leis an obair réitithe don chéad phlean eile dhá bliain sula dtiocfadhbh deireadh leis an bplean reatha. Ba chóir go mbeadh sé réitithe agus an maioniú socraithe bliain roimh dheireadh an phlean. Mar chuid den réiteach sin, agus ar mhaithe le torthaí a thomhas, bheadh sé i gceist macasamhail an taighde a rinneadh in Earrach na bliana 2019 a dhéanamh arís le tuismitheoirí le linn na scoilbhliana 2023-24, tráth a mbeadh torthaí cheisteanna na Gaeilge ó Dhaonáireamh 2021 ar fáil. I mbliain 6 den phlean, déanfar athbhreithniú neamhspleách ar fheidmiúlacht an phlean agus cuirfear tuairisc ar fáil do CSGE agus don phríomh-mhaoinitheoir, RCOG.

³⁵ Teimpléad Athbhreithnithe agus Monatóireachta, Ich. 62, Treoirlínte Pleanála Teanga (Eagrán 5, Eanáir 2019). <http://www.udaras.ie/wp-content/uploads/2019/11/Treoirlinte-Pleanala-Teanga-Eagr%C3%A1n-5.pdf>.

³⁶ Teimpléad Athbhreithnithe agus Monatóireachta, Ich 62, Treoirlínte Pleanála Teanga (Eagrán 5, Eanáir 2019). <http://www.udaras.ie/wp-content/uploads/2016/11/treoir-linte-pleanala-teanga-eagran-3-1.pdf>.

Chinnteodh an mhonatóireacht sin leanúnachas sna spriocanna agus cinnteacht fostáiochta don fhoireann sa chás go mbeadh ag éirí go maith leo ina gcuid oibre.

Comhairle Ghairmiúil

Ní mór comhairle a éileamh ó shaineolaithe agus ó chomhairleoír nó comhairleoírí pleanála teanga ar bhonn tréimhsíúil, chun tuairimí a fháil uathusan atá i dtaithí ar chastacht na pleanála teanga sna Gaeltachtaí nó in áiteanna eile ina labhraítar mionteangacha. Moltar go háirithe ionchur a lorg ó phleanálaí teanga proifisiúnta neamhspleách agus an t-ionchur sin a chuimsiú sa tuarascáil bhliantúil.

10. Aguisíní / Appendices

Aguisín 10.1. Appendix 1 / Aguisín 1 – English Language Summary

Eachréidh na Gaillimhe (Annaghdown, Claregalway, Carnmore and some adjoining townlands) Language Plan 2020 – 2027. Summary in English.

Context

The Comprehensive Linguistic Study of the Use of Irish in the Gaeltacht (*Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht*, Giollagáin *et al.*), published in 2007, highlighted the severe decline in the use of Irish as a community language in the Gaeltacht. In response to these and other findings, the government published a 20 Year Strategy for the Irish Language (2010) and *Acht na Gaeltachta, 2020* (The Gaeltacht Act, 2012) was signed into law to give a legislative basis to some of the aims of the *Strategy*.

Under *Acht na Gaeltachta, 2020* the Gaeltacht was divided into 26 Language Planning Areas (LPAs) and the community of each LPA was required to produce a language plan to strengthen Irish as a community language in their area. This language plan has been prepared for the area north of Galway City and east of the Corrib known as ‘An tEachréidh’. The area includes Annaghdown, Claregalway and Carnmore, and some adjoining townlands, according to the provisions of the Act.

Background

- In 2017, Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh was appointed by Údarás na Gaeltachta as the lead organisation to develop a 7 year Irish-language plan for the community that lives in the area to the North of Galway City. The purpose of the plan is to strengthen the use of Irish as the language of the home in particular, and in all aspects of community life. A steering committee (Coiste Stiúrtha Pleanála Teanga an Eachréidh) was set up with representatives from the three district Electoral Areas. The members are as follows:
- **Chairperson: Eithne Uí Cheallacháin**, teacher in Annaghdown Gaeltacht school
- **Deputy Chair: Eilís Nic An Rí**, teacher in Annaghdown Gaeltacht school
- **Secretary: Micheál Ó Muineacháin**, Irish Language and Culture Officer, GAA Galway County Board. Micheál lives in Turloghmore.

- **Assistant Secretary:** **Maighréad Uí Mhuineachain**, ex-director of Claregalway Naónra. Maighréad lives in Turlochmore.
- **Treasurer:** **Muireann Uí Nuadhnáin**, ex-teacher in Coláiste Chroí Mhuire in An Spidéal (Gaeltacht secondary school). Muireann lives in Claregalway.
- **Other committee members**
 - **PS Mac Samhráin**, Carnmore
 - **Sinéad Mistéall**, Claregalway
 - **Clare Horgan**, Claregalway
 - **Eilís Nic Dhonncha**.

The Language Planning Area (LPA) of an tEachréidh.

The District Electoral Divisions of Annaghdown, Claregalway and Carnmore, along with some adjoining townlands, comprise a single Language Planning Area.

Population.

According to the 2016 Census, the LPA has a population of 7,999. There was a slight rise in population of 154 from the previous figure of 7,845 as reported in the 2011 census.

Social Disadvantage

The LPA is generally slightly above the national average when levels of social disadvantage, based on census returns, are calculated.

The Education System

The LPA is well served with four national schools and one post-primary school. Only one primary school, SN Naomh Breandán in Annaghdown, is currently seeking recognition as a Gaeltacht school under the Policy for Gaeltacht Education (*Polasaí don Oideachas Gaeltachta 2017-2022 – POG*) and the junior classes are taught through Irish. The postprimary college in Claregalway – Coláiste Bhaile Chláir or Claregalway College – is also seeking recognition under POG and the current language of tuition is English.

Childcare and services for older residents

There are Irish language preschools (Naónraí) in Claregalway and in Carnmore. Another Naónra operates largely through Irish in Annaghdown. Five creches are officially recognised and located in, or near to, the village of Claregalway. These largely operate only, or mostly, through English.

The ‘Claregalway / Carnmore Seniors Citizens’ has been providing services to older local residents for many years now. These services include the ‘Bóthar’ bus and a weekly get-together in the Síoraíocht

Centre. They also organise occasional day trips and a Christmas Party and the distribution of personal alarms. The Claregalway and District Day Care Centre has been operational since 2017 and provides meals for older residents through the Community Catering scheme. A sheltered housing scheme for older residents is currently (2019) under construction and it will provide 14 housing units.

Older residents of Annaghdown come under the auspices of Corrandulla Parish and are served by a weekly bus service (available to all residents) to Galway and another weekly service to Tuam. An Active Retirement Group meets monthly in Corrandulla and arranges monthly bus trips in Summer and Bingo nights in Winter. A weekly hot lunch get-together is also organised in co-operation with Cope.

Opportunities for Adult Learning

There are no formal Adult Learning centres operating in the LPA. One must travel to Galway City or Tuam to avail of such facilities. An informal Irish language Conversation Group meets weekly in Claregalway. Irish language classes are provided for adults in Annaghdown school. The 'Hub' facilitates delivery of social activities and non-academic classes in its premises in Claregalway village.

Community State-sponsored Organisations.

There is no Gaeltacht community co-operative in operation in the LPA, a factor which does not help in the delivery of language planning initiatives in the area.

State Services

There are Health Centres in Claregalway and the Health Centre in Corrandulla serves the community of Annaghdown. There is a Garda Station in Loughgeorge. The pier in Annaghdown is managed by the Office of Public Works. There are regular bus services to and from Claregalway.

Voluntary Committees and Clubs.

There are a large number of organisations and clubs operating in the LPA which serve a broad range of interests such as football, hurling, soccer, local history, dancing, walking and other activities. A list of these clubs is to be found in chapter 3.12.

The Irish Language in an tEachrédh

A detailed study of the Gaeltacht carried out in 2007 and revised in 2011 gives the LPA in its entirety a classification of 'C', which is the weakest category as regards normal day-to-day use of Irish. It implies that Irish has ceased to be the primary language of a community. In the 2016 Census the total population of the LPA was 7,999. Of the population aged >3, 4,224 people among the population of 7,676 (55%) claimed to have Irish-language ability. The 2011 Gaeltacht study reported, based on census returns, that of the population of the LPA circa 20% reported that they speak Irish on a daily basis (Annaghdown 20.5%, Claregalway 17.8%, and Carnmore 21.9%). These figures are based on people who speak Irish daily and are somewhat 'generous' in that schoolchildren and teachers who may not speak Irish in their daily lives outside of school are included.

A more realistic measure, and the one that is currently in use by the Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht is that of recording those who speak Irish daily **outside the educational system**. This

is the measure used to report the vitality of the language throughout the 26 Gaeltacht Language Planning Areas (LPA) and is known as the rate of *Cainteoirí Laethúla Gaeilge* (CLG) or, in English, as daily speakers of Irish. Using this measure, and using the 2016 census figures, 223 (2.9%) people out of a population of 7,676 (aged >3) report that they speak Irish on a daily basis. The figure for 2011 was 253 (3.4%) out of a population of 7,845 (aged >3). These figures show a decline of 11.86% in the numbers of daily speakers from 2011 to 2016 and is significant. It is also discouraging. It could well reflect the older age-profile of the remaining cohort of local native Irish speakers and their lack of replacement by young Irish-speaking children. It should be noted that not one child attending any of the three local Naíonraí in the 2018-19 term was reported as having Irish as their home language and that only one child attending primary school was reported as speaking Irish at home.

When compared to the 25 other LPAs, An tEachréidh, with a CLG rate of 2.9%, is the second lowest of all the LPAs nationally. Other evidence, gathered from local native speakers, supports the fact that Irish has been, for the most part, replaced by English as the language of the home and of the community.

This language plan reflects this reality and therefore the general approach of the plan is that of language revival rather than that of language maintenance.

Preparation of the Language Plan

Coiste Pleanála Teanga an Eachréidh (The Eachréidh Language Planning Committee) was established in April 2017 and, with broad cross-community support, was recognised by Údarás na Gaeltachta as the Lead Organisation to formulate a seven-year language plan for the area. In September 2018 a professional language planning consultant, Colm Ó Cinnseala (MA in Language Planning), was hired to assist with the language planning process. In order to ascertain the current health, or otherwise, of the use of Irish in the LPA a series of surveys were carried out and focus groups were held as well as other research activities and meetings.

In 2019 the following surveys were carried out:

1. A survey of all residents regarding their ability in, their use of and their attitudes towards Irish. Residents were offered a choice between an electronic or paper version of the survey.
2. Secondary school students.
3. Primary School teaching staff.
4. Pre-school and Childcare centres.

The following focus groups were held:

1. Transition year students

2. The business community
3. Social and voluntary community organisations

A Focussed Interview (along with various other meetings) was held with a Vice-Principal of Coláiste Bhaile Chláir (the local second-level college). This Vice-Principal has special responsibility for Irish language promotion in the College.

In May 2019 three public meetings were held (in Annaghdown, in Claregalway and in Carnmore) to share the survey findings and to seek suggestions for inclusion in the language plan. Further public meetings were held in October 2019 to discuss the completed draft of the Language Plan and opportunities were provided for the community to give additional input into the plan.

The Community Survey

The survey was carried out in March of 2019. The response to the survey was excellent, with 797 adults completing the survey. When non-residents and incomplete survey responses were excluded the valid completed responses were 650 out of a population (>18) of 5,804, giving a response rate of 11.2%. The survey included questions regarding a) resident's ability in, b) attitudes towards and c) use of, the Irish language. It also included an opportunity for residents of the LPA to provide feedback and suggestions for inclusion in the language plan and many useful inputs were provided. The Language Planning Committee would like to thank all involved in the distribution and collection of the surveys and to those who completed questionnaires.

These surveys and the publicity campaigns associated with them served to stimulate debate amongst residents of the LPA regarding the language.

Following the gathering of this information the data was analysed and a linguistic snapshot is available as to the use of, and attitudes towards, the Irish language in An tEachréidh in 2019.

Research Results

Attitude toward the Irish language.

A very positive attitude towards the language prevails with 76.5% of respondents agreeing (or strongly agreeing) with the statement that '*Retaining the Gaeltacht status of this community is important to me*'. Regarding the statement '*I would like more Irish to be spoken in this area*', 78% agreed or strongly agreed. Similar support for the greater use of Irish in the business and social life of the community was also expressed.

However, when teenagers were given the statement '*I like Irish*' the percentage who 'agreed' or 'strongly agreed' was 23%.

Some survey result 'headlines' are as follows:

- 40% of the adult population are originally from the area with another 20% from elsewhere in County Galway. Only 4.2% were reared abroad.
- 9% of adults report that they are fluent Irish speakers with another 33% describing themselves as having '*reasonably good Irish*'.
- Amongst adult respondents 5.71% of their mothers and 8.6% of their fathers were reported as being native Irish speakers.
- 1% of adults describe themselves as having been reared with '*Irish only*' with another 5% reporting having been reared with '*Mostly Irish*'.
- No children attending local Naíonraí were reported as having been reared through Irish.

- The teenagers (this refers, throughout this document, to those who participated in the survey of local students attending Coláiste Bhaile Chláir) reported only two parents (one father and one mother) who were native Irish speakers (they were not asked if these parents were from the local area).
- No teenagers reported that they were reared with '*Irish only*' or '*Mostly Irish*'.
- 5% of teenagers report that they are fluent Irish speakers with another 57.5% describing themselves as having '*reasonably good Irish*'.
- 25% of the teenagers reported some use of Irish as a language of social interaction between themselves.
- 85% of the teenagers reported that they never hear people speaking Irish in the local area outside of the school.

Recommendations – Eachréidh Language Plan 2020-2027

6.3 Structure to implement the seven-year plan	
6.3.1	A three-tier structure to oversee the implementation of the seven-year plan: <ol style="list-style-type: none"> 1. Eachréidh Irish Language Steering Committee – The group which will be recognised as a ‘Lead Organisation’ and which will employ, support and manage the Language Planning Officer and associated administrative matters. 2. Eachréidh Irish Language Support Forum – A broad community-based forum representative of all three areas of the LPA to oversee the implementation of the plan and to act as Board of Management. 3. Language Planning Officer – the person who will be working on a day-to-day basis to implement the plan.
6.3.2	Office Accommodation, along with up-to-date office equipment is to be provided locally. In order to maximise cost efficiencies it is recommended that co-location of this office with the adjoining Language Planning Area of Oirtheor Chathair na Gaillimhe (Menlo, Terryland and adjoining areas) could be investigated. This is also recommended in order to avoid the possible social isolation of a single employee operating alone in a premises. It is recommended that the office should be located in Claregalway.
6.3.3	To award a scholarship for a student to attend the ‘Masters in Language Planning’ course in NUIG. Another option is offered of an student undertaking the Diploma in Language Planning. This action is to ensure the availability of professional Language Planning expertise in the future.
6.3.4	Effective support, management and monitoring of the Language Planning Officer (this is particularly important as the Language Planning Officer will be a sole employee).
6.3.5	Maintain ongoing monitoring of progress throughout the lifetime of the Language Planning project.
6.3.6	Build databases of relevant people such as: <ol style="list-style-type: none"> A) Parents who, or who may wish to, raise their children through Irish. B) People with skills in areas of interest to younger people and who can engage with younger people through the medium of Irish. C) People with skills in areas of interest to adults and who can engage with adults through the medium of Irish. D) Teachers / Language Trainers to teach Irish to adults.
6.3.7	Ensure that the Plan is launched with lots of fanfare and include a bilingual explanatory leaflet to be made available to all residents.
6.4	The Educational System
6.4.1	Encourage greater participation of parents and school management and staff in the <i>Policy for Gaeltacht Education 2017-2022</i> .

6.4.2	Facilitate greater cooperation between primary schools by organising bi-annual Inter-school forums to advance the use of Irish within the education system locally and to encourage participation in the language planning process.
6.4.3	Annaghdown School is the only primary school in the LPT which has applied for Gaeltacht Status and where the use of Irish as the language of tuition is being developed on an ongoing basis. It is recommended that contact and cooperation between this and other Gaeltacht schools is developed.
6.4.4	Normalise the use of Irish within English-medium primary schools, e.g. Irish language competitions, activities, build relationships with Irish language summer colleges and Irish-medium youth clubs.
6.4.5	Provide enjoyable extra-curricular Irish-language activities for students in Coláiste Bhaile Chláir (post-primary college) so as to develop goodwill towards the language amongst pupils.
6.4.6	Encourage Coláiste Bhaile Chláir Transition Year to integrate a knowledge of the Irish language heritage of the area into a course module.
6.4.7	Support schools in developing practical and effective Irish language policies.
6.4.8	Provide for the continuation of Irish-medium education for pupils from Annaghdown school to 2 nd level education through the medium of Irish.
6.4.9	Courses for teachers to enrich their Irish language skills.
6.5	Childcare, family supports and language supports
6.5.1	The Oifigeach Pleanála Teanga (OPT or Language Planning Officer) is to encourage parents to choose to speak Irish with their children.
6.5.2	The OPT to support parents who, or who may wish to, include Irish as the/a language spoken with their child or children.
6.5.3	The OPT to support the Irish-language Naíonraí currently operating in the LPA and to press for the provision of appropriate QQI training in childcare through Irish in the LPT.
6.5.4	The OPT to investigate the possibility of opening an Irish language crèche / child care facility.
6.5.5	The OPT to encourage a greater use of Irish within the existing childcare / crèche sector
6.6	Services for Youth
6.6.1	The OPT to liaise with relevant bodies to prepare a feasibility study on the opening / operation of an Irish language youth club or clubs. The headquarters of the Irish language youth organisation 'Spleodar' in nearby Oranmore may be of benefit in this regard. An Irish language Youth Club to be setup, initially in Annaghdown, and later in the southern part of the LPA.

6.6.2	Operate a scholarship scheme to part-fund three local children to attend Gaeltacht Summer Courses. The aim of this recommendation is to develop leadership skills amongst young people in the context of the Irish language.
6.6.3	The OPT to develop activity groups for younger people, operating through Irish, based on the interests of younger people.
6.6.4	Set up after-school Irish language clubs, 50% activities and 50% Irish.
6.7	Learning opportunities outside of the Educational System. It should be noted that, in the community survey, a very high level of interest in attending Irish language classes or other learning-based activities was expressed.
6.7.1	Provide a variety of general Irish language classes and other activities based on differing levels of existing language competency. Provide focussed Irish language learning opportunities in the areas of parenting, sports coaching/training, for the business community, Irish in social organisations, etc.
6.7.2	Create a video archive of remaining local native Irish speakers.
6.7.3	Include local native speakers as an invaluable resource for the learning of Irish with a particular emphasis on the Irish of the locality.
6.7.4	The OPT to carry out a feasibility study on the setting up of an Irish language social club similar to one operating in An Spidéal. See ' <i>Club Foghlaimeoí Chois Fharraige</i> ' online.
6.7.5	Support local people with the requisite Irish Language skills to attend a course in 'Teaching Irish to Adults'.
6.8	The Business Sector and Cooperatives Note that there is no Gaeltacht Cooperative in operation in the LPA. It should be noted that, in the community survey, a very high level of support for a greater presence of Irish in the retail sector was expressed.
6.8.1	Encourage local retail businesses to participate in the Foras na Gaeilge scheme to encourage the use of Irish in business.
6.8.2	Provide a (limited) translation service to local businesses.
6.8.3	567 people are employed in circa 35 ÚnaG-supported companies in the LPT. The OPT to investigate the possibility of providing Irish language classes and/or social activities through Irish to employees who are resident locally, of these companies.
6.9	The Media
6.9.1	The OPT to create and maintain a coordinated publicity strategy, to include an tEachréidh language planning website along with coordinated electronic social media, to inform local residents of progress in the language planning process and to encourage participation in same.
6.10	The Public Service
6.10.1	The OPT to encourage the local community to exercise their language rights in dealing with state services.

6.11	Planning and Physical Developments
6.11.1	The OPT to ensure that the current protections given to Irish under existing Galway County Council County and Gaeltacht Development Plans are maintained.
6.12	Social Clubs and Activities It should be noted that, in the community survey, a very high level of support for a greater presence of Irish in the social life of the community was expressed.
6.12.1	To help to normalise the use of Irish in the social life of the community the OPT will work with the local community to develop new community activity groups (e.g. walking and drama groups, choirs, lectures on local place names, craft classes, etc.), operating through the medium of Irish, and based on the interests of residents. It is expected that these groups will partner with the organisation <i>Glór na nGael</i> in this regard.
6.12.2	To help to normalise the use of Irish in the social life of the community, the OPT will work with the local community groups to help with the integration of Irish into the existing social and community groups and clubs. It is expected that these groups will partner with the organisation <i>Glór na nGael</i> in this regard.
6.12.3	The OPT to organise a ‘Pop-Up Gaeltacht’ on a quarterly basis.
6.12.4	To increase the use of the Irish language in Church services.
6.12.5	The GAA. In feedback given to the Language Planning Committee the GAA featured prominently. It is recommended that the OPT carry out a realistic audit of the Irish language resources available to clubs to assess the possibility of carrying out some club activities (such as under-age coaching) through Irish. The encouraging of clubs to partake in the Glór na nGael scheme <i>Fondúireacht Sheosaimh Mhic Dhonncha</i> ³⁷ will feature in the OPT’s work programme.
6.13	The status of Irish within the LPA
6.13.1	The OPT to help with participation of the local community in the national <i>Glór na nGae</i> ³⁸ competition. This is similar to the ‘Tidy Towns’ competition but is based on community efforts to foster the Irish language.
6.13.2	To develop an identification system (i.e. a badge and logo) to identify members of the community who would like to converse through Irish.
6.13.3	The Language Forum is to hold an annual public meeting to inform residents of progress made to date with the Language Plan and to offer the community an opportunity to make suggestions and provide input.

³⁷ <https://www.glornangael.ie/clg/>

³⁸ <https://www.glornangael.ie/wp-content/uploads/2019/11/Com%C3%B3rtas-GnaG20.pdf>

Aguisín 10.2. An Teimpléad Athbhreithnithe agus Monatóireachta (TAM)

TEIMPLÉAD ATHBHREITHNITHE AGUS MONATÓIREACHTA

Ba chóir é seo a dhéanamh go trúthrialta maidir le gach beart sonrach den phlean a leagtar amach faoi mhír 6 thuas. Braithfidh minicíocht an athbhreithnithe agus na monatóireachta ar an mbeart féin. I gcás beart ar nós club óige a bhunú nó ranganna Gaeilge a eagrú, cuir i gcás, beidh gá le monatóireacht níos minice (uair sa téarma acadúil) ná beart maidir le stocaireacht, mar shampla.

Táscaire Feidhmíochta	An Sprioc	An Toradh (le líonadh ag deireadh na bliana)
Nótaí		

Anailís SWOT ar feidhmiú an chlub:

Láidreachtaí	Laigí
Deiseanna	Bagairtí

Dáta:

Síniú:

Sampla den Teimpléad Monatóireachta

Táscaire Feidhmíochta	An Sprioc	An Toradh (le líonadh ag deireadh na bliana)
Líon na bpáistí ag freastal ar an gclub óige	20% den phobal faoi 18 mbliana ag freastal faoi dheireadh bhliain 1	15% den phobal 7-11 ag freastal
Nótaí		
Tuigtear go bhfuil club óige trí mheán an Bhéarla ag feidhmiú i mbaile taobh amuigh den Ghaeltacht agus go bhfuil daoine óga an cheantair ag freastal air sin. Pléadh cónascadh a dhéanamh leis an gclub ar bhealach a ligfeadh do bhaill an chlub eile freastal ar na himeachtaí céanna a reáchtálaimid féin.		

Anailís SWOT ar feidhmiú an chlub:

Láidreachtaí	Laigí
Deiseanna	Bagairtí

Dáta:

Síniú:

Aguisín 10.3. Leathanaigh Facebook san Eachréidh

Leathanaigh Facebook san Eachréidh
Amys House Creche
Annaghdown & Corandulla Jumble
Annaghdown Basketball
Annaghdown Community First Responders
Annaghdown Development
Annaghdown Handball Club
Annaghdown Heritage Society
Annaghdown Ladies 2017
Annaghdown Ladies Gaelic Football
Annaghdown GAA
Baile Chláir Book Club
Baile Chláir na Gaillimhe
Baile Chláir Ramblers
Carnmore Camogie
Carnmore GAA
Carnmore Hurling Club
Carnmore National School
Claregalway Castle
Claregalway Celtic
Claregalway Educate Together NS
Claregalway GAA Club
Claregalway Historical & Cultural Society
Claregalway Secondary School
Claregalway Tidy Towns
Claregalway.info
Coláiste Bhaile Chláir
Connacht Tribune
Curraghline and Claregalway Updates
Féile Naomh Pádraic Baile Chláir -Claregalway
Gaeltacht an Eachréidh (Admin)
Galway Bay FM
The Galway Advertiser
• The Growing Tree Montessori
Tuam Herald

Aguisín 10.4. Foinsí Taighde Tánaisteacha / Leabharliosta

Foilseachán Rialtais agus Daonáirimh:

- Figiúirí daonáirimh (2011 agus 2016) de chuid na Príomh-Oifige Staidrimh (POS – CSO). Ar fáil ag cso.ie.
- An Córás Faisnéise Geografaí (An tAmharcóir Pleanála Teanga) atá curtha ar fáil ag an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta. Tugann an suíomh seo eolas faoin nGaeilge sa LPT. Ar fáil ag:
<https://dahg.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=7090794ee2ca4b53bb785b84c2bd9ad8>.
- An Córás Faisnéise Geografaí atá curtha ar fáil ag Pobal. Tugann an suíomh seo eolas faoi chúrsaí socheacnamaíochta agus eile an LPT. Ar fáil ag maps.pobal.ie.
- An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta, 2018. **Plean Gníomhaíochta 2018-2022**. Ar fáil ag https://www.chg.gov.ie/app/uploads/2018/06/ghaeltacht_report_screen.pdf.
- Coimisiún na Gaeltachta, 1925. **Map showing in respect of THE 1925 SPECIAL ENUMERATION: Baile Átha Cliath**: Local Government Board for Ireland.
- Comhairle Chontae na Gaillimhe, 2008. **Plean Ceantair Áitiúil na Gaeltachta 2008-2018**: Gaillimh. Comhairle Chontae na Gaillimhe. Ar fáil ag [http://www.galway.ie/en/media/1.%20Athr%C3%BA%20Beartaithe%20Uimh.%20\(b\)%20ar%20PFCG%20-%20Plean%20na%20Gaeltachta.pdf](http://www.galway.ie/en/media/1.%20Athr%C3%BA%20Beartaithe%20Uimh.%20(b)%20ar%20PFCG%20-%20Plean%20na%20Gaeltachta.pdf)
- An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2017. **Polasaí don Oideachas Gaeltachta 2017-2022**. Ar fáil ag www.education.ie.

Tuarascálacha Taighde:

- Muintearas, 2017. **Straitéis Óige don Ghaeltacht**. Leitir Móir: Muintearas.
- Hindley, Reg. 1990. **The Death of the Irish Language**. New York & London: Routledge.
- Ó Cadhain, Máirtín. 2002. **An Ghaeilge Bheo – Destined to Pass**. BÁC: Coiscéim.
- Ó Giollagáin, C., Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F., Ní Shéaghdha, A. & O'Brien, M., 2007. **Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: Tuarascáil Chríochnaitheach**. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó Giollagáin, C. & Charlton, M., 2015. **Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: 2006–2011**. Na Forbacha: Údarás na Gaeltachta.
- Péterváry, T., Ó Curnáin, B., Ó Giollagáin, C. & Sheahan, J., 2014. **Iniúchadh ar an gCumas Dátheangach: An sealbhú teanga i measc ghlúin óg na Gaeltachta**. Baile Átha Cliath: An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.

Aguisín 10.5. An Ghaeilge agus an Saol Sóisialta

Ceist 15. 'Má d'fhreagair tú 'ba mhaith' do cheist 14 (Ar mhaith leat an Ghaeilge a bheith in úsáid ag ócaidí sóisialta?), luaigh na hócáidí / gníomhaíochtaí atá ar intinn agat'. Tugadh an t-aiseolas i bhfoirm 'saorthéacs'.

#	Moladh
1	Walking Group, Excercise classes, School events, Mass
2	Sporting activities with the children.
3	Night class
4	social activities such as walking groups as gaeilge
5	Day to day activities to improve your Irish
6	Sporting activities
7	Ciorcal Comhrá
8	Culture
9	Hurling, Football and other community events
10	Work Meetings, Sport, in Bars.
11	Sport
12	Bingo
13	Sport
14	Dances, bingo
15	Sports training and games for youth
16	GAA
17	Oibróidh sé dá mbeadh sé dá-theangach
18	GAA Drama
19	Aifreann, sna siopaí
20	Tuairisc Áitiúil Nuachta
21	Dramaíocht, seisiún ceol, aifreann, ócaidí peile – CLG go háirithe le páistí, pontí breise don Ghaeilge
22	Sports
23	Go mbeadh an Ghaeilge mar chuid de 'feidhmeanna' gach club. Dramaíocht.
24	Drama as Gaeilge. Irish concerts in schools
25	Scoil Éigse. Irish language gatherings in homes
26	Social and Sport
27	Social, football for kids etc
28	Song and music gatherings. Amhrán agus Ceol.
29	Sporting activities
30	Integrate Irish language activities to schoolchildren's lives so as they become bilingual
31	Sporting activities
32	na
33	special occasions eg St Pats day, pub nights
34	social settings, shops, sports

35	Social events
36	ócáidí spóirt & sosialta
37	I like to hear Irish being used when a gathering is being addressed, as well as English
38	GAA
39	Irish language drama
40	GAA Meetings
41	Introductions at Social Events Meetings
42	Mass. Childrens 'Granny Sessions'
43	in general conversation
44	Sport. Presentations at Club meetings
45	Mass
46	Cócaireacht & sa għarrá. I saol sóisialta an cheantair.
47	Sport (GAA) St Patricks Day.
48	Sport / Social
49	Ba cheart do beagán Gaeilge a bheith a usáidag gach ócáis sosialta
50	Ba mhaith liom beagán Gaeilge a bheith a usáid ag gach ócáid sosialta
51	Ócайдí sosialta
52	Group settings
53	State occasions
54	Social, parties, religion
55	Sporting activities – juvenile hurling & football srl
56	Na siopaí, an seipéal
57	Sport Socially
58	Drama, Concerts
59	Any group gathering where people can speak it
60	in the community
61	Spóirt
62	Sports Clubs, Community Groups. Mass
63	In shops. Ladies Club
64	Mass
65	Sport
66	GAA – kids
67	GAA
68	Spórt
69	Irish nights in the hotel / Arches
70	Oíche Ghælach sa cheantaranois is arís. Tráth na gCeist as Gaeilge
71	Ciorcal Comhrá i gCarn Mór
72	Family activities – laethanta atá eagraithe do pháistí agus daoine fásta
73	St Patrick's Day Parade, shops, mass
74	Siopa agus cluiche peil
75	Everything in Irish
76	Sport, mass , shopping
77	C.L.G

78	Would need interpreter to be inclusive to all
79	gaa
80	Sport
81	During Sports and on the street
82	Sports. Arts & Crafts, Coffee mornings. Community Walks.
83	na
84	At Mass
85	Mass, local shops, doctors visits, games, all social gatherings
86	N/a
87	Na
88	Aifreann
89	Gaa club activities, local shops and services
90	Sports
91	Irish speaking evenings/social events
92	Spoirt
93	Social events
94	Gná caint gach lá
95	School events, GAA, Community games
96	All activities
97	sport
98	Spórt
99	GAA
100	Generally
101	gach ócáidí
102	Local events
103	Sporting Events, Quizes
104	In a supportive atmosphere
105	Social gatherings,weddings
106	In a supportive atmosphere
107	Sporting Occasions
108	If I could understand it
109	More Irish in schools
110	Sport/dance
111	Ciorcal comhrá, léacataí trí Gaeilge ar logainmneacha an cheantair. Aifreann trí Gaeilge cúpla uair i rith na bliana.
112	cór, cómhra le mo chairde
113	Sporting activities
114	Shopping, in the pub, theatre
115	Social evening in a pub once a month. Irish night with music also
116	Walking Group
117	Children + Sports
118	Gatherings
119	Irish group
120	Dancing

121	Not sure
122	Community events, Corrandula show
123	Community events
124	aon áit, aon ócaid
125	Any social occasions and activities.
126	Socially with friends
127	At football matches , and outings where every age group are present...
128	San Eaglais; sa Chumann Drámaíochta;
129	Aon ócaidí spéisialta
130	Matches
131	Exercise classes/choir
132	Local community gatherings
133	Mass, public house, gaa
134	in shops fronts and also inside signs of shops.
135	Club events
136	N/A
137	Dual signposting at Children's club activities-
138	Organized social events
140	In generally more community actives to promote the language
141	Sports
143	Community activities. Sporting activities.
144	In shops and restaurants in the area
145	Mass.
146	All social events enys
147	Activities involving kidfs from the area,GAA circles etc
148	Gaa interactions
149	GAA Club, other Sport Clubs
150	At mass on Sundays.
151	Local Community Functions
152	St Patrick's day celebrations etc
153	School and sports
154	Schools and shops
155	Sport
156	Trainings
157	Gaelic football matches / training.
158	Sports
159	Sports, local events
160	Church
161	Cúpla focal all the time in even English speaking preschools and in any local events
162	Na
163	More people use irish in their daily lives
164	A big lush up
165	Nuair téim go dtí an siopa nó rudaí gnáth mar sin

166	Social discussions
167	cluichi sna siopai sa leabharlann
168	All around
169	Community events
170	Gaelic games and social outings
171	Sporting events
172	Shops, Pubs, Shorts Clubs, Schools
173	sports . school , work
174	Gaeilge sa seipeal. Ceolchoirm i ngaeilge no rudai mar sin
175	At sports meeting and at Church Cermonies
176	Sport and music nights
177	Ócáidí spóirt
178	Irish Mass – disgrace its never said in Annaghdown
179	School events
180	on the GAA pitch
181	drama
182	Anywhere
183	Sports clubs in the locality.
184	General talk
185	Dramaíocht, comhra ciornal, oiche ceoil
186	Shops
187	Community based events and GAA
188	Ag an Afreann agus cruinniu eile
189	in all aspects of everyday life
190	Church, meetings
191	Walking Club
192	Go ginearalta
193	Local sports
194	Lá Fhéile Pádraig, Ar Aifreann, Ag Céile
195	Sports activities for the kids
196	Games, Socials
197	Local events sports and school activities
198	walking groups
199	Sporting occasions,
200	Social
201	Drama festivals, football, hurling, masses in the church, sign posts
202	School events
203	Social activities
204	General community engagements
205	Obair, sacair, etc.
206	Fishing, Meetings, Mass
207	Local events/ fairs / open days in schools
208	Sport events, socialising
209	In Gaa clubs. Also in other clubs and societies

210	Mass weddings. Sports field local gaa soccer
211	níl fhois agam
212	At Shops in Community and especially in Schools more
213	Sporting Clubs, social events and public houses
214	st.Patricks parade,dancing,sports
215	Not applicable
216	Football matches, sporting activities
217	gatherings with the senior citizens (many speak Irish). Local cultural events
218	Don't know
219	At school events, local shops, mass, local conversations and businesses
220	Local clubs
221	Sa sport ionad
222	Local library events, poetry readings cookery classes through Irish
223	Mass, Sport (GAA)
224	Spinning class
225	Sport
226	birthday parties
227	Club Activities, Social Activities, Sport Activities
228	Sports badminton hurling classes on speaking irish in the village
229	Sports and at school
230	Sporting
231	Connacht rugby, other sporting occasions
232	Gaa
233	Don't know
234	every where so that we would all improve in the speaking of our language
235	Sporting activities, school events etc.
236	Mass
237	Not sure
238	Le Linn imeachtaí spoirt, & bfheidir seanstán Gaeilge ag an seo corr an dola.
239	Nuair a bhíonn mo phaisti ag treanail sa pairc imaniocht
240	sport
241	Social groups
242	Any
243	School events, sports, st Patrick's day activities
244	Na
245	Not applicable
246	Irish music sessions to be heard locally on a regular basid
247	Sport – matches etc
248	Social events- coffee morning/ tráth na gceist/
249	N/a
250	At Cub functions or meetings
251	St Patricks Day Parade
252	Gaa events

253	gach gníomhaónhtáí
254	School community parties ran by the parents association for halloween and christmass
255	GAA events, mass
256	outside schools and in childrens sports activities
257	Church and community events
258	GAA
259	community level e.g. gaa clubs being offered as a means to speak irish once a month and learn
260	Sports, Mass, Shops
261	Camogie
262	School
263	Mass
264	Mass, concerts
265	Mass
266	Schools especially and local shops
267	Sporting
268	Na
269	Not important to me
270	Social events
271	Sports events, community events
272	In sport
273	not applicable
274	Music, literature, crafts
275	Mass
276	Ócáid spoirt agus Féilte (cosúil le Féile Naomh Pádraig)
277	Shops pubs restaurants
278	GAA,SCHOOLS AND COMMUNITY OCCASSIONS
279	Gaa
280	An tAifreann
281	at the ST Patrick's day activities
282	Sporting activity/ GAA
283	Sports, socially
284	La Feile padraig, (parade/community gathering)
285	na
286	Sport/Youth Clubs
287	School events Mass
288	NA
289	i gclubanna spóirt
290	GAA Club, Social Occassions
291	Social activities
292	Church Shops Talks in Irish and about Irish. Classes to help people how to pronounce letters and words in irish
293	ag cruinniu, agus nuair a casaim air daoine ata gaelige acu

294	Youth club, Irish fun club
295	Church services
296	Sporting events
297	Table quiz,GAA matches
298	General activities
299	Na
300	Luaite thusas

Aguisín 10.6. An Ghaeilge sa Cheantar – Moltaí an Phobail

Ceist 17. ‘Amach leis! Have your say! Aon mholtaí agat féin maidir le cén chaoi le tuilleadh Gaeilge a bheith á úsáid sa gceantar seo? What are your recommendations to increase the use of Irish in this community?’ Tugadh an t-aiseolas i bhfoirm ‘saorthéacs’.

#	
1	Less emphasis on Irish grammar and more emphasis on spoken Irish, without fear of correction
2	Arrange night classes with good teachers who can communicate and help us restore our faith and try to see that it was thought in our day was wrong.
3	If it was possible to have an all Irish pre-school, primary school & secondary school in this community the language would never die, it would grow old with us
4	More Irish classes for beginners in order to progress. Irish schools in our community
5	Improve and good luck for everyone
6	Evening classes in the parish
7	Not sure!!
8	No
9	No
10	Not really
11	If our children attend a primary school in a Gaeltacht area, the Irish language should be enforced and used
12	Ranganna Gaeilge le haghaidh gach saghas daoine
13	Comhartaí sna siopaí, rudaí a bhaineann le páistí a dheanamh trí Ghaeilge – peil, ranganna ceoil srl. Podcraolta faoin áit/rudaí a bhaineann leis an áit (stair, spóirt srl)
14	More Irish classes in area
15	Ranganna ag gach leibhéal cumais
16	Help parents from other countries in primary school so they can help their children with their Irish homework!
17	Irish Mass once a year. Activities for children to use Irish. Céilithe
18	Bring back Deontas. Irish workshop. Local Irish classes
19	Conversation Circles are a good idea. Getting people used to using it when they meet.
20	Would like to see Irish having a presence in cultural and fun activities for children. Positive and fun rather than compulsory. More Irish conversation in schools but a lot depends on the teacher.
21	Create fun activities in Irish for young and old alike
22	educate the locals on how to speak it
23	Irish classes held locally
24	Irish for Claregalway should be Baile Clair na Gaillimhe and also in English

25	Signage on motorway needs to addresses. Baile clair confusing for other people not living here
26	More Irish on RTE with subtitles like on TG4
27	Business to have a lá na Gaeilge one day a week
28	Mass in Irish
29	Use in public for greetings, thank you, requests. etc. Praise children for doing so. Never mind grammer till later.
30	Irish should be included in all general meetings, or at least as part of, as well as English
31	It would be great if simple conversational Irish was kept alive and create a positive view of the language
32	Sílim b'fhéidir go bhfuil daoin ann cosúil liom fhéin ina bhfuil faitious orthu Gaeilge a labhair mar go bhfuil muid a chailleadh mar gheall ar an fáth nach bhfuil muid ag úsáid an teanga gach lá. Bíonn imní orainn Gaeilge a usáid. Mothaíonn muid cinéal mí chompordach agus bíonn náire orainn.
33	People have to want to do it. Get the element of culture and tradition into it. Try to get local business / pubs to get involved in Irish only nights
34	classes
35	Local groups (funded) and lead by Irish teachers
36	In shops, in church, in bars and restaurants
37	Don't use Irish only signs. Have them bilingual
38	Use local dialect when prpmoting the language.
39	Use in public for greetings requests
40	Giving awards to young people for speaking Irish. Irish quizzes
41	Classes locally. 'Story telling evenings' + other entertainment.
42	Our Naíonra is a wonderful start for the pre-school children.
43	Set up Irish classes in Carnmore Community Centre twice a month
44	Make all national schools all Irish
45	I think the signage in the area could be improved – have Irish /English signs for Claregalway, have a sign identifying it as a Gaeltacht
46	Aifreann trí Gaeilge uair sa téarma. Níos mó Gaeilge sna scoileanna. Ranganna Gaeilge do dhaoine fásta.
47	Níos mó béime ar gaeilge labhartha sna bunscoileanna. Fógraí dhá theangach sna siopaí áitiúla.
48	It would be great to start young children in the Irish. They are the future and they will be able to keep the language alive, primary & secondary
49	Ba cheart go mbeadh níos mó béim curtha ar an nGaeilge sa bhunscoil trí chumarsáid agus gaeilge neamhfhoirmiúil idir múinteoirí agus daltaí.
50	Seachtain na Gaeilge specifically for Baile Chláir. Speak Irish in shops. Irish summer camp.
51	Use of bilingual signs with businesses in the area and on social media.
52	Road signs should be bi-lingual. It's very confusing and visitors are getting lost.

53	I take great exception to the Irish Only Road Signs. It is confusing, arrogant and elitist.
54	Fógraí dhá-theangach ar na bóithre agus sna siopaí
55	1) Fógra Bothar AN GHAELTACHT 2) Fógra Bothar dhá-theangach Baile Chlár / Claregalway
56	Signs in Irish and English. The road signs are confusing and most annoying
57	Put the road signs in Irish and English
58	Funding
59	Use signage in Irish and English in local shops and community settings
60	The Road Signs are a joke. You want to wipe Claregalway off the map. CLAREGALWAY. Bilingual.
61	More teaching of spoken Irish in school rather than poetry and books
62	Day to day greetings in the shops etc
63	encourage more in primary schools
64	Irish club formed to teach or reteach people
65	A focus on the beauty and identity it gives us. Less time spent on the grammatical imperatives. Campaigns like the wild Atlantic way could be learned from
66	Increased use of it in clubs schools etc
67	Fógra Bothar Baile Chláir AGUS Claregalway
68	Carnmore has a very strong Irish language ethos. The decision to force schools in bre??-Gaeltachts to choose whether they were English or Irish speaking was a poor one that should be reviewed
69	Use the cúpla focal regularly
70	Make it fun and engaging
71	The children come home from school with a decidedly negative attitude towards Irish. It is in our primary schools that the language is being killed off. Change the curriculum to celebrate our culture, history and language. Otherwise it is a waste of time!
72	We should be keeping the children here to learn Irish instead of spending thousands for three week courses
73	Some Irish speakers are snobbish about the language
74	Some Irish speakers are snobbish about the language
75	Tried naoinra but had speech difficulty and had to transfer to English
76	Irish classes
77	Club leabhair, maidin caife le Gaeilge mar theanga cumarsáide. Club óige do dhaoiné óga. Traenáil tré Gailge sa cluichí gaelacha
78	Irish culture day/night, Irish music, dancing, speaking. Pick a day where parents and families speak Irish for one hour in the home.
79	Have Irish nights in pub occasionally with the emphasis on spoken Irish. Have an Irish stream in primary school
80	Adding Claregalway to roadsigns in Irish only would at least be clear. Irish only signs are not helpful nor likely to endear the language to anyone

81	Anything that would increase the use of Irish or the standard of Irish
82	More friendly approach. Sometimes Irish speakers have a militant approach
83	Put 'Claregalway' under 'Baile an Chláir' on road sign
84	Dancing
85	Competitions & Family events
86	There is no point in educating our children through Irish if it is never used outside the education system. It needs to be encouraged in the home and in the community. If we all started using basic phrases e.g. dia dhuit, slán, go raibh maith agat it would become more and more engrained into everyday life
87	Use it at fun activities not just school . While I have Irish my husband who is local does not. For that reason i choose not to send children to Irish medium education system...
88	Speak more, advertise more
89	Keep it simple and fun, start with signs and simple phases in local shops. Small shoots can grow.
90	Don't force people to speak Irish if they are not interested. Respect others opinion. Make Irish optional through education system so that young people learn language they want to learn. 12 years of Irish in most of the cases is a waste of time.
91	Nope
92	More classes for Adults in the community! I learned a bit of Irish, as my kids went through primary school!! All they could do was laugh, as I tried to pronounce the words. I'd love to be able to read and write in basic Irish! And keep going to I could hold s conversation. It is a beautiful language. We cannot let the Irish language die.
93	More emphasis on the spoken language & the Irish culture in schools. Make it less of a chore. We have been Thought it to pass exams which has turned many people off it. Many of my peers would agree in that we would love to be better able to speak it now. It's part of our culture & who we are.
94	Improve
95	Greater emphasis in schools
96	Irish speaking school for the community
97	Parents & schools working together to use Irish more during school week. Clubs in the area using irish more also.
98	An Irish speaking evening with music and fun. Where all levels converse and learn from each other. This would see how each person is improving at an unpressurised event
99	Irish needs to be spoken with children at primary school level in my opinion, this will get them intereted
100	I would start with positive encouragement of national school children to speak irish
101	Make an effort to bring the language into everyday life.

102	Begin by increasing Irish Language signs/advertising in local businesses
103	More use in schools and businesses
104	Work with the Education authorities on a local and national level to better teach children Irish from an early age as it is not being taught the way it should be at present. Locally, we could have more events that encourage Irish conversation. Maybe even a Gaeilge Week in the area with different events promoting the Irish language through conversation.
105	Very disappointed with the local secondary school, it promised all irish and it said it would definitely go ahead and this failed to be delivered. Schools need to incorporate more conversational Irish naturally as supposed to emphasis on grammar etc all the time. Likewise the community needs to include cúpla focal into their everyday life. This will help reduce the fear of irish that was drilled into us as a youth
106	Na
107	Promote use of irish as part of daily social communications
108	A big lush down by the river with a big bag of cans
109	Talk more Irish socially
110	Promote that is spoken conversationally in shops, takeaways and at sporting events 8
111	More use in Schools Local Badge – worn by people who wish to try talk in Irish and have Irish spoken to them.
112	B'feidir deontais a fhail le haghaidh caint gaeilge. Ranganna gaeilge
113	More Local activities using gaelilge
114	Ranganna gaeilge a chur ar fáil do thuismitheoirí ionas go mbeadh siad in ann caint lena bpáistí.
115	Irish Signage, particularly the roads – the townlands could be identified as Gaeilge and local businesses and games – fields, &rl
116	Introduce more Irish speaking schools in the areas at all levels maybe Irish speaking youth clubs. We may not see it in our life time having effect but it would make a massive difference by the time our children are adults.
117	An Gaeltacht signs as you come into Baile Chláir. Local businesses adopting Irish in their signs and advertising.
118	leaflets with everyday phrases sent out regularly
119	Teach it better in school, as in both primary and secondary school (claregalway primary and claregalway secondary) there was a very very very low standard of irish. the irish junior cert and leaving cert courses need to be changed. we need more opportunities to speak and use irish, such as irish clubs, meetings etc.
120	An status Gaeltacht a choimead anseo
121	Oiche ceoil Oiche dramaíocht Oiche craic

122	Promoting of the learning & day to day using of basic Irish
123	Caithigh se tosnú ag an scoil
124	Full Irish speaking primary school
125	Is díomá mór dom a bheith i mo chónaí i mBaile chláir mar nach bhfuil a ndóthain suim ag gnó áitiúil Gaeilge a chuir chun cinn nó a usaid mura bhfuil deontas (airgead) i gceist!!!!!!
126	The problem is large scale- Irish is taught completely wrong in schools. The subject is taught to pass a standardized exam, not to enhance actual speaking/understanding of the language. As a result of this, majority of young people are turned away from the language. Tackle the bigger picture and the universal outlook will change.
127	Ba cóir go mbeadh Club Gaelach ar fáil ag an deireadh seachtaine le haghaidh deagóirí.
128	More speaking in class. Lessons for parents
129	More pro active help from the authorities
130	Bring it to the youth as a fun experience in a group setting sport and music
131	Bilingual information
132	I think and believe it is a great idea to keep the language alive
133	Irish is dead, let it go and stop trying to force people who have no interest in it to take it in school. A total and utter waste of time and money by the entitlement classes.
134	Limited (%) Teaching through Irish in NS Saying of Mass on Sat / Sun
135	Gaelscoil an t-aon bhealach le meadú a chur ar labhairt na Gaeilge sa cheantar mar bheadh paisti oga da labhairt, ach nil aon suim ag muintir na haite sa teanga – chonaic me anuraidh an meon diultach ata sa gceantar in aghaidh na Gaeilge ag cruinnithe sa scoil nuair a bhi an seans Ann an stadas mar scoil ghaeltachta a choinneail. Bhi daoine go mor ina choinne – chuir se naire orm gur Gael me!
136	Classes for parents of school going children to improve spoken and written Irish. As a result, greater comprehension of the language will be transmitted throughout the locality so that proper encouragement is given at home in relation to its daily use. Ba mhaith liom a bheith ag caint sa bhaile agus sa cheantair as gaeilge ach ní bheidh mé sásta le gnáth atá orm.
137	In religious services. in all GAA activities
138	Have more community based areas and events for Irish speakers to encourage them to speak Irish and improve their language
139	Tá scoil Naomh Breandáin in Eanach Dhúin ag déanamh an-iarracht, dar liom, agus tá mé an-sásta leis.
140	one of my children are dyslexic and Irish exempt so I am very conscious that this child would not understand Irish spoken locally
141	Not applicable as I have found that the use of Irish in our preschool and national school has been a negative for one of my 3 children – his

	struggle throughout was put down to his grasp of Irish when in fact he was dyslexic ! Not discovered til he was 13 ! Same for a lot of his classmates !
142	Learning through activities to make learning fun not a chore
143	Try introduce a little in clubs or social events even just for a few minutes
144	Start with preschool and campaign for a local secondary school in the area, sports run through Irish afterschool, homework clubs through Irish, local grants
146	Create a interest in the language by having simple conversational events
147	spórt- I ngaeilge
148	Road signs and place-names in Irish. More Irish speaking evenings for teenagers doing junior and leaving cert to prepare for the orals,social speaking to enable them to get fluent
149	More classes to adults. More emphasis in the schools
150	Conversations socially
151	None I don't like the Irish language
152	Empower adults with limited irish to learn practical conversational irish so we can speak it more on a daily basis and grow in confidence to hold our own in a conversation. Teaching it in school is not enough. Help us speak gaeilge in the community. There are some excellent native speakers in claregalway and a love for the language, and more that woulld love to be able to speaj it and not just read it.
153	Irish classes for adults maybe.... for people to learn or improve on their Irish
154	Don't know
155	I don't know
156	Better standard of teaching Irish in all level schools in the area in particular secondary school. More emphasis in classes on spoken Irish and development of same in a non threatening environment for the pupils
157	Club gaeilge chun foclóir cruinn a chur chun cinn. Foclóir a dféadfadh páistí úsáid chun spraoí a dhéanamh I ngaeilge. Múinteoir Teanga a chur at fáil chun é a dhéanamh sa club. Thosaigh leis na daoine oige & de réir a cheile beidh an nós ann.
158	Signs in area in Irish and encourage it in shops clubs schools etc
159	I think it is going to be very difficult to promote/increase the use of Irish in any area when the children are so turned off it in school. The curriculum needs to be updated. I haven't ever heard 1 child in secondary school saying they love Irish !! Primary school lesson plans are a little bit more exciting for the children but the points race in secondary schools means that the entire focus is on rote learning of an outdated curriculum.
160	Reopen the Naionra in the Turloughmore Community Centre. It was such a shame to have lost this service last year. The earlier we get young

	children exposed to the Irish language the better – they will keep the Irish language alive.
161	Start with basic chit chat in shops, out for walks etc, start small and hopefully more will come
162	No comments
163	Different level adult learning classes in the local schools
164	I don't speak it. It was not spoken to me at home even though they were fluent. My kids don't speak it. I have no recommendations.
165	A lot of people who learned Irish in Primary & Post primary 30 years ago can't speak the language, more emphasis on oral language would be beneficial to keep the language alive
166	Should be course for all who would like to understand Irish better. Continue in school very important.
167	Polish partner- hence why I probably wouldn't choose Irish medium school Local events through Irish Table quizzes Sports Cioccal cómhrá
168	Use bilingual road signs and not Irish only road signs
169	speaking more Irish concentrate more in school on our language
170	sort out the place names- Claregalway is claregalway
171	encourage local business's to employ staff who are able and willing to use Irish in their shops.
172	Make Irish compulsory on entry up primary school
173	Integrate Irish within community events....hold Irish classes for the community
174	More Irish conversation in schools less on reading and written work
175	Promote by speaking
176	Usage should be voluntary, signs should be bilingual. Signs are for visitors to area so should aid navigation not be used as forcing Irish on people
177	don't increase as in Claregalway community nobody is using Irish language, none Irish in shops and other amenities. There is plenty of foreign nationalities in Claregalway area which has huge problems with teaching kids Irish language.
178	Shops Sports
179	Educate the parents in Irish 1st maybe a beginners class for parents so then at least they will be able to help their child speak Irish also
180	Abolish the compulsory status of the language in education as it causes resentment. People need to love a subject before they feel comfortable learning it.
181	More focus on the culture than the language
182	Take the fear out of it! When we were in school, we all hated it because we HAD to do it and we had to have Irish to get in to college. I believe if

	that "threat" was taken out of it and maybe if it was spoken in school without the fear of a state exam, then it might be more frequently used.
183	Classes to be run locally
184	Raise the standard of Irish in the schools by ensuring teachers are fluent
185	Community has changed, multi cultural approach best
186	Provide options for people. Teach basic Irish to interested adults. Irish as a language in schools is pretty good idea.
187	Athrú ar an bealach ina múintear an Ghaeilge mar dhara teanga sna scoileanna Bhéarla.
188	Used through sport
189	With a primary school where students are being taught primarily through Irish it is important that parents have a good grasp of the language in order to be able to help with homework. Community based classes could aid this. Social events during Seachtain na Gaeilge.
190	Signs as Gaeilge,
191	As non-irish citizen I would not be happy if Irish start speaking Irish only as I am speaking English but if I was Irish I would like to see Irish used everywhere as my won language
192	Tá céist amháin agam. Cén fath a n-athraíonn sibh anim na h-áite ó Baile Chláir go Baile an Chláir???. Nach mbeidh sé níos éasca ar gach daoine na loganimnacha a fágáil mar a bhí siad.
193	iRISH NEEDS TO BE MADE ATTRACTIVE TO YOUNG PEOPLE AND NEEDS TO BE INTRODUCED THROUGH SPORTS,TEENAGE FUN EVENTS AND SCHOOLS
194	The National school gives the kids a good level of Irish though it is not a Gaelscoil which should be supported. It is illogical and should be reconsidered, that we voted on being full Gaeltacht school or NOT and this resulted in a no vote, and thus having less commitment to Irish, reduced time and subjects through Irish, which is opposite to the desired or intended by the policy developed requesting schools to opt into full Gaeltacht school.... I support my kids to learn it for academic and exam purposes only and think STEM subjects are far more important for their careers and life.
195	Education and GAA
196	we have to speak it more
197	More Irish based childcare and schooling facilities
198	Occassional use first – shops, petrol station, Gatherings can be organised once occassional use has been increased. (Cinema screenings, Watch a match in pub etc.)
199	To be used in shops/doctors/pharmacy
200	Ag insint na firinne, ní ceantar Gaeltacht é Baile Chlár na Gaillimhe agus níl a fhios agam cén chaoi é a athrú.

201	Clubanna do deagóirí
202	Encourage parents to send their children to Irish schools
203	I strongly disagree with increasing the use of Irish. We are a multicultural village and the use of Irish isolates non Irish speakers.
204	More use in retail shops
205	More teaching in schools
206	Incentive in place for businesses to use it more.
207	Chomh maith le ranganna agus ciornal comhrá, ba bhreá liom dá mbeadh oíche scéalaíochta, amhránaíochta agus ceoil ar fáil. Ba dheas an rud é píosa spraoi, cluichí boird, scéalaíocht 7rl ar fáil do ghasúir bunscoile agus meánscoile. Mol an óige, mar a deirtear. Dá mbeadh coiste i mbun na hoibre seo, táim cinnte go mbeadh daoine cosúil liom féin sásta cabhrú.

Agisín 10.7. Mionsonraí i dtaobh Chostas na mBeart

Mionsonraí i dtaobh Chostas na mBeart										
Réimse	Bear t	Bliain 1.	Bliain 2	Bliain 3	Bliain 4.	Bliain 5	Bliain 6	Bliain	Iomlá n	
6.3. Cur i bhFeidhm an Phlean										
Tuarastal (Costais ÁSPC (11%) san áireamh)	6.3.1	38,850	41,625	44,400	47,175	49,950	52,725	55,500	330,225	
Costais Taistil	6.3.1	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	7,000	
Fo-iomlán Pá	6.3.1	39,850	42,625	45,400	48,175	50,950	53,725	56,500	337,225	
Cóiríocht Oifige	6.3.2	17,800	7,800	7,800	7,800	7,800	7,800	7,800	64,600	
Oideachas sa Phleanáil Teanga	6.3.3	6,015	6,015	6,015	6,015	6,015	6,015	6,015	42,105	
Seoladh an Phlean Teanga	6.3.7	6,200	0	0	0	0	0	0	0	
6.3 Cur i bhFeidhm Mór-Iomlán		56,440	59,215	61,990	64,765	67,540	70,315	70,315	450,130	
		69,865								
6.4. An Córás Oideachais	6.4.2	0	900	0	900	0	900	0	2700	
	6.4.3	2100	2100	2100	2100	2100	2100	2100	14700	
	6.4.4	0	3300	3300	3300	3300	3300	3300	19800	
	6.4.5	0	1700	1700	1700	1700	1700	1700	10200	
	6.4.6	0	1100	1100	1100	1100	1100	1100	6600	
	6.4.9	0	1000	1000	1000	1000	1000	1000	6000	
6.4 Fo-Iomlán		2100	10100	9200	10100	9200	10100	9200	60000	
6.5. Seirbhísí Cúraim Leanaí, Seirbhísí Tacaíochta Teaghlaigh, agus Seirbhísí Tacaíochta Teanga.	6.5.1	750	750	750	750	750	750	750	5250	
	6.5.2	800	800	800	800	800	800	800	5600	
	6.5.4	900	0	0	900	0	0	0	1800	
	6.5.5	0	900	0	900	0	0	0	1800	

6.5 Fo-iomlán		2450	2450	1550	3350	1550	1550	1550	14450
6.6. Seirbhís don Aos Óg agus d'Aoisghrápaí eile	6.6.1	0	4200	3600	3600	11400	10800	10800	44400
	6.6.2	2400	2400	2400	2400	2400	2400	2400	16800
	6.6.3	0	2000	2000	2000	2000	2000	2000	12000
	6.6.4		1600	1600	1600	1600	1600	1600	9600
6.6 Fo-iomlán		2400	10200	9600	9600	17400	16800	16800	82800
6.7. Deiseanna Foghlama lasmuigh den Chórás Oideachais	6.7.1	0	7000	7000	7000	7000	7000	7000	42000
	6.7.2	10000	0	0	0	0	0	0	10000
	6.7.3	500	500	500	500	500	0	0	2500
	6.7.5	1100	550	0	550	0	0	0	2200
6.7 Fo-iomlán		11600	8050	7500	8050	7500	7000	7000	56700
6.8. An Earnáil Ghnó, Eagraíochtaí Pobail & Comharchumainn	6.8.1	2500	2500	2500	2500	2500	2500	2500	17500
	6.8.2	800	800	800	800	800	800	800	5600
	6.8.3	0	0	3900	3900	3900	3900	3900	19500
6.8 Fo-iomlán		3300	3300	7200	7200	7200	7200	7200	42600
6.9. Na Meáin Chumarsáide	6.9.1	6000	1900	1900	1900	1900	1900	1900	17400
6.9 Fo-iomlán		6000	1900	1900	1900	1900	1900	1900	17400
6.10. Seirbhísí Poiblí	6.10	0	0	0	0	0	0	0	0
6.11. Pleanáil & Forbairt Fhisiceach	6.11	0	0	0	0	0	0	0	0
6.12. Seirbhísí Sóisialta & Caitheamh Aimsire	6.12.1	0	2350	2350	2350	2350	2350	2350	14100
	6.12.2	2400	2000	2400	2000	2000	2000	2000	14800

	6.12. 3	1200	1420	1200	1200	1200	1200	1200	8620
6.12 Fo-ionlán		3600	5770	5950	5550	5550	5550	5550	37520
6.13. Staid na Gaeilge sa LPT	6.13. 1	1800	100	100	100	100	100	100	2400
	6.13. 2	800	0	0	0	0	0	0	800
6.13. Fo-ionlán		2600	100	100	100	100	100	100	3200
Fo-ionlán Bheart 6.3		68665	56440	59215	61991	64765	67540	70315	448,9 30
Fo-ionlán Bheart 6.4		2100	10100	9200	10100	9200	10100	9200	60000
Fo-ionlán Bheart 6.5		2450	2450	1550	3350	1550	1550	1550	14450
Fo-ionlán Bheart 6.6		2400	10200	9600	9600	17400	16800	16800	82800
Fo-ionlán Bheart 6.7		11600	8050	7500	8050	7500	7000	7000	56700
Fo-ionlán Bheart 6.8		3300	3300	7200	7200	7200	7200	7200	42600
Fo-ionlán Bheart 6.9		6000	1900	1900	1900	1900	1900	1900	17400
Fo-ionlán Bheart 6.10		0	0	0	0	0	0	0	0
Fo-ionlán Bheart 6.11.		0	0	0	0	0	0	0	0
Fo-ionlán Bheart 6.12		3600	5770	5950	5550	5550	5550	5550	37520
Fo-ionlán Bheart 6.13		2600	1800	1800	1800	1800	1800	1800	13400
Fo-ionlán Bhearta 6.4-6.13		34050	43570	44700	47550	52100	51900	51000	32487 0
Fo-ionlán Bhearta 6.4-6.13		34050	43570	44700	47550	52100	51900	51000	32487 0
Beart 6.3		69,86 5	56,44 0	59,21 5	61,99 0	64,76 5	67,54 0	70,31 5	450,1 30
Mór-ionlán Bhearta 6.3 – 6.13		103,9 15	100,0 10	103,9 15	109,5 40	116,8 65	119,4 40	121,3 15	775,0 00